BİR+BİR

201007 SAYI 7 EKİM 2010 7 TL KIBRIS 8.5 TL

GODARD VE "FİLM SOSYALİZM"

Aleme meydan okuyan tebessüm

VENEDİK ÖDÜLLÜ "ÇOĞUNLUK"

Faşizm iliklerimize işlemiş

MANIC STREET PREACHERS

Roll'suz rock olmaz

"DİKİZLEME GÜNLÜĞÜ"

Facebook–Twitter kuşağının öyküsü

YAŞAYANLARIN GÖZÜYLE TOPHANE VAKASI

Romantizme kaçmayalım

ISSN 1309-5722

söz ve müzik: İSTANBUL
lyrics & music: ISTANBUL

MUHSİN AKGÜN

Bir fotoğraf albümü... Bir hatıra defteri...

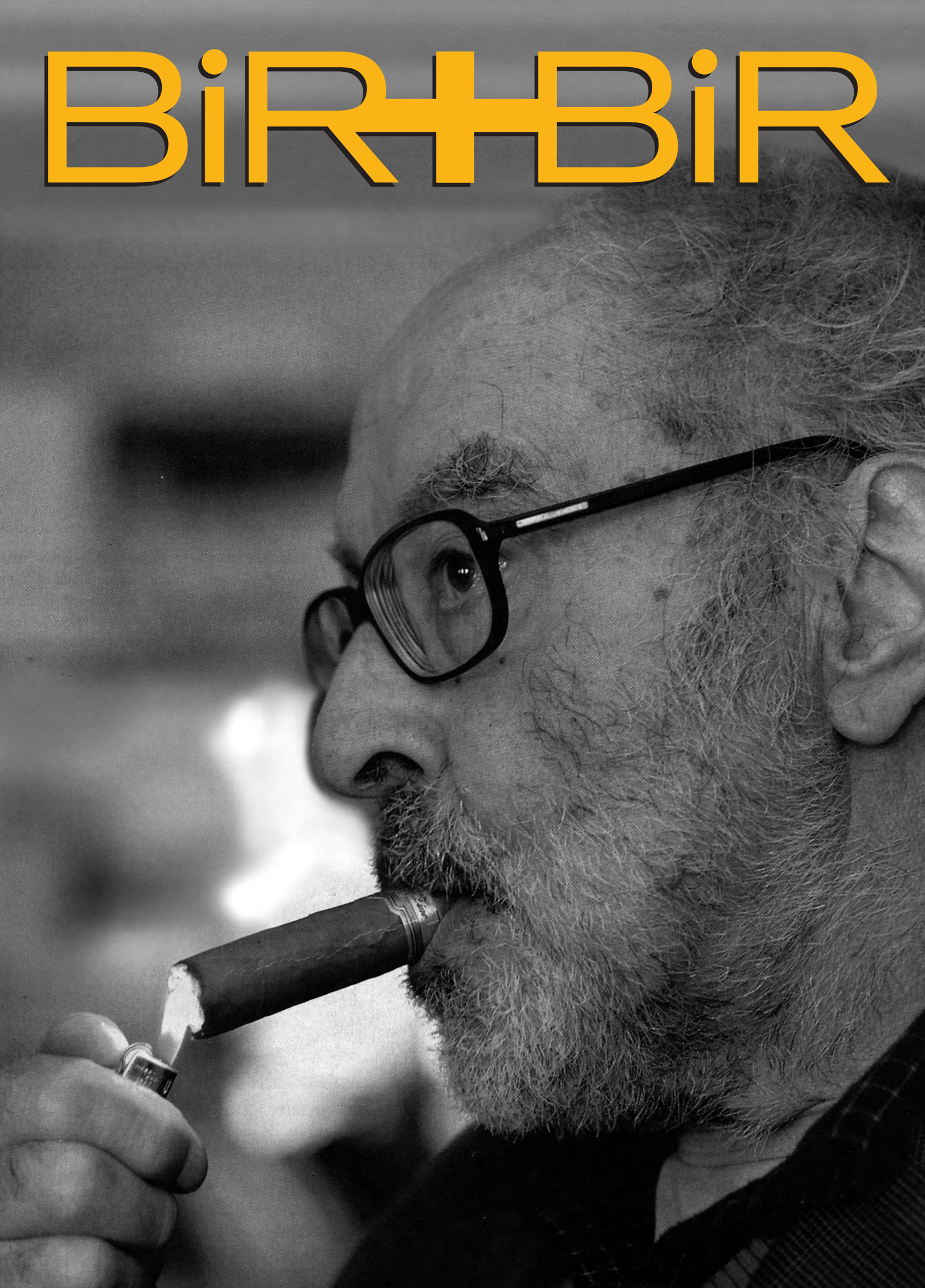
Son on yılda 200'den fazla şarkıcı ve grubun sözü ve müziği İstanbul sahnesinde yankılandı. Şehrin gözde konser salonları ve festivalleri dünyanın parlak yıldızlarını ağırladı. U2, Robert Plant, Nick Cave, Tori Amos, Manu Chao, Depeche Mode, Sepultura, Leonard Cohen, Rihanna, Massive Attack ve nicelerinin İstanbullularla buluştuğu bu heyecanlı anların bir tanığı vardı:
Elinde fotoğraf makinasıyla Muhsin Akgün.
"Söz ve Müzik: İstanbul" 224 enstantaneyle müziğe ve İstanbul'a saygı duruşunda bulunan rengârenk bir fotoğraf albümü olduğu kadar,
Murathan Mungan'dan Banu Güven'e, Perihan Mağden'den
Yıldırım Türker'e, Nejat İşler'den Pelin Batu'ya
33 yazar, gazeteci ve sanatçının konser izlenimleriyle eşsiz bir hatıra defteri.

D&R Mağazalarında ve kitapçılarda...

BİR+BİR

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

POLİTİKANIN ÇAĞRISI

FATMAGÜL BERKTAY

344 Sayfa, ISBN: 978-605-399-160-1

Fatmagül Berktay, insanın kolektif varoluşunu ve eylemini düzenlemeye hizmet eden en önemli araçlardan biri olan politikayı sahiplenmenin, onun geçmişle ve gelecekle olan bağlantısını kurmanın, bugünü anlamlandırmamız ve içinde yaşadığımız koşulları bir "kader" olarak kabullenmeyerek kendimizi gerçek birer özneye dönüştürebilmemiz açısından vazgeçilmez olduğunu savunuyor ve politikanın Aristoteles'ten Hannah Arendt'e ve çağdaş feminist siyaset teorisine uzanan meraklı serüvenini izliyor.

ULUSLARARASI EKONOMİK BÜTÜNLEŞME
KURAM, POLİTİKA VE UYGULAMA
AB VE DÜNYA ÖRNEKLERİ

CANAN BALKIR

598 Sayfa, ISBN: 978-605-399-162-5

Canan Balkır tarafından hazırlanan *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme – Kuram, Politika ve Uygulama* adlı bu çalışma, bir yandan bütünleşme kavramının tarihsel gelişimini ve şekillenişini anlatırken, bir yandan da dünya üzerinde başta Avrupa Birliği olmak üzere bugüne kadar kurulmuş birliklerin oluşumunu ve yapısını açıklayarak, bu birliklerin küresel ekonomi içindeki yerlerini ve önemini anlamamızı sağlayacak bilgiler veriyor.

HEGEL ESTETİĞİ VE EDEBİYAT KURAMI 1

ONUR BİLGE KULA

356 Sayfa, ISBN: 978-605-399-164-9

Alman filozof Weischedel'in deyişiyle dünya tinini kişiliğinde somutlaştıran Hegel'in yirmi ciltlik toplu yapıtları üzerine estetik-kuramsal irdeleme yapan Onur Bilge Kula, toplam üç cilt olarak tasarladığı bu eserinde, Hegel felsefesini edebiyat açısından ve edebiyatı temel alarak okusa da, genel anlamda estetik kavramını göz önünde bulunduruyor. Bu çerçevede Hegel estetiği müzik ve resim dolayımında da tartışılıyor. Kula, ayrıca bu çalışmasında Hegel'in 1797 yılında kaleme aldığı "Alman İdealizminin Dizge Programı"nı da tam olarak Türkçeye kazandırıyor.

YİRMİ YIL KRİZİ 1919-1939

EDWARD HALLETT CARR

242 Sayfa, ISBN: 978-605-399-161-8

E.H. Carr, geleceğin barışını kuranlara adadığı bu kitabında iki dünya savaşı arasında geçen yirmi yılı farklı değerlendiriyor. Hem gerçekçi hem de ütopyacı yaklaşımları eleştiren Carr, uluslararası dengelerin ele alınmasında nasıl bir perspektif geliştirebileceğimizi tartışıyor. Uluslararası siyaset biliminin henüz ayrı bir disiplin olarak ele alınmadığı bir dönemde yazılan eser uluslararası siyaset bilimini ayrı bir çalışma alanı olarak kuran temel bir kitap niteliğinde.

www.bilgiyay.com
Kurtuluş Deresi Caddesi No: 47, 34440 Dolapdere/İSTANBUL
Telefon: **0212 311 52 59** Faks: **0212 253 47 00**
E-mail: yayin@bilgiyay.com - dagitim@bilgiyay.com

Genel Dağıtım: **PUNT**
www.puntokitap.com
Telefon: **0212 496 10 50** Faks: **0212 551 30 13**
E-mail: **punto@puntokitap.com**

A'DAN X'E 4

EXTRAMÜCADELE 6

FİKİRLER SUÇA DÖNÜŞÜNCE 9

FARK YARALARI 14

TOPHANE'DE NE OLDU? 16

GODARD & "FİLM SOSYALİZM" 19

SEREN YÜCE & "ÇOĞUNLUK" 28

SES DUVARI 32

HİNDİ ZAHRA 33

MANIC STREET PREACHERS 34

NİLÜFER AKBAL 36

RICOCHET 38

NEW MODEL ARMY 40

ŞARKILI TARİH TEFRİKASI 42

TUNCER ERDEM 51

OKUMA GÖZLÜĞÜ 53

DİKİZLEME GÜNLÜĞÜ 54

NICK HORNBY 58

DİL, TARİH, COĞRAFYA 60

Ahmet Gürata, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Ayşe Çavdar, Begüm Özden Fırat, Betül Kadıoğlu, Bülent Erkmen, Cem Sorguç, Çiğdem Öztürk, Derya Bengi, Doruk Yurdesin, Ender Ergün, Erdir Zat, Fevzican Abacıoğlu, Fırat Demir, Fırat Genç, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkan, Hüseyin Ustaoğlu, İrfan Aktan, Koray Löker, Merve Erol, Muhsin Akgün, Murat Meriç, Pelin Özer, Ragıp Duran, Saner Şen, Serkan Seymen, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Selen Şahin, Tuncer Erdem, Turgut Yüksel, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Vehbi Görgülü, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoğlu, Zeyno Pekünlü

BASKI: **Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No: 10 Yenibosna/İstanbul Tel: 0.212.452 23 02** BASIM YERİ VE TARİHİ: **İstanbul, Ekim 2010** DAĞITIM: **Doğan Dağıtım A.Ş.** YÖNETİM YERİ: **Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sok. No: 11/4 Oda 3 Beyoğlu - İstanbul** TEL-FAKS: **0.212.251 87 67** E-POSTA VE ABONELİK: **yekyekk@gmail.com yıl 1 sayı 7 Ekim 2010** İMTİYAZ HAKKI: **Bülent Yurttaş** SORUMLU YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ: **Şahan Nuhoğlu** İLAN İRTİBAT: **Özay Selmo (0.533.514 90 49) AYLIK YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR. ISSN 1309-5722**

ARZUHAL

Buyrun Gonca Şenliği'ne

Bu şenlik her sene 28 Eylül'de başlar, kasım ortasına kadar devam eder. Fikir babası, naçizâne, Bir+Bir mecmuası. Bu geleneksel şenliğin ilki bu sene, bu sayfalarda başlıyor. Açılış marşımız "Tangled Up In Blue". Bob Dylan okuyor: "Music in the cafes, revolution in the air –kahvelerde musikî, semâda ihtilâl nefesi".

Şenliğimizin ruhuyla hemhal olmak üzere "Tangled Up In Blue"daki çalgılı kahvelerden birine uzanıyoruz. Herhangi bir kahve değil bu, Haliç kıyısındaki Çardak; nam-ı diğer Çorbacı Ali'nin "Elli altı kahvesi". İhtilâl nefesinin üflendiği mekân. Zaman, tam tamına 280 sene öncesi. Reşat Ekrem Koçu'ya bağlanıyoruz:

"Çardak kahvehânesi tam yüz yıl yaşadı. Yüz yıl dilde iki hece, takvimde uzun zamandır, fakat kuvvetle tahmin ediyoruz ki bu kahvehânede Kazdağlı hayduttan (kurucusu Çorbacı Ali kastediliyor) *Galatalı saz şairine* (son sahibi Galatalı Hüseyin ağa kastediliyor) *kadar ülfet ve muâşeret değişmemiştir:*

'Çardak'taki Ellialtı Kahvesi / Lebi deryada muhabbet kafesi / Peykeler müzeyyen, âli sofalar / Cümle levazımı mükemmel hepsi / (...) / Hacı Bektaş Ocağı kehkeşanı / Kahvehânenin namus hem şanı /(...) / Havuz fıskiyesi selsebil tamam / Sanırsın saraydır noksanı hamam / Papaz kılıklı bir Bektâşi imam / Cümle huddam anın ciğer–pâresi / Yasemin çubukta tophane lüle / Doldur efendim şol gonca güle / Mangırı da söyle sırma kâküle / Çok mu iki akçe kahve pâresi / (...) / Seksen kazık üstündedir salaşı / Mevkii latiftir iskele başı / Ağırlar gelse de üçyüz yoldaşı / Anda tımar olur gönül yâresi / Çeker sakfi bâlâsına al sancak / Kahvehânelerin mihridir Çardak / Kaza–dan beladan âsân ide Hak / Duâhânı Kalender biçaresi'..."

Tarih tam tamına 1730'un 27 Eylül'ü. Günlerden çarşamba, vakit gece. O gece Çardak'ta toplananlar gün ağarırken Osmanlı payitahtının gördüğü en görkemli ihtilâlin öncüleri; 28 Eylül'den 15 Kasım'a dek, tam 49 gün, yalnız İstanbul'u değil, imparatorluğu yönetecekler –bir "cumhur cemahiriyesi" olarak. Paris Komünü'ne aşağı yukarı bir buçuk asır var.

O gece Çardak'ta Aşık İbadî deyişler, nefesler söylüyor: "Köroğlu Ayvaz'ı alıp kaçtı mı? / Bolu dağı üstünden yol aştı mı? / Cümle âlem bu işlere şaştı mı? / Hele sabah ola hayrola / Beyâban sahralar çayırlar ola."

Sabah saat dörtte, günlerden artık perşembe, tarih 28 Eylül 1730, Beyazıt Hamamı açtırılıyor, birer ikişer orada toplanılıyor. Son hazırlıklar yapılıyor ve saat 10'da ihtilâlciler yola çıkıyor. Yalınayak... Otuz kişiler. Resmî tarihe ve de Koçu'ya göre, "otuz serseri, otuz baldırıçıplak". Mecazen baldırları, fiilen ayakları çıplak; onlara katılanlar önce pabuçları fora ediyor. Fransız ihtilâline daha yarım asır var. 1789 ihtilâli muzaffer olacak, 1730 ihtilâli ise 15 Kasım günü kanlı bir darbeyle bertaraf edilecek ve o gün bugündür bastırılmış bir isyan, Patrona Halil isyanı olarak anılacak.

1730 isyanı sıradan bir yeniçeri isyanı değildi. Sıradışı olması bir yana, yeniçeri isyanı da değildi. Ama zaten yeniçeri isyanı diye bildiğimiz, bize belletilen ne varsa, hepsini unutmamız ve sil baştan öğrenmemiz gerekiyor. Ne yazık ki kaynak yok denecek kadar az. Yine de resmî tarihin ve hatta Koçu gibi sivil tarihçilerin devlet gözüyle kaleme aldığı anlatıların satıraralarında kafa açıcı ipuçları mevcut. Şimdi, 28 Eylül sabahı, tarihin seyrini değiştirmek üzere kelleyi koltuğa alan o otuz "baldırıçıplak" kimdi? Yaşlarını, işlerini ve kökenlerini Koçu'nun "Patrona Halil" kitabından okuyalım:

Patrona Halil (30-31), **Manav Muslu Beşe** (35-36), **Çardak Çorbacısı Kahveci Ali** (45-46), **Karayılan Bey** (45, Ayasofya hamamında pabuççu), **Çınar Ahmed** (26-27, Çardak Kahvehânesi'nin ateşcisi, Rum bahçıvan Hristo'nun mühtedî oğlu Angeli), **Oduncu Ahmed** (26-27, Çardak Kahvehânesi'nin çubukdarı, gemide tayfa yamağı iken ihtidâ etmiş Giritli Andon Mihandoni), **Küçük Muslu** (23-24, Çardak Kahvehânesi'nin ocakçısı, Çerkez köle), **Emir Bey** (45, Mahmudpaşa Hamamı külhancısı), **Derviş Mehmed Baba** (50'nin üzerinde, Ayasofya hamamı külhancısı), **Erzurumlu Mehmed Baba** (50'nin üzerinde, Mahmudpaşa Hamamı külhancısı), **Manav İsmail** (21 yaşında, Cebeci neferi), **Kutucu Hacı Hüseyin** (30, Cebeci neferi), **Canbaz Musa** (35, kıbtî, atcanbazı), **Lâkablı Salih Ağa** (50, Hâfız Paşanın kâhyalığında bulunmuş bir uygunsuz), **Turşucu İsmail** (19-20, Cebeci neferi), **Kürd Çelo** (40, Gümrük iskelesi hamallarından), **Karagöz İbrahim Ağa** (45, bir serdengeçti ağası, uygunsuzluğundan dirliği alınmış bir serseri), **İskender Porça** (21-22, eski tellâk yamağı, İspirîzâde'nin müridi), **Gazi Beşe** (35, yeniçeri), **Bayram** (25, serseri gürûhundan bir kıbtî), **Kanlı Veli** (23-24, yorgancı esnafından, lâkabı kendi yüzünden kan döküldüğü için verilmiş), **Alacalı Mustafa** (17, kalyoncu neferi), **Dereköylü Ali** (50, eski Cebeci kâhyası, uygunsuzluğundan atılmış), **Receb Ağa** (50, eski Cebeci kâhyası, uygunsuzluğundan atılmış), **Kalem Bey** (50, Bayazıd Hamamı külhancısı), **Sultanzâde Evren Bey** (26-27, tulumbacı,), **İbâdî** (50, saz şairi), **Çomar** (35-40, Kürt hamal), **Kalender Baba** (Gedikpaşa Hamamı külhancısı), **Pirsiz Osman** (25, Lâz kayıkçı).

Mano Solo'nun "Enternasyonal Şalala"sını çalmanın zamanıdır. Alfabetik sırayla: Arnavutu, Çerkezi, Kürdü, Lazı, Romanı, Rumu, Türkü... Ve yine alfabetik sırayla: Aşık ozan, at canbaz, çorbacı, hamal, kayıkçı, külhan, ocakçı, manav, tayfa, tulumbacı, yeniçeri, yorgancı... İşte bu otuz baldırıçıplak, 28 Eylül'de "kışlık saray"ı ele geçiriyor ve Lâle Devri'ne son veriyor. Sonrası, gelecek sayıda. Ama niye "Gonca Şenliği" sorusuna cevaben, 27 Mart 1731 pazartesi gecesine, yani 15 Kasım katliamından dört buçuk ay sonrasına gidelim ve Koçu'yu dinleyelim:

"Müverrih Abdi Efendi'nin tarifi ile 'Arnavut, Laz, Çingene, Ermeni, Rum, Yahudi, Kürt, Boşnak, Anadolu Türkü ve Rumeli Çıtağı' kısacası İstanbul'un her cinsten ayaktakımından yeni bir güruh, sözde Patrona Halil ve yandaşlarının kan davasını güderek sokaklara yine çıplak ayaklarla ve yalın kılıçlarla uğradılar. Fakat bu sefer hükümet gafil davranmadı, ihtilâlciler aman verilmeden tenkil edildi. Kıyâma iştirak ettikleri sabit olanlardan her gün 300–400 kişi şehrin muhtelif yerlerinde asılarak idam edildi. Bir hafta içinde 2500 adam asıldı. Sergerdeleri Derviş Gonca adında bir hâneberduş kalender idi, diri olarak yakalandı, Parmakkapı'da asıldı." +

A'dan X'e

Allianoi "Bergama'ya 18 km uzaklıkta, gene kökü çok eskilere dayanan ve şimdiki hali MÖ 2. yüzyılda Roma dönemindeki düzenlemelerle oluşmuş Allianoi kenti bulunmaktadır. Antikitenin Paris'i veya New York'u olan Bergama'nın bir uydu kenti sayılan bu antik şehir, dünyanın en önemli arkeolojik kalıntılarından biridir, çünkü burası ancak 19. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkacak olan termal tedavi şehirlerinin en mükemmel atasıdır. Burada 9 bin metrekarelik bir Roma hamamı bulunur (ünlü Türk hamamının da atası işte bu Roma hamamlarıdır). Sıcak havuzları, mermer kaplı yolları, dükkânları, 120 metre uzunluğunda ve 10 metre genişliğinde ana caddesiyle ve çeşitli bölümleri birbirine bağlayan kubbeli tünelleriyle eşsiz bir tedavi merkezidir. Ayrıca kazılarda bulunan 400'den fazla metal cerrahî alet ve 11 bin diğer eser, buranın ne kadar önemli olduğunu göstermeye yeter. Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu, Yortanlı barajı yüzünden sular altında kalacak bu müthiş hazinenin kurtarılması için çaba gösteren şarkıcı Tarkan'a, "sen şarkını söyle, bilmediğin işlere burnunu sokma, bak ben şarkı söylüyor muyum" gibi sözler söyledi ve "Allianoi diye bir yer yok, orası Paşa Ilıcası. Tarihî eser filan da yok" dedi. Demokrasi, her yurttaşın uzman olmadığı konularda da kanaat belirtme hakkıdır. Eğer bu ülkeyi sadece "konusunu bilen ve başka kimseyi konuşturmayanlar" yönetecekse, onun adı faşizm olur. Eroğlu'nun tavsiyesine uyulacak olursa, İmam Hatip Okulu ve İktisadî Ticarî Bilimler Akademisi mezunu başbakanımızın, örneğin Anayasa konusunda hiç konuşmaması gerekir. Daha kötüsü, bakan Allianoi hakkında hiçbir şey bilmeden konuşuyor. Tek bir örnek. Paşa Ilıcası, Osmanlı döneminde Allianoi'den geri kalanlar üzerine Osmanlıların yaptığı derme çatma bir ılıcadır, nokta." *Mehmet Ali Kılıçbay*

Chicha Libre Chicha: Mısırdan üretilen bir çeşit likör. Latinler ağzının tadını biliyor. Libre: Özgür. Özgürlük... Chicha, '70'lerin sonunda Peru Amazonlarında yayılan Güney Amerika müziğinin de adı. Kolombiya'nın akordeon partisyonlu cumbia'larından esinlenip And havalarıyla buluşan, Küba ve saykodelik surf gitarlarıyla melezlenmiş bir müzik türü. Brooklyn'i mesken tutmuş Chicha Libre, 27 Ekim'de Ghetto'da boy gösterecek: Chicha'nın köklerine Fransızcayı da boca ederek saykodelik düğün havaları ve "moogy" Amazon nağmeleri eşliğinde...

Dot Sezon açıldı: Hakan Günday'ın bizzat oyunlaştırdığı romanı "Malafa", Murat Daltaban rejisiyle sahnede. Basın bülteninden: "Malafa, satmanın ve satın almanın öyküsü. Satmak için kendilerinden vazgeçenlerin, satın almak için kendilerini kaybedenlerin öyküsü. İnsanların değil, ancak paranın yolculuğu olan turizmin öyküsü. Tezgâhtarların sattıkça, sattıkları mallara dönüşmeleriyle ilgili. Turistlerin satın aldıkça, nefret ettikleri iş hayatlarından intikam almalarıyla ilgili. Malafa, her şeye inanmak için valizini toplamış olanla, her şeye inandırmak için yatağından kalkanın karşılaşması. Topaz adındaki dev kuyumcuda mücevherler küçük bir ayrıntı. Önemli olan, içine her şeyin dahil olduğu 'tatil' adındaki zaman diliminde, turisti şehvet, şiddet ve eğlenceye boğmak. Önemli olan, gerçek hayatla turistin arasına, altından bir duvar örmek. Önemli olan ne varsa unutmak isteyen turiste, bir tezgâhın ardından, hayatının gösterisini sunmak. Sonra da bütün bunların bedelini ödemek için yanında para yoksa taksit yapmak. Satmak, daima satmak. Sattıkça delirmek. Delirdikçe de satın almak." Malafa 15, 16, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 29, 30 Ekim'de 21.00'de, ayrıntılar www.go-dot.org adresinde...

Göründüğü Gibi Değil "Beni çevreleyen düşünceleri, oluşturduğum izlenimleri yeniden tasarlayarak, yorumlayarak görünür hale getiriyorum" diyen Ani Çelik Arevyan, yirmi yıl boyunca yaşattığı giysilerini pastoral bir çevre örtüsü içinde gayet soyut ve minimalist eklentilerle donatmış, dönüştürmüş. Doğa ve objeler arasında bir seyirlik, gerçekliğin bilinmezliğine doğru gündelik manzaralara yönelen bir kamera kolajı çıkmış ortaya. "Göründüğü Gibi Değil", İstanbul Modern Fotoğraf Galerisi'nde 9 Ocak'a dek görülebilir.

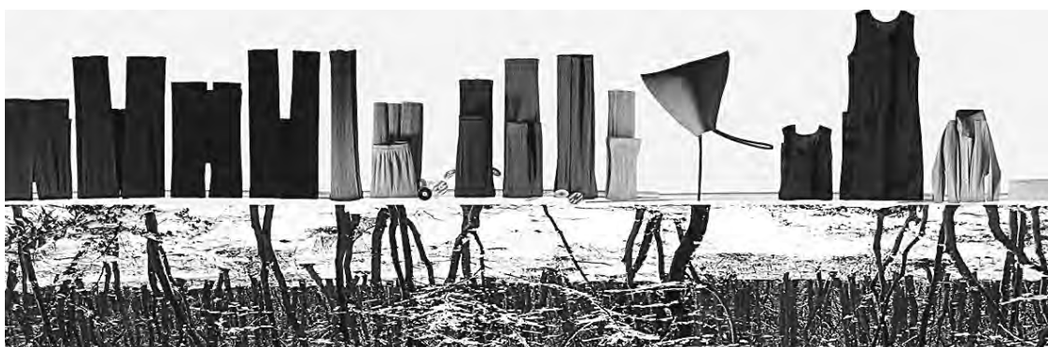
Güvercin Güvercinin evcilleştirilmesine ilişkin en olası senaryo bu kuşların ilk kentleri mesken tutarak, taş kovuklarına ve kerpiç duvarlara yuva yapmış ve yakındaki tahıl tarlalarından beslenmiş olmasıdır. Böyle yuvalardan alınan yavrular kolayca tutsak edilerek kafes güvercinlerine, yani gündüz yiyecek aramaya çıkan ve geceleyin kafesine dönen evcil kuşlara dönüştürüldü. Bunların yumurtası ve eti, gıdanın çoğu kez kıt olduğu soğuk aylarda özellikle değerliydi. *Kenneth F. Kiple ("Gezgin Şölen – Gıda Küreselleşmesinin On Bin Yılı" kitabından)*

Hoşgeldin Bebek Mürettebat genişliyor. Haziran ve eylülde gelen haberlerle artı iki olduk.

Mar Elif (sağdaki fıstık) ve Aras (beyfendi) geldi, hoşgeldi. Şansları bol, kafaları ve yolları açık olsun... Şairin dediği gibi, "herhal ileridedir yaşanacak günlerin en güzeli, şimdilik sohbetimizde kederi..."

Hulda Yüzen bir ev- atölye. Ütopik bir müze. Heykel sanatçısı İlhan Koman'ın (1921-1986) 1905 yapımı yelkenlisi Hulda, Kuzey Buz Denizi'nden başlayıp Akdeniz'e uzanan 12 bin kilometrelik, 16

ay süren seferini Marmara sularında noktaladı. Müstakbel İlhan Koman Müzesi'nin bir anlamda habercisi olduğu söylenen gemi şimdiden konser ve atölyelere sahne oluyor. 23 Kasım'a dek sürecek Hulda Festivali'nin ayrıntıları www.huldafestival.org'da. Sırf tarih solumak için gidilir.

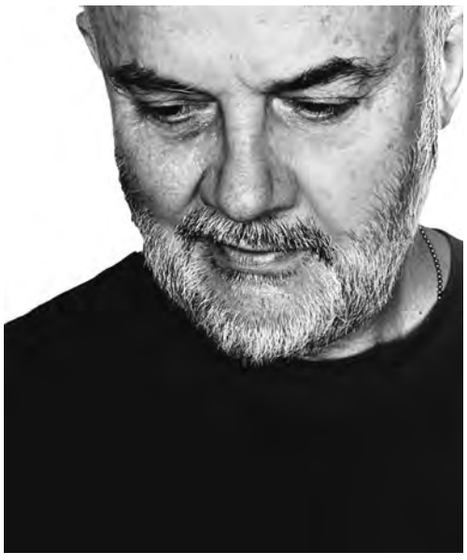
İkon "İstanbul'daki ilk yerleştirmemin adı 'Çaylak Sokak'tı (25 Şubat 1986, Maçka Sanat Galerisi). Çaylak Sokak doğduğum evin sokağıdır, Taksim'in Talimhane semtindedir. O kat ailece halen saklanmaktadır. İlk sanat çalışmalarım o apartman katının ufak bir odasında başlamıştır. Bu sergi o yaşam yerini bir İkona gibi bu sergi mekânına davet eder,

1940'lara, 50'lere, 60'lara, 70, 80, 90...lara ve bugünlere göndermeler yaparak." Böyle anlatıyor Sarkis son marifetini. Yapı Kredi Kâzım Taşkent Galerisi, 20 Ekim'e dek, Sarkis'in "Bir İkona" başlıklı sergisine evsahipliği yapıyor. "Sanatı bulmak üzere yola çıkan ve her yönüyle yaşamı bulan bir adam" olarak söz ediyor küratör René Block. Yakınlarda Yapı Kredi tarafından yayınlanan, Sarkis'in sanat tarihçisi kızı Elvan Zabunyan tarafından kaleme alınan "Sarkis –Ondan Bize" başlıklı monografinin de ustanın külliyatına dair kapsamlı bir yayın olduğunu hatırlatalım...

Mektup Murathan Mungan'dan Bir+Bir'e mektup var: "Hatırlayacağınız gibi, 1989'da Sırbistan Devlet Başkanı olduktan sonra Sırp milliyetçiliğini yeniden yorumlayan, ırkçı tutumuyla tüm Yugoslavya'da ağır milliyetçilik fırtınaları estiren, 1991-95 yıllarında yaşanan ve 300 binden fazla kişinin ölümüne neden olan savaşı başlatan, Boşnak ve Hırvatlara toplu katliamlar gerçekleştiren ve tüm bunlar nedeniyle 'kasap' unvanını alan Miloseviç, 2001'de halk ayaklanmasıyla devrilip Belgrad cezaevine gönderilmişti. Hakkında, içlerinde en ağır savaş suçu sayılan 'soykırım' suçlaması dahil olmak üzere 60 küsur ayrı dava açılan bu kanlı liderin, Lahey'de Savaş Suçları Mahkemesi'nde yargılandığı sırada, bir şarkıya söz olur düşüncesiyle yazmıştım 'post rock post metal post eylül'ü. O sıralar yayımlamayı düşündüysem de sonradan vazgeçtim. Gene hatırlayacağınız gibi, 2008 yılında Türkiye'yi Mor ve Ötesi'nin temsil ettiği 53. Eurovision Şarkı Yarışması Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da yapılmıştı. Tam da günün anlam ve önemine uygun düştüğü kanısıyla o sıralar yayımlamak istediysem de bu şarkıyı, sonradan gene vazgeçtim. Eskiler ne der: Kısmet bugüneymiş!" (bkz. arka kapak)

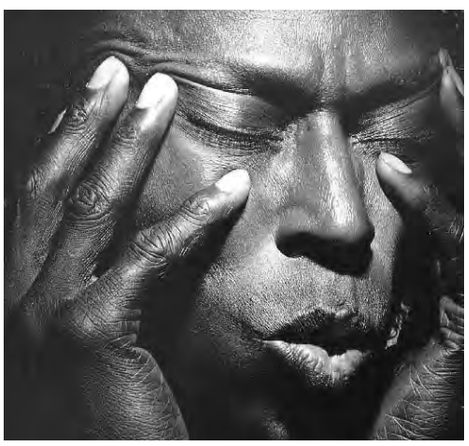
Peel Session "Yeniyetmelik Düşleri! Mağlup etmek öyle zor ki! Bir insan daha ne ister!" yazıyor mezartaşında. Sözler, Understones'un "Teenage Kicks"inden. John Peel ne buluyormuş ki o plakta? "Ne de olsa, her dinlediğimde beni hâlâ gözyaşlarına boğan bir kayıttan bahsediyoruz" diyor Peel, "yeni yayınlanan sıkıcı müziklerin gitgide daha fazla öfkeye, ama diğer yandan da gitgide daha karaktersiz bir çorbaya dönüşmesinden umutsuzluğa kapıldığım her seferinde 'Teenage Kicks'i dinlerim ve iyi bir plağın nasıl olması gerektiğini hatırlarım". Hayranı olduğumuz neredeyse bütün gruplara cesaret veren bu adam için, vefatının altıncı yılında bir anma düzenleniyor Babylon'da. Pikap başında İzzet Öz, Mete Avunduk, Jak Kohen, Hilmi Tezgör, Cem Sorguç, Tolga Yağlı, Sevginin Gü-

cü (Sezyum & Deniz), Mabbas. '60'lar İngiltere'sine damga vuran unutulmaz korsan radyo Radio Caroline'ın hikâyesinin konu edildiği "The Boat That Rocked" filmi de 25 Ekim gecesinin programında. Bu arada, Peel'in mezartaşını süsleyen bir şey daha varmış. Liverpool futbol kulübünün ve kentin popüler simgesi mitolojik karabatakgil. En yaygın söylentiye göre, bu kuşların (Liver Bird) dişi olanı yüzünü açık denizlere dönermiş, denizcilerin sağsalim evlerine dönmesi için. Erkeğin gözü ise şehrin ışıklarını kolaçan edermiş, pub'ların halen açık olup olmadığından emin olmak için. Vefatının ardından Roll için derlediğimiz söyleşilerde Peter Murphy'nin söyledikleriyle lafı bağlayalım: "John Peel'ın yokluğu bir çağın sona erişidir. 'Kıyak herif' deyişinin ta kendisiydi. Ona çok şey borçluyum." Valla biz de. Yumurta-kapı İdmanyurdu olarak biz de her maça bir "John Peel Session"la hazırlanıyoruz...

Sound Shift Enstalasyonlar ve performanslardan müteşekkil bir ses macerası, 14-17 Ekim'de Kadıköy Moda'da meraklıları ağırlayacak. Ses Siestaları, Ses Gezintileri, Gezgin Radyo, Şehir Sesleri Konserleri başlıkları altında toplanan gezmeli tozmalı etkinliklerle kentle, sokakla, duvarla, esnafla, sanatla, yaşam biçimleriyle, insanlık durumlarıyla ilişkilerimize dair seslere nüfuz etmek mümkün... Marsilya ve İstanbul'u sesler aracılığıyla birbirine bağlayan bir festival bu. Marsilya'dan Radio Grenouille ile İstanbul'dan Açık Radyo'nun ortaklaşa kotaracağı festivaldeki program akışı radyolardan canlı dinlenebilecek. Festivalin partisi arkaoda'dan...

Tutu Miles Davis tedrisatından geçip de nam salmayan var mı? Buyrun burdan yakın. Yapımcı, aranjör ve çağın etkili basçılarından Marcus Miller kendi bestelerinden oluşan, üstüne Miles'ın ci-

la çektiği 1986 tarihli "Tutu" albümünü yeniden yorumluyor. Sessizliğin prensi Davis'in ruhu partisyonlar arasında gezinedursun, "Tutu Revisited" 26-27 Ekim'de Salon, Mandelalara, Tutulara, Afrika'ya selâm çakacak. Daha geçenlerde 79 yaşında resmen emekli olan Desmond Tutu, Güney Afrika'nın en önemli aktivist din adamlarından Nobel Barış Ödülü sahibi bir başpiskopos.

Yaşam Şekilleri Express'in sayfalarını süsleyen, "eğlendirirken düşündüren", azla çok anlatan "Leke Oyunları" grafiklerin sahibi sevgili Cemil Cahit Yavuz "Yaşam Şekilleri" sergisiyle çalışmalarını görücüye çıkarıyor. İstiklal Caddesi Aznavur Pasajı No: 212'deki Adasanat'ta iki ana grup çalışmadan oluşan bir seçki var. Birincisi periyodik olarak üretilip yayınlanan "espri-leke-açık-koyu" temelli işler, ikincisi absürd figür ve lekeler.

EXTRAMÜCADELE: "BUNU BEN YAPMADIM, SİZ YAPTINIZ."

Köçekçe bitmiştir

Tophane saldırısının merkez üssü, Extramücadele'nin "Bunu ben yapmadım, siz yaptınız." sergisinin açılışında Galeri Non'du. Sergilenen işlerin politik niteliği ve memleketin tabu konularıyla ilişkisi, ister istemez, pek çok insanın aklına içeriğe dair bir tepki olabileceğini getirdi. Öyle değildi, ama şu atmosferde öyle olsa, herhalde kimse şaşırmazdı. 13 Kasım'a kadar devam eden serginin kapsama alanını Extramücadele anlatıyor...

Söyleşi: Begüm Özden Fırat

Galerilere yapılan saldırıya ne diyorsun?

Extramücadele: 21 Eylül 2010'da olanlar, şehirde şehirli gibi yaşamak isteyen insanın şehirden kovuluşudur. Şehirde insanlar sokakta vakit geçirmek ister. Şehir zaten sokaktır. Sokak, şehrin kültürüdür.

Şahsen tehditler aldın mı, alıyor musun?

Dokuz ay önce, internet siteme tehditkâr mail'ler geliyordu. Bir kısmı radikal İslâmcılardan gelirdi. Onların küfürleri çok ağırdı. Atatürkçülerden ise düzgün yazılmış, mektup gibi e-mail'ler geldi. "Atatürk karşıtı işler yapmaya devam ederseniz, bu siteyi hack'lemek zorunda kalacağız" dediler ve sonunda hack'lediler de. Ben Atatürk karşıtı bir şey yaptığımı düşünmüyorum, o ayrı. Sonra düzelttim siteyi, şimdi bazen açık, bazen kapalı.

Manifestonda bahsettiğin bir hayalî müşteri profilin var: "Baskı gören herkes gelebilir." İki tarafın da tepkisini çekmen, manifestonda bahsettiğin tarafsızlığını mı kanıtlıyor?

Öyle tabii, yaptığım işin taraf olduğunu, propaganda yaptığımı hissettiğimde, işimin kötü olduğuna karar veriyorum. Kimseye göstermeden çöpe atıyorum. İşlerimin ikinci özelliği de şu: Ben kendimle ilgilenmiyorum. Dünyadaki çoğu sanatçı kendisiyle ilgilenir, kendini sorgular. Bu, büyük ve saygıdeğer bir süreçtir. Benim sanatım öyle bir şey değil. Ben "biz"le ilgileniyorum. Hepimizin yaşadığı şehir, hepimizin korkuları, biz... Bunu sergi açılışında Nâzım Dikbaş çok güzel özetledi: "Aklınızda olanı görmeye hazır olun" dedi. Tam olarak bunu yapmak istiyordum zaten. "Aa ben bunu düşünmüştüm, ama hiç görselleştiremiştim", "aa bu benim de aklımdaydı" dedirtmekten hoşlanıyorum.

Serginin adı "Bunu ben yapmadım, siz yaptınız." oradan mı geliyor?

1997'den beri sahaflarda çok vakit geçiriyorum. Eski kitaplar, Kadro dergileri, 1980'den sonra Evren'in çıkarttığı Kemalizm dergileri, 1970'li yıllarda Ecevit'in yurt gezileri... İlkokul birinci sınıf kitapları, fişler, okuma parçaları, fişlere konulan konular... Bir yandan da durmadan "Köçekçe"yi (Ulvi Cemal Erkin, 1942) dinliyordum. Onlarla çok vakit geçirince, öyle bir edebiyatın içinde kaldım; kendimden bağımsızlaşıp bir Türk hayalet gibi imgeler kovalamaya başladım. Daha önce yan yana durmamış imgeleri yan yana getirmeye çalışıyorum. Bu sergide özellikle bir "tersinden" kafası var.

"Exramücadele mutlu bir anında"

Hayalet kavramı sergi hakkındaki yazılarda hep vurgulanıyor. Levent Çalıkoğlu'nun web sayfasındaki yazısında da var: "İçinde ve çevresinde bir hayalet imgesi dolaşıyor." Ama, ulusal kimliğe dair okul fişleri, haritalar, dergiler pek de hayalet değil, hâlâ yerli yerinde duruyorlar...

"Atatürk Heykelleri" kitabında Aylin Tekiner şöyle bir şey söylüyor: "Ölüler, yaşayanları yönetebilir mi?" Lider öldükten sonra, onun heykeliyle devam edilebilir mi? Bir araba düşünün, arabanın lastiği var. Bu lastikten iskelede de var, lastiğe vapur yanaşıyor. Lastik iskeleden koptuktan sonra hayatına denizde de devam ediyor. Asıl işlevi bittikten sonra, ikinci işlev iskeleyle vapur arasında başlıyor; oradan koptuktan sonra, boğazın sularında... Dünya, öbür dünya ve öbür öbür dünya... Bence öbür öbür dünya, sanatçıların tahayyül ettiği yer. Öbür dünya dediğimiz etik, moral, din, felsefeyle ilgili.

Türkiye'yi halihazırda ölüler yönetiyor denebilir mi?

Güzel bir soru. Bence sanat soru sormaktır, cevap vermek değildir. "Evet, Türkiye'yi ölüler yönetiyor" diyemem, ama sanatımla bu soruyu sormak ve sordurmak isterim. Sergileri bu soruyu sordurmak için yapıyorum zaten. Cevabı verecek olanlarsa insanlar. Asla insanlara "bu böyledir, böyle düşünülmelidir, gelin oyumuzu şu partiye atalım" demek istemem.

"Ravza-i Mutahhara" (2010): "Eğer Atatürk peygamberler döneminde gelseydi, peygamber olurdu. Atatürk bugün ulusal kurtuluş hareketlerinin peygamberi niteliğini taşımaktadır. Bizim Kur'an'ımız Nutuk'tur. Bizim Ravza-i Mutahharamız Atatürk'ün Anıt Kabri'dir." Firüzan Hüsreve Tekin. (Aylin Tekiner'in "Atatürk Heykelleri" adlı kitabından)

"Suç ve Ceza" (2010)

Tarafsızlık, bertaraf olmak gibi bir tehlike içeriyor mu?

İçermiyor. İşlerime bir düşünceyi yüceltmek üzerinden başlamıyorum. Çıplak gözle görülmeyen gerçeğin fotoğrafını çekmeye çalışıyorum. Bir tarafın sözcüsü değilim, yalnızca belgeliyorum. Bence Kemalist devrim, "Köçekçe"deki ruh, altı okun temsil ettiği Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş düşüncesi tamamına ermiştir. Kişisel düşüncem bu. Bitmelidir demiyorum, gördüğüm bu, olan bu. Bitmiştir. Bundan sonra başka bir şeye evrilecektir. Bu sergi, büyük ve basit bir cümle olarak bunu da söylüyor.

"Bitmiştir" derken hâlâ hesaplaşıyorsun; sergindeki işler Atatürk imgesiyle hesaplaşmanı bitirmediğini düşündürüyor...

Bunları bireysel düşünseydim, bambaşka bir iş çıkardı ortaya. Atatürk'le benim aramda bir sergi olsaydı, güzel bir iş çıkabilirdi, ama bu benimle alâkalı bir sergi değil. Rükû halindeki generallerin benimle bir alâkası yok. 1935'te yazılmış bir şiir. Anıtkabir'in üzerine minare koymak fikri benim hayalim değil. Anıt fikri Anadolu'da yaşamıyor, ama türbe fikri yaşıyor. Anadolu toprağı tutmuyor anıtı. O zaman kendiliğinden çıkan bir şey bu. "Adalet Türkiye'de çift başlı" dendiğinde, bana sadece söylenmiş bir söze görsel uydurmak kalıyor. "Bu bayrak için ölen de, kurşun atan da birdir" dendiğinde, etlerle bayrak yapmak sadece o cümlenin görüntüsüdür. Gökdelenleri dikip "Mashattan" demek ucuz, ancak içki masasında yapılabilecek bir espri. Sanki burası Dubai; sanki geçmişi olmayan bir şehire acele bir site kurmak ve içini ithal bir duyguyla doldurmak zorundayız. Doğu Avrupa liderlerinin hepsinin heykelleri meydanlardan kaldırıldı. Türkiye'deyse heykeller duruyor. Bence Türkiye toplumu, Atatürk'ü başka ülkelerde yaşayan insanların liderlerini sevdiğinden daha fazla sevmiş. Bu gerçek. O yüzden yaptığım heykelde o bir melek.

Sana böyle düşündüren ne?

Böyle olmasaydı, burada da Atatürk heykelleri kaldırılırdı. Tek adam süreci dünyada bitti. O yüzden o düşen heykeli melek kanatlı yaptım, yoksa melek kanatlı yapmazdım. Düşürürdüm yere, kanatsız dururdu. Bu, sadece "biz de düşürdük" anlamına gelirdi. Türkiye kültürüne çok güzel bir Atatürk heykeli hediye ettiğimi düşünüyorum.

Kemalist devrim, "Köçekçe"deki ruh, cumhuriyetin kuruluş düşüncesi tamamına ermiştir. Bitmelidir demiyorum. Gördüğüm bu, olan bu. Bundan sonra başka bir şeye evrilecektir. Bu sergi büyük ve basit bir cümle olarak bunu da söylüyor.

Angelopoulos'un "Ulysses'in Bakışı"nda, Lenin'in parçalanmış heykellerinin taşındığı, ağıt özellikleri taşıyan bir sahne vardı. "Melek Atatürk"ü yaparken o filmden, o sahneden esinlendin mi?

O film ve o sahne aklıma gelmedi, ama bütün Doğu Bloku, heykeller ve heykellerin başına gelenler vardı zihnimde. Bir de, Paris'te Rodin müzesinde gördüğüm mermerden, yere çakılmış bir melek heykeli. Onu gördüğümde bu heykeli yapacağımı anladım. O yüzden bu heykelin adı "Melek Atatürk ya da Rodin Kemalist Olsaydı" oldu. "Ghost" filmini bilirsiniz. Adam ve kadın birbirlerini o kadar seviyorlar ki, âşıklardan biri öldükten sonra medyum aracılığıyla görüşüyorlar. Ama sonunda kesin olarak ayrılmaları gerekiyor. Başka dünyalara aitler. Heykele dönersek, çok sevdiğimiz birisinin aramızdan ayrılışını göstermeye çalıştım. "Despot adamdan kurtulduk" fikriyle yapılmış bir iş değil yani. Bende yarattığı duygu budur. Birçok Kemalist, heykeli gördüklerinde çok hüzünlendiklerini söyledi. Bu önemli bir kıstas. Hüzün, bu sergiye ait önemli bir duygu.

Politik sanatta mizah önemli bir işlev görüyor. Bunun üzerine ne düşünüyorsun?

Ne yaparsam yapayım, içinde gizli de olsa bir mizah oluyor. Mizah olmadan bir şey yapamıyorum. Bunu eleştirenler var. Haklılık payları da var aslında. Sanatın içinde ironi olmamalı, olunca gerçek düşünceye yaklaşmışken, basitleştiriyor diyorlar. Buna katılıyorum, ama ironi kullanmadan iş yapamıyorum. Basit olmayı hep sevmişimdir.

İşlerinde Kemalizm ve İslâmcı ideoloji imgeleri iç içe...

Evet, ama bunların içinde iktidar yok. İktidarı eleştirmek için erken olduğunu düşünüyorum. Sergide İslâm'ın hilâli ve Cumhuriyet'in yıldızı var, ama bugünkü "Türkiye nereye gidiyor?" sorusuna ilişkin bir şey yok. Belki bir sonraki işlerimde ortaya çıkabilir. Hepimizin emin olduğu bir tarihle hesaplaşan bir sergi bu, gündelik bir şey değil.

Bir yandan bugünkü siyasetle de çok ilişkili. Sergide, bugünün iki otorite gücü de var ve karabasan gibi üzerimize çöktüklerini hissettiriyorsun.

Sergide iktidar eleştirisi yapmadım. Güncelden uzak kalmak istedim. Hepimizin belleğinde yer etmiş, bugüne taşınmış olanın içinde gezindim. Bu bir psikanaliz. Bir devlet psikanalizi.

Extramücadele 1997'den beri Atatürk imgesiyle uğraşıyor diyebiliriz. Rüyalarına giriyor mu Atatürk?

Sabah kalkıp dükkân açar gibi atölyemi açıp çalışmaya başlıyorum. Çıktığımda işimi orada bırakabiliyorum. Hayatımla işimi ayırabiliyorum. Ne mutlu.

Neler dinliyorsun bu aralar?

Bob Dylan'ı çok severim. Beni çok güzel düşündürüyor. "Highway 61", "Desire", "Oh Mercy" en sevdiğim albümleri. Filmini ("No Direction Home") izlediğimde gözlerim dolmuştu, o kadar kendime yakın hissederim. Autechre'i, Miles Davis'i ve Serge Gainsbourg'u severim. Buralardan da Baba Zula.

Ve tabii "Köçekçe"...

"Köçekçe"yi dinlerken, bütün ülke birlikte çalışıyormuş gibi hissettiriyor bana. Sergiye izleyici geldiğinde çalıyoruz. Serginin o müzikle birlikte gezilmesi gerekiyor. Türkiye'nin kuruluşunu çok başarılı bir şekilde hissettiriyor. Şarkının düz ve ters hali var sergide. "Köçekçe" devrimleri download ederken benim sergi için yaptığım ters hali "eçkeçöK" tüm kuruluşu unload ediyor. Tersini dinlediğinizde bütün dokümanlarını toplayıp, çekilip gittiğini hissettiriyor. Arkadaşlarım da sergi için özel bir şarkı yaptı. "Bunu Ben Yapmadım Siz Yaptınız" şarkısı; grubun adı da Benim Balonlarım Vardı. Şarkı sözlerini ben ve Gülcan Evrenos yazdık. Komik, ironik ve hüzünlü bir parça.

Yukarıda "Cumhuriyeti Türkiye" (2010), sağda "Melek Atatürk ya da Rodin Kemalist Olsaydı" (2010)

Sergideki favori işlerin hangileri?

"Cumhuriyet Türkiye"yi seviyorum. Apo heykelini çok seviyorum, ismi "Suç ve Ceza". Muhtemelen Türkiye'deki ilk Apo heykeli. Bir de meleğimi seviyorum tabii. Büyük bir aşkla.

"Melek Atatürk" heykelinde, Atatürk diğer Atatürk'lerine göre daha bir karikatürleşmiş gibi.

Bacaklar büyüdüğünde heykeli bozuyor. Öne çıkması gereken uzuv kanatlar olduğu için bacakları kısalttım. O yüzden öyle gözükmüş olabilir.

Bu sergide, "Türban Şoray"ın yerini "Bir Kadın Despot" almış. "Türban Şoray" kentli, sevimli, pıtır pıtır bir figürdü. Şimdi büyümüş ve despotlaşmış. Büyüyünce böyle mi oluyor?

Hilali "Türban Şoray"a, yıldızı "Türk Totemi"ne adanmıştır ve onların ikisi kardeştir. İkisi aynı boyda ve aynı formdan yararlanıyorlar. Künyelerin altındaki alıntılar önemli. Bence bu toplumda, ortada gözükecek bir kadına, onun şefkatine ihtiyaç var. Şöyle düşün: Taksim'den geceleyin 1-2 sularında Harbiye'ye doğru geçerseniz, kaldırımlarda fıstık gibi transseksüel kardeşleri görürsünüz; yoldan geçenleri görürsünüz, pazarlık eden, tanışmaya çalışan, eve götürmek isteyen, sevişmek ya da dövmek isteyen… Hepsi erkektir onların. Ortada kadın yoktur. Kadınsız bir kadın arayışıdır bu. Transseksüeller de kadını arıyor, sokaktan geçenler de kadını arıyor. Fakat kadın yok ortada. Bir kadın despot gerek bize.

Tansu Çiller öyle değil miydi?

Tansu Çiller kadın mıydı? Hiç farketmemişim. Pek çok şirketin CEO'sunun insan olmadığı gibi. Robot onlar. Her şey öngörülmüş ve ajandalarına yazılmış. Devletin başında duran insan da kadın olamaz. Belki insan da değildir o ayrı.

Evet evet, bence insan değildir bir devletin başında duran.

İşlerinin altlarına alıntılar eklemişsin.

İki işi, iki düşünceyi çarptırıp genişletmek için koydum. Mesela Anıtkabir'e doğru namaz kılan generallerin bire bir şiiri var, 1935'te yazılmış. Ben genellikle cümleden yola çıkarım. Bir cümle seçer, o cümlenin görselini yapmaya çalışırım.

Halil Altındere "Fikirler Suça Dönüşünce" sergisindeki işlerin tamamının, içinde bulunduğumuz durumu değiştirebilecek bir güce sahip olduğunu söylüyor. Sence sanatın böyle bir gücü var mı?

Sanatın değiştirme gücü olduğuna inanıyorum. Türkiye'deki çağdaş sanat, pek çok Avrupa ülkesindeki çağdaş sanat ortamından daha yüksek bir dönüştürme gücüne sahip. Türkiye'nin sanatı aslında Türkiye'nin futbolundan daha iyi durumda. Milliyet, Cumhuriyet gazeteleri konumlarını kaybetti, Sovyetler yıkıldı, sol ne yapacağını bilemez hale geldi... Kısaca, her şey değişti ve ortada yeni bir düşünce yok. Kimse seçimde kime oy vereceğini bilmiyor. Siz Bir+Bir veya Express dergisi olarak kime oy vereceğinizi biliyor musunuz? Böyle bir seçenek yok ortada. Bu seçenek belki bir süre sonra oluşacak. İşte bunlar olmadığı için, Türkiye'de çağdaş sanat olması gerektiğinden daha iyi bir yerde duruyor.

İşlerin, pek çok yere çekilebilecek, tutmak istediğin tarafsızlığın dışında yorumlanabilecek işler; örneğin Apo heykelin...

Bütün işlerim, farklı açılardan yorumlanabilir. Apo heykeline bakalım: Hapishanede ve zafer işareti yapıyor. İnsan değil, denizadamı gibi bir şey, ama deniz yok, dağların ortasında. Etrafı hazine dolu, ama bir yandan dağlar patlıyor. Eksileri ve artıları olan karışık bir uzay boşluğu. Çok farklı okumalara açık. Bir sanat nesnesi üzerinde farklı okumalar yapabiliyorsan, doğru bir iştir. Sadece hapishanede bir Abdullah Öcalan çizip koyarsan, illüstrasyon olur; işin üzerinde çok farklı okumalar yapabilirsen, illüstrasyonun ötesine geçilmiştir. "Çok iyi bir iş, 2010'un en iyi sergisi falan demem." Eseri yapan bunu diyemez, derse Fatih Terim'leşir. Ben sadece kendimi kontrol ederim "çok okumalı olabilmiş mi?" diye. Tek pencereden bakan, taraf tutan işleri de çöpe yollarım.

Sanatın dönüştürücü gücüyle, taraf olmamaya çalışması çelişik değil mi? Dönüştürücü olan ister istemez taraf değil midir?

Ben yaptığım işlerle bir tarafın sözcüsü olduğumu düşünmüyorum. Hiçbir tarafta olmadığıma eminim. En fazla özgürlükten yana olabilirim. Daha önceki söyleşimde şöyle bir cümle çıkmıştı: "Devlet kafayla ilgileniyor, 70 milyon kafa var, 35 milyon vajina, 35 milyon penis var fakat tek bir kafa istiyorlar." Biz! (Bu benim en fazla uğraştığım alandır) kendinle uğraşmayan bir toplumuz. Eleştirmeyen ve kendine çuvaldızı batırmayan bir memnun kalabalık. Bunu futbol maçlarında bile görebiliriz. İsviçreli futbolcuları dövüyorlar, sonra da kasım kasım geziniyorlar. Turkey, hindi mi?

Futbolla aran nasıl?

Futbolu seviyorum. Fenerbahçeliyim, ama Fenerbahçe'yi sevmiyorum. Bütün ailem futbolcudur. Büyük dayım Naci Erdem, Lefter'in takım kaptanıydı. Amcam Güray Beşiktaş'ta, Vefa'da, Adana Demirspor'da oynadı. Futbolcu bir aile geçmişim var.

Fenerbahçe'yi niye sevmiyorsun?

"En büyük biziz, başka büyük yok" diyor. Bir büyüklük manyaklığı var. ✚

Burak Delier, "Son General" (2010)

FİKİRLER SUÇA DÖNÜŞÜNCE

Kolektif ruhta ısrar

1 Eylül - 10 Ekim arasında Tophane Tütün Deposu'nda düzenlenen "Fikirler Suça Dönüşünce", Halil Altındere'nin küratörlüğünde iki-üç senede bir düzenlenen karma sergilerin sonuncusu. Toplumsal cinsiyetten militarizme, iktidardan 12 Eylül'e, bir dizi başlık altında dizilen çeşitli disiplinlerden işler, Altındere'nin güncel sanatı politik ve kolektif bir raya oturtma çabasıyla bir araya gelmişler. Güncel sanatın bu muhalif iddiayı nasıl kaldırabileceğini Altındere, sergiye katılan Gülçin Aksoy ve Burak Delier'le konuştuk...

Söyleşi: Zeyno Pekünlü - Merve Erol

Geçtiğimiz yıllarda, senin de aralarında bulunduğun bazı güncel sanatçılar hakkında işleri yüzünden soruşturma açıldığına tanık olduk. Yine de, birçok sanatçı politik işler üretmekten geri durmadı. Bu sergi, bu sanatçıları bir arada görme çabasının ürünü mü?

Halil Altındere: Açılan bu davalar, güncel sanat pratiğinde nasıl bir yerde durduğumuzu gösteriyor. 2005'te, 9. Uluslararası İstanbul Bienali'nin Misafirperverlik Alanı'nda gerçekleştirdiğim "Free Kick" (Serbest Vuruş) sergisindeki iki çalışma, ihbar sonucu, katalog üzerinden dava edilmişti. Çalışmalardan biri Burak Delier'in "Guard"ı, diğeriyse Murat Tosyalı'nın "İtaat"ıydı. "Guard", sanatçının rızası alındıktan sonra sergiden düştü, ancak katalogda tabii ki yer almıştı. Bu durum, "sansür", "oto-sansür", "sanatçı özgürlüğüne müdahale", hatta "özgürlükler sorunu"nu bir kez daha gündeme getirmiş, ama akla yatkın bir sonuç çıkmamıştı bu tartışmalardan. Delier'in çalışması, tüm bienali tehlikeye düşürecek bir provokasyon olarak algılanmıştı; siyaseten doğrucu taraftan eleştiriler yemişti o sıralar. Kanımca Delier, hem 9. Bienal'i, hem de "Free Kick" sergisini kurtarmış oldu. Cezaî bir yaptırım uygulanmadı elbette, uygulansa bile, sanatçılar politik işler yapmaktan geri mi duracaklardı, hayır! Onları bir arada görmek isteyişimin sebebi, farklı yaklaşım biçimleri.

Serginin adı bu adlî kovuşturmalara mı gönderme yapıyor? Sergide yer alan "fikir"leri "suçlu" kılan ne?

"Fikirler Suça Dönüşünce" sergisi, Harald Szeemann'ın "Tavırlar Biçime Dönüşünce" (1969) sergisine gönderiyor bir taraftan. Bununla birlikte, bu ülkeyi daha yaşanılır kılmak üzere yola çıkmış, sırf bu yüzden hayatlarının büyük bir bölümünü hapishanelerde geçirmiş ya da geçiren fikir adamlarına, fikir kadınlarına, Türkiye'deki fikir suçları tarihine de işaret ediyor. Benimle ilgili açılan davalar, bu sergi sürecinin sadece bir parçası. Sanata kim, ne kadar tahammül edebiliyor? Türkiye'deki hangi kesimler için güncel sanat üzerine tükürülesi bir şey? Bu sergilerin demokrasi mücadelesi içinde değerlendirilmesi gerekiyor belki de. Serginin bağlamı önemli, orada burada işlenmiş suçların bir araya gelmesi, bunların kuşaklararası bir söylem oluşturması önemli. Yapıtlara "aslında onlar birer fikir" önermesi üzerinden yaklaşırsak, suçu alenen işleyen ya da gizliden gizliye suça teşvik eden bir dizi çalışmayla karşılaşabiliriz. Bu, serginin giriş kapısından belli zaten: Ana mekâna Ahmet Öğüt'ün polis kalkanlarıyla yaptığı kapıdan giriyorsunuz. Kendinizi nasıl hissediyorsunuz o kapıdan girince? Yine, sözgelimi Cengiz Tekin'in "Burada Su Yok Kaya Var Yalnız" adlı fotoğraf çalışmasında açık alan diyebileceğimiz kör bir nokta bile yok, her yerde kayalar var ve suç, o kayaların arkasında, bir anlamda pusuya yatmış. İz Öztat'ın "Kızkardeşler" adlı video-animasyonunda Şahmaran'ı görüyoruz, ama o bizi beklenmedik bir yere sürüklüyor, burada "suç" ve "günah" iç içe giriyor. Burak Delier'in "Son General" adlı yerleştirmesi, Nâzım Hikmet Dikbaş'ın "İnsanlar Nasıl Bir Araya Gelir" adlı çalışması ya da Şener Özmen'in "Bayrak" ile "Şeyhmus ve İlhan" çalışmalarında "suç", fikirden önce geliyor. Yani öncelikle bir suç işlemiş oluyorsunuz, ardından fikirler çıkıyor ya da çıkmıyor.

Serginin arabaşlıklarında "İktidar", "Militarizm", "Mutenalaştırma ile Mücadele Stratejileri", "Toplumsal Cinsiyet", "Toplumsal Muhalefet" gibi her daim sorunsallaştırılabilecek konular dışında, 12 Eylül, genel olarak "Gündem" gibi başlıklar da var...

Bu başlık ya da arabaşlıklar, serginin kategorize edildiğinin işaretleri değil, ne de serginin konuları olarak okunabilecek bir yapı var. Önceki sergilerimde de, temel meseleler olarak gördüğüm, hem siyaset hem sanat bağlamında bir dizi soruna işaret eden çalışmaların, ama aslında güncel sanatta bir düşünme biçiminin, bir pratiğin, bir tutumun göstergeleri olarak okunabilecek bir bakışın biriktirdikleri var.

Fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu

Halil Altındere

Gülçin Aksoy

Sergiye katılanlar, tek tek de görünür olan, çeşitli galerilerde kişisel sergiler açan sanatçılar. Onları bu şekilde bir araya getirmek, tek tek yapabilecekleri sergilerden ya da başka grup sergilerinden farklı olarak ne söylüyor?

Evet, sergideki pek çok sanatçı yurtiçinde veya yurtdışında, uzun zamandır galerilerle çalışıyor; kişisel sergilerini zaten yapıyorlar. Nasan Tur, Nevin Aladağ, Bashir Borlakov, Canan, Gülsün Karamustafa, Erinç Seymen ya da Şener Özmen, Cengiz Tekin bunlardan sadece birkaçı. Yani yurtdışındaysanız Canan'ın ya da Erinç Seymen'in, Nasan Tur ya da Nevin Aladağ'ın işlerini topluca da görebilirsiniz. Ancak, bu saydıklarımı ve saymadıklarımı bir arada görme şansınız neredeyse yok. Sözgelimi Ali Miharbi, Berat Işık'la kaç sergide bir araya gelebilmiş? Ayrıca bir "grup sergisi" olarak da bakmıyorum bu meseleye. Derdim, sorunsallaştırmaların beni ne kadar ayakta tuttuğu, nereden kuşattığıyla alâkalı. Yapılanları beğenmediğim için bu sergileri yapıyorum. Ama bu sadece bir beğenme / beğenmeme meselesi de değil. Hiyerarşik sergilere inanmıyorum, belki daha çok bu itki tetikliyor beni.

iç mihrak, "Huzur İsyandadır" (2007 - 2010)

Gençliğindeki kolektif anlayış yerine, bireyleşmenin yerleştiğini söylüyorsun. Bu, sanatçıların sanatsal yaklaşımını nasıl etkiliyor? Belki tek tek de olsa, yine de toplumsal bir duyarlılık hâkim mi sence güncel sanatçılar arasında, yoksa giderek dekoratif eğilim mi baskınlaşıyor?

'90'lardaki korelasyonun kalmadığını, dağıldığını söylüyorum. Art-ist Güncel Sanat Dergisi bu kolektivizmin en iyi örneğiydi. Tabii, öncelikler değişti zaman içinde. Sanat ortamı da değişti ve sanatçı bu değişimlere ayak uydurmak durumunda kaldı. Benzer bir kolektif damarı üstten, bir şeyleri dayatarak yakalamaya çalışan yapılar da çıktı bu süreçte elbette. Bugün daha çok galeri, daha çok galerist, daha çok küratör var, tercihler var ve bunlara saygı duymak gerekiyor. Bireyselleşme olgusunu ben "profesyonelleşme" olarak okuyorum. Kopuş, profesyonelleşmeyle geldi.

Sanatçıların üretim tarzları, işlerini sergileme biçimleri dışında, bu profesyonelleşme içeriğe nasıl yansıyor? Ne zaman, nasıl dönüştü güncel sanat camiası bu bağlamda?

2000'lerden sonra aşırı bir profesyonelleşme başladı. '90'ların ikinci yarısındaki kolektivist sanatçı toplulukları ne yazık ki azaldı ve bireysel profesyonelleşme hızlandı. Hrant Dink'in ardından 19 Ocak Grubu tarafından yapılan sergi veya Hafriyat grubu dışında, sanatçıların kendi kendilerine örgütlendiği inisiyatiflerden bahsedemiyoruz. Belki de biz Genç Etkinlik kuşağı olarak devam ediyoruz.

Gülçin Aksoy: Genç Etkinlik zamanında o kadar az kişiydik ki. Çok basit bir şeyle başladık: Resim eğitimi almıştık, fırçaları bırakıp elimize fotoğraf makinesi, kamera aldık ve "buna hakkımız var mı" diye sorduk. Mecburdunuz bir araya gelmeye, çünkü kendinizi ancak kendiniz değerlendirebiliyordunuz, sizin dışınızda başka bir şey yoktu. Galeri yoktu. Hocalara rağmen, bir araya gelip, dükkân kiralayıp, bir yerde çalışarak serginin parasını çıkarıp sergi yapıyorduk. Küratör gibi bir kavram daha oturmamıştı, kendi kendimize "biz bu sergiyi yaparız" deyip hurra dalıyorduk. Daha sonra Karşı Sanat'ta, "Yurttan Sesler" (2001), "Aileye Mahsustur" (2003) gibi sergiler yaptık. Ama mecburen bir araya gelmiştik, çünkü başka alanımız yoktu.

Altındere: Bugün bir akımdan bahsetmek çok zor, her şey çok hızlı gelişiyor. Çoğunluk piyasadaki gidişatın peşinde, ama başka bir damar da var. Çok tercih edilen bir şey değil, hatta fenerle aranır duruma gelmiş, ama bizim de görünür kılmaya çalıştığımız bu damar, bu eğilim. 2000'lerden sonra ya art arda büyük müzeler açıldı ya da bir sürü inisiyatif çıktı, genç sanatçılarla ilgilenen galeriler bunları takip etti. Bunlar politik bir harekete dönüşmedi, daha çok sanatın kendi iç dinamikleriyle ilgili işler yapıldı. Berlin'in işgal evlerindeki gibi olmadı Türkiye'de güncel sanatın işleyişi. Eskisi gibi sanatçıların "haydi bir araya gelip sergi yapalım" dediği bir dönem değil bu.

Nilbar Güreş, "Oturma Odası" (2010)

Tophane'deki galerilerde de, hatta Aksanat'ta da politik işler gösterilebiliyor. Kavramlar birbirine girdi, kapalı kapılar ardındaki otosansürü göremez hale geldik. Biz sergilerimizde sanatçıya sınırsız özgürlük veriyoruz, sanatçının kendini gerçekleştirmesi için bir alan yaratmaya çalışıyoruz. Yoksa bir kurumun sanatçıya "gel, istediğini yap" demesi çok zor.

Aksoy: "Fikirler Suça Dönüşünce" de sergi gibi bir sergi, formatı bu. Artık ifade alanı olarak farklı mecralarımız var; mecbur değilsiniz sergi alanında olmaya. Anti-pop yahut Atılkunst mecbur değil illâ işini asmaya, internet üzerinden de işlerini yayabilirler. Görünür olmak için farklı alternatiflerimiz var.

Altındere: Biz '90'larda sistemi değiştirmek için, kurumlara, galerilere saldırarak iş yaparken, şimdi gençler "en cilalı galeriye nasıl gireriz" derdindeler. Bizse yirmi-otuz yıl gecikmeli sanat sergileyen ve sadece meta gösteren galerileri yok sayarak, onlara karşı savaşarak, kimi zaman vandalizme varıp cezaî bedelini de ödeyerek varolduk. '90'ların enerjisinin teorik yönünü boş bırakmamak için Art-ist dergisini çıkarmıştık. Kimi edebiyatçıydı, kimi siyasetbilimci, kimi sosyolog; kimse eleştirmen ya da dergici değildi, ama bir tartışma platformuna ihtiyacımız vardı. 2000 sonrasında bu tip kaygılar yok pek. "Fikirler Suça Dönüşünce"de 2000 jenerasyonu da var, '90'lar da, '80'ler, hatta '70'ler de. Serginin iki taşıyıcısı var: Girişte, hemen solda, Türkiye'de güncel sanat dendiğinde –Sarkis'le beraber– ana figür olarak kabul edilen rahmetli Altan Gürman'ın "Kapitone"si (1976) duruyor. Sağdaysa Gülsün Karamustafa: '80'li yıllarda herkesin tank seslerinden çekinip atölyesine kapandığından dem vurulur, Karamustafa'nın tam da 12 Eylül'le ilgili "Pencere"sini (1980) otuz yıl sonra farkedip sergiye davet ettik. Sergide hem tarihsel kökenleri referans aldık, hem de kuşaklar ve alanlar arasında benzer sosyallikleri ve politik akrabalıkları görünür kılmaya çalıştık. Bir hoşluktan öte, böyle bir damarın olduğunu, burada üretimin devam ettiğini göstermek istedik. Bütün sanat ortamının bu sergideki gibi bir tavrı olduğunu söylemiyorum, bu sergideki sanatçılar da özel galerilerle çalışıyor, ciddi bir ticarî pratik oluşmuş durumda, ama biz parayla spekülasyona uğramayacak bir beraberliğin de mümkün olacağını söylemek istiyoruz.

Aksoy: Biz başladığımızda böyle bir uluslararası network yoktu. Kendi yağımızda kavruluyorduk, hiçbir zaman popüler veya meşhur olunmuyordu. Tamamen ihtiyaçtan yapıyorduk her şeyi. Şimdi uluslararası network'e hem ürün hem sanatçı yetiştiriliyor, çok hızlı işleyen bir çark var.

Güncel sanat pratikleri, içeriğin ötesinde, kalıplaşmış biçimleri sorguladığı anda dahi siyasîleşmiş değil miydi? Bahsettiğiniz "ihtiyaç"ın bizatihi kendisi bir "politik durum" değil miydi?

Aksoy: Öyle elbette. Güncel sanatı eleş-

Şener Özmen, "Bayrak" (2010)

tirenler, daha çok tual resmi geleneğine bağlı olanlar. Tual resmi bir "gelenek"tir ve "erkek"tir. Tümüyle erkek mantalitesi, yatay/dikey'liği üzerine inşa edilmiştir. Ve her zaman da burjuvaziye hizmet etmiştir. Şimdi güncel sanat için böyle bir algı var, ama yağlıboya resim yüzyıllarca burjuvaziye hizmet etti. Bu tamamen medyum meselesi, içeriğe, arka plana bakmak lâzım.

Altındere: Sanatın parayla ilişkisi güncel sanatla başlayan bir şey değil. "Fikirler Suça Dönüşünce"ye ilham olan Szeemann'ın sergisine de Philip Morris sponsor olmuş. Biz de sistemin tamamen dışında olduğumuzu söylemiyoruz, sistemin içinden sistemi dönüştürmeye çalışıyoruz. Sistem dışında durmak çok zor. Alexander Brener sistemin en dışındaki adam gibi görünür, spreyle müzelere giriyor, küratörleri tokatlıyor, galeriye kusuyor. O bile, "sanatımla öyle olabilirim ama, dışarıda sistemin dışında değilim" diyor, "giysi alıyorum, markete gidiyorum, sistemin devamlılığını sağlıyorum". Sistem dışı kalmak iddiasında olmak için romantik bir bohem olmak lâzım. Bizim böyle bir iddiamız yok. Önemli olan, kendi kurallarını belirleyip arkasında durmak. Bir galeride bir işin satılmasının günah olduğunu düşünmüyoruz. Ben de "bir işim satılsa da hayatım daha kolay olsa" diyorum. Öğrenciliğimde sanat yapıtının satılmasını günah gibi algılıyordum. Ama insanın arkasında anne-babası yok her zaman, bir şekilde geçinmesi gerekiyor, ama bunu kendinden ödün vermeden yapman gerekiyor.

Aksoy: Sanatta her şeyden önce niyet önemli, o işe neden başladığın önemli.

Tophane'de galerilere ve sanatçılara yönelik saldırıları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Altındere: Tophane'deki saldırı, basit bir mahalle baskısının ötesinde, daha ciddi şeyleri barındırıyor altında. İlk ve en acil olan, oradaki insanların güvenliği. Savunmasız beş kadın işletiyor o galerileri. Saldırının, galerilerin komşularından çok, Tophane'nin ara sokaklarında örgütlü bir çetenin işi olduğu ortada. Sanıyorum galerilerin oraya girmesi ve aksın yoğunlaşmasıyla birlikte bir görünürlük problemi oluştu. Fazla görünür olmak istemiyorlar. Beyoğlu en çok Mobese'nin olduğu bölge, ama bir tek Boğazkesen ve Tütün Deposu civarında Mobese yok. Eskiye dayanan bir suç örgütünün hâlâ o civarda saklı olduğu ortada. Mutenalaşma çok sihirli bir sözcük haline dönüştü. Okuduklarımızdan anladığımız kadarıyla, galerilerin gelişiyle yerinden edileceği kaygısını taşıyor mahalleli. Ama Tophane'ye giden galeriler de orada yaşayanlar gibi kiracı. Binaları satın alıp semtin değerini artırma gibi bir durumları yok. Mutenalaşma olduğu takdirde galerilerin de kiraları yükselecek. Mutenalaşmayla birlikte Taksim'den, Asmalımescit'ten, pahalı kiralardan kaçma, sanatçıların Tophane gibi yerlerdeki dokuyla ilişkili işler üretmelerinden ötürü de oraya doğru bir kayma var. Mesela Burak Deliler'in, Nalan Yırtmaç'ın mutenalaşmaya, soylulaştırmaya karşı, bu bölgelerde yaşayan insanların haklarına ve geleceğine ilişkin işlerinden de bîhaberler. Nalan Yırtmaç'ın Sulukule'de üç ay yaşayarak, sanat ve aktivistlik arasına sınırlar koymadan yaptığı etkinlikler sanki hiç olmamış gibi. Sulukule'de Romanlardan aldıkları evleri beş katına ihaleye çıkardı iktidar, sanki bunu kültür dünyası yapmış gibi bu kazığın intikamını böyle almaları isabetsiz. Tophane'deki insanlar galerileri gezselerdi ve sergilenen yapıtların içeriğini bilselerdi, belki oradaki sanatçılarla birlikte örgütlenip mutenalaşmaya karşı ortak direnme stratejileri geliştirebilirlerdi.

Aksoy: Biz daha önce o bölgede bir Hafriyat tecrübesi yaşamıştık. Karaköy gibi bir yerde sabahladığımı biliyorum. Ama Hafriyat ağırlıklı olarak bir erkek grubuydu, Tophane'deki galerilerin sahipleri hep kadın. Karaköy'de yaşayan keşlerin Hafriyat'a girme özgürlüğü vardı, ama burada tamamen bir ayrışma söz konusu olmuş.

Altındere: İçkiye bağlanacaksa mesele, orada birt akım tarikatlar ve cemaatler var. Tesisatçı, elektrikçi gibi esnaf işimizi yapıyor ama, kokteyllerden de uzak duruyorlar. Buralarda tabii ki sürekli içki içilmiyor, iki ayda bir açılışlarda isteğe bağlı olarak alkollü ya da alkolsüz meşrubatlar veriliyor. Normalde içki içen esnaf bile açılış günlerinde gelmeye çekiniyordu. Bu, olayın uzun süredir planlandığının da göstergesi. Bir düşmanlık beslenmiş ki, bu noktaya gelindi. İçerikle ilgili bir tepki yok, içki de değil mesele, varlıktan rahatsız olma gibi bir durum var. Galerilere saldırırken ilk önce turistlere saldırarak başladılar.

Gülsün Karamustafa, "Pencere" (1980)

Aksoy: Yıllardır orada İtalyan Lisesi var, yabancılar gelir geçer. Boğazkesen her zaman geçit gibi bir yer. Şimdi ne oldu birdenbire? Türkiye'nin diğer gündemleriyle ilgili şeyler seziyorum.
Altındere: Hafriyat, İstanbul Modern ve burayı bağlayan bir üçgen, bir sanat aksı var. En stratejik yer de Boğazkesen Caddesi. Tophane Art Walk da bu yüzden tasarlandı herhalde. Olayın bütün açılışların yapıldığı güne denk gelmesi, linç duygusunu da artırdı. "Tophane delikanlılığı" falan değil bu olay. Savunmasız kadınlara saldırmanın nesi "delikanlılık"? "Niye eliniz kolunuz bağlı seyrettiniz, delikanlılık bu mu" demek gerekiyor Tophanelilere. Bazı yayınlar, daha sanatçıların kafası sarılırken, Emniyet'te şikâyet dilekçeleri verilirken, olayın sabahında mahalleliye koştular ve sadece onlarla konuştular. Konuştukları da "mahallenin iyi çocukları"nı savunan "abiler". "Spontan oldu, çarşaflı kadına laf attılar, '2010 yılında bu kılık ne' dediler" diye senaryolar yazdı onlar da. CHP / AKP meselesinin ötesinde bir durum var ortada.

Politik kaygılar taşıyan sanatçıların politik işlerinin sergilendiği galerilerin saldırıya uğraması güncel sanatın varlığına ilişkin bir trajediye de işaret ediyor mu?

Altındere: Herkesin kendinden bir şey bulabileceği yapıtlar var bu sergilerde. Siyaset, toplum, cinsel kimlik, din, aile, militarizm, birey ve iktidar... Farklı duruşlarda insanların farklı görsel dillerde ürettiği yapıtlar bunlar. Mesela, Nilbar Güreş'in "Oturma Odası"nın pencereden Tophane'ye bakmasının, "aile reisi"nin resminin duvarda Atatürk resmi gibi asılı duruşunun, odadaki kadınların fikirlerinin bir suç olabileceğini gösterir gibi yüzlerinin örtülmesinin, elbiselerin üzerlerine atılmasının Tophane'nin içinde bulunduğu durumla ilgisi var.
Aksoy: "Sergilere girip baksalardı" diye konuşuyoruz ama, şöyle de sormalıyız belki: "Neden girmediler, ben neden o kontağı kurmadım?" "Girmemeleri üzerine düşünmeliyim, girmelerini sağlamalıyım" diye düşünmek gerekir.
Altındere: Oradaki galeriler kuruyor bu ilişkiyi. Çocuklarla, kadınlarla, oradaki esnafla work-

Altan Gürman "Kapitone" (1976)

shop'lar yapıldı. "Denedik de olmadı, kendi keyfimize bakalım" denmedi.

"Güncel sanatçılar yaptıkları işleri kendi ana-babalarına bile anlatmakta zorlanıyor genellikle, mahalleli ne yapsın" denebilir mi?

Altındere: *(gülüyor)* İnsanlar gelmese bile sergilere, tesisatçısı geliyor, boyacısı geliyor, illâ ki bir iletişim var. Normal elektrikçi tekno işler yapabiliyor artık, bienalde iş kuracak kadar uzmanlaştılar. Bahsettiğim Nur Elektrik, bir cemaat dükkânı, ama sanat eseri asma konusunda uzmanlaştılar, eldiven filan kullanıyorlar. Mahallelinin sergilere gelmesinin ötesinde, bu iletişim bile bizim için önemli. Galeride mutfak var, ama bu bağı kurmak için çaycıdan istiyoruz çayı. Ama ne yazık ki akşam haberlerinde çaycı çırağının yalan beyanlarda bulunduğunu görüyorum. "Misafirlerimiz" diye konuşuyorlar, biz sanki orada geçiciymişiz gibi.
Aksoy: Böyle de bir gerçek var ama. "Onlar ve bizler" diye konuşuyoruz. Yan yana yaşayabilmek için bir şeyler düşünmemiz gerekiyor.
Altındere: 1950'lerde Beyoğlu'ndaymış galeriler, Maya Sanat Galerisi mesela, sonra Kurtuluş, Nişantaşı, Etiler gibi semtlere taşındılar. '90'larda mutenalaşmayla Asmalımescit'e geldiler, sonra galeriler kovuldu, meyhane yapıldı oralar. Mısır Apartmanı'nda astronomik rakamlar, Cihangir'de tutunamamak derken, buraya geldiler. Selda Asal direniyor Apartman Projesi'nde, galerinin içine masa atıyorlar zorbalıkla, tehditle. Güncel sanat Türkiye'de çok geç kabul edildi. En ortodoks bakış açıları bile bugün kalıplarını kırıp resmin, heykelin yanında video, fotoğraf almaya başladılar. Son iki bienalle birlikte burjuvazi içinde, yeni kuşak beyaz yakalılar nezdinde güncel sanat koleksiyonu yapmamak sanki günahmış gibi bir hal oluştu, güncel sanat bir kültürel statü haline geldi. Ama güncel sanatın burjuvazinin eğlence ve boş vakit aracı gibi algılanmaması gerekiyor. Son yirmi yıldır konvansiyonel sanata karşı kendi varlığını kabul ettirme gibi bir savaşımı var güncel sanatın. Uluslararası ölçekte iş üretmeye çalışan sanatçıların yanında, buranın dönüşümü için savaş veren bir sanatçı grubu da var. Bu sanatçılar, galerilerin, dergilerin, kiralık kalemlerin saldırılarına göğüslerini siper edip yeraltından yeryüzüne çıktılar. 2000'lerin ortasından itibaren taşlar yerine oturmaya başladı. "Fikirler Suça Dönüşünce", farklı sosyallikleri, farklı pozisyonları, ifade biçimlerini, aynı zamanda derdi ve tavrı olan sanatçıları bir araya getirmeye çalışan bir sergi. Bir şeyi kabul ettirmek, bir direnç ve ısrar gerektiriyor. Küratör olarak yıllardır belli sanatçılarla çalışmam böyle bir ısrarla ilgili. Sekiz senedir çalıştığım grup büyüdü, çoğaldı. Mesleğim küratörlük değil, ben sanatçıyım, ama yerel ortamın dönüşümünde beğenmediğimiz gidişatla ilgili düşüncelerimizi açıklamak istedik. Bir şeyi beğenmiyorsak, karşısına bir şey koymak, kendi pozisyonumuzu belli etmek istiyoruz. Bizim sergilerde yer alan kişiler bireysel olarak farklı işler üreteseler dahi, kolektif bir ruh, yerel ortamda ortak bir direniş, uluslararası bir ortak dil yaratmak istiyoruz. Burak'ın Taipei'de yaptığı işle Nalan'ın Sulukule'de yaptığı iş bu yüzden yan yana durabiliyor. Mutenalaştırma orada da aynı, burada da. +

Nalan Yırtmaç, "Yıkılan mahallelerin, yerinden edilenlerin gücü adına" (2010)

BURAK DELİER

Etik sınırlar lâzım

“Fikirler Suça Dönüşünce”de hep dışa dokunan, dışarıdaki meselelerle ilgilenen işler var. Benim işlerim de öyle, diğer arkadaşların işleri de. Kadın sorunlarıyla ilgiliyiz, sosyal koşullarla, siyasal meselelerle ilgiliyiz. Sanat, bütün toplumu ilgilendiren bir mesele haline geldi. Tophane’den sonra, iyice öyle oldu. Sanat deyince, bir kavramdan, bir mitten bahsediyoruz artık. “Nedir bu sanat” diye düşünmenin zamanı geldi... “Yukarıda duran sanat”a popüler dilleri kullanarak hamle yapacak halde değiliz. Sanat o dilleri absorbe etti ve artık geniş kitlelerin ilgilendiği bir şey haline geldi. Tam kestiremiyorum, Türkiye’de bunca kurum tepeden mi kuruldu, yoksa bir potansiyel vardı da onun üzerine mi kuruldular? Sabancı sergi tarihlerini uzatıyor ya, stratejik olarak planlamışlar, Picasso’nun önünde sıraya dizilen insanlar hep aynı fotoğraf... Mutenalaşma nedir, ne değildir, oradaki galeriler ticarî midir, değil midir, bu tartışmayı biz kendi aramızda ayrıca yapabiliriz. Bence Tophane’deki galeriler ticarî formatın da dışında. Ticarî bir galeriye girdiğinizde kimse sizinle ilgilenmez, sen kimsin ki seninle ilgilensin? Oraya koleksiyoner gelir, ki o da işi orada almaz zaten, çoktan almıştır. Ticarî galeri dediğiniz, beş-on metrekare falan olur, kamusal alan değildir yani.

Tophane’deki galerilerse hem kendi ilişkilerini kurmaya, hem de kendi varlıklarıyla mahallenin varlığını birleştirmeye çalıştılar. Bazıları reddetti, bazıları etmedi, sonuçta kendilerine bir alan yarattılar. Bu saldırıların galeriler kurulduktan iki-üç sene sonra olması da önemli. “Bu iş oluyor galiba” diyordum ki, böyle bir şey oldu. Halbuki bu galerilerin yaptığını yapmak zorunda değil normal bir galeri. Ama bizim güncel sanat diskurunda insanla beraber olmak, –tırnak içinde– daha demokratik olmak diye bir durum var... Mutenalaşmayı çok iyi anlamak gerekiyor. Tamam, galeriler de bunun bir parçası ama, mutenalaşmaktan kastımız içi boşaltılmış bir kültür dünyası ve global sınıfa sunulan bir alan. Bu yerlerden bir sürü şehirde var, uçaktan iniyorsunuz, tarihsel dekoru olan bir yerde kalıyorsunuz, işlerinizi yapıyorsunuz, sonra da gidiyorsunuz. Mutenalaşma, bu sınıf için yapılan bir şey.

Ben Gülsuyu’na da epey gittim, orada workshop’lar yaptım. Gülsuyu’na seve seve tekrar gidip iş yaparım. Ama Tophane’deki insanlarla bunu yapmam. Onlarla siyasî olarak ilişkilenebileceğim ortak bir nokta bulmam mümkün değil. Bu, önemli bir ayrım. Tophane bir işçi mahallesi olarak değerlendiriliyor, “bu adamlar işçi, ama farkında değiller” deniyor. Adam farkında ne olduğunun ve işçi olmakla falan da alâkası yok. Başka bir toplumsal kimlikle ifade ediyor kendini. Tarikatlar, İslâmî sosyal dayanışma üzerinden giden bir şey var orada. Bu insanlar çok rahat ayak uydurabilir mutenalaşmaya. Adam dükkânını Starbucks yapar, dayağa gelen insanları da çalıştırır orada, aynı sosyal dayanışmayı Starbucks üzerinden de kurgulayabilir. Tophane olayını direniş olarak yorumlamamız için, “bu adam oraya Starbucks veya Mercedes geldiğinde ona da direnecek” diyebilmemiz lâzım. Elbette kiracılar gidecek, ama mülk sahipleri orada kalacak ve nemalanacak.

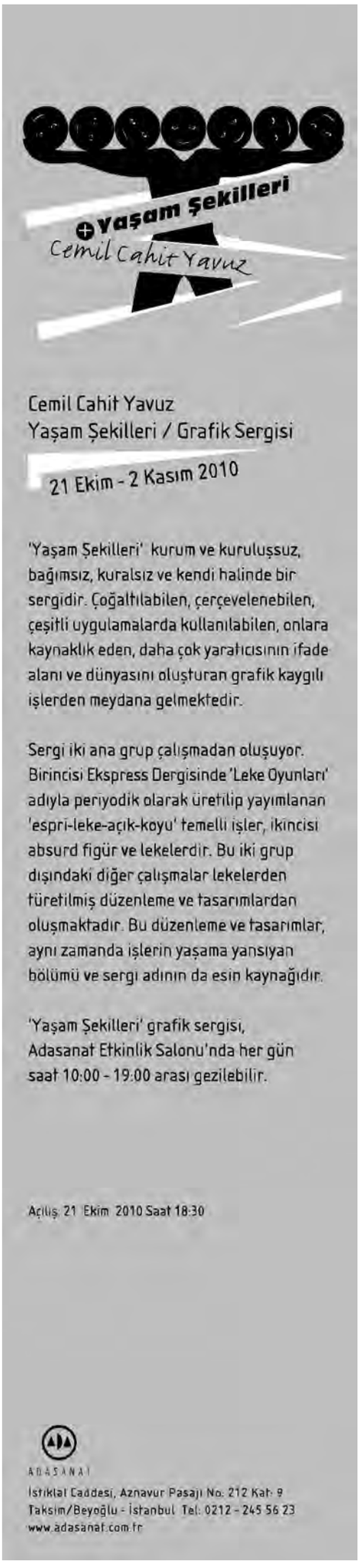
Galerilere saldırmalarının sebebi, savunmasız olmaları. Kadınlar, savunmasızlar, rahat davranıyorlar. Mahalledekiler kendilerini onlara karşı güçlü hissediyorlar, daha güçlü birisi geldiğinde ise onunla anlaşacaklar.

Bir sanatçı olarak insanların yanına savunmasız, açık şekilde gidiyorum. Fakat bunun belli sınırları olduğunu farketmek lâzım. Etik anlamda da önemli bu. Yoksa siz aslında bütün oyunun bir parçası olabilirsiniz, o insanları kurban, mağdur gibi alt sınıf klişelerinden çıkarmadan oyuna dahil ediyor olabilirsiniz. Bunu bilmeden ilerlemek, “biz sanat yapıyoruz, herkes gelsin” demek mümkün değil. Hayır, sınırlar var, bu sanatın yapılabildiği yerler var, yapılamadığı yerler var. İki toplumsal özne, iki kimlik arasında kurulacak ilişki ancak üçüncü bir yerde mümkün. Karşındaki adam o kimlikten çıkmak istemiyorsa, onu çok zorlamanın bir mânâsı yok...

Çok somut mevzulara değinen işlerim var. Elektriğin kamulaştırılmasından tutun, mutenalaşma mevzuuna kadar. Direkt toplumsal eşitsizlik ilişkilerine dokunmak isteyen işler bunlar. Taipei’de yaptığım mesela, doğrudan siyasî bir olay. Ama sonuçta sanatçının mücadelesi, sanatın kendi içindeki üretim koşullarına dair bir mücadele. Gülsuyu’nda olanlara sanatçının siyasî müdahalesi hiç inandırıcı olmaz aksi takdirde. Bu ayrımları silikleştirmemek gerekiyor. +

Burak Delier, “We Will Win” (2010): Mutenalaşmakta olan Taipei mahallelerinde yaşayanlarla ortak çalışma

ASENA GÜNAL

Fark yaraları

Tophane'deki galerilere sergi açılışları esnasında saldırıldığı anda, semtte açılan ilk "sanat mekânı"nda, Tütün Deposu'nda politik bir karma sergi, "Fikirler Suça Dönüşünce" devam ediyordu. Tophane sakinlerinin karşılaştığı ilk galerinin iki yetkilisiyle, tecrübeleri ışığında, semtin derinliklerini ve "incelik"lerini konuştuk...

Söyleşi: Fevzican Abacıoğlu

Tophane'de bir sergi mekânı açmayı neden tercih ettiniz?

Asena Günal: Burası 1950'lere kadar Kavala ailesinin tütün deposu olarak, daha sonra Karaköy Limanı tütün ihracatında kullanılmaz hale gelince başka işlerinde depo olarak kullanılmış. Kültür ve sanatla bağlantılı bir iş için kullanılması ise ilk kez 2005'te, Vasıf Kortun'la Charles Esche'nin küratörlüğünü yaptığı, teması İstanbul olan 9. İstanbul Bienali'nde. Bina 2008'de restore edildi ve kendi programı, kadrosu olan bir mekâna dönüştü. "Galerimizi Tophane'de açalım" gibi bir durum söz konusu olmadı.

Tütün Deposu aslında bir galeri değil, öyle değil mi?

Anadolu Kültür'e bağlı bir inisiyatif olarak buranın iddiası galerilerden farklı; sergi de düzenleniyor, panel de, atölye de, film gösterimi de... Ama buradaki galeriler de, biz de politik ve sosyal gündemi takip eden işlere öncelik veriyoruz. Bizim farkımız, herhangi bir ticarî faaliyette bulunmuyor ve daha çeşitli etkinliklere yer veriyor oluşumuz. Kürt sorunuyla ilgili belgesel fotoğraf sergisi de oldu, Ermeni cemaat gazetesi Jamanak'ın 100. yılı konferansı da, Lambda'nın "Göç ve LGBTT" paneli de oldu, Documentarist festivalinin gösterimleri de... Türkiye'nin daha demokratik, daha çoğulcu bir toplum olması için uğraşan insanların rahatça etkinliklerini yapabilecekleri bir mekân. Sonuçta burası, dışlanmış, ötekileştirilmiş hisseden insanlar için bir alandır; öyle olmaya da devam edecek.

Mahalleliyle, mahallenin yoksul halkıyla nasıl bir ilişki kurdunuz? Onlara yönelik işler sergilediniz mi?

İşin o kısmına yeterince vakit ayırmadık, ama o kanalların ne kadar açık olduğu ve bizlerin o kanalları ne kadar zorlayabileceği üzerine düşünmek gerek. Mahalleyle birlikte iş yapmak bizim de istediğimiz bir şey, ama bunun için gerçekten bu işten anlayan insanlara ihtiyaç var. "Saldırı oldu, hadi hemen çocuklarla atölyeler yapalım" dememek lâzım. Bu işleri gerçekten bilen insanlarla uzun soluklu düşünmek lâzım. Mahalleliyle ilişki kurmak, o mekânda beraber bir şeyler yapmak sabırlı olmayı gerektiren bir süreç. Daha önce bir-iki kere doğrudan mahalleden çocuklara yönelik işler yaptık. Fransa'dan gelen bir sirk grubu iki gün çocuklarla atölyeler yaptı. Anadolu Kültür'ün yürüttüğü bir proje kapsamında bedava çocuk kitapları dağıttık. Fakat bunları belli bir program içerisinde sürekli hale getiremedik. Bu tarz işlere çoğunlukla Roman çocuklar geldi. Siirtli ve Bitlislilerin çoğunlukta olduğu muhafazakâr kesimin kadınları da, çocukları da pek ortalıkta görünmüyor. Mahallenin muhafazakâr erkekleri kadınlarını kapatıyor, çocuklarını da bu etkinliklere pek göndermiyor.

Bir STK gibi yardım etmenin dışında mahalleliyle birlikte bir şeyler üretmek mümkün değil mi? Mahallede çok sayıda zanaatkâr var: Çerçeveciler, tahta oymacılar, avizeciler... Onlarla birlikte iş yapmak bir şeylerin başlangıcı olmaz mıydı?

Aslında bu mümkün. Onlar da kaybolan zanaatler. O atölyeler zaman içinde burada barınamayacak. Birkaç avize atölyesi şimdiden kapandı. Sergi yaparken civardaki ustalarla çalışırız. Demirciyle, marangozla, folyocuyla... Bir şey taşınacaksa, iş bekleyen Romanlar gelir. Mahalledeki insanlarla birlikte iş yapmak gibi bir kaygımız var. Galeriler de dışlayıcı pratikler içerisinde değil. Onlar da civar esnafla birlikte çalışıyor, ama hiçbirimiz, planlı programlı, mahalleliyi de katan işler yapmadık. Galerilerin illâ böyle bir şey yapması gerekir mi, emin değilim. Ama uzun vadede bir şeyler yapmak gerekiyor gerçekten. Esnafla da, zanaatkârla da, çocuklarla da, gençlerle de...

Saldırıdan sonra semtteki mutenalaştırmaya sıklıkla değinildi. Mutenalaştırmanın bir parçası olmadan burada bulunmak mümkün mü, bunun yollarını arıyor musunuz?

Galerilerin buraya gelmesi başlı başına mutenalaştırmanın bir parçasıdır. "Biz de bunun mağduruyuz" dendi ama, bizatihi varlıkları –bizim de varlığımız tabii– mutenalaştırmanın hem sonucu hem de nedenidir. Tamam, buralar kameralı, güvenlikli, yüksek duvarlı mekânlar değil, gelenler seçilerek içeri alınmazlar, ama içerde yapılan iş, orta üst sınıfa hitap ettiği için varlığınız mutenalaştırmanın bir parçasıdır. Oraya ucuz olduğu için gidiyorsun, ama sen orada olduğun için fiyatlar artıyor. İstediğin kadar eşitsizliğe sağlam eleştiriler yönelten işler sergile. Gerçi bu eleştiriyi yaparken şöyle bir hataya düşülüyor, ondan da rahatsızım: Sanki kapitalizmin sorumlusu, asal taşıyıcısı galeriler. Tamam, saldıranlar aynı zamanda bir sınıf kiniyle saldırıyor, ama o kinin sorumlusu neden galeriler olsun? Mesela kentsel dönüşümü, insanların hayatı üzerinde yaratacağı sonuçları gözetmeden vahşice uygulayan AKP hükümetine, Beyoğlu ve büyükşehir belediyelerine, inşaat/restorasyon firmalarına baksınlar. Burada sadece bu dönüşüm üzerinden açıklayamayacağımız bir tahammülsüzlük var. Tehdit ettikleri sadece bizler değiliz, bir korku hâkim ortalıkta. Uyuşturucu kullanan bir Romanın kemiklerinin kırıldığı hikâyesi dolanıyor. Şimdi de hostellere taktılar, "geyler gözümüzün önünde yiyişecek, biz de duracağız, öyle mi?" diye efeleniyorlar. Bu iki şeyi birbirine karıştırmamak lâzım: Tamam, kapitalizme, sınıf farklarına itiraz edelim, ama mevcut tahammülsüzlüğün ayrımcılık, cinsiyetçilik ve homofiden beslendiğini de atlamayalım.

Sanatçıların mutenalaşmanın bir parçası olmadığı, mahalleliyle uyumlu bir ilişki kurabildiği, olumlu örnekler hiç yok mu?

Tophane'de görmedim, ama Oda Projesi, Kuledibi'nde ve yakın zamanda da Gülsuyu - Gülensu'da bu tür bir şey yaptı. Onlar da eminim sorunsuz yaşamamıştır bu süreçleri. Sulukule'de çok uzun süre aktivistler, sanatçılar ve mahalleli bir arada çalıştı. Bu mahalleler sosyal ve politik yapıları itibariyle birbirlerinden farklı, ama yine de bu örnekleri tartışmak, bunlardan sonuçlar çıkarmak mümkün. Mesela şu anda ana binada sergilere devam edip ek binayı çocuklara yönelik film gösterimleri ve atölyeler gibi işlere ayırmayı düşünüyoruz. Doğrudan bize saldıran erkek kalabalığına hitap edip onlarla iş yapmamız mümkün değil. Konuşamıyorum ki onlarla, kadın olduğum için yüzüme bile bakmıyorlar. Onların çocuklarını, onlara abi diyen gençleri bir şekilde buraya getirebilirsek, dönüşüm oradan başlar. Tophane'nin steril bir yer olmasını kişisel olarak hiç istemem. Mahalleliyle beraber oturup buradaki sorunu nasıl halledeceğimizi konuşmamız lâzım. Belediye burayı kendi hali-

ŞABAN DAYANAN

Romantizme kaçmayalım

ne bırakmış durumda. Bir gün Beyoğlu belediye başkanı geldi, Tophane ve Tarlabaşı hakkında konuşurken, kiraların artışından, yeni binalardan, toprağın değerlenişinden, kısacası rantın yükselişinden ne kadar memnun olduğunu anlattı. Tarlabaşı'ndaki insanların zorunlu göçle geldiklerinden, yoksulluklarından, ortada kalacaklarından söz ettiğimizde "onlar işgalci" deyip işin içinden çıktı. Bu zihniyetle hep beraber mücadele etmek lâzım.

Cemaat haricindeki mahalleliyle ilişkiniz nasıl?

Fena değil. Sonuçta sokaktalar, karşılaşıyorsun, sohbet ediyorsun. Gergin bir durumumuz yok, ama bu ağı çok geliştirdiğimizi de söyleyemeyeceğim. Mesela, "Açık Şehir İstanbul" sergisi, kentsel dönüşüm hikâyelerini ve buna karşı verilen mücadeleyi anlatıyordu; mahalleliye en ulaşabileceğimiz sergiydi. O sergide bile mahalleliyi buraya getirmek için uğraşamadık, çünkü bunlar ayrı mesailer, işin bu kısmına yetişemedik. Gülsuyu - Gülensu'daki, Tarlabaşı'ndaki mahalle derneklerinden insanlar geldi, Tophane'den kimse gelmedi.

Sulukule, Başıbüyük, Gülsuyu gibi mahallelerde kentsel dönüşüme karşı bir bilinç, örgütlenme ve direniş var; Tophane'de durum nasıl?

Bilinçli bir kaygıları olduğunu sanmıyorum. Bu olaylar olduğundan beri mutenalaştırma analizleri yapılıyor. Yaşam alanlarının daralması hissi ve buna karşı bir tepki var diye ben de yazdım, ama açıkçası "semti sermaye ele geçiriyor, yakında buralarda barınamayacağız" diye bilinçli bir politik tepki olduğunu sanmıyorum. Bir his olarak vardır, ama Gülsuyu'nda olduğu gibi sola yakın duran, daha önceki örgütlenmeler üzerinden giden bir muhalefet yok.

Başıbüyük de dindar bir mahalle, ama yıkımlar söz konusu olduğu andan itibaren ciddi bir muhalefet oluştu...

Burada TOKİ ya da yıkım aracı olmadığı için süreç daha derinden ilerliyor. Harap haldeki binalar, birileri tarafından, onları şaşırtan fiyatlara alınıyor, elden geçirilip çok daha yüksek fiyatlara satılıyor ya da kiraya veriliyor. Belki Tarlabaşı ya da Sulukule gibi devlet eliyle giden, sistematik bir şey olmadığı için de muhalefet oluşmuyor.

O mahallelerde dönüşümün sembolü TOKİ iken, buradaki sembol galeriler...

Evet ama, galeriler bunun tek başına taşıyıcısı ya da uygulayıcısı değil. O bakışta atlanmaması gereken şey, sınıfsal ve kültürel fark. Sınıf ve kültür ayrışmasının insanları kinlendirdiği açık, ne de olsa "bizi bu fark yaraları öldürür". Buradaki tepkide, "sen mahalleme gelip kibirli kibirli sanat yapıyorsun, beni iplemiyorsun, al o zaman!" mesajı var.

Böyle bir kibir gerçekten var mı?

Kibir meselesi sübjektif bir şey. Bilinç düzeyinde mahalleliye karşı kibirli davranmadığımı düşünürüm ama o, uğraştığın iş, eğitimli oluşun, üstün başın, yani sınıfsal habitüsünle ona karşı kibirli olduğunu düşünür. Sen ne kadar o farkı mutlaklaştırmak istemesen de, o fark orada asılı durur. Benim de açıkçası sınıf kiniyle, servet düşmanlığıyla bir derdim yok; derdim, bunun faşizan bir vadiye akmasında. Bütün bu analizler, eşitsizliklere dair tespitler, galerilere yöneltilen eleştiriler, yapılanların barbarlık ve vandalizm olduğunu atlamamıza sebep oluyor. Eğer bir sorun varsa, polise ya da belediyeye gidersin, sopalarla dalmazsın. Henüz suçluların cezalandırılması yönünde hiçbir şey yapılmadı. Televizyona çıktım, gazeteye çıktım, "biz de tehdit edildik" dedim. Kimse gelip bana "sizi kim tehdit etti" demedi. Emniyetten iki polis geldi, "açılış yaparsanız haber verin" dedi, o kadar. Herkes biliyor kimin saldırdığını. "Bilmem ne abi, bilmem kimden emir alan abi" diye konuşuluyor burada. Polis-mahalleli işbirliği içerisinde, olayın soğumasını bekliyorlar. Davaya atanan savcı, bu türde örgütlü bir çete saldırısına bakacak imkânlara sahip olmadığını ifade eden bir duruşma savcısı. Suçluların bulunup cezalandırılacağına dair umudum zayıf, hiç çekinmeden ortalıkta dolaşıyor ve polisle kafa tokuşturuyorlar. İnsanların kafası gözü yarıldı burada. Çatışan iki taraf yok, saldıran ve savunmasız halde saldırıya uğrayan iki taraf var. Bu memlekette linç vakaları da hep "halkımızın hassasiyeti" adı altında mazur gösterildi, kimse cezalandırılmadı. Yine aynısı olacak.

Saldırı sırasında polisin geç geldiği, geldikten sonra müdahale etmediği, saldırganların kaçmasına göz yumduğu söyleniyor...

Polis geldiğinde orada değildim, kaçmıştım. Olanları sonradan duydum. Polisin saldırıyı gerçekleştirenleri dağıtmaya çalıştığını, hiçbirini yakalamaya çalışmadığını anlattılar. Daha acısı, arkadaşlarımız polise kendilerini dövenleri göstermişler ve bunun üzerine polisin gözü önünde dayak yemişler. +

Tophane'nin sosyal yapısı nasıl?

Şaban Dayanan: Çoğunluk Arap, Kürt ve Roman. Mal sahipleri büyük çoğunlukla Siirtli Arap. Romanların hemen hepsi kiracı. Evlerini buralar değerlenmeden önce elden çıkarmışlar. Büyük bölümü işsiz ya da sigortasız işlerde çalışıyor. Buradaki pek çok lokanta, dükkân, mülk ve işletme Arapların elinde.

Galerilere saldıranlar kimdi?

Burada yaşamını sürdüren, işi gücü olanlar. Öyle itilmiş kakılmış insanlar değiller. O tarz bir profil çizmek gerçekçi olmaz. Kendi içlerinde bir örgütlenmeye sahipler. Yerel derneklerin ciddi bir gücü var. Mahallede oluşturulmuş bir erk var, bunun sarsılmasından rahatsız oluyorlar. Bazı kişilere "reis" ya da "başkan" diye hitap ettiklerine bizzat tanık oldum. Saldırıya katılanların mahallede yaşayan Romanlar ya da işsizler olduğunu düşünmüyorum. Yoksulların tepkisi gibi görmek de biraz romantizme kaçıyor. Burada bir iktidar alanının daralması ve bundan duyulan rahatsızlık var. Galerilerin, sanat çevrelerinin demografik yapıyı değiştirmesinden rahatsızlar. Rahatsızlıkları zaman zaman sözel şiddet olarak yansıyordu, ama fizikî şiddete evrileceğine ihtimal vermemiştik. "Zamanla birbirimize alışırız" diye düşünüyorduk. Durumu hafife almışız; ne kadar kolay şiddete başvurabileceklerini gördük. Bu da, mahallelinin derdi neyse bir an önce konuşmamız gerektiğini gösteriyor.

Saldırganlar için "mahalleli" diyebilir miyiz? Sıradan bir bakkal, terzi de işin içinde mi?

Mahalleli masumane bir kavram kalıyor, ama buralılar. IMF gösterilerinde eylemci çocuklara saldıranları sayayım: Lokantacı, eczacı kalfası, berber, çaycı, pastaneci... Ayrıca, kullandıkları aletler özel hazırlanmış sopalar, demir çubuklar, sandalyeler, masalar... Bu da şunu gösteriyor: Burada kendinde bazı şeylere müdahale etme hakkını bulan, kendi kurallarını koyan bir güç var. Bu gücü polisin kendilerine karşı aşırı yumuşaklığından alıyorlar. Birisiyle tartıştığınızda, "buraya polis gelmez!", "burada Allah biziz!", "Tophane merkez, akıllı olsun herkes!" diyerek başlıyor konuşmaya. Polise gitmeyi düşünmüyorsun bile, biliyorsun ki gelse bir şey yapmayacak. Polis de memnun, onlara pek iş düşmüyor. Burada polisin tur attığını haftada bir ya da iki anca görürsün. Oysa suç oranı yüksek burada. Son derece karmaşık, derneklerin egemenliğinde yürüyen bir semt.

Örgütlenmenin bir dergâh ya da tarikat etrafında olduğu söyleniyor...

Evet, ama saldırılarla ilişkileri olduğunu söylemek için elimizde kanıt yok. Bu saldırı bir arkadaş grubunun yapacağı bir iş değil, "Tophane delikanlılığı" ile açıklanamaz. Ta mahallenin iç kısmında oturan adam gelmiş, burada içki içilmesinden rahatsız olduğunu söylüyor.

Mahalle halkının geri kalanının bu toplulukla ilişkisi nasıl?

Memnun değiller, ama özellikle Romanların güçlüye karşı ses çıkarmamak gibi bir kültürleri var. Birebir sohbet ettiğinizde birçok şey anlatıyorlar. Bunları birisi kâğıda dökmeye başladığında reddedeceklerini çok iyi biliyorum. Ses çıkartamamalarına hak verebiliyorum. Belki biz yarın gideceğiz, ama onlar kalacak. Zamanında, içki satan yerlerin molotoflandığı anlatılıyor. Ama esrarı, alkolü içen yine içiyor tabii. +

MAHALLE SAKİNİNİN GÖZÜYLE

Tophane'de ne oldu?

Sanatçılar anlattı, galeri çalışanları anlattı, şimdi de mahallenin yenice sakinlerinden bir arkadaşımız anlatıyor: Tophane'de ne oldu?

Ayşe Çavdar

I Şişli'den, kitaplarımı bir market poşetine yerleştirip yola çıkıyorum. Yürüyerek Cihangir'e geliyorum. Bir marketten zeytin, Boğazkesen'den ekmek alıyorum. Ediyor üç poşet. Boğazkesen'i Tophane'ye bağlayan merdivenlerden iniyorum. Seferikethuda Camii'nin önünden kıvrılıp, evime çıkan dar sokaklardan birine dönüyorum. Köşede teyzeler oturuyor. Görüş alanlarına girdiğim anda susup bana, daha doğrusu elimdeki torbalara bakıyorlar. Eteğim diz üstünde. "Aziz mübarek günde bu nasıl etek? Hiç giymeseydin, kıçını da açsaydın. Utanman yok mu senin?" Utansam mı, kızsam mı? Bunu söyleyen teyze şalvarının paçasını dizinin üstüne çekmiş. Onun baldırı da açık. Aklıma, henüz başörtülüyken Uğur Mumcu'nun cenazesinde üzerime tüküren kadınlar geliyor. "Siz öldürdünüz!" diye bağırıyorlardı. Onların itirazları başörtüsüneydi. Ama bu itiraz eteğime değil. Şimdi dükkânını kapatmış olan karşı komşu bakkaldan biliyorum. Elimde ne zaman market poşetleriyle sokağa girsem ters ters bakıyor. Bir keresinde "Burda da var, olmazsa söyle ben getireyim" diyor. Eziliyorum. Dükkânındaki fareleri görmüşüm. Teyzelerin aslında neye itiraz ettiklerini anlayabiliyorum. Ama gerçekte itiraz ettikleri şeyi söyleyebilecek bir dil yok ortada.

Tophane'ye 2008 sonunda, Kuzguncuk'taki evin kirasını ödeyemeyeceğimi anlayınca taşındım. 14 yıl önce Ankara'dan geldiğimde ilk gecelediğim yer Aynalıçeşme Sokak'tı. Sonra Üsküdar'a taşındım. Oradan Pangaltı'ya, sonra Cihangir'e; Pangaltı'daki huzurumu Cihangir'de bulamadım, döndüm Kurtuluş'a. Derken yeniden Üsküdar, sonra Kuzguncuk, sonra Tophane. İlk kez Tophane'de kendimi evimde değil, kocaman bir hikâyenin tam göbeğinde hissettim.

Tophane bir ucu Cihangir'den, diğer ucu Galata'dan inen restorasyon ve sakin değiştirme sürecinin tam ortasında. Aşağıdansa Galataport basıncıyla sıkışıyor. Geçen kışı haftada en az bir-iki kez yaşanan elektrik kesintileriyle geçirmemizin nedeni, Tophane'deki elektrik altyapısının birbiri ardına başlayan restorasyon projelerinin yükünü kaldıramamasıydı. Ama elektrik arızadakiler sorunu Tophanelilerin kaçak elektrik kullanma merakına bağlıyorlardı. Mahallenin adı çıkmıştı bir kere.

Son bir yılda kaç arkadaşımın civarda bulduğu 500-600 TL kiralı evlere yerleştiğini, kaç mahallelinin kendilerine artık yüksek gelmeye başlayan o kiraları ödeyemediği için bölgeyi terk etmek zorunda kaldığını saymadım. Ama aşağı yukarı iki-üç haftada bir gidenlerin ya da gelenlerin eşyalarını taşıyan bir kamyonete rastlamak mümkündü. Tophane'nin yeni gelenler için anlamı açık: Beyoğlu'na yakın, ulaşım sorunu yok, evler çok iyi durumda olmayabilir ama bu, az kazanan entelektüel işgücü için kiraların karşılanabilir olmasını sağlayan bir avantaj. Dolayısıyla, Tophane her an sosyalleşmeye ihtiyaç duyan, ama çok da parası olmayan bir kesim için çekim merkezi.

II Mahallede asker uğurlanıyor. Düğünler ve bu tür eğlenceler genellikle bizim sokakta, evin penceresinin önünde yapılıyor. Çünkü çıkmaz sokak. Araba girmiyor. Yağmur varsa, diğer cephedeki otoyıkamacının devasa alanı kullanılıyor. Eğlence için mikser cihazı kullanan biri, bir davul, bir klarnet çalgıcısı çağrılıyor. Hepi topu beş-altı şarkılık repertuardan istek yapılıyor. Sanki Emir Kusturica film çekiyor mahallede. Askere gönderme merasiminde "en büyük asker bizim asker" diye çığrışılmıyor. Diyelim çocuğun adı Mehmet: "Çimlere basma Mehmet, otları eziyorsun / Kusura bakma Mehmet, askere gidiyorsun." Bazı yaşlı kadınlar, gazeteye sardıkları birayla pencere önlerinde eğlenceyi izliyorlar. Mevzu düğünse alkolün yeri ayrı. Erkek tarafının lideri eline en büyüğünden bir şişe Yeni Rakı alıyor. Şişe herkes görebilsin diye yukarı kaldırılıyor. Kız mahalleden, bu grubun eşliğinde çıkartılıyor. Düğünler geçen yıl sabaha kadar sürerdi. Kimse şikâyet etmezdi. Ama bu yaz düğünler polis sirenleriyle bitti. Birileri gece yarısından sonra bu türden "gürültü" kaynaklarını şikâyet edebileceğini, polisin gereken önlemi alacağını öğrenmişti. Ya da mahalleye bunları zaten bilen birileri gelmişti.

Tophane'de, İstanbul'un her anıldığında yası tutulan "kültürel çeşitliliği"ni yakalamak işten bile değil. Berber sayısından anlaşılabilir bu. Kumbaracı boyunca en az 5 berber dükkânı sayarsınız. Herkes meşrebince birine gider. Bu arada kültürel farktan yalnızca etnik kültürleri kastettiğim anlaşılmasın. Mesela gençler, daha genç bir berbere gitmeyi tercih ederler. Birbirlerine değmeden değil, iç içe yaşayan Çingeneler, Kürtler ve Araplar (aslında en eskiler ağırlıklı olarak Siirtli ve Bitlisli) geçen yıla ka-

dar Tophane'nin başlıca ahalisini oluşturuyorlardı. Geçen yıldan bu yana, benim gibi kendisini hayat tarzı seçimleriyle tanımlayanlar daha görünür oldular. Öncesinde de aslen Tophaneli olmayan Tophaneliler vardı, ama nüfustaki ağırlık geçen yıldan bu yana ciddi biçimde değişti. DiaSA'nın işleri artarken, birkaç bakkal dükkânının kapanması, bakkallardan birinin yerine şık bir emlak ofisinin açılması, diğerleriyle birlikte bu ofisin de kiralıktan çok satılık ilanlarıyla vitrinini süslemesi bariz işaretlerdi. Yeni gelenler arasında yerli entelektüellerin yanı sıra yabancılar da vardı, öğrenciler, mimarlar, hatta uluslararası aktivistler ve gazeteciler... Bu arada Karabaş Camii etrafında akşamları ayakta durarak piyasa yapma geleneğinin katılımcılarının sayısı da gözle görünür miktarda azaldı.

Karabaş Camii'nin işlevi çok önemli bu örüntüde. Cami, Kadirîler Yokuşu'ndaki Kadirî Tekkesi'nin bir uzantısı gibi. Kadirîler Yokuşu'nda da mülk sahiplerinin büyük bir bölümü Siirtli. Ancak onlar Cihangir'in "nezihleşmesi" sürecinden kısmen paylarını aldıkları için kendilerini Tophane'den ayırmış durumdalar. Tekke'de düzenlenen zikirli sohbetlere katılanlar arasında mühendislerden, şirket sahiplerine orta sınıfın üstüne tırmanmış eski Cihangirliler kadar Cihangirli olmayan ihvanları da görmek mümkün. Ama Karabaş Camii öyle değil.

Mahalleye ilk geldiğimde, hemen her gün selâ okunduğunu duyduğumda "Ne çok insan ölüyor burada" diye düşünmüştüm. Zamanla yanıldığımı anladım. Çünkü Siirtli ihvanların cenazeleri, nerede vefat etmiş olurlarsa olsunlar, buradan kaldırılıyordu. Siirtliler Derneği'nin de mahallede "düzeni sağlayan" bir işlevi vardı. Dolayısıyla, Siirtlilik, Karabaş Camii ve Kadirîlik birbirini tamamlayarak "Tophane Cemaati"ni oluşturuyordu. Tophane'nin Cihangirleşmesi ya da Galatalaşması bu cemaatin artık varolmaması anlamına gelecek. Karabaş Camii'nin ve Kadirîliğin ağırlığını mahallede özellikle Ramazan boyunca görmek daha da mümkün. Örneğin, bazı cüppeli, takkeli amcaların evde eşlerine yaptırdıkları baklava, kadayıf, şöbiyet nevinden tatlıları Boğazkesen boyunca açtıkları tezgahlarda sattıklarını görürsünüz. Eskiden Tophane'de yaşayan bu aileler gitmiş olsalar da mahalledeki ekonomik varlıklarını cemaat aracılığıyla sürdürürler. Ayrıca, burada kurulan iftar çadırı İstanbul'un çeşitli yerlerine dağılmış eski Tophanelilerin buluşma noktasıdır.

III

2009 Ramazan'ı. Davulcumuz mahalleden. Arka cepheden sesini duymaya başlıyorum. Sıradan Ramazan Davulu, yanında manî. Bizim sokağa "Gâvur Mahallesi" diyorlar. 6–7 Eylül'den sonra bile sokağı terk etmemiş gayrimüslim İstanbullularımız var. Artık çok yaşlanmış bu eski İstanbulluların çöplerini "müslim" çocuklar atıyor. Bir şey taşınması gerektiğinde yardım ediyorlar. Sokakta Araplar, Çingeneler, Kürtler var. Bütün çocuklar her dilde küfretmeyi biliyorlar. Bazı "müslim" teyzelerin, apartmanın "gayrimüslim" sakinleri birkaç gün üst üste görünmediğinde "bir terslik mi var?" diye yokladıklarını biliyorum. Herkes birbirine sonsuzca saygılı diyemem, ama kin birikmiyor. Davulcu sokağa girerken bildik ritmin yerini, 9/8'lik başka bir ritm alıyor. Her gece değil tabii ki, mesela ertesi gün Beşiktaş maçı varsa... Tophane Çarşı diye bir vakamız var ne de olsa. Gençler sokağa çıkıyorlar. Müziğe direnmiyor, oynuyorlar. Bir keresinde ellerindeki biraları da fark etmiştim. Bu yıl Ramazan davulu çok tartışıldı. Yukarıdan bira şişesi fırlatıldı davulcuya. Belediyeye ve polise şikâyetler gitti. Ramazan davulu sadece sahura kalkmakla alâkalı değildi oysa. Gençlerin gürültü yapma özgürlüğüydü.

Tophane'deki değişime tepki geçen yılki Bienal'de şekillenmeye başladı. Bienal'in teması "İnsan neyle yaşar"dı. Tophanelilerin, özellikle esnafın bu soruya "İnsan sanatla yaşar" cevabını vermediği açıktı. Sabah çayımı parkta içerken sürekli "mahalleye kim giriyor, kim çıkıyor belli değil" sitemini duyuyordum. Kimse Tophanelilere "İstanbul'un alternatif sanat merkezi burası olacak. İstiyor musunuz? Hazır mısınız?" diye sormamıştı. Olup bitene mahallelide bir merak uyandırılmamış, bunun için herhangi bir gayret sarfedilmemişti. Onlar da zaten sanat izleyecileri ya da üreticileriyle aralarına görüntü ve tavır merkezli bir tür "sanal kapı" koymuşlardı. Parkta bir sabah iki amcanın konuşmasına kulak misafiri oldum. "Başlayacam sanat mıymış, manat mıymış, dünyanın ibnesi Tophane'ye doldu." Güldüm, ama gülünecek hal değildi. Bu kabalığı Tophane tek başına üretmemişti. Amcanın sanatla kurduğu ilişki, başına "alternatif" gelince değişmemişti. Ama "alternatif sanat" galerileri mahalle esnafıyla iletişim kurmaya çalışsalar da, beraberlerinde gelebilecek dönüşüm sürecini Tophanelilere anlatmak ve bununla gerekirse birlikte mücadele etmek gibi bir seçeneği ya akıllarına getirmediler ya da getirdilerse bile süreç o kadar hızlı gelişti ki, harekete geçecek zaman kalmadı.

IV

Tophane'deki ilk haftalarım. Sabah tostumu köşedeki büfeden, çayı Karabaş Camii'nin yanıbaşındaki derneğin çay ocağından alıp taburelere kuruluyorum. Bir sabah, bekliyorum bekliyorum çay gelmiyor. Tost bitti bile. Gidip ocakçıya soruyorum: "Abla sana çay verem." "La havle, nedenmiş?" Dışarıda gençten bir adamı işaret ediyor. "O söyledi." Gidip adama soruyorum, "Nedir, neden çay alamıyormuşum?" "Kendi iyiliğiniz için" Sinirime merak ekleniyor. "Bak" diyor, "Sen burada çay içmeye oturursun. Sokaktan biri geçer. Laf atar. Biz buna kayıtsız kalamayız. Kalkar kavgaya karışırız. İster misin bizden biri senin için kavga etsin?" Mantığa hayran oluyorum... "Bu benim iyiliğim falan değil, sen bu mekânı benden temizlemeye çalışıyorsun. Burada kadın istemiyorsun." Adam bir arayol öneriyor, "Çayını al, git parkta iç, buraya oturma." Birkaç gün sonra komşulardan birine vakayı anlattığımda öğreniyorum, bazı yaşlı amcalar orada kadın gördüklerinde gelip oturmak istemiyorlar. Adama sinirim geçmiyor, ama kendime de kızıyorum. Çay ocağı yıllardır piyasa yaptıkları yer. Oraya girmekte ısrarcı olacaksam bunun adabını düşünmem gerekir. Gene de bir yanım huzursuz, kendimde de onlarda da yanlış bir şeyler buluyorum...

21 Eylül akşamı galerilerdeki baskından kaçan bir arkadaşım soluğu benim evde aldı. Durumu ondan öğrendim. Yaklaşık on dakika sonra haberler facebook'a düşmeye başladı. Yaralılar arasında arkadaşlarım da vardı. Ertesi gün öğlen civarı, ekşisözlük benzeri sitelerden biri olan ihlsozluk'te (İHL, İmam Hatip Lisesi) şu cümleyi okudum: "Tophane Cemaati tarafından yapılmış olmasından şüphelendiğim saldırı. Buradan emniyet güçlerine sesleniyorum, o cemaat yaptıysa haklıdır, olayı kurcalamaya gerek yok demektir." Yazan Seyyar Gazali nick'li biri.

Ramazan boyunca böyle bir karşılaşmanın işaretleri belirmeye başlamıştı. Teravih sonrasında yapılan sohbetlerde bu konuya da değinildiğini kendi kulaklarımla duymuştum. Bira içen bir genç dövülmüş, genç polise gitmiş, gelen polisler de dayak yiyip çıkmışlardı mahalleden. Artık sokakta pek kimseyle selamlaşamıyordum. Bakkaldan alışveriş yaparken ne alacaksam alıp bir an önce çıkmam ima ediliyordu artık.

Tophanehaber.com gidişatın mahallede özellikle Siirtliler tarafından nasıl okunduğunun işaretlerini açıkça veriyordu. 10 Ağustos günü sitede yayınlanan haberde –aslında daha çok deklarasyonda– şöyle deniyordu: "Tophane semti son yıllarda yepyeni bir değişimle karşı karşıya. Özellikle son yıllarda bazı medya kuruluşlarının bilinçli olarak gündeme getirdikleri 'mahalle baskısı' kavramının arkasına sığınarak, bundan cesaret alan birileri semtte yaşayan ailelerin sosyal yapısını, kültürünü, saygınlığını, gelenek ve göreneklerini resmen taciz ediyorlar. Tophane eski bir İstanbul semtidir. Daracık sokakları ve eski yapılarıyla onlarca yıldır Müslüman, Yahudi, Hıristiyan, Ermeni, Rum, Türk, Arap, Kürt, Laz, Romen gibi her türlü dinden, eşraftan, etnik yapıdan insanı kucaklayan bir semttir Tophane. Ancak bugün Tophane insanının sosyal yapısı, kültürü, saygınlığı adeta taciz edilmektedir. Semtin birçok cadde ve sokağında açılan sözde sanat merkezleri, oteller ve eğlence mekânlarıyla sosyal yapıya kelimenin tam anlamıyla 'çıkın buradan dışarı' denilmektedir."

Mahallede Ramazan boyunca herkes birbirini şikâyet etmeye, "yeni gelenler"le "eski Tophaneliler" arasına emniyet güçleri girmeye başlamıştı. Düğünler, Ramazan davulu ve ezan sesinin yüksekliği "yeni gelenler"in şikâyet nedeniydi. Eskiler ise sokakta alkol tüketilmesinden, sarmaş-dolaş gezen çiftlerden ve kısıldığı için ezan sesini duyamamaktan şikâyetçiydi.

Giderek belirginleşen kavgaya emniyet ya da belediyenin müdahil olması yeni değildi. Şubat'ta Kumbaracı 50'de sahnelenecek "Yala Ama Yutma" adlı oyunda "fahişe rolünde bir melek" canlandırılmasına itiraz eden Tophane Yardımlaşma Derneği ve Siirtliler Derneği belediyeye şikâyette bulunmuş, Kumbaracı 50 kapatılmış, tekrar açılmış ancak oyun kaldırılmıştı. Gelişme Tophanehaber.com'a, mahalledeki STK'ların arabuluculuğu sayesinde "sulh"la sonuçlanmış bir vaka olarak aktarıldı. Ama haberdeki anonim ifadeler tehditkârdı: "Kumbaracı 50'nin bölge halkının tepkilerine ve hassasiyetlerine karşı anlayışla ve akl-ı selim davranıp sahneyi durdurma kararı almaları güzel bir davranış. Bu yüzden tiyatro yöneticilerine teşekkür ediyoruz.

Üzücü sonuçlar yaşanmaması sevindirici."

Bu cümleler bana Orhan Pamuk'a karşı sarfedilen "akıllı ol" uyarısını hatırlatmıştı. Aramın gayet iyi olduğu mahallenin delikanlılarından biri uyarmıştı da aslında. "Abla bunlar rahat durmayacaklar, iyi şeyler olmayacak" demişti.

Tophane'de örgütlü şiddete dönüşen süreç karşılıklı dilsizliğin ürünüydü. Hem "yeni gelenler" ve o gece "yeni gelenlerin" en yaralanabilir temsilcileri olarak (çünkü güçlerini –meşruiyetlerini– finansal ya da kurumsal bağlarından değil, duruşlarından, piyasa sanatına alternatif üretme çabalarından alıyorlar) şiddete maruz kalan alternatif sanat çevreleri hem de Tophaneliler neye uğradıklarını şaşırdılar. O gece konuştuğumuz İnci Furni yaralanmış ve çok öfkelenmişti. Saldırıyı anlatırken, duyduğu seslerden birinin ne dediğini iyice hatırlıyordu: "Siz bizi kendi mekânlarınıza, üniversitelerinize almıyorsunuz, niye bizim mekânlarımıza geliyorsunuz?" Bu bir soru değil, hesap sorma.

İnci Furni o gece Non'daydı. Non'da Extramücadele'nin sergisi vardı. Bu hesabı soran kişi, Extramücadele sergisinden tek bir işi bile görme fırsatı bulsaydı –aslında fiziksel olarak bu fırsat yok değildi, ancak sözünü ettiğim "sanal kapı" açılamamıştı– o mekânda yapılan işler aracılığıyla onunkine benzer sorular sorulmakta olduğunu görürdü. Ama ne Non ve Extramücadele kendisini ifade edebildi ne de Tophaneli tam olarak neye bozulduğunu anlatabildi. Belki de sorun her iki tarafın da kendisini sunma biçimiydi. Tophane Artwalk rotasının aktörleri, kendilerini Nişantaşı galerilerinden sadece konum, yani Tophane aracılığıyla ayırdedebilmişti çünkü. Karşılıklı dilsizliğin Tophane'yi alternatif bir mekân olmaktan çıkartmakta olduğu pek fark edilemedi.

Tophaneli STK'laşarak –örgütlenerek– aslında kendi dilini –dalga geçtiğim zannedilmesin– el yordamıyla liberal demokrasinin kurumsal diline tercüme ederek bir arayol aramamış değildi. Lâkin talepler pek liberal olmadığından olsa gerek, STK olarak konuşmak da işe yaramamıştı. Sanat çevrelerinin –alternatif de olsalar– taleplerinin, neden onlarınkinden –hâlâ çoğunluğu oluşturmalarına rağmen– ağır bastığını anlamaları mümkün değildi.

Bu açıdan bakınca, Outlet'in kurucusu Azra Tüzünoğlu'nun, 4 Ekim 2008 tarihli Radikal'de yayınlanan söyleşisinde sık sık "ezber bozmak"tan söz etmesi bir hayli anlamlı. Outlet'in ilk sergisinde gösterecekleri bir Kur'an Kursu videosundan bahsederken bu "iş"i komşu Kadirî Tekkesi'ndekilerin farklı, sergiyi gezecek olan "entelektüellerin" ayrı bir gözle izleyeceklerini söylüyor Tüzünoğlu. Galeriler aslında nereye geldiklerini biliyorlardı sonucunu çıkartıyorum buradan. Ve aslında tabii ki bir biçimde Tophane'de bir dönüşüm, belki bir diyalog ortamı yaratabileceklerini de düşünüyorlardı. Ama galiba bu dönüşümün ya da diyalog ortamının dinamikleri ve mekanizmaları konusunda yeterince düşünme fırsatı bulamadılar. Böylesi bir alışkanlık ve duyarlılık yeni yeni oluşmaya başlarken kendilerini, sadece onlardan değil, daha çok AKP'nin "kentsel dönüşüm" politikalarından oluşan ve giderek kenti bir toprak mücadelesi etrafında yeniden tarif eden bağlamın tam ortasında buldular. Tophane Galerileri ve Sanat Çevresi adına 22 Eylül günü yapılan basın açıklamasında söz konusu saldırının hem buradaki sanat çevresinin sahiden "alternatif" olma imkânını ortadan kaldırdığını hem de Tophane'nin kendini ifade etme noktasında bu saldırı öncesinden çok daha gerilere düştüğünü kestirmek zor değil.

Açıklamanın yapıldığı saatlerde mahallede kiminle konuşsam, "rezil olduk, mahallenin adı çıktı gene" diye başlıyordu söze. Genellikle de işin örgütlü yapıldığı inkâr ediliyordu. Bir-iki kişi konuşamayacaklarını, çünkü söz konusu cemaatin konuşanları rahat bırakmayacağını söyledi. Peki basın açıklamasında ne deniyordu? "Biz Tophane'deki kültürel çeşitliliğin ve dokunun kalıcı bir parçası olduğumuza inanıyoruz. Bu örgütlü saldırılar, Tophane ahalisine mal edilemez. Bu saldırganlar, mahallemizin güvenliği açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. İstanbul'un merkezinde, bir kültür başkentinde yaşanması hiçbir şekilde kabul edilemez bu örgütlü saldırı, aynı zamanda tüm sanat kurumları için de ciddi bir uyarıdır." Sonrasında valilik, emniyet ve siyasî partilerin önlem alması gerektiği söyleniyor. Ne yazık ki, alternatif sanat da İstanbul'u "Kültür Başkenti" olarak tarif ederek ve yakışıksızlığın sebebini bu noktaya bağlayarak kurtulunması zor bir tuzağa düşüyor.

AKP bir taraftan "dindarlığıyla" saldırganların yanında, diğer taraftan, kentsel dönüşüm politikalarıyla, mahallelinin "bizi buradan çıkarıyorlar" diye işaret ettiklerinin arkasında.

Görünürde açıklama Tophanelileri "iyi Tophaneliler" ve "kötü Tophaneliler" diye ayırıyor, "kötü"leri valilik, emniyet ve siyasî partilere havale ediyor. Bu haliyle naif bir nitelik taşıyor. Çünkü herkesin kendi Tophane'sini seçmesi maalesef mümkün görünmüyor, üstelik valiliği, emniyeti, hele siyasî partileri araya almak yakınlaşma ihtimalini artırmıyor.

İki gün sonra mahalleye gelen Kültür Bakanı'nın ortamı sakinleştirmesini beklemek iyiden iyiye bir çıkmaz sokak. Çünkü mesele ne tek başına alkol, ne de karşılıklı yaşam tarzları. Mesele tam da AKP tarafından üretilen kentsel çelişkilerin ana eksenlerinin iyi çözümlenememesi. AKP için ise Tophane, onu nasıl bir belânın beklediğinin habercisi. Çünkü, bir taraftan "dindarlığıyla" galerilere saldıranların –saldırı dinî motivasyonlarla meşrulaştırılıyor– yanında, diğer taraftan, soylulaştırma ve kentsel dönüşüm politikalarıyla, mahallelinin "bizi buradan çıkarıyorlar" diye işaret ettiklerinin arkasında. Ve her iki anlamda da vakanın sorumluluğunu almak durumunda.

22 Eylül günü Tophane merkezli üç cephe oluştu: İlk cephe yukarıda alıntıladığım basın açıklamasının öncüsü olduğu, sanat çevrelerinin mağduriyetini ön plana çıkarıyordu. Bu cephe sanatla "nezihleştirme" ve emlâk fiyatları arasındaki bağıntıyı naif bir perdenin ardına hapsederken taviz olarak Tophane ile saldırı arasındaki bağıntıyı görmezden gelmeye hazır olduğunu söylüyordu. Bu tepkiyi, Bedri Baykam gibi mevzuyu II. Madımak Vakası ilan eden perspektiften tamamen ayırmak lâzım. Çünkü orada bir çatışma gayreti var ki, en az Tophane saldırısı kadar vahim bir görüntü arz ediyor.

İkinci cephe, mahalleyi korumaya çalışanlardı. Buna kendisi de Siirtli olan Yasin Aktay'ı örnek vermek mümkün. Express'teki söyleşisinde, saldırının bir "tepki"den ibaret olduğunu söylüyor ve "tepki"nin içerdiği şiddeti sorgulamaya yanaşmıyor: "Beyoğlu karakoluna gidip birkaç saat durursan, böyle en az birkaç vakaya şahit olursun. Olaya bu havayı vermeseler, adi bir olay olarak geçiştirebilirsin. (Böyle bir tepki için) hiç hazırlığa gerek yok, Tophane'yi bilmek lâzım işte burada. Ortak bir duyarlılık varsa, istediğin anda yirmi-otuz kişiyi hemen toparlayabildiğin bir yer." Yazık ki, Tophane'nin yaşadığı sorun bu kadar hafif olmadığı gibi, o şiddet tekrar edilemez değil. Nitekim, hemen ertesi gün sırada Depo'nun olduğu söylentisi yayılmıştı bile. Depo'ya ya da başka bir yere yapılacak herhangi bir saldırı bunca kamuoyu ilgisiyle ertelenmiş olabilir, ama bu asla olmayacağı anlamına gelmez. Dolayısıyla, bu vakada "dindarların yüzünü yunmak", olayı "dindarların işinden ibaret" görmek kadar tehlikeli.

Üçüncü cephe ise diğerlerinden muktedir, vurdumduymaz ve kibirli ses tonuyla ayrılıyor. Bu cephenin mümtaz temsilcisi Cengiz Çandar, 24 Eylül'de Hürriyet'te yayınlanan yazısında, kentsel dönüşüme, kendi ifadesiyle, "tarihî İstanbul'un baş döndürücü metamorfozu"na alkış tuttuktan sonra şöyle devam ediyor: "Tophane'deki Bitlis ve Siirtli İstanbullulara 'kötü haberim' var. 'Yaşam tarzları'nı Tophane'de koruyamazlar. Kaybettiler. Muhafazakâr yaşam tarzlarını, 'galeriler savaşı' ile koruyamazlar. Birçok nedenin yanısıra, Ak Parti, onlardan farklı bir 'Pera tasavvuru'na sahip çünkü. Saldırıya hedef olan galeriler çevresinde oluşan koalisyonun içinde yer alan 'zihin kimyası bozuklar' için ise bir 'iyi haberim' var: 'Yaşam tarzları'nın Ak Parti iktidarı tarafından koruma altında bulunduğunu göreceklerdir."

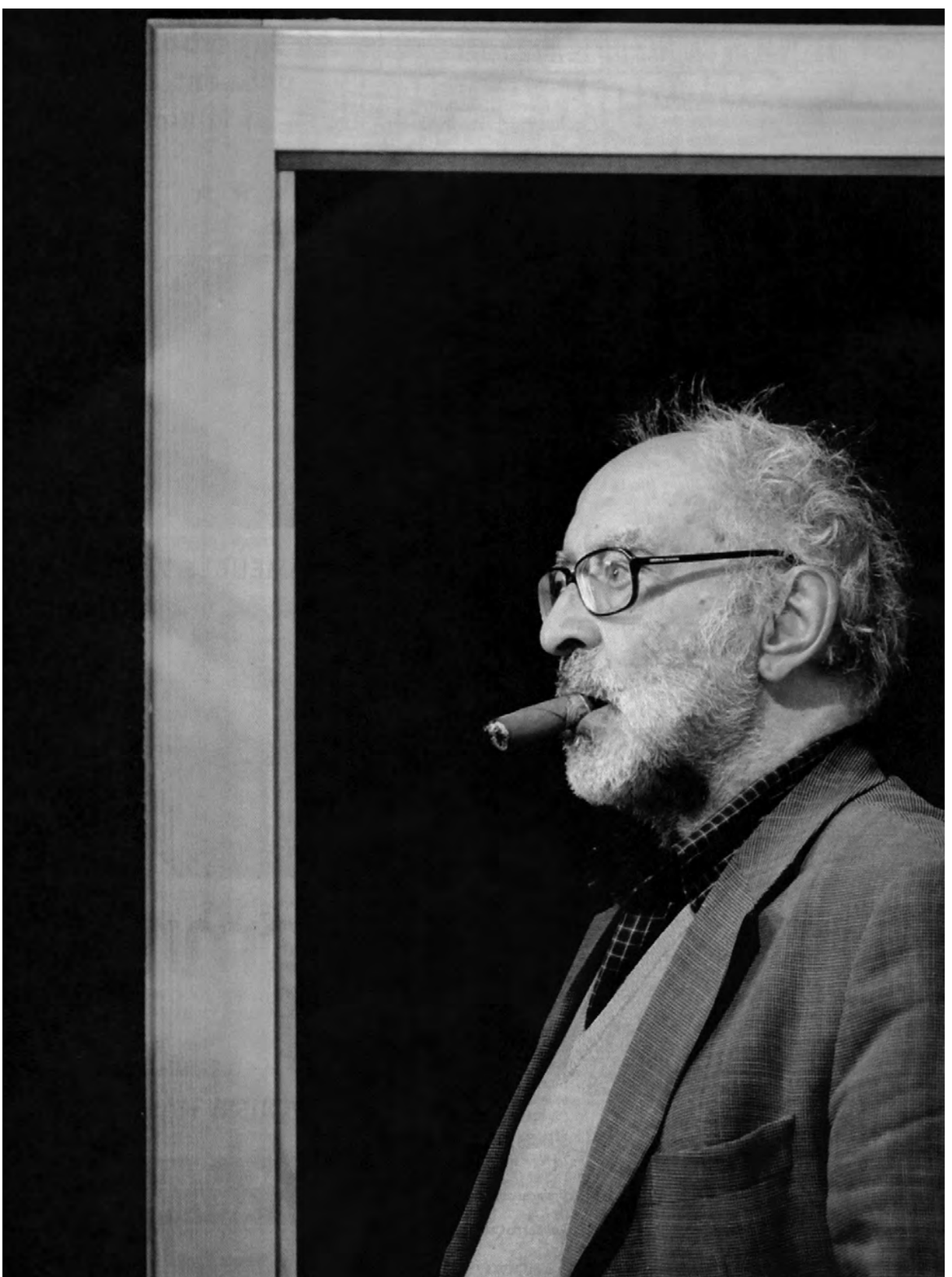
Çandar'ın "kötü haber"i doğru. AKP'nin "Pera tasavvuru"nda Tophane'nin şimdiki ahalisine yer yok. Bunu bu kadar fütursuzca söyleyebilmesinin sebebi, AKP'nin yönettiği belediyeler ve kurumlar tarafından hayata geçirilen o tasavvurun "bizim mahalle"nin işine geldiğine kani olması. Ama fena halde yanılıyor. Zira, onun mahallesi "bizim mahalle" değil, "İstanbul Modern" mahallesi. AKP o mahalleyi "koruma altına" alabilir, ama başka mahalleler umurunda değil. İktidarın aklındaki tek şey, İstanbul'u bir "cash flow" yatağına dönüştürmek. İstanbul'un "dönüşüm" yaşayan her mahallesinde, bu akıntının önüne kapılıp denize dökülmek istemeyenlerle, akıntının getirdiği "nimet"ten sebeplenmeye soyunanlar arasında farklı dozlarda gerilimler her gün yaşanıyor. Tophane'nin farkı, denize dökülmek istemeyenlerin hıncının bu sürecin gerçek faillerini değil, aynı akıntının yakın gelecekte silip süpüreceği alternatif sanat galerilerini ve onların müdavimlerinin yaşam tarzını hedef bellemesi. +

JEAN-LUC GODARD'LA DALDAN DALA

Alice'le aynanın arkasında

Adı Jean-Luc, ne yapsa cuk. 80'inde yaptığı yeni işi de öyle. Filmekimi sayesinde Türkiyeli izleyiciyle buluşan "Film Sosyalizm" için "anlayan beri gelsin" diyenler var. Godard duysa, "beri gelen anlar" der herhalde. Üstadın kelâmı da bir âlem, filmlerinden hiç geri kalmıyor. "Film Sosyalizm" vesilesiyle Mediapart adlı internet sitesine verdiği söyleşide yine daldan dala atlıyor, her seferinde bir inci yumurtluyor. Önce dağıtıyor gibi geliyor, tam "uçtu gitti" derken öyle bir yere konuyor, öyle bir bağlantı kuruyor ki, apıştırıyor. İki küsur saatlik video söyleşiyi üç sayfada özetlemek için alfabetik düzene girdik mecburen. Görse azarlardı tabii, ama bizim de mazeretimiz sağlam.

Derleyen: Siren İdemen

Anne

Vaktiyle bizim yapamadığımız birçok şeyi bugün herhangi bir genç yönetmen yapabilir. O zamanlar kameralar çok hantaldı, teknik imkânlar çok kısıtlıydı, katı kurallar vardı, sinema çevresi kapalı bir ortamdı... Ben bu işe başladığımda annem çok çekiniyordu, çünkü sinema çevresi eşcinsellere ait bir dünya olarak görülüyordu.

Biyografi

Antoine de Baecque'in yazdığı biyografime bir göz attım, hemen bıraktım. Hakkımda anlatılan ayrıntıların hepsi yanlış. Kimse edindiği bilginin kaynağını kontrol etmiyor. Ne kadar az iyi biyografi var, hele de hayatta olan kişiler hakkında. Beni en çok şaşırtansa, gençken kızların peşinden koşmaya meraklı olduğumu yazması. *(gülüyor)* Kızlarla hep başım belâda olmuştur halbuki, sonuncusu dışında tabii. O kadar çok reddedildim ki. Ama bunları anlatmak bana düşmez, Baecque arasın bulsun o kişileri.

Çaylak

(Sinemadan çıkan genç adam olarak Godard) Zürih'teydim, beş parasız, çaylak bir genç... Rosselini'nin Ingrid Bergman'lı "İtalya'ya seyahat" (Viaggio in Italia, 1954) filminden çıkmıştım. Demek ki sinema yapmak için bu yetiyormuş dedim: Bir araba, bir beyefendi ve bir

hanımefendi... İçim rahatlamıştı. "Önümde zaman var" diye düşündüm, "bir arabam ve bir kadınım olduğu zaman bir film yapabilirim belki". *(gülüyor)*

Darfur üzerine

Bugün insanlar kendileri varolmak için kameraya ihtiyaç duyuyorlar, filmin varolması için değil. Bir zengini ya da bir fakiri, bir garibanı alıp çekiyorlar. "Darfur üzerine bir film yapıyorum" deniyor mesela. Halbuki Darfur ile yapman lâzım, ya da Darfur'un yanında. Kesin olan bir şey var ki, Darfur üzerine değil. Arkada ve yukarıdalar; über kommando!

Felsefe

Filmde bir felsefecinin konuşmasını istiyordum. Alain Badiou mu, Jacques Rancière mi diye düşündüm. Badiou çok nazik. Konuştuk. İlk rakamın niye 1 değil de 2 olduğunu ondan öğrendim. Bunu hep merak ederdim, niçin en ilk sayı 1 değil de 2? Yunan uygarlığında 1, bir sayı değil, bir birim, evrenin bütünüymüş. Böyle şeyler konuştuk işte. Ayrıca, çoğu durumda Badiou'nun tavrı hiç de fena değil, bence doğru yerde duruyor. Bazen biraz fazla edebî buluyorum. Bir de, her soruya hemen cevap veriyor; çok matrak.

Gemi

Filmi metroda çekmeyi düşünmüştüm, çünkü bu kadar yaşlanınca, insan gemiyle seyahate çıkmaya çekiniyor. "Her şeyi burada, yerimden kıpırdamadan yapamaz mıyım" diye geçiriyorsun içinden. *(gülüyor)* Hakikaten, metroda çekecektim, istasyonların adları Odessa, Napoli filan olacaktı. Sonra, bu çözüm fazla gayriciddi geldi... Gemide herkes fotoğraf çekip duruyordu. Biz de küçük, fotoğraf makinesini andıran basit kameralar kullandık. Kamerayla çekim yaparken insanlar gelip de "ne çekiyorsunuz?" diye soruyor, ama fotoğraf çekerken kimse sormuyor. Film ekibi olduğumuzu bir tek gemi şirketine haber verdik. Herkes fotoğraf çekip durduğu için arada kaynayacağımızı düşündük. Soranlara turist olduğumuzu söyleyecektik. Ama daha ilk gün kamarama geldiğimde, Taylandlı bir garson kapıyı vurup "film ne hakkında?" diye sordu. *(gülüyor)*

High definition

Bugün sinemada tek bir şey geçerli: High definition. Zaten her şey ultra, her şey yüksek tanımlı. Bu "yüksek" hikâyesi oldum olalı bana acayip gelmiştir: Yüksek komiserlik, yüksek fikir, çok acayip... Yüksek otorite, yüksek sadakat, yüksek eğitim, yüksek sosyete, yüksek güvenlik, yüksek denetim, yüksek komutanlık, yüksek yargı, çok yüksek, majesteleri... Empresyonistler "high definition" değil miydi? Alçak Fransız resmi! *(gülüyor)*

Kriminal kelime

Kimlik... Kesinlikle ortadan kaldırılması gereken bir kelime, kim kullanırsa kullansın; öldürücü ve kriminal bir kelime. Hayvanlara özenebiliriz bu açıdan, henüz kimlik kartları yok. Gerçi, onlara da musallat oluyorlar; geçenlerde okudum, silah ve uyuşturucu kaçakçılığından sonra, üçüncü sırada geliyormuş hayvan kaçakçılığı... İnanılır gibi değil. Ne yapıyorlar? Kedi derisinden külot mu? *(gülüyor)* Nasıl üçüncü sırada olur ki!

La

Başkaları genelde başlığı sonra koyar, ben başlıktan hareket ederim. Başlığı sonradan koyduğum tek film "A bout de souffle" ("Serseri Aşıklar"). O filme temel olan hikâye de zaten Truffaut'nundur. Ortada bir senaryo vardı, sonra onun onayıyla senaryoda değişiklikler yaptık. Benim zihnimde hep ilk önce başlık belirir. Çekebileceğim muhtemel filmler hakkında yönü başlık gösterir. Filmin fikrine başlık öncülük eder, tıpkı müziğe ses veren la notası gibi. "Film Sosyalizm"de de öyle oldu.

Metaforun metaforu / montaj

Sinema yapmak da sosyoloji yapmak gibi. Küçük bir olay, ufak bir topluluk genele dair çok şey söyler. "Topluluklar Kendi Kuyularını Kazar" gibi bir adı olan kalın bir kitap var, geçenlerde onu yeniden okurken Anne-Marie'ye gösteriyordum, "bak tam bugünü anlatıyor". Film çekerken de küçük bir toplum oluşuyor, biçim değiştiriyor, üç-dört ay yaşıyor, sonra yok oluyor; içinde seks var, para var, toplumsal hareketler var. Karmaşık toplumun bir metaforu gibi ya da metaforun metaforu. Fikir ile metafor farklı. Sinema metaforik. Ama kısa sürede sadece bir fikre dönüştü, dolayısıyla da kelimelere, cümleye, senaryoya... Filmi çekersin ve sonra incelersin, kamuoyu araştırması gibi. Sinema bunun için yapılır. Sinema yapmanın çok kendine has bir yanı var. Bir gün yok olacağını ya da sona ereceğini bilmeyen toplumların aksine, montajda sonlu olduğunu, biteceğini biliyorsun. Bütün çektiklerin, her şey iki elinin arasında, gözlerinin önünde, hepsi: Başlangıç, orta, son. Ufak tefek değişiklikler yapabilirsin tabii, ancak bambaşka bir şey yapamazsın. Kitap yazarken sayfa ekleyebilirsin, bina yaparken ekleme yapabilirsin, savaş yapıyorsan alanı genişletirsin, ama filmde yapamazsın: Geçmiş, bugün, gelecek, hepsi ellerinin arasında, ne yapacaksan onlarla yapacaksın. Hayatın içinde bu durumda değilsin: Ne zaman yok olacağım, ne zaman öleceğim? Umut edersin. Montajda umut yoktur, ilk başta vardır, ama sonra yoktur, fakat bu umutsuz olduğumuz anlamına gelmez, her şey ellerinde. Dolayısıyla da çok ilginç bir şey, ama bu şekilde kullanılmıyor. Ben de öyle kullanmıyorum, film yapmakla yetiniyorum. *(gülüyor)* Sinema ile film arasında bir ayrım yapıyorum, edebiyatla kitap arasındaki ayrım gibi.

Nasihat

Gençler gelip de benden tavsiye isterlerdi, hangi okula gitmeli, ne yapmalı... "Küçük, hafif kameralar var, film çekmekse derdiniz, herhangi bir şeyi çekebilirsiniz. Kendi bir gününüz hakkında film çekerek başlayın" diyordum. "Sabah uyandığınızdan akşam yatana kadarki zaman hakkında bir film yapın. Ama dikkat, gününüzü polisin çekebileceği gibi çekmeyin. 'Sabah kalktım, pijamamı çıkardım, dişlerimi fırçaladım, otobüse bindim, şuraya gittim, şunu gördüm, bunu yaptım, onunla buluştum...' Bunu senin peşindeki polis de çeker. 'Kendi' gününü çekmen lâzım. O zaman bir film yapmış olursun." Soljenitsin'in "Ivan Denisoviç'in Yaşamında Bir Gün" gibi. Ben bunu yapmalarını öneriyordum. "O zaman göreceksiniz, vazgeçeceksiniz. Bu kolay iş değil. Sinema okuluna gitmek, travelling yapmayı öğrenmek kolay'..."

O ben değilim

Bir yüzün gerçekliği nedir? Gerçek yüz... Çok ender olarak insanların yüzlerini görüyoruz. Gördüğümüz çoğu zaman bir fotoğraf. Aynada kendime bakmaktan hoşlanmadığımı farkettim; bu da bir psikanaliz konusu tabii. Aynada kendime baktığımda, onun ben değil, başkası olduğunu da farkettim. İnsanların herhalde dörtte üçü aynaya baktıklarında "bu benim" diyorlar, ya da demiyorlar, öyle hissediyorlar, öyle algılıyorlar. Ama benim ilk tepkim: "O ben değilim." Bu, film yapma tarzımla da ilgili. Aynadakinin ben olması için, Alice'le birlikte aynanın arkasına geçmem, ben olmayan ama beni görenin arkasına gitmem gerek, işte o zaman, "evet o beni görüyor; beni" diyebilirim ve ikisini kıyaslarım.

Özyönetim

Üç bin kişi vardı gemide, biz çekim ekibi olarak üç kişiydik. Günlük çekimden sonra, "yarın saat 10'da, şurada" diye randevulaşıyorduk, herkes kendi kafasına göre yaşıyordu. Çekimler çok sosyalistçe oldu. Hakikaten sosyalistçe; parayı kullanma biçimi, her bakımdan, tamamen özyönetimsel diyebiliriz. Cannes festivalinde dağıtımcıya sormuşlar: "Tamam, Godard'ı tanıyoruz ama, yönetmen diye geçen bu insanlar kim? Fabrice Aragno, Jean-Paul Battaggia... Kim bunlar?" Ben de "Yönetim Komitesi" diyorum. *(gülüyor)*

Romantizm

Alman romantizmini hep sevmişimdir. Sosyalizmin de Alman romantizmi olduğu söylenebilir... Tabii bugünün Almanya'sından bahsetmiyorum. Mesela Yunanistan krizinde Almanları anlamak mümkün değil. Kaç kere işgal ettiler o ülkeyi, bugün de turistleriyle işgal ediyorlar. Yunanlıların çalışmak istememesi de gayet normal. Aklım hayalim almıyor. Madem öyle, "çok zayıf öğrencisin" deyip atsınlar Yunanistan'ı sınıftan. Ne olabilir ki, 27 kişiler, 26 olurlar. Sonra, 25, 20 diye gider... Belki tekrardan iki-üç ülke başbaşa kaldıklarında anlaşmaya varırlar.

Sosyalizm

Geçenlerde bir dergi için Danny Cohn-Bendit'le bir araya geldik. Artık kesinlikle aynı dünyada

değiliz. Bana "sen sosyalizme hâlâ inanıyor musun?" diye sordu. Ne alâkası var? İnançla bir alâkası yok. Sosyalizm mesela Lenin değil ki benim için. Ama bir cümlesi yeniyetmeliğimden beri aklımdan çıkmamıştır; ezberimdeki tek cümlesi: "Hepimiz izne çıkmış ölüleriz." İnsanın zihnine kazınan böyle cümleler vardır, bu da onlardan. Bu film de izindeyken yaptığımız şeylerden. Size bir şey göstereceğim; bunu Danny'ye göndereceğim. *(gülerek Mayıs '68'den Cohn–Bendit'in polislerle tartışırken gülümsediği ünlü fotoğrafı uzatıyor. Fotoğrafın üzerindeki yazı: "Sosyalizm? Âleme meydan okuyan tebessüm.")* İşte sosyalizm bu demek.

Şiir

İki fotoğrafla ya da iki desenle de sinema yapabilirsin, şiirle de sinema yapabilirsin. Rimbaud da yeni şiiri böyle yaptı... Vaktiyle hayatlarını şair olarak kazanan şairler vardı. Belki aileleri varlıklıydı, bilmiyorum, ama hatırlıyorum, böyle şairler vardı. Hatta Leconte de Lisle'in bir dizesi hâlâ aklımdadır: Sınırsız bir deniz gibi kızıl kum... Güzel, değil mi? Kızıl kum! *(gülüyor)* Kaldırım taşlarının altında plaj var, falan filan. *(gülüyor)* Bugün artık şiir kitabı bile kalmadı.

Tutsi-flaman

Danny'yle anlaşmakta zorlanıyoruz... Ben yakınlıklar, çağrışımlar üzerinden giderim... Mesela bana soruyor: "Filmde niçin Yunanistan var?" Bir açıdan çok güncel bir film bu. Olanları öngördüğümü söylemiyorum tabii, ama tam Yunanistan'a yardım tartışmalarına denk düştü. Filmde şu cümle geçiyor: "Demokrasi ve trajedi Perikles zamanında, Atina'da evlendi ve tek bir çocuk verdiler: İçsavaş." Oradan oraya atlıyoruz, ama hepsi birbiriyle bağlantılı. Lizbon Antlaşması ile Voltaire bağlantısını görseler, bugünkü sarsıntıları da öngörebilirlerdi. Her şey birbiriyle bağlantılı. Belçikalılar Tutsilerin kimliklerine Tutsi, Hutuların kimliklerine de Hutu diye damga vurmasaydı... Şimdi Tutsi Flaman, Hutu Wallon ya da tersini yapmak durumundalar. Bunlar hep imler, işaretler. Sinema da zaten bunun için var, ya da daha doğrusu vardı.

Ufuk / ufkun kökeni

"Sosyalizm" diye başladım, ama film ilerledikçe ilk fikirden uzaklaştım, konu başkalaştı, ama "Sosyalizm" başlığı kaldı. Filmin adı "Komünizm" ya da "Kapitalizm" de olabilirdi. Ama matrak bir tesadüf oldu: Felsefeci dostum Jean-Paul Curnier'ye bir yıl önce hazırladığımız tanıtım broşürünü yollamıştım. Kapakta filmin başlığının önünde prodüksiyon şirketinin adı Vega Film yazılıydı, Curnier bu ikisini peşpeşe "Film Sosyalizm" diye okumuş ve filmin adı öyle sanmış. Bana heyecanla 12 sayfalık bir mektup yazıp fikrin ne kadar hoşuna gittiğini, ne kadar fantastik bulduğunu anlattı. Ben de "galiba haklı" diye düşünüp "Sosyalizm"in önüne "Film"i eklemeye karar verdim. Curnier bu ismi bir tür köken olarak görüyordu. Bence hem köken, hem ufuk, ufkun kökeni…

X+3=1

Filmin takibi zordu; Anne-Marie'nin önerisiyle, önce ikiye, sonra da üçe böldük, üç bölümlü oldu. Çok gururlandığım bir formülasyonum var: X artı 3 eşittir 1; her an, her yerde, aileyi, dünyayı, her şeyi izah ediyor... *(gülüyor)* Ama bunu bir formül olarak değil, bir hal, bir durum olarak düşüneceksin. Metaforlar gibi, Ruanda'ya da uygulanabilir, Yunanistan'a da. Bir kere parçaları doğru yerlere koyunca ya da tersine, yerinden oynatınca sorunları çözüyorsun. Ama bugün bunu yapamıyorlar, onun için de bu haldeler; Danny de bu halde. *(gülüyor)* Kaybedilmiş dava bile değil, bugün artık dava kalmadı. Filmde de geçiyor: "Bugün alçaklar samimi." Dönem değişti, mesela "Bulantı"da Roquentin Beauville'de kafede bir herifi gördüğü anda "ah işte bir alçak" derdi. O "alçak" da kötü bir insan olduğunu bilirdi. Artık öyle değil. *(gülüyor)*

Yazı-tura

Yeni Dalga'nın başından beri benim için kurgu ve belgesel aynı şey. Yazı ve tura, paranın iki yüzü, ama para, aynı para, yani üçüncü şahıs. Annemin hocası ünlü filozof Brunschvicg'in dediği gibi: "Biri ötekinin içinde, öteki birinin içinde ve bunlar üç kişi." Mesela, İsrail bağlamında söylersek, İsrail kurgu tarafında, diğerleri belgesel.

Zeyl

Eğer çekmeyi başarabilirsem, bir sonraki filmimin adı "Adieu au langage" (Dile Veda) olacak. ✚

GODARD & DANIEL COHN-BENDIT

Kangurunun cebinde

Télérama dergisi "Film Sosyalizm"i bahane edip iki eski yoldaşı, '68 Mayısı'nın iki bayraktarını, Godard ve Daniel Cohn-Bendit'i bir araya getirdi. Ortaya çıkan "sohbet"e rengini veren köprülerin altından akan sular. Cohn-Bendit malûm, Godard'sa hep olduğu gibi, "like a rolling stone". Maşallah hiç yosun tutmuyor.

Çeviren: Selen Şahin

Daniel Cohn-Bendit: **Filminin müthiş bir enerjisi var. O kadar çok katmanı tasvir etmen beni büyüledi.**

Jean- Luc Godard: Yapım aşaması çok mutluluk vericiydi. Ama sonra dağıtımla, gösterim meselesiyle cebelleşiyorsun. O bambaşka bir dünya. Filmi yaparken hiç düşünmediğimiz, hedeflemediğimiz başka bir dünyaya dağıtıyorlar...

Ama film Cannes'a gidiyor...

"Onlar" Cannes'a yolluyor.

Sen gitmeyecek misin? Berlin'de, tören boyunca seni bekledik, Avrupa Film Ödülü'nü alacaktın. Wim Wenders güzel bir metin hazırlamıştı...

Wim'e gitmeyeceğimi söylemiştim. Neyse... Artık pek bir şey yapılamayacağı hissindeyim. Kendi seyirci grubuna ulaşmak, hayatını kazanmak için ne yapmak gerekiyor? '68'den önce Paris'te 100 bin seyircim vardı.

"Serseri Aşıklar"ın seyircisi çok daha fazlaydı!

Ama on sene sonra sayı bayağı düşmüştü. Hep 100 bin seyirciyi hedefledik, çünkü Pierre Overney'nin *(25 Şubat 1972'de Renault fabrikasının bir bekçisi tarafından öldürülen Maocu militan)* cenazesine bu kadar kişi katılmıştı. Bu sayıyı her zaman tuttururuz diyorduk. Ama sıkıntı şurada: O 100 bin kişi artık Paris'te değil, bütün dünyaya dağılmış durumda. Onun da en fazla yüzde 10'una ulaşabiliyoruz.

"Sosyalizm"de şöyle bir cümle var...

"Sosyalizm" değil, "Film Sosyalizm".

Pardon, "Film Sosyalizm"de şu cümle var: "Biri diğerinin içinde, diğeri ise onun içinde ve bunlar üç kişi." '69'da, kangurulu bir resim yapmış, kendini de kangurunun cebine koymuştun. Ve resmin altına o cümleyi yazmıştın. Onu tekrar duymak çok duygulandırdı beni, çünkü sen benim için devamlılığı temsil ediyorsun...

Sen de benim için öylesin. Seni ilk defa 1966 ya da '67'de Nanterre üniversitesinde görmüştüm, Strasbourg'lu sitüasyonistlerin "Öğrenci hayatının sefaleti üzerine" metninin tartışıldığı günlerdi. Ben "Çinli Kız"ı hazırlıyordum. İkinci görüşüm 20 Şubat '68'de, Sinematek'ten Henri Langlois için düzenlediğimiz mitingdeydi; bir hareketlenme olduğunu görüp bize katılmıştın. Mayıs '68'in temellerini atan olaylardı. Seni Avrupa parlamenteri olarak görmek bende kesin bir taraf seçtiğin, daha doğrusu, bir taraf tarafından seçildiğin hissi uyandırıyor.

"Film Sosyalizm" bana çok dokunaklı geldi; mesela "Amerikalılar Avrupa'yı bağımlı kılarak bağımsızlığına kavuşturdular" dediğinde...

Onu diyen ben değilim, Malaparte. Yunanistan'a bak mesela, okulda temel bir dersti Yunan uygarlığı. Şimdiyse Yunanistan'ın borcundan bahsediyoruz sadece. Yunanistan'dan siyasetçilerin bahsettiği gibi bahsedemeyiz. Karşı çıkmayacaksak, üzerinde konuşmaya değer pek bir şey yok. Beni hep karşı çıkmakla suçluyorlar, ama zevk olsun diye karşı çıkmıyorum ki. Benim esas maksadım tartışmayı kışkırtmak, Yunanlıların anladığı anlamda tartışmayı kastediyorum.

"Film Sosyalizm" de zaten bunun için ilginç.

Filmde senin ilgini çeken ne?

Birçok şey. Özellikle Avrupa'yla kurduğun ilişki, Avrupa'nın sende yarattığı büyük hayal kırıklığı.

Kömür ve çelikle başladılar. Başka bir şeyle başlayabilirlerdi.

Avrupa'yı sorguluyorsun, başka bir şey olmasını istediğini söylüyorsun.

Başka bir şey olmasını isterdim! Ama yapamazsın. Sinemada bile bir avucuz, Fransa'da topu topu on bin kişiyiz. Bachelard iki çeşit imge var der, açık imge ve örtük imge. Ben örtük imge yapmaya çalışıyorum. Bunu da bilinçaltıyla yapmak gerekir.

Avrupa'nın ilk günahının Filistin olduğunu gösteriyorsun. Ve bunu çok eski bir fotoğrafla yapıyorsun.

Filistin'e ait elimizdeki en eski fotoğraflardan biri o. Daguerre, fotoğraf makinesinin atası dagereotipi 1839'da Bilimler Akademisi'ne sunmuştu. Bunun üzerine, bir sürü fotoğrafçı "kutsal topraklar"a akın etti. Niye başka bir yere değil de oraya? Büyük ihtimalle, İncil'deki sözlerin doğru olup olmadığını görmek için.

Sendeki bu Filistin saplantısı nereden geliyor?

Filistin tıpkı sinema gibi. Filistin demek, bağımsızlık arayışı demek.

Filmde o lamayı görünce, "bu Jean-Luc olmalı" dedim.

O lama garajın yanında yaşıyordu, onu da oynatalım dedim. Birkaç hayvan daha ekleyebilirdim. Bilincinde olmadığımız bir dünya o, güya dilleri yok, ama aslında var; güya yüzleri yok, ama var. Her neyse, o lama çok inandırıcı.

Çocuğun üzerindeki SSCB tişörtü gibi mi?

İsmi "Film Sosyalizm" olan bir filmde, sosyalizmin sembollerini kullanabiliriz herhalde.

Sosyalizm senin için hâla bir anlam ifade ediyor mu?

İşin temelinden, denizin dibinden, Rousseau'dan bahsediyorsak, evet. Filme ilk başta "Sosyalizm" adını vermiştim, ama sonra fazla yan anlamlı geldi. Film sosyalizm farklı. Film ve sosyalizm, "umut" demek yine de.

Ben ekoloji derdim...

"Film Ekoloji" mi?

Evet. Denizin dibinden bahsediyorsak, bugün sosyalizm demezdim...

Avrupa ve ekoloji; takdir ediyorum, ama seni orada görmekten de esef duyuyorum. Acıklı geliyor.

Neden?

Bunlar hiçbir şeye yaramayacak.

İçinde sinemanın varolabileceği bir Avrupa yaratma fikri ilgini çekmiyor mu? Amerikan kültürüyle bağımlılık köprülerini atmak...

Eurimages desteğiyle bir film yapmaya kalktığında tonla evrak isteniyor; üstelik her şey tamamen yalan üzerine kurulu. 68 yaşına girdiğinde büyük bir parti vereceğini açıklamışsın, bu aklıma geldikçe bir tuhaf oluyorum!

Çünkü nihayet 68'li olacağım! Sen de mutlaka gelmelisin.

Hayatımda gece kulübüne gitmedim.

Öyle bir şey olmayacak! Önce film göstereriz. L'Equipe gazetesiyle sözleşme yaparım. Akıllıca işlenebilecek bir sürü sportif olay var. Dünya Kupası'na gideriz, sen de kameranı alırsın, sonra bunu Arte kanalına teklif ederiz.

Olmaz, numara bunların hepsi. Bu tür numaraların parçası olmak istemiyorum. Son günlerinde Chardin "resim, yavaş yavaş yaklaştığım bir ada, hâlâ çok flu gözüküyor" demişti. Ben her zaman kendi tarzımda "resim" yapacağım; ister kamerayla, ister bir kurşun kalemle, isterse üç tane fotoğrafla. Levinas galiba kendine asla aynada bakmamış. Herhalde bu yüzden, "insan yüzünü gördüğü bir kişiyi öldüremez" demişti. Birkaç senedir, aynada kendime bakınca, "bu ben değilim, başka biri" diyorum. Şimdi, kendimi arkamdan görüyorum. Başkalarının beni böyle gördüğünü kabul etmem gerek. İnsanlar genellikle, "ben benim, o da o" diye düşünüyor. Birbirimizle anlaşabilme şansımız çok az, ya da çok yüzeysel. Sonuçta, madem işler böyle yüzeysel gidiyor, tamam, ama o zaman şikâyet etmesin insanlar.

Bunu çok sık vurguluyorsun: İnsanlar kim olduklarından, ne olduklarından sorumludur; şikâyet etmeye hakları yoktur.

Hayatlarını yaşama cesaretleri var, ama onu tahayyül etme cesaretleri yok.

Seninse tahayyül etme cesaretin var, yaşama cesaretin yok.

Heyhat! Sırf hayal ediyorum! ✚

GODARD'LA "FİLM SOSYALİZM" VE YÖNTEM ÜZERİNE

Temel geometri

"Film Sosyalizm'i anlayan beri gelsin" diyenlere bir Bir+Bir hizmeti: Les Inrockuptibles'den naklen...

Derleyen: S.İ.

"Film Sosyalizm"in Akdeniz'de bir gemi seyahati olması fikri nereden çıktı?

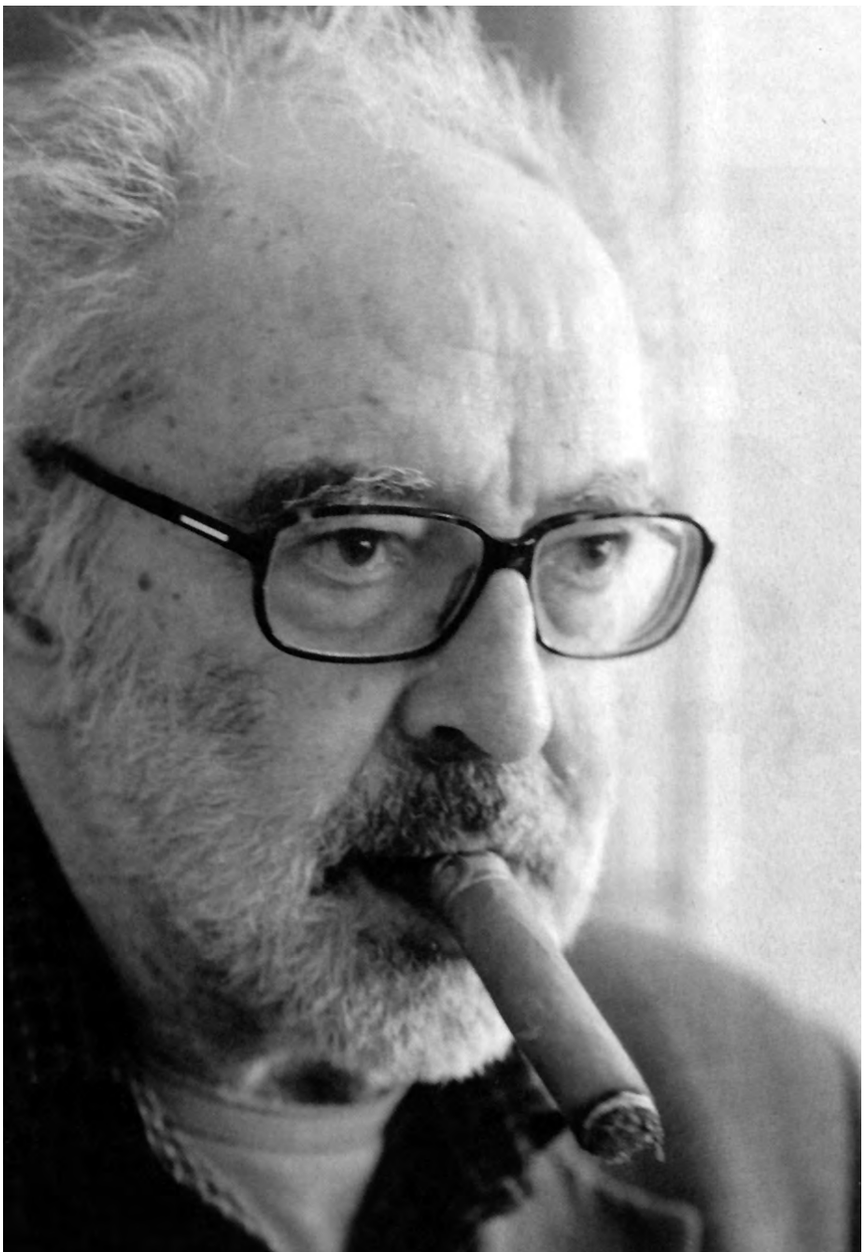
Jean- Luc Godard: İlk başta, Sırbistan'da geçen bir hikâye düşünüyordum, ama olmadı, gelişmedi. Sonra, garajda geçen Martin ailesi fikri geldi aklıma. Ama bu da uzun metraja uymuyordu; insanlar film karakterlerine dönüşünce, yaşananlar da düz bir anlatıya dönüşüyordu mecburen. Bir anne ve çocuklarının hikâyesi, Fransa'da da yapabileceğiniz gibi bir film, diyaloglar, ruh halleri, karakterler...

Bu aile ve fertleri sıradan bir filmin karakterleri gibi. Epeydir sinemanızda yoktu böyle bir şey...

Karakterden ziyade heykel onlar. Konuşan heykeller. Heykellerden söz ediyorsak, "evvel zaman içinden" geliyorlar diye düşünürüz. "Evvel zaman" deyince de yolculuğa çıkıyoruz, gemiyle Akdeniz'e açılıyoruz. Gemi seyahati fikri böyle ortaya çıktı işte. Yüzyılın başında yaşamış polemikçi Léon Daudet'nin bir kitabını okumuştum, adı "Shakespeare'in Seyahati". Daha henüz bir şey yazmamış olan genç Shakespeare'in Akdeniz'de gemiyle kat ettiği güzergâhı takip ediyorsunuz... İşte böyle yavaş yavaş, ufak tefek şeylerin bir araya gelmesiyle gelişti her şey.

Bütün bunları bir araya getirmeyi nasıl bir yöntemle başarıyorsunuz?

Belli bir kural yok. Şiirde ya da resimde ya da matematikte olduğu gibi, ama esas olarak da eski usûl geometri. Şahsiyetleri, figürleri sanki beste yapar gibi düzenleme hevesi; bir karenin etrafını daireyle çevirmek, tanjant çizmek... Temel geometri işte, elementer geometri, madem elementer, o zaman elementler var demektir. Dolayısıyla, denizi gösteriyorum. İşte böyle, tam olarak tarif edilebilir bir şey değil, bunların hepsi birbiriyle bağlantılı şeyler. Bağlantılardan, ilişkilerden söz ediyorsak, sosyalizme geliyoruz.

Sosyalizmden gündelik siyasete geçelim o zaman. Eserlerin, görüntülerin mülkiyeti konusunda, internetten müzik ve film indirilmesinin yasaklanması konusunda ne düşünüyorsunuz?

Böyle bir yasaklamaya karşıyım elbette. Entelektüel mülkiyet diye bir şey olamaz. Ben mirasa da karşıyım örneğin. Bir sanatçının çocukları ebeveynlerinin eserinin haklarından yararlanabilir mi? Yetişkinliğe kadar neden olmasın, ama sonrası başka. Ravel'in çocuklarının "Bolero"dan telif hakkı almaları bana hiç de makûl gelmiyor.

Filmlerinizden görüntü alıp kullanan sanatçılardan hiç telif hakkı talep etmiyor musunuz?

Tabii ki hayır. İnsanlar alıyor zaten, sonra da yaptıklarını internete koyuyorlar. Genellikle de pek güzel olmuyor açıkçası, ama benden bir şey aldıkları hissine kapılmıyorum. Benim de filmimde internetten aldığım birtakım görüntüler var, iki kedinin görüntüleri mesela...

Sizin açınızdan internette dolaşımda olan bu anonim kedi görüntüleri ile yine "Film Sosyalizm"de kullandığınız John Ford'un "Cheyenne Autumn" (Baharda Hücum, 1964) filminden planlar arasında kategorik bir fark yok mu yani?

Aralarında nasıl bir kategori farkı olması gerektiğini anlayamıyorum. Filmlerimde başkalarının görüntülerini gaspettiğim suçlamasıyla yargılanacak olsam, iki zıt sistemde hukukî savunma yapacak iki avukat tutardım. Birinden alıntılama hakkını savunmasını isterdim; bu, sinemada neredeyse hiç olmayan bir şey. Edebiyatta, gayet geniş alıntı yapılabiliyor. Norman Mailer'ın "Miller" kitabının ("Deha ve Arzu: Henry Miller'ın Başlıca Yazılarına Seyahat", 1976) yüzde 80'i Henry Miller, yüzde 20'si Mailer'dır. Bilimde de, hiçbir bilimadamı bir meslektaşının çözdüğü bir formülü kullandığı için telif hakkı ödemez. Buna alıntı denir, ama sinema buna müsaade etmiyor. Telif hakkı, yazarlık hakkı hakikaten olacak şey değil, imkânsız böyle bir şey. Yazarın hiçbir hakkı olmaz. Benim hiçbir hakkım yok. Sadece görevlerim var. Ayrıca, bu filmimde, başka tür bir "ödünç alma" da var, alıntılama değil, parça alma... Tıpkı tahlil yapmak için vücudundan kan ya da parça alınması gibi. İşte ikinci avukat da savunmasını buradan kurardı. "Plages d'Agnès"den aldığım trapezcilerin görüntülerini alıp kullanmamı savunurdu mesela. O planlar alıntı değil, Agnès Varda'nın filmini alıntılamıyorum; onun işinden faydalanıyorum. Oradan bir parça alıyorum, farklı bir anlam kazanması için başka bir yere yerleştiriyorum, İsrail ile Filistin arasındaki barışı sembolize etmek için kullanıyorum. Ama Agnès bunun için benden para isteseydi, ona makûl bir para öderdik herhalde. Yani filmin ekonomisiyle, izleyici sayısıyla orantılı bir meblağ...

Ortadoğu barışını bir metaforla anlatmak için niye Varda'nın görüntülerini kullanmayı tercih ettiniz, kendiniz çekmediniz?

Agnès'in filmindeki metafor bana çok iyi gelmişti...

Ama Agnès Varda'nın filmindeki bu görüntülerin konuyla hiçbir alâkası yok...

Tabii ki yok. O görüntüleri alıp başka yere taşıyarak metaforu ben kuruyorum. Görüntülere haksızlık ettiğimi sanmıyorum. Anlatmak istediğim şey açısından mükemmel olduklarını düşünüyordum. Filistinlilerle İsrailliler bir sirk kursaydı ve beraber trapez numarası yapsalardı, Ortadoğu'da işler çok farklı olurdu. O görüntülerde benim gördüğüm şey mükemmel bir anlaşma; ifade etmek istediğim şey de tam buydu. Madem öyle bir görüntü var, o zaman

"Film Sosyalizm"deki iki ünlü isim: Solda filozof Alain Badiou (ortada), sağda Patti Smith

ben de onu alıp kullanırım.

Filminizde sosyalizm, sanat eserlerinden başlayarak, mülkiyet fikrinin temelini yıkmak üzerine kurulu...

Sanat eserinin mülkiyeti diye bir şey olmamalı. Beaumarchais "Figaro'nun Düğünü"nün hasılatının sadece bir kısmının keyfini çıkarmak istiyordu. "'Figaro'yu yazan benim" diyebilirdi, derdi de herhalde. Fakat, "'Figaro bana aittir" dediğini hiç sanmıyorum. Sanat eserini mülkü olarak görme hissi sonradan ortaya çıktı. Bugün, herifin biri Eiffel kulesine bir ışıklandırma yapıyor, bunun için para alıyor, ama sonra sen Eiffel kulesini filme çekmeye kalkarsan, ona yine para vermek zorundasın.

Filminiz salonlarda gösterime girdiği sırada, FilmoTV üzerinden internete de konacakmış...

Benim fikrim değil bu. Tanıtım filmlerini yaptığımızda –tanıtım filmi dediğim, filmin bütünü, ama hızlandırılmış hali–, bunu YouTube'a koymayı önerdim, çünkü bence bir şeyleri dolaşıma sokmanın çok iyi bir yolu orası. İnternete koymak dağıtımcının fikriydi. Filme para yatırdılar, onun için de benden istediklerini yapıyorum. Eğer bana kalsaydı, bu şekilde salonlarda gösterime sokmazdım. Dört yılda yaptım bu filmi. Yapım açısından çok istisnaî oldu. Dörtlü olarak ve eşitlik içinde çektik: Battaggia, Arragno, Grivas ve ben. Herkes üstlendiği kısmı çekti ve görüntüleri getirdi. Grivas tek başına Mısır'a gitti ve saatlerce görüntü getirdi. Çok zaman verdik filme. Dağıtım aşamasında da filmin zamanla ilişkisinin aynı olması, benzer bir süreye yayılması gerekirdi diye düşünüyorum, böyle bir süreden faydalanmak lâzımdı.

Hiçbir bilimadamı bir meslektaşının çözdüğü bir formülü kullandığı için telif hakkı ödemez. Telif hakkı, yazarlık hakkı da olacak şey değil. Benim hiçbir hakkım yok. Sadece görevlerim var.

Somut olarak ne kastediyorsunuz?

Bir kız ve bir oğlanla anlaşmak isterdim, insanlara bir şeyler göstermeye hevesli bir çiftle, sinemaya meraklı iki tip, küçük festivallerde rastladığınız gençlerden... Onlara filmin DVD'sinin bir kopyasını vereceksiniz ve paraşütçülük kursuna gitmelerini isteyeceksiniz. Sonra, Fransa haritasının üzerinde parmağınızı gelişigüzel birkaç noktaya koyacaksınız ve onları yukarıdan paraşütle o yerlere bırakacaksınız. İndikleri yerlerde başlarının çaresine bakacaklar, filmi gösterecek bir kahve, otel, bir yer bulacaklar. Seanslar için üç-dört avro alacaklar, kesinlikle daha fazla değil. Bu macerayı da filme çekip sonradan satabilirler. Siz de onların sayesinde, bu filmin dağıtımı hakkında soruşturma yapmış olacaksınız. İşte ancak ondan sonra, filmin normal salonlarda gösterilip gösterilmeyeceğine karar verebilirsiniz. Bir ya da iki yıl sürecek bir soruşturmadan önce karar vermezsiniz. Çünkü ondan önce, siz de benim gibisiniz: Bu filmin kimin ilgisini çekebileceğini bilmiyorsunuz ki.

Cohn-Bendit'in sözünü ettiği sahneler: SSCB tişörtlü çocuk (üstte), lama (yanda, solda) ve Filistin

Bir süredir medya ortamlarının epey dışında kaldınız. 1980'li yıllarda, basında, televizyonda sizi daha sık görürdük...

Artık çok sıkılıyorum bunlardan. Artık onları sabote etme peşinde de değilim. Eskiden buna biraz inanıyordum. Öyle davranmanın bir şeyleri değiştireceğini düşünüyor değildim, ama başka türlü davranmak insanların ilgisini çekebilirdi. Üç dakikalığına ilgilerini çekebiliyor. Televizyonda hâlâ ilgimi çeken şeyler var: Hayvanlarla ilgili programlar, tarih kanalları. "Dr. House"u da beğeniyorum. Bir yaralı var, herkes onun başına toplanıyor, kahramanlar aşırı teknik bir dille konuşuyor. Bu hoşuma gidiyor. Ama on bölümünü arka arkaya seyredemem.

Madem bu kadar kısa gösterecektiniz, filminize Alain Badiou ve Patti Smith'i neden davet ettiniz?

Patti Smith zaten oradaydı, ben de onu filme çektim. Onu niçin mesela bir garson kızdan daha uzun süre çekmem gerektiğini anlayamıyorum.

Ondan niçin filmde yer almasını istediniz?

Bir de iyi Amerikalı olsun diye. Emperyalizmden başka bir şeyi temsil eden bir Amerikalı olduğu için.

Peki ya Alain Badiou'yu?

Husserl'in geometriyle ilgili bir metninden alıntı yapmak istiyordum ve birisinin bundan hareketle ve tamamen kendine has tarzda bir şey yapmasını arzu ediyordum. Bu, Badio'nun da ilgisini çekti.

Niçin boş bir sınıfta çektiniz onu?

Çünkü Badiou'nun konferansı gemideki turistlerin ilgisini çekmemişti. "Husserl hakkında bir konferans var" diye duyurduk, kimse gelmedi. O boş salona Badiou'yu götürdüğümüzde, çok hoşuna gitti. "Nihayet, hiç kimsenin karşısında konuşabileceğim" dedi. *(gülüyor)* Onu daha yakından kadrajlayabilirdim, boş salonu göstermeyebilirdim, ama bu sözlerin boşlukta edildiğini, ıssızlıkta, çölde olduğumuzu göstermek gerekiyordu. Jean Genet'nin cümlesi geliyor aklıma: "Görüntüleri, imgeleri, sözcükleri gidip aramanız gerekiyor, çünkü çöldeler." Benim sinemamda hiçbir zaman kasıt yoktur. O boş salonu ben uydurmadım. Ben hiçbir şey söylemek istemiyorum, göstermeye çalışıyorum, ya da hissettirmeye, ya da ardından başka bir şey söylemeye imkân tanımaya.

Filmdeki son alıntı: "Eğer yasa adaletsiz ise, adalet

yasanın önüne geçer...”

Telif haklarıyla ilgili bu cümle. Bütün DVD’ler FBI’ın kopyalamayı bir cürüm olarak tanımlayan mülkiyet hakkına dair yasaklayıcı metniyle başlıyor. Ama bu cümleyi başka türlü de okuyabilirsiniz. Mesela, Roman Polanski’nin tutuklanmasını da düşünebilirsiniz...

Roman Polanski’nin sizin ülkenizde, İsviçre’de tutuklanması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ben yarı Fransız yarı İsviçreliyim. İsviçreli diye geçiyorum, ama ikametim Fransa’da, vergilerimi Fransa’ya ödüyorum. İsviçre’de vazgeçemeyeceğim, sevdiğim bazı manzaralar var. Ayrıca, köklerim burada. Ama siyasî açıdan pek çok şey beni dehşete düşürüyor. Polanski konusunda, İsviçre ABD’ye boyun eğmemeliydi. Kabul etmemeleri, tartışmaları gerekiyordu. Cannes’a katılan bütün sinemacıların Polanski için seferber olmalarını, İsviçre adaletinin adil olmadığını dile getirmelerini isterdim. Hapse atılan yönetmen Cafer Panahi’yi desteklemek için yapıldığı gibi. “İran rejimi iyi bir rejim değil” denebildiği gibi, “İsviçre rejimi iyi bir rejim değil” de denebilmeli.

Minarelerin yasaklanmasına ne diyorsunuz?

Çok aptalca, saçma. İsviçre konusunda Kaddafi gibi düşünüyorum: Fransızca konuşulan İsviçre Fransa’ya ait, Almanca konuşulan İsviçre Almanya’ya, İtalyanca konuşulan İsviçre ise İtalya’ya ait; gördüğünüz gibi, işte böylece İsviçre kalmadı!

Yunanistan krizi filminizde çok ağırlıklı...

Yunanistan’a müteşekkir olmalıyız. Aslında bütün Batı, Yunanistan’a borçlu: Felsefe, demokrasi, trajedi... Trajediyle demokrasi arasındaki bağ hep unutuluyor. Sofokles olmasaydı, Perikles olamazdı. Perikles olmasaydı, Sofokles olamazdı. İçinde yaşadığımız teknolojik dünya her şeyi Yunanistan’a borçlu. Mantığı kim icat etti? Aristoteles. Egemen güçler her gün bunu kullanıyor; çelişki diye bir şey olmaması için, hepimizin aynı mantık içinde kalmamız için ellerinden geleni yapıyorlar. Hannah Arendt çok güzel söylemişti: Mantık, totalitarizme yöneltir. Dolayısıyla, bugün herkes aslında Yunanistan’a para borçlu. Yunanistan pekâlâ günümüz dünyasından bin milyar dolar telif hakkı talep edebilir ve mantıken de bunun onlara verilmesi gerekir. Hem de hemen. Ayrıca, Yunanlıları yalancılıkla suçluyorlar. Aklıma vaktiyle okulda öğrendiğimiz eski bir tasım geliyor. Epaminondas yalancıdır, bütün Yunanlılar yalancıdır, dolayısıyla Epaminondas Yunanlıdır. Pek ilerleme kaydetmemişiz.

Barack Obama’nın başkan seçilmesi, ABD’nin uluslararası politikalarına bakışınızı değiştirdi mi?

O tuhaf televizyon söyleşisinde Edwy Plenel de bana aynı soruyu sordu. Obama’nın seçilmesi beni ne sevindirdi ne yerindirdi. Çok çabuk suikaste kurban gitmemesini diledim. ABD’yi onun temsil etmesi George Bush’un temsil etmesiyle aynı şey değil tabii. Ama bazen işler daha beter hale geldiğinde daha net görülür. Önceki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ikinci tura Chirac’la Le Pen kaldığında, bence solun sandığa gitmemesi ve Chirac’a oy vermemesi gerekiyordu. Beterin vuku bulmasına izin vermek daha doğru.

Niçin? Tehlikeli değil mi?..

Çünkü, bir an gelir, düşünmeye sevk eder. Tıpkı tsunamiler gibi...

Tsunamilerin neyi düşündürmesi gerekiyor?

Tabiat dediğimiz ve bir parçası olduğumuz şeyi. Tabiatın da intikamını alması gereken anlar var. Meteoroloji uzmanları sadece teknik bir dille konuşuyor, felsefeden söz etmiyor. Ağaçların felsefe yapma biçimine kimse kulak vermiyor.

Tabiatın da intikamını alması gereken anlar var. Meteoroloji uzmanları sadece teknik bir dille konuşuyor, felsefeden söz etmiyor. Ağaçların felsefe yapma biçimine kimse kulak vermiyor.

Sporla hâlâ ilgili misiniz?

Evet, ama bugün futbolun defansif bir oyun haline gelmesinden şikâyetçiyim. Barcelona hariç. Ama Barcelona da iki maç üst üste aynı düzeyi koruyamıyor.

Geçtiğimiz kış Eric Rohmer’in anısına çok kısa bir film çektiniz...

Les Films du Losange benden istedi. Yazdığı yazıların başlıklarını kullanmak, gençliğimizde, 1950’lerde Cahiers du Cinéma’dayken beraber gördüğümüz ya da yaptığımız şeyleri hatırlatmak istedim. Onun hakkında başka bir şeyler söylemek zor geldi. İnsanlar hakkında ancak birlikte paylaştığınız şeylerden hareketle konuşabilirsiniz.

Eric Rohmer’le görüşmeye devam ediyor muydunuz?

Biraz. Paris’te aynı binada oturuyorduk. Arada sırada konuşuyorduk.

Son filmlerini gördünüz mü?

Evet, DVD’de. “Triple Agent” çok tuhaf bir film. Casusluk beni çeken bir konu, ama onun hoşlanacağını hiç sanmazdım.

Bir bütün halinde “eser” bırakmak, önünüzde bunu tamamlayacak zamanın kalıp kalmadığı, kafanızı kurcalayan meseleler mi?

Hayır. Büyük harfle “eser”e inanmıyorum. Eserler var, yenilerini üretiyorsun, ama bütün bir eser, büyük eser, benim için anlamlı bir şey değil. Ben izlenen yol hakkında, seyir tarzı hakkında konuşmayı tercih ederim. Benim bugüne kadar izlediğim yolda, inişler ve çıkışlar, çeşitli denemeler var. Hiç içime sinmeyen çok şey de yaptım. Size bir şey söyleyeyim mi, hayatta en zor şeylerden biri, insanın yakın bir arkadaşına yaptığı şeyin iyi olmadığını söylemesidir. Ben bunun eksikliğini çok duyuyorum. Cahiers du Cinéma zamanında, Rohmer “Strangers on a Train” (Alfred Hitchcock, 1951) hakkında yazdığım eleştirinin kötü olduğunu söyleme cesareti göstermişti. Rivette de bu tür şeyleri söyleyebilen insanlardandı. Rivette’in düşüncelerine çok önem verirdik. Truffaut ise filmlerinin berbat olduğunu düşündüğüm için beni asla affetmedi. Üstelik, benim filmlerimi benim onunkileri bulduğum kadar berbat bulamadığı için daha da acı çekiyordu.

Truffaut’nun filmlerinin hakikaten berbat olduğunu mu düşünüyorsunuz?

Hayır, Chabrol’unkilerden daha kötü değil. Ama hayal ettiğimiz sinema o değildi.

Sizden sonra gelecek nesiller, arkanızda bırakacağınız iz; bunlar kafanızı kurcalayan konular mı?

Hayır, katiyen.

Hiçbir zaman zihninizi meşgul etmedi mi?

Hiçbir zaman.

Pek inanası gelmiyor insanın. Bir başyapıt yaratma arzusu olmadan, dünya şampiyonu olmayı istemeden, tarihe geçme arzusu duymadan “Pierrot le fou” nasıl yaratılabilir ki...

Belki de haklısınızdır. İlk başlarda böyle bir iddiaya sahip olmuş olabilirim. Ama kısa sürede aklımı başıma devşirdim.

Ölümünüzü düşünüyor musunuz hiç?

Evet, kaçınılmaz olarak. Sağlık problemleri baş gösterince... Eskiden olduğundan çok daha fazla kendimle ilgilenmem icap ediyor. Hayat farklılaşıyor. Bir kere, epey bir süredir, sosyal hayatla ilişkimi kestim. Tenise yeniden başlamak isterdim, dizimdeki sorunlar yüzünden bırakmak zorunda kaldım. İhtiyarlayınca, çocukluk geri geliyor. Kötü bir şey değil bu. Ölecek olmaksa, özel bir endişe yaratmıyor.

İlginizi, bağlarınızı çok koparmış görünüyorsunuz...

Aksine, aksine! Çok ilgili, çok bağlıyım. *(gülüyor)* Geçenlerde Anne-Marie, olur da benden sonra yaşarsa, mezar taşıma “Aksine...” yazdıracağını söyledi... ✚

VENEDİK ÖDÜLLÜ SEREN YÜCE

Faşizm iliklerimize işlemiş

Seren Yüce'nin ilk filmi "Çoğunluk", Venedik Film Festivali'nde "Geleceğin Aslanı" ödülünü aldı. Yüce bu sıfatı hak ettiği gibi, film de bu ödülü hak ediyor doğrusu. Filmin otopsi masasında, bir Kürt kızı ve orta sınıf bir Türk ailesi var...

Söyleşi: Ahmet Gürata

Önce seni biraz tanıyalım. İstanbullu musun?

Seren Yüce: Evet, İstanbul doğumluyum. Üniversitede sinema okumak istiyordum. Olmayınca, Bilkent Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde okumak üzere Ankara'ya gittim. Aslında, son tercihimdi. Hatta ikinci sınıftayken bir ara okulu ciddi ciddi bırakmayı, yeniden sinema okumak için şansımı denemeyi düşündüm. Oradayken, sinemayla ilgili bir-iki seçmeli ders almıştım. Yazları İstanbul'a gelip reklam setlerinde çalışmaya başladım. Mesleğe böyle adım atmış oldum. Daha sonra, üç sinema filminde yönetmen yardımcılığı yaptım: "Takva" (Özer Kızıltan, 2006), "Yaşamın Kıyısında" (Fatih Akın, 2007) ve "Pandora'nın Kutusu" (Yeşim Ustaoğlu, 2007). Bu üç filmde tek tek yönetmenlerin tecrübelerinin kattığı şeyler oldu. Ancak, esas tecrübeyi set akışı ve işleyişiyle ilgili edindim: Kısa zamanda nasıl çok iş yapılır; bunu en doğru bir şekilde ve israfsız nasıl gerçekleştirebilirsiniz; setteki insanlara derdinizi kafa karıştırmadan, düz bir şekilde nasıl anlatabilirsiniz; bu gibi şeyler... Televizyon sektöründe edindiğim kamera, ışık ve reji altyapısının üzerine bunları ekleme şansım oldu.

Hangi aşamada kendi filmini çekmeye karar verdin?

Yazdığım bir-iki senaryo vardı. Ancak doğru bir şeyler yapmak için biraz beklemek gerekti. Yeni Sinemacılarla tanışmamın bir dönüm noktası olduğunu söyleyebilirim. "Çoğunluk"un senaryosu da bu noktadan sonra yazıldı. Grupla tanışmam, "Takva"nın çekimlerinde oldu. Bir araya gelmeye ve tartışmaya başladık. Sonuçta, bu filmi birlikte yapma kararı aldık. "Çoğunluk", Yeni Sinemacıların yedinci filmi. Ciddi bir prodüksiyon tecrübeleri var. Ön hazırlık ve çekim aşamasında uygulayıcı yapımcı olarak önemli bir destek sağladılar. Ayrıca, ekibin yeteneği ve işi sahiplenmeleri bu filmi oluşturan en önemli unsurlardan biri. Senaryo aşamasında daha kendi başımaydım. Yeni Sinemacıların senaryolarını kaleme alan Önder Çakar'la fikir alışverişlerimiz oldu ve bazı önerilerde bulundu.

Çoğunluk, azınlığın zıddı olarak nitelenebilir. Sen nasıl tanımlıyorsun çoğunluğu?

Birkaç farklı açıdan tanımlayabiliriz. Birincisi, film orta sınıf bir aileyi ele aldığı için, sınıfsal perspektiften bakabiliriz. Çoğunluk dediğimiz, aynı zamanda orta sınıftan oluşan bir topluluk. İkincisi, çoğunluğu bu orta sınıfa özgü bir zihniyet olarak da değerlendirebiliriz. Esas üzerinde durmak istediğimiz, sayısal olarak çoğunluktan ziyade, bir zihin yapısı olarak çoğunluğu kurcalamak. Bu çoğunluk zihniyetinin hayatımızı nasıl belirlediğini, bizi nereye götürdüğünü anlatmaya çalıştık.

Çoğunluk denince akla daha çok Türkler ile Kürtler veya diğer azınlıklar geliyor...

Yalnızca bu açıdan bakmak yeterli değil. Meselenin ekonomiyle de ciddi bir ilişkisi var. Yoksullar, azınlık olarak nitelendirilemeyecek oranda geniş bir grup. Ancak, ekonomiyi yönlendiren hep başkaları olduğu için azınlık konumunda değerlendiriliyorlar. Dolayısıyla, çoğunluk ya da azınlık rakamsal olarak ele alınacak bir şey değil. Önemli olan, iktidar ve güce sahip olanların zihniyeti. Bu zihniyet karşısında, etnik ya da dinsel olarak bir azınlığa dahil olmasak da, hepimiz kendimizi azınlık olarak hissediyoruz. Belki de, bu hissiyat üzerinden ikinci bir azınlık tanımı yapabiliriz: Çeşitli konularda baskı gören, ezilen taraf. Söz konusu baskı, azınlık olarak değerlendirdiğimiz grupların içerisinde de varolabiliyor. Örneğin, filmde Gül'ün ailesinden gördüğü baskı... Öte yandan, çoğumuz nasıl olup da çoğunluk zihniyetini benimsediğimizin farkında değiliz. O zihniyeti sorgulamadan yaşayıp gidiyoruz. Azınlığın haklarını savunabilmek için önce bu zihniyetle hesaplaşmamız gerekiyor.

Filmde, Gül'ün etnik kökenini belirtmeyerek genel bir ayrımcılıktan söz ediyorsun. Ancak, Kürt sorununun filmde merkezî bir rol oynadığı da bir gerçek. Bu soruna nasıl bakıyorsun?

Siyasî bir saptama yapamam. Filmde meselenin görebildiğim kadarını anlatmaya çalışıyorum. O nedenle çoğunluk perspektifinden bakıyorum. Sonuçta bu film çoğunluğun ya da Türklerin bu ayrımcı zihniyetini dışavurma hikâyesinden yola çıktı. O nedenle Gül karakterinin dünyasına daha az giriyoruz. Bunun nedeni, buradan bakıp o coğrafyada yaşananlara ilişkin ahkâm kesmek istememem. Aslında artık hepimiz bunun daha fazla inkâr edilemeyecek, üstü örtülemeyecek bir mesele olduğunu kavradık. Orada hakları için mücadele eden bir halk var. Bunu bölücülük olarak değerlendirip dışlamaya çalışmak bir çözüm değil. Karşı taraf bir şey söylemeye çalışıyorsa, oturup dinlemek gerekir. Neden bu insanlar silahlı bir örgüt kuruyorlar? Onları bu kadar derinden yaralayan nedir? Bu süreçte "dış güçler"in, ABD'nin rolü de olabilir. Ama bu, yaşanan gerçekleri değiştirmez. Neden bu kadar ağır bedeller ödendi ve bu kadar insan hapislerde sürüldü? Bunu anlayabilmek için, önce sorunun farkına varmak, sonra da samimi bir şekilde üzerine gitmek gerekiyor. "Türkler ve Kürtler kardeştir", "Bu ülkede hak verilmez olur mu? Bak Kürt milletvekilleri, bakanlar var"... Böyle konuşmakla bir yere varılmaz. Biz ne yapıyoruz diye sormak ve özeleştiri yapmak çok önemli.

Çoğunluk zihniyeti çerçevesinde erkekliğin rolünü nasıl değerlendiriyorsun? Film genç bir erkeğe odaklanıyor...

Çoğunluk dediğimiz şeyin fikriyat olarak çıkış noktası erkek egemen zihniyet. Yalnızca Türkiye'de değil, dünyada da ciddi bir erkek baskısı var. Bunun dışavurumlarından biri, bireysel silahlanma. Silah ruhsatı almak son derece kolay. Bu silahlanma ihtiyacını yalnızca güvenlikle açıklayabilir miyiz? Militarizm, faşizm toplumun iliklerine kadar işlemiş bir şey. Kadınların içinde de bir çoğunluk var. Onlar da çoğunluk zihniyetine hizmet eden bir hayat yaşıyor. Baskı gören, bu baskıyı nasıl önleyebileceğinden ziyade, alttaki üzerinde nasıl bir baskı kurabileceğini düşünüyor. Toplumda böyle dalga dalga yayılan bir zihniyet var. Bunun farkına varmadığın sürece, kadın da olsan, erkek de, aynı baskı mekanizmasının bir çarkı oluyorsun. Dışarıdan bakmayı beceremezsek, her zaman gündelik hayattaki faşizmin içinde olacağız.

Filmin kadın karakterleri ise bunun dışına çıkmaya çabalıyor gibi...

Gül, okumaya İstanbul'a giderek bir ölçüde çemberden sıyrılıyor. Ancak, Van'a geri götürüldüğünde ne olduğunu bilmiyoruz. En iyi ihtimalle istemediği bir adamla evlendirilecek. Bir töre cinayetine kurban gitmezse, belki de dağa çıkacak. Mertkan'ın annesi ise, sık sık düşünmesine karşın, ekonomik bağımlılığından bir türlü kurtulamıyor. Kadın hareketlerinin gelişmesiyle bu konudaki bilinçlenme arttı. Ancak, toplumdaki erkek baskısı sürüyor. Bunu, erkeklerin bastıramadıkları ya da sağlıklı bir şekilde yaşayamadıkları cinselliğin bir dışavurumu olarak değerlendirebiliriz. Sorun belki de büyük oranda "penis sorunu"... Kadın-erkek ilişkileri doğru düzgün yaşanamıyor. Bunun ortaya çıkardığı açlık da şiddet olarak ortaya çıkıyor. Kadın-erkek ilişkileri bu derece tabu olmasa, bu kadar çok tecavüz vakası yaşanır mıydı acaba?

Filmde bir-iki sahne hariç şiddete yer verilmiyor, ama varlığı sürekli hissediliyor. Konuşmalarda ya da son sahnede olduğu gibi annenin yüzündeki yara bandında...

Şiddet, sadece silahla ya da tekme-tokatla uygulanmıyor. Evde ve sokakta her zaman hissettiğimiz bir şey. Üstelik doğal bir şey olarak algılanıyor. Faşizm de günlük hayatta böyle ortaya çıkıyor. Maç seyrederken karşı takımın oyuncuları ve taraftarları bizim için düşman olabiliyor. Medya da bunu körüklüyor. Özellikle ticarî sinemada, şiddet devamlı pompalanıyor. Belki de yaşadığımız değişimin sancıları bunlar. Ama şiddet hiç olmadığı kadar yaygın. Filmin anlatmaya çalıştığı şeylerden biri de bu.

"Çoğunluk", aynı zamanda baba-oğul ilişkisi üzerine kurulu. Çoğunluk zihniyetinde babanın rolü nedir?

Baba, yokluğuyla da, varlığıyla da hayatımızı belirliyor. Filmdeki baba-oğul ilişkisini, biraz da devlet otoritesi ile halk arasındaki ilişkiye benzetiyorum. Oğulun son derece sınırlı bir özgürlük alanı var. Genelde babanın istediklerini tekrarlıyor, yanlış bir söylediğinde de bedelini ödemek zorunda. Devletin güç ve iktidarı aile içinde de sürüyor.

Mertkan, özellikle gördüğü rüyalarda, bir vicdan muhasebesine girişecek gibi görünüyor. Ancak, bu sorgulamadan uzaklaşıp otoriteye boyun eğiyor...

Bilinçaltı, hükmedemediğimiz bir alan. Mertkan'ın vicdanı da yalnızca bilinçaltından fışkırabiliyor. Bilinçaltında da olsa bir vicdan muhasebesine gitmesi, yalnızca 20 yaşında olmasından kaynaklanıyor. Aynı şeyi 30'unda yaşasaydı, hiç üzülmeyecekti ve böyle bir rüya bile görmeyecekti. Zaten bu sorgulamadan kurtulduğu noktada da erkekliğe geçiyor.

Sinema ve politika ilişkisi konusunda ne düşünüyorsun, sence politik sinema nedir?

Bir meseleyle ilgili fikrin varsa, artık bir şekilde politiksin demektir. Meseleri doğrudan politik mevzular üzerinden anlatmayı tercih etmiyorum. Bunun yerine, politika dediğimiz şeyin günlük hayatımızı nasıl etkilediğiyle ilgileniyorum. "Z" (Costa Gavras, 1965) müthiş bir politik film. Ancak, politik film yapmak için illâ büyük meseleleri ele almak ve belirli bir yönlendirmede bulunmak gerekmiyor. Günlük hayat ve insan ilişkileri üzerinden gittiğin zaman da politikayla ilgileniyorsun, politik oluyorsun.

Filmde sık sık tekrarlanan sözler ve durumlar var. Günlük hayatın sinemaya aktarılmasına ilişkin neler söyleyebilirsin?

Günlük hayatta hiçbir şey bir günden öbürüne kolayca değişmiyor. Hayatın akışı içerisinde de bazı eylemler sıklıkla tekrarlanıyor. Bu eylemleri sadece tekrar oldukları için yok saymanın mânâsı yok. Tarih dediğimiz şey de tekrarlardan oluşuyor. Örneğin, filmdeki aile için yemek çok önemli bir şey. Her akşam, aile bireylerinin o sofraya hep beraber oturması gerekiyor. O da sözünü ettiğimiz baskının uzantılarından bir tanesi. Bu durum hayatta sürekli tekrarlanıyorsa, niye sinemada da aynı şekilde yansıtılmasın? Filmin sinematografisi ve montaj anlayışı da bununla yakından ilişkili. Sinema derslerinden şöyle bir şey hatırlıyorum: "Mizanseni ne kadar az kesersen, o kadar gerçekçi olur." Ne kadar az müdahalede bulunursam, duyguların seyirciye o kadar doğrudan geçeceğini düşünüyorum. Hareketsiz bir kamera daha doğru geliyor bana, çünkü kamera ne kadar çok hareket ederse, izleyici ona o kadar anlam yüklüyor.

Filmde farklı mekânlar arasındaki bölünmüşlük de özel bir öneme sahip. Evin içindeki odaların paylaşımı, şehrin içindeki farklı semtler gibi... Bu çerçevede, mekâna nasıl yaklaştın?

Apartmanlar çok önemli bir yer işgal ediyor hayatımızda. Onun içerisinde bir dünya kuruyoruz. Evde herkesin kendine ait bir bölgesi, odası var. Bu anlamda, mimari önemli benim açımdan. Zaten filmdeki baba karakteri de müteahhit. Aile onun yaptığı apartmanda oturuyor. Bir anlamda, betonarme binaların içinde insanların

Oğul (Bartu Küçükçağlayan), anne (Nihal Koldaş), baba (Settar Tanrıöğen)... "Çoğunluk" en iyi film, en iyi yönetmen ve en iyi erkek oyuncu (Küçükçağlayan) dalında üç Altın Portakal aldı.

“Çoğunluk”un böldüğü aşk: Gül (Esme Madra) ve Mertkan (Bartu Küçükçağlayan)

nasıl betonlaştığını, duyarsızlaştığını anlatmaya çalıştık. İstanbul’un sadece kartpostal yanını değil, sonradan oluşan İstanbul’u vermek istedik. Aslında İstanbul’un, hatta Türkiye’nin nabzı orada belirleniyor. Birbirinden apayrı dünyaları ve o dünyalara ait olmayan insanların farklı mekânlarda yaşadığı tedirginliği anlattık.

Sinemaya dair beslendiğin kaynaklardan söz edelim... Bu anlamda seni etkileyen yazarlar ve kitaplar hangileriydi?

Çok iyi bir okuyucu değilim. İlk aklıma gelen isimler Oğuz Atay, Dostoyevski ve son zamanlarda okuduğum Kemal Tahir... “Tutunamayanlar”la lisede tanıştım, düşünce dünyama çok şey kattı, insanı anlatma biçimi beni çok etkiledi. “Suç ve Ceza”, “Karamazof Kardeşler”... Bunlar da kayıtsız kalınamayacak, esinlenmeden durulamayacak kitaplar. Dostoyevski, çoğu zaman farkına varmadan yaşadığımız anların aslında hayatımızı belirlediğini ve detaylarda birçok şeyin gizli olduğunu gösteriyor. Müthiş bir gözlemci. Dilinin süslü olduğu yerler de var, ama yalnızca tek bir cümleyle meseleyi insanın kafasına yerleştirmeyi biliyor. Özellikle, insan hikâyeleri üzerinden nasıl politik olunabileceği konusunda çok akıl açıcı. Bu anlamda bana filmde çok katkısı olmuştur. Kemal Tahir’dense en son “Büyük Mal”ı okudum. Parçası olduğumuz, ama çok da iyi bilmediğimiz bir dünyayı, Anadolu’yu anlatıyor. Gerek karakterleri, gerekse dili çok sert ve doğrudan. Karakterlerin hiçbiri tam anlamıyla olumlu değil. Savunulacak bir yanları yok. Cumhuriyetin ilk yıllarında Çorum’da geçiyor roman. Dönemin cinsel hayatını ve toplumsal meselelerin nasıl ağırlıklı olarak uçkur üzerinden şekillendiğini anlatıyor. Ablacılık durumundan bahsetmesi ilgi çekiçi... Bugünkü muhafazakârlığı yorumlamak için de okunabilir. “Büyük Mal”, yakın dönemde beni en çok etkileyen roman oldu. İster istemez, filme nasıl geçer bunlar diye düşündüm.

Baskı gören, bu baskıyı nasıl önleyebileceğinden ziyade, alttaki üzerinde nasıl bir baskı kurabileceğini düşünüyor. Dışarıdan bakmayı beceremezsek, her zaman gündelik hayattaki faşizmin içinde olacağız.

Yönetmenlere ve filmlere geçelim...

Filmlerde, romanlarda olduğu gibi, insanın ve toplumun coğrafyayla olan ilişkisi ilgimi çekiyor. Aklıma gelen ilk örnek “Dersu Uzala” (Akira Kurosawa, 1975). Dersu Uzala’nın tıpkı bir hayvan gibi doğayla mücadelesi, hayatının basitliği ve gücü; ve modern bir dünya içine girer girmez yok oluşu... Dostoyevski’yi seyretmek gibi. Bundan elli-yüz sene sonra, belki bizler de o asker gibi doğa karşısında acz içinde kalacağız... İngiliz sinemasını ilgiyle izliyorum: Ken Loach, Mike Leigh, Michael Winterbottom... Özellikle Winterbottom’ı kendime çok yakın buluyorum. “Saraybosna’ya Hoşgeldiniz” (Welcome to Sarajevo, 1997) beni en çok etkileyen filmi. Daha yakınlardansa “In This World” (2002)... Her filminde başka bir şey deniyor. Ken Loach’un meseleleri insan üzerinden anlatmasını etkileyici buluyorum. Basit hikâyelerden yola çıkıyor. İşte gerçek ustalık orada: Ne kadar basit anlatırsan, o kadar etkileyici oluyor. Farklı bir yerde dursa da, “Hayata Çalım At” (Looking For Eric, 2009) da çok sevdiğim bir film oldu. Mike Leigh’den ise özellikle “Naked” (1993) ve “All or Nothing” (2002) filmlerini anmak isterim. Onun filmlerinde küçükten büyüğe her karakter eşit derecede çarpıcı. Ken Loach, daha geniş ölçekte sömürüye ve ezen-ezilen ilişkisine bakıyor. Mike Leigh ise bunu üstten değil de içeriden, insan üzerinden anlatıyor ve çoğunlukla orta sınıfla ilgileniyor. Leigh’de politik meseleler daha arka planda gibi görünüyor. Bu anlamda sanırım onu daha yakın buluyorum. Güney Amerika sinemasından son zamanlarda Meksikalı yönetmen Carlos Reygadas’ı ilgiye takip ediyorum. “Japón” (2002), “Battle in Heaven” (Cennette Savaş, 2005) ve “Stellet Licht” (Sessiz Işık, 2007)... Onda da insanın doğayla olan ilişkisi beni çarpmıştı. Hector Babenco’nun Sao Paulo sokaklarında yaşayan kimsesiz bir çocuğu anlattığı “Pixote” (1981) filmini anmam gerekir. İki saatten uzun olmasına karşın boşluksuz bir film. Yetimhanedeki çocukları anlatıyor ve 1980’lerin havasını yansıtıyor. Bir fahişenin çocuğa memesini emdirmesi gibi muazzam bir finali vardı. Toronto Film Festivali sırasında, Julian Schnabel’in AGO’da (Art Gallery of Ontario) açtığı sergisine gittim. Orada, onun bu filmle ilgili “Pixote” başlıklı bir resmine rastladım. Yazılanlara göre, Schnabel’in “Before Night Falls” (2000) filminin en önemli esin kaynaklarından biriymiş. Çok anladığımı söyleyemem, ama harita gibi bir şey var orada. Bir adam var, ağzından sanki kan damlıyor... Benim açımdan hoş bir tesadüf oldu. “La Rabia” (Öfke, Albertina Carri, 2008) ise, İstanbul Film Festivali’nde izlediğim bir Arjantin filmi. Taşrada iki ailenin çatışmasını anlatıyor. Yine doğayla iç içe bir film. Taşradaki hayata dair çok güzel gözlemleri var. Türkiye’de de bir memlekete dönme

furyası var. İnsanlar nereden geldiklerini araştırıyor. Aslında, hepimiz bir şekilde göçe zorlanmışız. Dönüp bulunduğumuz yerden geri bakmamız gerekiyor. Zira, oradaki hayatı özlüyoruz. Bu anlamda taşraya bakış önemli. Ancak, bu arayış Türkiye'de yeni ortaya çıktığı için acemi ve yapay bir durum söz konusu. Ama zaman içinde gelişeceğine inanıyorum.

Michael Haneke'ye ne diyorsun?

Haneke bir filozof. Çok sert bir sinema dili var. Zaten, anlatmak istediği meselelerle üslûp birbirine paralel gidiyor. Herhangi bir meseleye o perspektiften baktığın zaman, peliküle aktarmak için uygun dili de buluyorsun. Haneke'nin her filmi ayrı bir olay. Hayatta beni en çok rahatsız eden, canımı en çok sıkan filmlerden biri "Benny's Video" (Benny'nin Videosu, 1992). "Das weisse Band" (Beyaz Kurdele, 2009) ise dehşet verici bir film. İnsanın içindeki o karanlık yönü ortaya çıkarıyor. Faşizmin toprak mülkiyeti ve genelde ekonomiyle olan bağını ortaya koyması açısından önemli.

Sanki "Çoğunluk"la da uzaktan akraba...

Benim bu konuda bir şey söylemem doğru olmaz. Sonuçta, gücün ve iktidarın insan üzerindeki baskısı en temel sorun. Bunun aile içerisinde başladığını göstermeleri açısından iki film arasında bir bağ kurulabilir.

"Çoğunluk" filminde müziği yalnızca birkaç sahnede kullanıyorsun. Film müziği konusunda ne düşünüyorsun?

Açıkçası, filmin kurgusunu tamamladıktan sonra, çok da müziğe ihtiyacı olmadığını gördüm. Hatta bir süre hiç müzik kullanmamayı bile düşündüm. Daha sonra, Replikas'tan Gökçe Akçelik'le oturup konuştuk. İllâ filme müzik ekleyelim diye yola çıkmadık. Beraber izleyelim, eğer tamamlayacak bir şey olacaksa olsun dedik. Gökçe'nin yaptığı tema müziği de filme çok yakıştı. Her şeyi gitarla yaptı, başka enstrüman kullanmadı. Müziğin seyriciyi yönlendirip başka bir yere götürmesini istemiyorum. Filmin üzerinde ince bir katman olarak kalmasından yanayım. Müziğin filmi yönlendirmesi ve seyircinin ruh halini saptaması daha çok ticarî sinemada karşımıza çıkıyor. Elbette şarkıyı çok iyi kullanan yönetmenler var. Örneğin, Michael Winterbottom. Filmlerinin soundtrack'lerini alıp topladığında harika bir müzik koleksiyonu çıkıyor ortaya. Ya da Fatih Akın... David Lynch ile besteci Angelo Badalamenti arasındaki ilişki de öyle. Lynch'in filmlerinde müzik ön planda, ama bir şekilde görüntüyle çakışıyor.

Sen ne tür müzik dinliyorsun?

Ben rock dinleyicisiyim. 20'li yaşlarımda sıkı bir heavy metalciydim. Led Zeppelin benim için mihenk taşıydı. Rage Against The Machine'den çok etkilenmiştim. Ama şimdilerde, en azından bizim için, müzik tuhaflaştı. Birçok mekânda kendini tekrarlayan elektronik müzik benzeri şeyler çalınıyor. Kafaları dümdüz eden bir müzik, bir nevi kültürel betonlaşma gibi. Bundan açıkçası endişe duyuyorum. Bir kere, işin içine internet girdi. Eskiden yeni albüm çıkmış mı diye soruşturur, bundan heyecan duyar ve CD'yi elimize alınca sevinirdik. Teknolojiyle alâkalı olarak, tıpkı sinema yapmak gibi müzik da yapmak çok kolaylaştı. Bu, bir yandan çeşitlilik ve zenginliği beraberinde getiriyor. Öte yandan, bir kafa karışıklığına da yol açıyor. Yine de dönüp dolaşıp Jimi Hendrix gibi eskileri dinliyorum. Bir zamanlar dinlediğim grupların hâlâ aynı şeyleri yapıyor olduklarını görmek bana üzüntü veriyor. Hâlâ aynı ruhu taşıdıkları masalına inanmıyorum. İnsan kaçınılmaz olarak değişiyor. 25'inde yaptığın şeyi 45'inde de yapıyorsan, bir sorun var demektir. Son zamanlarda en çok Replikas, Nekropsi, DDR gibi yerli gruplar beni heyecanlandırıyor. Buraya özgü melodileri kullanmalarını, rock'un şekliyle oynamalarını beğeniyorum.

Filmin festival sürecinden söz edelim. Venedik ve Toronto'ya giderken nasıl bir yol izlediniz?

Üç büyük festivalden (Berlin, Cannes ve Venedik) birine katılmayı çok istiyorduk, Venedik denk geldi. Filmi festivale sunduk, iki yan bölümünden davet geldi: Critics' Week ve Venice Days. Festivali tanıyanlar, Critics' Week'in daha İtalyan basınına yönelik olduğunu, Venice Days'in ise auteur sinemasına ağırlık verdiğini, daha sıcak bir hava içinde geçtiğini söylediler. Venice Days'de filmi çok güzel karşıladılar ve sahiplendiler. Festivale katılan ilk filmlere verilen Geleceğin Aslanı kategorisinde farklı bölümlerden 23 film yer alıyordu, ödül çok sevindirici oldu. Toronto'da ise "City To City: Spotlight Istanbul" başlıklı bir bölümde gösterildi. Üç gösterimimiz oldu, her gösterimde seyirci sayısı arttı. Özellikle Türkçe konuşan seyriciden çok olumlu tepkiler aldık. Festival süreci bize filmin yalnızca Türkiye'ye özgü bir hikâye olmadığını, evrensel bir yanı bulunduğunu da gösterdi. Seyirciler, meseleyi yalnızca İslâm'la ya da Türkiye'deki muhafazakârlıkla ilgili olarak değil, genel bir baskı rejiminin parçası olarak algıladılar. Oysa, yapım öncesi aşamada çeşitli önyargılarla karşılaştık. Bazı yapımcılar bunu yerel bir hikâye olarak değerlendirip Avrupa'daki festivallerde iş yapmayacağını öne sürdüler. Bu nedenle para bulmakta zorlandık. Festivallerde bunun böyle olmadığını teyit etmek güzeldi.

Film 15 Ekim'de gösterime giriyor. Türkiye'deki sinema ortamına dair ne düşünüyorsun? Özellikle son yıllarda sinema salonlarının alışveriş merkezlerine taşındığı bir dönüşüm yaşanıyor.

Toronto'da her yerde gökdelenler var. Şehir merkezinde gökyüzünü görebilmek hemen hemen imkânsız. Güneş ışığı ancak camlardan yansıyor. Bir sokakta en az beş Starbucks var... Türkiye'yi de buna dönüştürmek istiyorlar. Ama o refah düzeyinin ardında bir sorun var. Her şey çok yolunda gidiyor sanki, ama birine hiç beklemediği bir soru sorduğunuzda, bütün sistem çökecek gibi... Bu çok rahatsız edici ve bunaltıcı. Orada da sinema salonları alışveriş merkezlerinin içinde. Buna rağmen, orada eski sinema salonları korunuyor. Festivalin düzenlendiği salonlardan biri, bizim Emek gibi eski bir sinema. Ancak, oldukça bakımlı. Madem o modeli hedefliyoruz, neden bunları uygulamıyoruz? Emek sinemasını yıktırmamamız lâzım. Bunun için de örgütlenmek şart. Karşımızda tek tek mücadele edemeyeceğimiz bir güç var. +

VENEDİK FESTİVALİ'NDEN NOTLAR

Favoriler ve sürprizler

Dünyanın en eski film festivalinin 67. buluşmasının en sevindirici haberi, Seren Yüce'nin "Çoğunluk"la Geleceğin Aslanı ödülünü almasıydı. Birincilik ödülü Altın Aslan ise, izleyici ve eleştirmenleri ikiye böldü. Birçok güçlü aday arasından Sofia Coppola'nın "Somewhere" ile sıyrılması şaşkınlık yarattı. İki yıl önce "The Wrestler" ile Venedik'te Altın Aslan alan Darren Aronofsky, bu kez "Black Swan"la umduğu ilgiyi görmedi. Festivalin bir diğer favorisi "Silent Souls" (Aleksei Fedorchenko), eleştirmenlerce verilen FIPRESCI ödülüyle yetindi. En İyi Yönetmen ve Senaryo ödüllerini alan "A Sad Trumpet Ballad" (Alex de la Iglesia) ise, iç savaşın ortasındaki İspanya'da bir sirkte geçen farklı bir politik film.

Gelelim festivalin esas yıldızı Vincent Gallo'ya... Sinema alanında yapmadığı şey yok gibi: Oyunculuk, yönetmenlik, senaristlik, müzisyenlik... Her bir yarışma filmine sayfalar ayrılan festival kataloğunda, yönettiği "Promises Written in Water"ın tanıtım bilgisi olarak yalnızca şunlar yazılı: "Bu film Vincent Gallo tarafından yazılmış, yönetilmiş ve yapılmıştır. Başka bilgi verilmeyecektir."

Festival sırasında hiç röportaj vermeyen Gallo ortaya çıkan işten memnun mu bilinmez, ama ilk gösteriminde filmin epey "ilgi" uyandırdığını söyleyebiliriz. Daha filmin jeneriği akarken, her görevin altında Vincent Gallo ismini gören izleyici kahkahalara boğuldu. Siyah-beyaz filmde, 75 dakika boyunca neredeyse sadece Gallo'nun yüzü perdeyi kaplıyor. Gallo'nun Venedik macerası bununla da bitmiyor. Yönetmenliğini yaptığı "The Agent" adlı kısa film festivalin Orizzonti bölümünde izleyiciyle buluşurken, oyuncu Gallo, Jerzy Skolimowski'nin son başyapıtı "Essential Killing"de izleyiciyi perdeye çivileyen performansıyla arz-ı endam eyledi. Sonunda belki de festivalin en "yerini bulan" ödülü, En İyi Erkek Oyuncu'nun sahibi oldu. Skolimowski'ye Jüri Özel Ödülü'nü getiren bu filmde, Amerikan askerlerince yakalanan Taliban üyesi Muhammed, Afganistan çöllerinden alınıp Polonya'nın karlarla kaplı dağlarındaki gizli bir kampa bırakılıyor. Buradan kurtulan Muhammed'in hayatta kalma öyküsünde hiç diyalog yok. Gallo'nun verdiği bu sessiz oyunculuk dersi mi, yoksa kendi filmi "Promises Written in Water"daki soluksuz perfomansı mı daha etkileyici, insan karar veremiyor.

Ariane Labed'e En İyi Kadın Oyuncu ödülünü kazandıran "Attenberg" ise, Athina Rachel Tsangari imzalı. Festivalin bizim için en dikkat çeken ülkesi ise Şili... Favori görülen, fakat evine eli boş dönen Santiagolu genç yönetmen Pablo Larrain'in "Post Mortem"i, 1973'te Salvador Allende'nin öldürüldüğü güne ve otopsisinin yapıldığı morga kamerasını çeviriyor. Bir diğer Santiagolu Matias Bize ise, "The Life of Fish" ile çok bildik bir aşk hikâyesini alışık olmadığımız yöntemlerle anlatıyor.

Festivalin en şaşırtıcı işi ise, Ben Affleck'in yönetmeliğini ve başrolünü üstlendiği "The Town". Yer yer klişelere kaçsa da, başarılı bir kara film örneği.

Kanada'nın genç keşiflerinden Denis Villeneuve'ün "Incendies"inin festivalin en beğenilen filmlerinden biri olduğunu söylersek abartmış olmayız. 2009'da "Polytechnique" ile tanıdığımız yönetmen, bu kez kamerasını son isteği olarak çocuklarını köklerini araştırması için Ortadoğu'ya yollayan bir anneye çeviriyor.

Pınar Evrenosoğlu

İZLE KATIL DİNLE KEŞFET

İstanbul 2010
AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ
EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE

EKİM ETKİNLİKLERİ

İstanbul'da Yaşıyor ve Çalışıyor

Sergiler
Yer: Sanat Limanı (1-31 Ekim), Arkeoloji Müzesi (2-31 Ekim), Tophane-i Amire (22 Ekim-11 Kasım)

Film Gösterimi
Yer: İstanbul Modern
Tarih: 7 Ekim

LIVES AND WORKS IN İSTANBUL DA YAŞIYOR VE ÇALIŞIYOR

2008 yılında İstanbul'a davet edilen uluslararası altı sanatçının İstanbul yapıtları ve İstanbullu sanatçılarla birlikte geliştirdikleri atölyelerin sonuçları geniş bir sergiyle sunuluyor: Antoni Muntadas'ın, Açık Radyo'daki "Mitler ve Klişeler" dizisinden ürettiği film... Peter Kogler'in, kültürü merkeze alan "İstanbul Halısı"... Danae Stratou'nun 7 ülkeyi kapsayan "Vital Space" projesine dahil edeceği "İstanbul" çekimleri... Sophie Calle'ın, görme engellilerin kişisel hikayelerinden beslenen, müzik eşlikli "Son Görüntü" isimli fotoğrafları ve yazını... Victor Burgin'in 1949'daki Şark Kahvesi'ni, 3D düzleminde yeniden ürettiği video ve ses yerleştirmesi... İstanbul için çağdaş sanat koleksiyonunun çekirdeğini oluşturacak bu sergiyi mutlaka izleyin.

Disney On Ice

Yer: Abdi İpekçi Arena
Tarih: 1-10 Ekim

Çocukların sevgilisi Mickey Mouse ve arkadaşları buz üstünde muhteşem bir gösteri sunuyor. Mickey, Minnie ve arkadaşlarının gösterisi, görkemli bir dekor, yaratıcı ışıklandırma, etkileyici bir koreografi, muhteşem kostümler ve özel Türkçe seslendirmeyle gerçekleşiyor. Disney'in dünyaca ünlü 80 yıllık karakterleri, 110 kişiden oluşan dev kadrosuyla buz üstünde gösterilerini sahnelerken, çocuklar kadar büyükler de hayal dünyasında bir yolculuğa çıkacak ve bu yolculuk hiç bitmesin isteyecek.

FISA Deniz Küreği Dünya Şampiyonası

Yer: Caddebostan Sahil
Tarih: 22-24 Ekim

FISA (Uluslararası Kürek Federasyonu) tarafından düzenlenen 2010 Deniz Küreği Dünya Şampiyonası ilk kez Türkiye'de yapılıyor. Türkiye Kürek Federasyonu'nun desteğiyle Caddebostan sahilinde gerçekleşecek bu şampiyonayla çeşitli ülkelerden, farklı kültürlerin temsilcisi yaklaşık 300 sporcu bir araya gelerek tanışıyor. Ülkemizi uluslararası arenada temsil edecek, İstanbul'a sosyal ve kültürel anlamda değer katacak bu şampiyonada, sporcuların coşkusunu siz de paylaşın.

İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ AJANSI EKİM ETKİNLİKLERİ

3. Avrupa Miras Forumu ve Ulusal Koordinatörler Toplantısı
Konferans
1-3 Ekim
Aya İrini, Haliç Kongre Merkezi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri

2+2 Kültürlerarası İzdivaç
Konser
7 Ekim
Aya irini

2010 Çeşit Türk Mutfağı Lezzet Festivali
Yemek Festivali
9 Ekim
Feshane

29. Uluslararası İstanbul Boat Show
Fuar
20-25 Ekim
Marin Türk-Pendik

16. ve 17. Yüzyıllarda Macaristan'da ve İmparatorluğun Merkezinde Osmanlı Sanatı ve Mimarisi
Sergi
2-29 Ekim
Sempozyum
2-4 Ekim
Dom Kotar Müzesi, Pécs

A Soul for Europe Global Politics "Cultural Visions"
Forum
12-13 Ekim
Tophane-i Amire Kültür Merkezi

Adalar Müzesi
Müze
Daimi
Hangar, Aya Nikola Büyükada

AGORA 2010/Feldstärke International İstanbul Programı
Atölye
4-8 Ekim
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Ali Ufki Yılı Konserleri-10
Konser
24 Ekim, Saat 20:00
Sepetçiler Kasrı

Altın Yollar "Evliya Çelebi'nin İzinde"
Konferans
"Evliya Çelebi & Müzik"
7 Ekim
Pécs
Dans Gösterisi
"Zeynep Günsur ve Ekibinin "aHHval" Adlı Dans Gösterisi
13 Ekim
Dortmund
Konser
"3 Kadın"
1, 2, 4, 6,14, 15 Ekim
Saraybosna, Mostar, Zagreb, Pécs, Essen
Konser
"Bezmara"
7 Ekim
Pécs
Konser
"Nazım Meets Brecht"
9, 11, 12, 15 Ekim
Viyana, Mannheim, Frankfurt, Oberhausen

Arp ile Her Telden
Konser
18 Ekim, Saat 20:00
Süreyya Operası
Atölye Çalışması
19 Ekim, Saat 09:00-16:00
Arp Sanatı Derneği Merkezi

Avusturya KO/"Hammer-Purgstall" Sergisi
Sergi
30 Aralık'a kadar
Avusturya Kültür Ofisi

Bağımsız Sanat Derneği "Şehrin Gizli Dili" Bienal Gösterimi
Sergi
4-24 Ekim
Hünkar Kasrı-Eminönü

Bizans Öncesi, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Tarih Sempozyumu
Sempozyum
25-30 Ekim
Marmara Üniversitesi, Sultanahmet

Çağdaş Sanat Belleği
Çağdaş Sanat Arşivi
Aralık sonuna kadar
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Dans Platform İstanbul
"Yeni koreografiler"
Dans
8-9 Ekim, Saat 20:00
CRR
Louise Lecavalier/Fou Glorieux "Children/A Few Minutes of Lock"
Dans
18-19 Ekim
Muhsin Ertuğrul Sahnesi

Doğudan Batıya Tarihe Yolculuk "Ressam Muhsin Kut'un Resim Sergisi"
Sergi
20 Ekim'e kadar
Hobi Sanat Galerisi

Ebrû Tekneden Çıkıyor
Sergi
2 Ekim'e kadar
Yeni Cami Hünkar Kasrı
Atölye
2 Ekim Taksim Meydanı
9 Ekim Kadıköy Meydanı
16 Ekim Levent Metrocity Önü

Emilio Isgro "Var ve Yok"
Sergi
29 Ekim'e kadar
Taksim Cumhuriyet Sanat Galerisi

Etek İzlerini Silmeden
Belgesel Gösterimi
6 Ekim, Saat 18:30
Galata Mevlevihanesi

Evimiz İstanbul
Eğitim-Kültür Tırı Etkinlikleri
1-8 Ekim
Kartal Meydanı

FISA Deniz Küreği Dünya Şampiyonası, "Okullar arası Kürek Tasarım Yarışması ve Sergileri"
Sergi
3 Ekim'e kadar
Tepe Natilius AVM
4-10 Ekim
Meydan Ümraniye AVM
11-17 Ekim
Bağdat Caddesi

Görünürlük 06
Festival
1 Ekim'e kadar
Galata Perform
Sergi
2-31 Ekim
Galata-Kuledibi

Gunther Von Hagens' Body Worlds Orijinal Vücut Dünyası-Yaşam Döngüsü
Sergi
21 Aralık'a kadar
Antrepo 3

Hasretim İstanbul
Sergi & Belgesel Gösterimi
8-19 Ekim
Şişmanoğlu Binası
Yunan Konsolosluğu

Her Kilise Bir Konser Salonu
Konser
"Mistik"
24 Ekim, Saat 18:30
Yerits Mangants Kilisesi, Boyacıköy
"Şaragan Korosu"
31 Ekim, Saat 18:30
Surp Haç Kilisesi, Üsküdar

"Hellweg'de Cinayet" "Türk Polisiye Romanının Uzun Gecesi"
Okuma
15-16 Ekim
Ruhr-Almanya

Hulda Festivali, Sanata ve Bilime Yolculuk
"İlhan Koman: Hulda Festivali, Sanata ve Bilime Yolculuk" Sergisi
31 Ekim'e kadar
Plato Sanat
Hulda Festivali, Sanata ve Bilime Yolculuk, "Artscist"- Üniversite Öğrencileri Arasında Bilimsel Sanat Yarışması Sergisi
21 Kasım'a kadar
Tophane-i Amire Sarnıç Galeri
Hulda Festivali, Sanata ve Bilime Yolculuk, "m/s Hulda Üzerinde İlhan Koman Sergisi"
21 Kasım'a kadar
Hasköy Beyoğlu Yelken Okulu
Hulda Festivali, Sanata ve Bilime Yolculuk, "Atölye Çalışmaları"
21 Kasım'a kadar
Hasköy Beyoğlu Yelken Okulu
Hulda Festivali, Sanata ve Bilime Yolculuk, "İlhan Koman Sergisi"
15 Ekim'e kadar
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fındıklı

'ISTANBUL EXPRESS: Avrupa'nın Çokdilliliğini Keşfetmek"
Gösterim-Gala
15 Ekim
Fransız Kültür Merkezi

İÜ/Çok Dilli İletişimin Merkezi İstanbul Sergisi 2. Sergi
Sergi
1-28 Ekim
Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Müzesi

İÜ/ Tercüman-ı Ahval'in 150. Yılında İstanbul'da Fikir Gazeteciliği
Sempozyum
21-22 Ekim
İTÜ-Mavi Salon

İnsan Şehirler Brüksel-İstanbul: Kamusal Alan Tasarlamak
Festival
3 Ekim'e kadar
Galata Köprüsü, Santralistanbul, Beyoğlu

"İnsanlar ve Kültürler için Köprü Olarak Masallar"
Festival-Kongre
3 Ekim'e kadar
Ruhr-Almanya

İstanbul %100 Ekolojik Pazarın Geliştirilmesi ve Tüketici Bilinçlendirme
Pazar
2, 9, 16, 23, 30 Ekim
Feriköy Ekolojik Pazarı

İstanbul 2010 GÖNÜLLÜ PROGRAMI

GÖNÜLLÜ PROGRAMI

Gönüllüğü toplumsal katılımın bir aracı olarak ele alan Gönüllü Programı 2010 yılı sonuna kadar tüm İstanbulluların katılımına açık.
Yer: İstanbul 2010 AKB Ajansı

www.istanbul2010.org/gonullu
http://2010gonullu.blogspot.com

Olası program değişiklikleri için lütfen www.istanbul2010.org sitemizi ziyaret ediniz.

İstanbul 2010 AKB sene boyunca 600'ün üzerinde proje ve binlerce etkinlik düzenliyor. Festivallerden konserlere, yarışmalardan sergilere, enstalasyonlardan gösterilere sanatın her alanında yapılan organizasyonlarla İstanbul, kültür ve sanatın başkentliğini yapıyor.

İstanbul 2010 AKB, sizi de İstanbul'u doyasıya yaşamaya çağırıyor.

www.istanbul2010.org

Yorgo Bacanos İstanbul Uluslararası Ud Festivali

Yer: Sepetçiler Kasrı
Tarih: 25-31 Ekim

Yorgo Bacanos ismi, yalnızca Türk Müziği'nde değil, udun temel çalgılardan biri olduğu Akdeniz ve Ortadoğu'yu kapsayan çok geniş bir kültür coğrafyasında "efsane" olarak tanınır. 110'uncu doğum yıldönümü olan 2010 yılında bu büyük virtüözün anısına armağan edilen festival, dünyanın önde gelen udîlerini bir araya getirmeyi amaçlıyor. Osmanlı-Türk musiki geleneğinin İstanbul'dan yetişen ve Cumhuriyet dönemine de iz bırakan Yorgo Bacanos, her kuşaktan udîlerin bireysel ve grup performanslarıyla anılıyor. Festival kapsamında atölye çalışmaları, seminerler, konserler ve resitaller de gerçekleştiriliyor. DVD ve yazılı metinlere aktarılacak festival kapsamı, udun genç kuşağı için de önemli bir kazanım olacak. Gelin Yorgo Bacanos'u hep birlikte hatırlayalım.

Mahpeyker: Kösem Sultan Filmi Gösterime Giriyor

Yer: Türkiye Genelinde 120 Sinema Salonu
Tarih: 15 Ekim'den itibaren

Esir olarak İstanbul'a getirilip bir aileye evlatlık verilen kız çocuğu, gün gelir Osmanlı İmparatorluğu'nu yönetme gücünü elde eder. Mahpeyker... Yani Kösem Sultan... Valide sultan imgelerinin en çarpıcısı... Saraydaki gücünü korumak uğruna suikast ve darbe planları dahil her çeşit entrikaya başvuran "kötü" bir karakter midir sadece? Çekimleri, Harem Dairesi'nin mekanlarıyla aynı ölçülerde kurulu platoda yapılan filmin senaristi Avni Özgürel, yönetmeni Tarkan Özel. Ayfer Özgürel'in yapımcılığını üstlendiği, 85 kişilik ekibin yanı sıra zengin oyuncu kadrosuna sahip, müzikleri Emre Dündar imzasını taşıyan film, Sezen Aksu'nun "Muhabbet Kuşları" bestesiyle sonlanıyor. Mahpeyker, Osmanlı'yı yalnızca erkek kahramanların fetihleri ve zaferleri üzerinden anlatmaya bir itiraz. 17. Yüzyıl İstanbul'una damgasını vuran Kösem Sultan'ın hikayesini, bu farklı bakıştan izlemeliyiz. **www.mahpeykersultan.com**

Bir Maniniz Yoksa Şenliğe Bekliyoruz

Yer: Rumelikavağı
Tarih: 2-3 Ekim

İstanbulluların, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesine etkin katılımını sağlamayı amaçlayan Gönüllü Programı yeni bir şenlik düzenliyor: Boğaz'ın en kuzey ucunda bir balıkçı mahallesi olan Rumelikavağı'nda, mahalle sakinleri ve Sarıyer ilçe kurumları ile birlikte. Atölye çalışmaları, konserler, sergiler, paneller, standlar, mahalli yemekler, tarih gezileri ve diğer pek çok etkinlik içeren şenlik programı için **http://rumelikavagisenligi.blogspot.com** adresine göz atın. Denizi, doğası, komşuluk ilişkileriyle, birlikte yaşama kültürünün güzel örneklerinden birini veren Rumelikavağı'nda buluşalım, şenlenelim.

Csontváry Sergisi

Yer: Pera Müzesi
Tarih: 21 Ekim-12 Aralık

Ünlü Macar ressam Tivadar Csontváry-Kosztka'nın eserleri, 2010 Avrupa Kültür Başkenti ünvanını paylaşan iki kentin, İstanbul ve Pécs'in işbirliğiyle ilk kez İstanbul'da. 1853 yılında Macaristan'da (şimdiki Slovakya'nın Sabinov kentinde) dünyaya gelen sanatçı, 1919 yılında Budapeşte'de hayata gözlerini yumdu. Eserlerinin büyük bölümünü 1903-1909 yılları arasında üreten Csontváry-Kosztka, akademik bir geçmişi olmadığı halde, Macaristan'ın Avrupa çapında ün kazanan ilk ressamlarından biri oldu. Csontváry'nin bu önemli sergisine Pera Müzesi ev sahipliği yapıyor. İstanbullu sanatseverler için bulunmaz bir fırsat.

İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi
Sergi
20 Kasım'a kadar
Santralistanbul

İstanbul 2010, Sahne Kadınların Meydan & Çadır Sergileri
Sergi
1-10 Ekim
Cihangir Parkı
15-24 Ekim
Kağıthane Meydanı

İstanbul Avrupalı Kardeşleri ile Buluşuyor
Eyüp Belediyesi "Dostluğun Fırçasından Eyüp" Sergi
15-22 Ekim
Piere Loti

Sultanbeyli Belediyesi "Kültür Kardeşleri - Kültür Günleri" Festival
16-22 Ekim
Sultanbeyli

Pendik Belediyesi- Festival
25-31 Ekim
Pendik

Avcılar Belediyesi "Türk-Bulgar Danslarını Tanıtma"
29-31 Ekim
Avcılar

İstanbul'da Olmak, İstanbullu Olmak
Heykel Yerleştirme
Aralık sonuna kadar
Caddebostan Dalyan Parkı

İstanbul'da Yaşıyor ve Çalışıyor
Final Sergisi (Çalıştay Katılımcıları Sergisi, 49 Sanatçı; Sophie Calle, Son Görüntü)
1-31 Ekim
Sanat Limanı

Final Sergisi Sanatçı Sergisi: Danae Stratou, Peter Kogler, Remo Salvadori,
22 Ekim-11 Kasım
Tophane-i Amire

Victor Burgin Eser Sergileme
3-31 Ekim
İstanbul Arkeoloji Müzeleri

Antoni Muntadas Film Gösterimi
7 Ekim
İstanbul Modern

İstanbul'un Genç Gönüllüleri 18-70/Avrupa Kültür Başkentlerinde Gönüllülük Deneyimi Sempozyumu
Sempozyum
21-24 Ekim
Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi

İstanbul Çevresi Alan Araştırmaları "Bilinmeyen İstanbul Türküleri"
Konser
18 Ekim, Saat 20:00
CRR

İstanbul Fashion Week
"Hüseyin Çağlayan Sergisi"
24 Ekim'e kadar
İstanbul Modern

İstanbul Kadın-Kadın İstanbul
"İstanbul'un Kadın Müzisyenleri" Panel
9 Ekim, Saat 13:00
"Kadın Emeği" Panel
23 Ekim, Saat 13:00
"Haliç'in Kadınları" Panel
30 Ekim, Saat 13:00
Kadın Eserleri Kütüphanesi

İstanbul Maratonu
Maraton
17 Ekim
İstanbul

İstanbul Mimarisinin Müziği/8
Konser
2 Ekim, Saat 20:00
Yenikapı Mevlevihanesi, Zeytinburnu

İstanpoli-Rimini Protokoll "Dağaçar Bey ve Çöpün Altın Teknotiği"
Tiyatro
15 Ekim (Prömiyer)
16-17 Ekim
garajistanbul

İsveç Başkonsolosluğu "Sweedish Seeds" Sergisi
Sergi
4-28 Ekim
İTÜ-Taşkışla

Klişeleri Kırmak Doğudan Batıya İmgelerin Ortak Anlayışı
Sergi
5 Kasım'a kadar
Kadir Has Üni. Cibali Kampüsü
Konferans
22-27 Ekim
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Küreselleşen Dünya ve İstanbul: Kozmopolit Bir Dünya Mümkün mü?
Panel
9-12 Ekim
Bahçeşehir Üniversitesi

Mahya Tasarım Yarışması
Duyuru
5 Ekim'e kadar
İstanbul 2010 AKBA Atlas Pasajı
Sergi Sonuçlarının Duyurusu (Ödüle Layık Görülen 5 Tasarım)
20 Ekim
İstanbul 2010 AKBA Atlas Pasajı

Mahpeyker: Kösem Sultan
Sinema Filmi
15 Ekim'den itibaren
120 Sinema Salonu

Melez Kulinarik-"İstanbul ve Ruhr Lezzetlerini Buluşturuyor"
Yemek Show
26 Ekim
Ruhr-Almanya

Melez Moda
Defile
29 Ekim
Bochum-Almanya

Mevlevi Kültürünün Anlatımı ve Sema Töreni
"Hz. Mevlana'nın Doğum Günü" Sohbet
2 Ekim, Saat 14:00
"Hz. Mevlana'nın Doğum Günü" Sema Ayin-i Şerifi
2 Ekim, Saat 15:30
Konser
16 Ekim, Saat 14:00
Sema Ayin-i Şerifi
3, 9, 10, 17, 24, 30, 31 Ekim
Saat 14:00
Yenikapı Mevlevihanesi, Zeytinburnu

Ninniler
Konser
30-31 Ekim
Ruhr-Almanya

Public Idea
Çeşitli Etkinlikler
20 Ekim'e kadar
Sergi
9-17 Ekim
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Record Construct
Atölye
23 Ekim'e kadar
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Sarah Zucker "Invisible Musicians"
Sergi
Aralık sonuna kadar
Rahmi Koç Müzesi

Sarıyer Rumelikavağı Mahalle Şenliği
Şenlik
2-3 Ekim, Saat 10:00-23:00
Rumelikavağı

Serge Spitzer's "Molecular (ISTANBUL)"
Enstalasyon
Aralık sonuna kadar
Saat 10:00-20:00
Hasköy Eski Mayor Sinagogu

Soundshift Kıyıdaki Kültürlerin Sesi: Marsilya ve İstanbul
Etkinlik
14-17 Ekim
Moda, Haydarpaşa, Kadıköy Çarşı, Bahariye
Bilgi için: www.lokomotif-art.com
www.grenoille888.org

Su Üstünde Avrupa-Avusturya "Waltraut Cooper - Işık Salı"
Işık Yerleştirme
Aralık sonuna kadar
Haliç Kongre ve Kültür Merkezi Önü

Taşınabilir Sanat HEYDAY
Sergi
3 Ekim'e kadar
Fatih Ali Emiri KM
"Şu Anda Buradasınız"
Sergi
8 Ekim-7 Kasım
Fatih Ali Emiri KM
"O Bir İstanbullu"
Sergi
11-25 Ekim
Bakırköy, Beşiktaş, Eminönü, Üsküdar, Kadıköy Yerleşkesindeki Billboard'lar

Tiyatro Okullarda! Oyun Yazma Yarışması
Yarışma
15 Ekim son başvuru tarihi
İstanbul 2010 AKBA Atlas Pasajı

Türk Japon Davulları İstanbul Buluşması
Gösteri
12 Ekim, Saat 17:00
Tünel'den Taksim'e

UNESCO Birinci Sualtı Kültür Miras Bölge Toplantısı
Konferans
25-27 Ekim
İstanbul Arkeoloji Müzeleri

Yeraltındaki Devrim
Sergi
26 Ekim-31 Aralık
Brüksel

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti sürecinde İstanbulluların daha etkin rol almasını sağlamak ve İstanbul 2010 kapsamında yürütülen etkinliklerde ihtiyaç duyulan gönüllülerin koordinasyonunu yapmak amacıyla hazırlanan Gönüllü Programı, farklı yaş, meslek, cinsiyet, din, dil, etnik köken ve dünya görüşlerine sahip İstanbulluların birlikte üretip çalışabilecekleri bir alan yaratıyor.

İstanbul 2010 GÖNÜLLÜ PROGRAMI
İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti YERİNİ AL!
www.istanbul2010.org/gonullu

Bu bir ilandır.

Ses Duvarı

+

Natacha Atlas, "Ana Hina"nın açtığı yoldan emin adımlarla ilerliyor. Yeni albümü "Mounqaliba"da yine nefis bir akustik arabesk var (yaylılar Türkiyeli bir ekibe çaldırılmış). İki cover, Nick Drake'in "Riverman"i ve Françoise Hardy'den "La nuit est sur la ville", böyle bir bütüne ancak bu kadar uyumla oturtulur. Şarkı aralarındaki mesajlar ("insanı çevresi yapar" vs.), meşhur film üzerine gelişen Zeitgeist hareketinin düşünürlerinden alıntılanmış. Feyzi Aslangil'le Thelonious Monk arasında gidip gelen Zoe Rahman piyanosu ayrıca nefis.

+

Fairuz yeni albüm yapmak isteyecek, ama karşısına mahkeme kararları, prodüktör sorunları çıkacak. Fesuphanallah. Oluyor ama. Rahbani Biraderlerin çocuklarının telif talepleri sonucu eski eserlerini okumakta zorlanan –bu sıfat belki en çok ona yakışıyor– diva, hayli zamandır sürüncemede kalan yeni albümü "Eh Fi Amal"i nihayet yayınlayabildi. 74 yaşında, sesi hâlâ dalından yeni kopmuş bir meyva gibi...

+

Senenin prodüktörü unvanını daha fazla ince eleyip sık dokumadan, rakip dahi gözetmeden T-Bone Burnett'a veriyoruz. John Mellencamp'le Amerika'nın tarihî stüdyolarını dolaşıp analog aletleri kurcaladılar, kara plaklara yaraşır bir boğuk sound'a nefis bir country-blues yerleştirdiler. Elvis Costello'yu Nashville'de ağırladı, yanına Marc Ribot'yu, Buddy Miller'ı koydu, âlemin en sofistike pop şarkılarına eski usûl punk'la big band caz arasında bir ses havuzu yarattı. Ve Elton John: '70 başlarının, "Tumbleweed Connection"ın, "Honky Château"nun Elton'unu otuz senedir mumla arıyorduk, sağolsun Burnett, nefis bir albümle bizimkini derin uykusundan uyandırdı. Elton'un yıllar evvel Amerika seyahatinde tanışıp bir süre beraber çalıştığı rock'un sakallı evliyası Leon Russell da "The Union"da elmanın öbür yarısı. John - Russell paslaşmasında sağlam şarkılar, haysiyetli düzenlemeler, yükseltici gospel vokalleri var...

+

Tahtların, taçların, yaldızlı asaların, kırmızı halıların gönül adamı, kralların kralı Solomon Burke 70 yaşında vefat etti. De Dijk'la yaptığı "Hold On Tight", bir de "Nothing's Impossible" yeni çıkmıştı üstelik. İncelikli bir soul'un, yürek yakan bir r&b'nin şairiydi. "Öldüğümde yaşamaya devam edeceğim" diyordu son söyleşilerinin birinde. Herkesin sevecek birine ihtiyacı vardır diyordu en meşhur şarkısında. O da yaratılanı sevdi yaradandan ötürü, harbiden.

+

Mağara adamları –yani Bad Seeds'in piyanosuz, iri gitarlı, gayrıromantik hali diyelim– Grinderman'in ikinci albümü "II" çıktı. Ağlatmayı ve korkutmayı bilen Nick Cave, güldürmeyi, eğlendirmeyi, gazı köklemeyi de iyi biliyor doğrusu.

+

Dağılmasına en çok üzüldüğümüz gruplardan James'ten kıyak dönüş: İki mini-LP, bir hikâyenin iki ayrı yüzü. "The Night Before", "The Morning After"ı tamamlıyor, adeta "one night stand"e giden yol ve uyanılan sabah, dansa gelir bir rock...

+

Salsaların, hispanik cazın, hiphop'un rock'la buluştuğu yerden, karnavallardan ve şenliklerden ses veriyor yine Michael Franti ve grubu Spearhead. Carlos Santana "mesele kadınların kalçalarını sallatmak" diyordu, Franti bunu beceriyor. "The Sound Of Sunshine"da da dans işini iyi beceriyor, sağolsun, devrim için de çok çalışıyor...

+

Dublin'li Imelda May gibi giyinen kadınlar türemiş Avrupa'nın dört yanında: Yani, retro vamp, asi '50'lerli, makyajlı ve şuh bakışlı. İrlanda işi r'n'b'n'rock-'la yüklü "Mayhem" albümünde Commitments ruhu var.

+

uzunçalar

Ben Folds & Nick Hornby Lonely Avenue
Brian Wilson I Loves You Porgy
Ceylan Ertem Soluk
Edwyn Collins Losing Sleep
Fairuz Eh Fi Amal
Grinderman Grinderman 2
Interpol Interpol
Jerry Lee Lewis Mean Old Man
John Mellencamp No Better Than This
Karen Elson The Ghost Who Walks
Lee "Scratch" Perry Revelation
Leonard Cohen Songs From The Road
Lloyd Cole Broken Record
Manic Street Preachers Postcards From A Young Man
Mavis Staples You Are Not Alone
Maximum Balloon Maximum Balloon
Michael Franti & Spearhead The Sound Of Sunshine
Natacha Atlas Mounqaliba
Neil Young Le Noise
Peter Maffay Tattoos
Ricochet The Burning One
Robert Plant Band Of Joy
Röyksopp Senior
Skunk Anansie Wonderlustre
The Orb feat. David Gilmour Metallic Spheres

+

kısaçalar

Anne McCue Roll
aTelecine I Came I Sat I Departed
Brandon Flowers Playing With Fire
Elton John & Leon Russell Hey Ahab
Fistful Of Mercy In Vain or True
Hindi Zahra Set Me Free
Joe Cocker I Hope
Kim Wilde & Nik Kershaw Love Conquers All
Kristin Hersh Mississippi Kite
Mark Ronson & Simon Le Bon Record Collection
Serj Tankian Yes, It's Genocide
Street Sweeper Social Club The New Fuck You
Tom Petty & The Heartbreakers Jefferson Jericho Blues
Tricky Hakim
Underworld Always Loved A Film

+

müzik ekranı

Aylin Aslım Aşk Geri Gelir
Küvetli klipler geleneğinin en sağlamlarından biri, son zamanların en güzel, en umutlu şarkılarından birine çekildi: www.video-klipleri.org/aylin-aslim/ask-geri-gelir-klibi_e04cd4cc5.html

JP, Chrissie Hynde & The Fairground Boys If You Let Me
Nihayet yeni albüm yapan Chrissie Hynde, yeni arkadaşı JP Jones'la beraber lunapark gezisinde çocuklar gibi şen: new.music.yahoo.com/jp-chrissie-the-fairground-boys/videos/view/if-you-let-me--218711865

John Lennon & Yoko Ono Give Peace A Chance
70. yaşı vesilesiyle bütün albümleri elden geçirilip "Signature Boxset" adıyla yayınlanan John Lennon, Montreal'de, meşhur yatak röportajında: vids.myspace.com/index.cfm?fuseaction=vids.individual&videoid=18908989

Maximum Balloon Groove Me
TV On The Radio gitarcısı David Andrew Sitek'in ilk solo projesi Maximum Balloon'un ilk albümü de aynı adı taşıyor. Funky-elektronik, biraz '80'ler: vimeo.com/15081749

Gayngs Eye In The Sky
İlk albümleri "Relayted'ı geçtiğimiz aylarda yayınlayan, Bon Iver elemanlarının da dahil olduğu 23 kişilik ekipten Alan Parsons project cover'ı: stereogum.com/527751/gayngs-eye-in-the-sky-alan-parsons-project-cover-live-video/video/

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

HINDI ZAHRA

Blues'u geri çağırmak

"Beautiful Tango" şarkısıyla ve ilk albümü "Handmade"le senenin en büyük hitlerinden birini yaratan Fas doğumlu Hindi Zahra, Akbank Caz Festivali kapsamında İstanbul'daydı. İki arada bir derede olsa da, Afrika'dan, çöl tozu yutmuş rock gitarlarıyla taşıdığı selâmı aldık.

Söyleşi: Merve Erol

İkinci sayımızdaki söyleşinizde kucağınızda bir maymunla fotoğrafınızı yayınlamıştık. Sizin mi?

Hindi Zahra: Yok, hayır. Marakeş'te çalışıyor kendisi. Küçük daha. Dansediyor, çemberlerden atlıyor. O da bir sanatçı. *(gülüyor)* Beni annesi zannederek oynamaya başladı benimle. Annesi olmadığıma ikna etmem için epey çaba sarfetmem gerekti. Beraber çok güzel bir gün geçirmiştik.

O fotoğraftaki duruşunuz Frida Kahlo tablolarını da andırıyor...

Çok büyük hayranıyım. Meksika'ya gittiğimde evini ziyaret ettim, ruhanî bir deneyimdi adeta. Etrafında pek çok renkle birlikte yaşıyordu ve bunlardan çok güçlü bir şey çıkarıyordu.

Onca rengin ardında, çok büyük acılar da vardı ama...

Acı sanatta ifade bulunca bir anlam, bir ilginçlik kazanıyor.

Bu sizin müziğiniz için de geçerli mi?

Tabii, hepimiz için geçerli olduğu gibi. Ama beraber yol aldığım insanların, genel olarak insanlığın yarattığı ortak duygunun da etkisi var. Fas'a gittiğimde, ya da her nereye gidersem gideyim, gayet iyi durumda insanların yanında berbat vaziyette insanlar da görüyorum. Bizim görevimiz, yaratıcılığımızı kullanarak bu eşitsizliği ortadan kaldırmaya çalışmak, acıyı olduğu gibi ortada bırakmamak.

Sizin müziğinizde bir ortak neşe payı da var sanki...

Evet, elbette. Müzik insanları bir araya getirir ve farklı farklı ruh hallerine, duygu biçimlerine sokar. Müziğin en çekici tarafı, değişik duygu durumlarına doğru seyahat ettirebilmesi ve herkesin bu duyguları kendince farklı yaşayabilmesi.

Fas'ta geçen çocukluğunuzda müzik aile içinde, hep beraber yapılan bir şeydi galiba...

Annem bir şarkıcı ve tiyatro oyuncusuydu. Dayılarım, geleneksel Afrika müziğiyle beraber Batı müziğini de yakından takip ediyorlardı. Oturup doğaçlama yapmaya bayılırlardı. Geleneksel Berberî müziğini modern bir bağlama oturtmaya çalışırlardı. Geleneksel aletlerle beraber, işin içine efektlere, reverb'lere boğulmuş banjolar karışırdı. Onların arasında büyüdüm. Fas'ta epey tanınır dayılarım.

Albümünüzün ortalarına doğru sanki daha bir Sahra'ya, Tourag sound'una doğru açılıyoruz. Tam "çöl havası"nda elektro gitarlar giriyor devreye...

Dayılarım da öyle çalardı işte, Tinariwen gibi. Güney Fas, Güney Cezayir, Kuzey Moritanya, Kuzey Mali... Buraların birleştiği yerden çıktı Afrika blues'u, Ali Farka Touré mesela. Beni belirleyen, bana ilham veren de bu müzik oldu. Amerika'nın siyah müziğini ilk duyduğumda, bizim müziğimizle bağlantısını hemen hissetmiştim. BB King'i, James Brown'ı dinlediğimde, onlardaki güçlü Afrika etkisini hemen görmüştüm. James Brown'ın orkestrasında iki davul vardı mesela, bu çokritmlilik tam Afrika işidir. Ben de müziğimde bu bağları yeniden ortaya koymaya çalışıyorum. Albümdeki "Set Me Free" şarkısı geleneksel bir Touareg riff'inden hareket eder örneğin. İngilizce okuyorum, çünkü sahip olduğumuz bu müzikal bilginin köklerinin Fas'ta ve komşularında yattığının görülmesini istiyorum. Gerçi İngilizce okuyunca Amerikalı birinin okuduğunu zannedenler çıkıyor, ama hayır, Amerika'ya buradan gitti o müzik. Birisi çıkıp da "sen Batı'nın müziğini yapıyorsun" derse, "hadi ordan" diyorum. Batılı müzisyenler Afrika müziğini çaldıklarında kimse onları durdurmaya kalkmadı. Bu müzik bir şekilde bize geri dönüyor şimdi. Afrika'nın yeni nesli, genç kuşağı olarak biz her şeyi birbirine eklemeye, karıştırmaya, harmanlamaya hazırız. Geleneksel müziğimizle Batı formlarını kaynaştırırken, vaktiyle Amerika'ya yolladığımız blues'u da geri çağırıyoruz, onu yeniden kendi müziğimiz kılıyoruz. Geleneğe saplanıp kalmak zorunda değiliz, bu türden özgür bir hareketin doğmasını Afrika'da çok uzun süredir bekliyoruz. Bunun illâ politik bir tavır olarak anlaşılması gerekmez, sanatsal ve kültürel bir hareket olarak da düşünülebilir. Ayrıca böyle düşünmek zihin de açabilir, siyasetin bir şeyler yapmasını beklemekten iyidir.

Touareg halkından bahsetmişken, onların başında büyük bir siyasî cendere de var, değil mi?

Evet. Yerleşik topluma hükmedenler, göçebe halkları kabullenmek istemiyor. Fransız hükümeti de Çingenelerle uğraşıyor mesela, herkes gibi yaşamak istememelerini kabul etmiyorlar. Tourag'lerin problemi de aynı. Ben Berberîyim, Touareg'lerle aynı kültürün parçasıyız, aynı dili konuşuyoruz. Yaşam felsefemiz de aynı: Dünyanın ve yeryüzünün sahibi olamazsın! Dünyanın bir parçası olabilirsin ancak, onu kendi mülkün kılamazsın! Maddiyatçı toplum anlayışıyla bu felsefe bağdaşmıyor. Bu anlayışın insanları tehlikeli addediliyor. Çünkü özgürler.

Siz özgürlüğü bir de sahnede bulmuşsunuz. Babanız sizi Fransa'ya okumaya götürmüş ama, çok geçmeden kendinizi müziğe vermişsiniz...

Evet, ama ilk defa 15 yaşımda Fas'ta çıkmıştım sahneye, bir otelde jam session'lar yapıyorduk. Sonra Fransa'da sahne tozu yuttum, 17 yaşındaydım.

İlk albümünüz "Handmade" sizin tarihçenizde epey geç bir vakitte yayınlanmış o zaman. Albüm yapmak gibi bir hevesiniz yok muydu?

Fas'ta böyle bir niyeti besleyecek müzik endüstrisi yoktu ki. Müzik yapmanın tek yolu sahnede olmak, canlı çalmaktı. Ben de 15 senedir bunu yapıyorum işte. Albüm yapma teklifi geldiğinde de hiç de heyecanlanmamıştım doğrusu. "Albüm yaparsan turneye çıkar, daha çok konser verirsin" dediler, ben de kabul ettim. İki yıllık turne programımız var şimdi. Bu güzel bir şey, çünkü gerçek müzik deneyimi insanlarla beraber yapılandır, hep birlikte özel bir ânı paylaşmak, oracıkta doğaçlama bir güzellik yaratmaktır.

İstanbul konseriniz nasıldı sizce?

En iyi konserlerimizden biriydi. Bir ağızdan, yüreklerinden gelerek şarkılarımı söylüyordu insanlar, buna çok şaşırdım, çok etkilendim.

Baba Zula'yla tanışmışsınız bir de...

Evet, dört-beş senedir dinliyorum onları, çok beğeniyorum müziklerini. Keşke bir gün beraber bir şeyler yapabilsek. Kayıt altına alınıp dondurulsa da, hakiki olan kendini CD'de bile belli ediyor. Aynı frekanstayız onlarla... ✚

MANIC STREET PREACHERS

Roll'suz rock olmaz

Galler'in medar-ı iftiharları, onuncu stüdyo albümleri "Postcards From A Youngman"de eski başyapıtlarına yaklaşıyor. Görkemli ve cilalı, yaylı ve korolu, tansiyonlu ve politik Manic incileri, günün her saatinde gidiyor...

Derleyen: Merve Erol

Bir ara Manic Street Preachers'in sadece iki türde albümler yaptığını söylemiştiniz: Punk ve glam. "Postcards From A Youngman" epeyce glam olmuş...

NICKY WIRE: Galiba Evelyn Waugh'un sözüydü: Ancak iki tane büyük roman yazabilirsiniz, sonrakiler bunların farklı versiyonları olur. Bu fikri kabullendik artık. Glam ve punk, bunlar içselleştirdiğimiz iki sound, iki biçim. Doğrusu, bunların ikisini de iyi yapabildiğimiz için müteşekkirim. Bazı gruplar ilelebet tek bir üslûba bağlanıp kalıyor.

Geçen sene yayınladığınız "Journal For Plague Lovers", 1995'ten bu yana kayıp olan arkadaşınız Richey James Edwards'ın kullanılmamış şarkı sözlerinin üzerine bina edilmişti. Nasıl bir tecrübeydi sizin için?

NICKY: Normal seyrimizden bir adım uzaklaştırdı bizi o albüm. Stüdyoda çalışırken Richey sanki arka odada takılıyordu, her şey düzenli, her şey şahaneydi. Ama sahneye çıkınca onun artık bizimle olmadığı dank ediyordu birden. O albüm biraz daha punk ve karanlık tarafımızdı. İlk defa elime kalem almadığım için yeni albüme epey şarkı sözü birikmişti, biraz daha umutlu ve ışıltılı oldu bu albüm.

Solo albümlerinizden sonra (Nicky Wire 1995'te "I Killed The Zeitgeist"ı, James Dean Bradfield 1996'da "The Great Western"i çıkardı), grup olarak rahatlamış, adeta yeniden hayat bulmuş gibisiniz...

NICKY: Öyle. Bu albümde üç beste benim. Kendi George Harrison halimle, inceden eşeliyorum. Solo işlerin iki etkisi oldu: Kendi seslerimizi bulduk, ama grubu da özledik. Sean'ın trompet çalması da isabet oldu. Konserde trompet solo yapsın diye gazlıyoruz, tek ayağıyla bas davulu çalsa yeter, ama oralı olmuyor.

Bu albümde Sean Moore trompet çalıyor, Nicky Wire şarkı söylüyor, Ian McCulloch'tan John Cale'e, hatta bir gospel korosuna, pek çok konuk var. Bu alışılmadık yoğunluk kasıtlı mı böyle oldu, kendiliğinden mi?

NICKY: Biraz kasıtlıydı. "Journal"deki gibi dinleyici kitlemizin belli bir bölümüne hitap etmektense, geniş kalabalıklara ulaşmayı arzuladık. Daha "Generation Terrorists"i (1992) çıkardığımızda bile mümkün olan en çok sayıda insana ulaşmak istediğimizi söylüyorduk. Bir grupta yer almak bizi her zaman mutlu etti. Albümde gençliğimizde içimize nakşolan öyle müzikal numaralar var ki, bir anlamda grup olmanın bizatihi kendisine de selâm durmuş olduk. Albümdeki yaylı grubu ve gospel korosu yerel sanatçılardan oluşuyor. Kendimizden sıyrılacaksak kendimiz kalarak sıyrılalım, bütün sorumluluğu üzerimize alalım istedik.

JAMES BRADFIELD: Biz işçi sınıfının, endüstri vadilerine yayılmış mavi yakalıların çocuklarıyız. Müzikten fiziksel unsuru çıkarırsak, tamamen büyük, görkemli bir müzik yaparsak, doğamıza ait olan bir şeyi dışlamış oluruz. Punk rock'tan geliyoruz, ama aynı zamanda iddialı, gösterişçi bir tarafımız da var. Bazen bunları bir araya getirmeye çalışıyoruz, bazen de beceremiyoruz ve tökezliyoruz. Beraber çalmaya başladıktan yarım saat sonra şarkı bir yere gitmiyorsa, vazgeçiyoruz. Gençliğimizde sevdiğimiz işlerdeki gibi bir rock'n'roll damarı olması lâzım şarkıda. Roll olmadan rock'un bir hiç olduğunu anlamamız lâzım. Guns N' Roses'ın ilk işleri o yüzden o kadar iyiydi. Alelâde bir metal grubu değildi onlar, rock'n'roll yapıyorlardı. Biz sanki ara sıra o hasleti yitirdik.

Geçen sene Nicky bu albümün "heavy metal'le Motown arası, sanki Van Halen'ın çaldığı The Supremes gibi" olacağını söylemişti. Sizce öyle mi oldu?

SEAN MOORE: *(gülüyor)* Bence oldu. Galler usûlü gospel geleneğinden izler var bir defa. Müzikal zevklerimiz AC/DC'den Queen'e, Los Angeles rock'undan Chemical Brothers gibi dans müziklerine kadar gidip geldi. Geniş bir etkilenim yelpazemiz var, Claude Debussy gibi klasik bestecilere kadar uzanıyor. Tarih boyunca insanlık kültürünün ürettiği en iyi şeyleri aramışızdır hep ve sevdiğimiz bir şeyi, Picasso'nun yapabileceği gibi kendimizin kılmak istemişizdir.

soldan sağa: Sean Moore, James Dean Bradfield, Nicky Wire

Albümün adı ("Genç Bir Adamdan Kartpostallar") nereden geliyor?

SEAN: Nick'in fikri. Gençlik günlerimize dönüp bakmakla ilgili biraz. Birbirimize kartpostal gönderme adetimiz vardı. Güzel bir duygu bırakırdı kartpostal almak. Sabah uyanırsınız, bir bakmışsınız ki birisi size dünyasını açmış, dokunman için uzatmış. Sanki arkadaşınızın yanıbaşındaymışsınız gibi olurdunuz.

Şimdi yâdettiğiniz o günlerde nasıl çocuklardınız, nasıl günlerdi onlar?

NICKY: Bizi hemen plakçıda, R harfinin önünde bulabilirdin. Roxy Music için orada olurduk. Galler'de, Blackwood gibi bir yerde çocukların ulaşabileceği yegâne pornografik malzeme onların albüm kapaklarıydı. Ve R aynı zamanda S harfinin, yani Carly Simon'ın yanıbaşındaydı. "Playing Possum" kapağındaki dizüstü oturmuş pozlarına öğleden sonraları saatlerce bakardım, gözümü ayıramazdım. Ve bir de "No Secrets" albümüne; içini gösteren dar bir tişört giyiyordu kapağında.

Eskiden kadın elbisesi giyerdiniz, hâlâ giyiyor musunuz?

NICKY: Evet! Kendimi kadın elbiselerinde hep çok rahat hissetmişimdir. Çocukken annemin makyaj masasından kalkmazdım, spreylerini kullanırdım, kıyafetlerini aşırırdım.

David Bowie'de ve glam rock'ta sizi böylesine etkileyen ne oldu?

NICKY: Kendini özel hissetme arzusu galiba, kılık kıyafet için çaba harcama isteği... Thatcher zamanında, koyu gri bir dönemde büyüdük, mücadelenin, grevlerin sonu gelmiyordu. Bir çeşit kaçış duygusu içindeydim galiba. Annem bir kız olarak doğmam gerektiğini söylemiştir hep. Genel tonuna göre, makûl bir ifade. *(gülüyor)*

Son yıllarda dünyada büyük değişimler yaşandı. Bu gelişmelerden albüme neler yansıdı?

NICKY: Britanya özelinde, İşçi Partisi'nin kendi sınıfını darmaduman ettiğini söyleyebilirim. Ellerini uzattıkları tek kesim bankacılar ve finansçılar oldu. Tutup da sadece bankaları kamulaştırmaları, tarihin en büyük ironisi olsa gerek. Liberaller ve muhafazakârlar dahi hiç bu kadar kapitalist olmamıştı. Albümün tamamında sözlere sindi bu durum. Koca bir kuşağın olup bitenlerden tamamen uzak olması çok ağrıma gidiyor. Tam mânâsıyla hedonizme doğmuş bir jenerasyon bu. On yıllık ekonomik canlanma ve internetin sanallığı derken, yumuşaklaştılar ve şişmanladılar. Yoksulluk hakkında şarkılar nerede?

İnternet de albüme hâkim olan temalardan biri. Gidişattan pek memnun değilsiniz galiba...

NICKY: Her şey çok kolaylaştı artık. "Nadir", "az bulunur" sıfatını hak eden bir şey kalmadı. Kadir kıymet bilinmiyor, her şeyin köpüğüyle idare ediliyor. Ortalık malûmattan geçilmiyor, ama derinlikli bilgi yok. Bugün birisi varlığını dahi unuttuğum birtakım görüntülerimizi Youtube'da gördüğünden bahsetti. Bilgisayar işleri için fazla tembelim, iştahımı açmıyor internet. Hayatta daha bir e-mail bile göndermiş değilim, böyle bir ihtiyaç da hissetmedim. Dokunulabilir olanın güzelliği yitiyor. Fiziksel olmayan bir şeyi tüketme fikrini benimsemekte zorlanıyorum. Ama bir daha eskisi gibi olmayacak, bunu da biliyorum. İnternet, sanatsal bir biçim olarak müziğin değerini düşürdü.

JAMES: İnternetin pek çok olumlu yanı var, ama el işi diyebileceğimiz bir durumun da yerine geçti. Biz fanzinlerle büyüdük, fanzinler hazırlanırken her zaman editoryal bir yaklaşım olurdu, bunların bazıları dergi haline bile evrildi. Fanzin yapmanın getirdiği bir sorumluluk vardı, bu ortadan kalktı.

İnternete dair çekincelerinizin belli bir kaynağı var mı? Albümün kapanış şarkısı "Don't Be Evil" (Kötücül Olma), adını Google'ın ünlü mottosundan alıyor. Doğrudan bir gönderme bu, değil mi?

NICKY: Abartılı derecede naif ve alenen komik bir motto. Zaten şarkıyı da komik çalmaya çalıştık. Nihaî şirket öğüdü bu mu: Kötücül olma! İnanılır gibi değil. Eğer bunu BP söyleseydi, çarmıha gererlerdi. Bu laf da dünyanın en kötü şirket mottosu olurdu. Ama Google'ın kölelikle rahat bir ilişkisi var. İşe giderken takım elbise giymek zorunda olmamak insanı daha iyi biri yapıyor sanki.

"Guernica" nasıl bir etki yaptıysa, "Never Mind The Bollocks" da öyle bir etki yaratmıştı. "Let It Be"nin etkisi, "Mona Lisa"nın Rönesans dönemindeki etkisinden yüksekti. Bu yoldan yürümek istiyoruz.

SEAN: Şimdi artık herkes ünlü olmuş, sanal dünya gerçek dünyanın yerine geçmiş gibi. Sanki kendinizin bir robotunu, çok da gerçekçi olmayan bir imgenizi ortalığa salıyorsunuz ama, gerçeklikteki harap olmuş, felce uğramış kendinizi kimse görmesin diye bir odaya kilitliyorsunuz.

Konserler bu sanal dünyayı aşmanıza yarıyor mu?

SEAN: Bir grubun elinde kalan en somut gerçekçi durum ve ilişki bu. Bir konserde kalabalığın sıcaklığını, sesini hissedebilirsiniz, bir müzik grubunun ne işe yaradığını anlayabilirsiniz. Canlı çalarken bir ânı hemencecik, içgüdüsel olarak dönüştürme imkânınız var. Sonradan bunlar ebediyen kalmak üzere internete konuyor elbette ama, o ân, tam o saniye, bir grubun en hakiki, en gerçek hali oluyor işte.

JAMES: Müzik gazetecilerinin bugünlerde müzik endüstrisinin gidişatından başka bir şey konuştukları yok. Müziğin kendisi hakkında soru bile sormuyorlar neredeyse. İşte bu ortamda bu albümle bir sanat formu olarak albümü savunuyoruz. Dijital platformlar, küresel köy filan bizim meselemiz değil. Ben gençken, "Guernica" nasıl bir etki yaptıysa vaktiyle, "Never Mind The Bollocks" da öyle bir etki yaratmıştı. "Let It Be"nin insanlar üzerindeki etkisi, Rönesans döneminde "Mona Lisa"nın bıraktığı etkiden daha yüksekti. Biz sadece bu yoldan yürümek istiyoruz. Biz çalarken Roma yanıyorsa, bırakırız, yanarsa yansın.

Son olarak: Küba ziyaretinizde Fidel Castro'yla neler konuşmuştunuz?

NICKY: Çok acayip bir tecrübeydi. Sanki bir film karesindeydik. Siyasetten laflamaya başladık, spor konuştuk, sonra Galler, İskoçya, İngiltere, ülkeler arasındaki farklar... Birkaç politikacıyla tanışmışlığım var, Castro'nun o yaşına rağmen çok parlak ve zeki olduğunu söyleyebilirim. Gerçeküstü bir deneyimdi. Bazen aklıma geliyor, "gerçekten oldu mu" diye soruyorum kendime. ✚

NİLÜFER AKBAL

Bir Türk iki kelime Kürtçe öğrense

1991'in "Newroz" serilerinden sonra 1995'te "Miro"yla kendi ayakları üzerinde durmaya başlayan Nilüfer Akbal, kısa sürede Kürt müziğinin el üstünde tutulan seslerinden oldu. Ciwan Haco ufkuna yakın, incelikli bir rock'a yatkın müziği, uzun aradan sonra çıkardığı "Herîrê"de iyice olgunlaşmış. TRT Şeş'teki programı yüzünden kendisini protesto eden Kürtler varsa, çok şey kaçırdıklarını bilsinler isteriz...

Söyleşi: Murat Meriç

Beş yıldır ortada yoksun. Ne yaptın o arada?

Nilüfer Akbal: Dört yıldır bu albüm üzerinde çalışıyorum. Önce popüler şarkılar seçtim, sonra onlara uygun geleneksel şarkılar aradım, süreç uzadı. Dokuya dokuya bugüne getirdik. İpek kumaş gibi bu albüm, tartarak, biçerek, çok emek vererek ortaya çıkardık. Ama dinleyicimle uyuşamayabiliyoruz, "Miro"dan beri benden geleneksel şarkılar istiyorlar.

"Miro", Kürtçenin serbest bırakıldığı yıllarda yapılan ilk albümlerdendi. Senin yolunu çizmekle kalmadı, Kürtçe müziğin de yönünü değiştirdi.

"Miro", Kürt müziği için bir model oldu. O albümde tüm renkleri birleştirmiştim. Caz ve rock da vardı, sonraki albümlerde kullandığımız her şeyi "Miro"da kullandık. Bu albüm de öyle. "Miro"dan ve diğerlerinden farkı, Türkçe şarkı olmaması. Aslında vardı, ama eklektik durduklarına karar verdik, son dakikada çıkarttık.

Albüme adını veren "Herîrê" en sevdiğimiz şarkılardan biri oldu. Düzenlemesi de senin o şarkının...

İnsan yapa yapa bazı şeyleri öğreniyor. Hiçbir şey gökten inmiyor. Yurtdışında uzun yıllar yaşadım, festivallere katıldım, pek çok insan dinledim, çok iyi müzisyenlerle çalıştım. Bunların hepsi deneyim kazandırdı. Şarkı söylemek ses güzelliği değil, bunu anladım. Sesin güzeldir, şarkıcısındır, ama şarkıya mânâsını vermezsen bunun bir anlamı olmaz. Mânâ da olgunlaşmanla alâkalı bir şey. Yıllar geçtikçe her şey daha çok yerine oturuyor. Mânâsını vererek söylediğin şarkılar hangi dilde olursa olsun, dinleyenin içine işliyor. "Sesim güzel, hadi bunu söyleyeyim" dediğinde olmuyor. Şarkıyı bilmek, yaşamak gerek, bunun için de zaman...

Nereden buldun "Herîrê"yi? Geleneksel olmasına rağmen çok bilinen bir şarkı değil...

Irak kültür bakanının davetiyle Irak'a gitmiştim. Gezip dolaşırken, İran'dan gelmiş Hüseyin Şerif adında bir müzisyenle tanıştım. Yıllardır söylemediği en güzel şarkılarını bana söyledi. Benim onu anladığımı gördü, sevindi. Bu, bir müzisyen için çok önemlidir, karşısında kendisine değer veren biri olduğunu hissettiği an coşar. "Herîrê"yi ve "Şîlêre"yi ilk o gün dinledim.

"Şîlêre", Burhan Bayar düzenlemesiyle girmiş albüme...

Oradaki flütü de o çalıyor. Burhan abi bir tanedir. Albümde üç şarkısı var, üçü de uçuyor. Burhan Bayar, Türkiye'de yetişmiş en önemli müzisyenlerdendir. Daha ziyade arabesk camiası adını bilir, ama aslında inanılmaz bir Batı altyapısı vardır. "Pawanekanî" acayip bir düzenleme: Bir yan Batı, bir yan Doğu...

"Pawanekanî"yi Şivan Perwer de söylememiş miydi?

Biraz hızlı bir düzenlemeydi onunki. Ben şarkının makamını, geleneksel özelliklerini ön plana çıkarttım.

Albümde dingin bir rock var. Sakin başlıyor, giderek gerilim artıyor ve en sonunda "Xıdo"da doruğa ulaşıyor. Kimi şarkıları klasik rock trio'suyla (gitar, bas, davul) söylemişsin, kimilerinde de görkemli düzenlemeler var. Ama bir anda girip çalmışsınız gibi bir his oluşuyor dinlerken...

Bu uyumu oturtmak için dört yıl çabaladık. *(gülüyor)* Eskiden şarkıları çalışıyor, stüdyoya giriyor, çalıyor ve çıkıyorduk, ama albümdeki iki şarkı birbirine benzemiyordu. Burada en önem verdiğimiz şey düzenlemelerin bütünlüğü oldu.

Düzenlemelerin çoğunda Ayhan Evci imzası var. Daha önce de onunla çalışmıştın. Buluşmanız nasıl oldu?

Ciwan Haco sayesinde tanıştım Ayhan'la. Onun konserlerinde hep yanındaydı. Müzikle yatar, müzikle kalkar. "Revingi"yi Strasbourg'da yapmıştım, Ayhan'ı oraya çağırdım, "gel" dedim, "fikirlerine ihtiyacım var". Sonra ortadan kayboldu. Berlin'de bir restoranı vardı, oradan ulaşıyorduk, satmış onu, Amerika'ya gitmiş meğer. Bir Almanya konseri sonrası bahsi açıldı, biri dedi ki "ben tanıyorum, telefonu var bende". Gecenin üçünde aradık. Fatih Akın'ın son filmine ("Soul Kitchen") konu ettiği mekânda müzisyen arkadaşlarıyla oturuyormuş. Atladık gittik, yeniden bulduk birbirimizi. "Raye"ye başlamak üzereydim. Aslında o albüme Kadir'le (Karakoç) başlamıştım, ama kısa süre sonra onu bir trafik kazasında kaybettik. Çok sevdiğim bir arkadaşımdı, beni bugün durduğum noktaya getirenlerden biridir... Ayhan gelince, tanıdığı Hintli, Mısırlı müzisyenleri çağırdı. Ben ritmi veriyordum, onlar kopup gidiyordu. Ayhan'ın itiraz ettiği şarkıları Burhan Bayar'a verdim. Bir şekilde ortaklaşa hallettik, birbirimizi kırmadan, üzmeden... Kadınlara adadım bu albümü, şarkıların çoğu kadınlara söylenen şarkılar. Kürt müziği maalesef çok erkek bir müzik. Bu albümde bir "Heseniko" var erkeğe söylenmiş, bir de "Xıdo"; ikincisini bir anne söylüyor, onda sevgililik yok. "Heseniko" bugüne kadar hep erkekler tarafından söylendi, tuhaf bir durum var ortada yani. *(gülüyor)*

Bu durum, kadın solist yokluğundan mı kaynaklanıyor?

Kadın solist var, ama hep çok geride kalmışlar. Sadece burada değil, Irak'ta da durum böyle. Kürtler yıllardır savaşıyor, yıllardır savaş şarkıları yazılıyor. Bunları söyleyenler de elbette erkekler oluyor. Slogan içeren şarkıları kadınların söylemesi pek makbul karşılanmıyor.

Albümdeki "Sebî Marê", "dayanışma gerek, bir olmalıyız / birbirimize sahip çıkmalıyız" gibi sözleriyle dikkat çekiyor. Bu bir kadın dayanışmasına mı çağrı?

Yok, o genele yapılmış bir dayanışma şarkısı. Solculara sesleniyorum, darmadağınık olduk, birleşelim artık diyorum... Gençliğimde içinde bulunduğum Demokratik Kadın Derneği'ni düşünüyorum, Kıvılcımcılar, Dev-Solcular, Dev-Yolcular, Kurtuluşçular, TİKKO'cular, birçok örgütten kadınlar vardı ve onları orada birleştiren şey "kadın meselesi"ydi.

Çok şanslıyım ki, İstanbul'a ilk gelişimde böyle bir dernekle karşılaştım. Bu bana çok şey kazandırdı. Şivem var ve sıfır kilometredeyim, hiçbir şey bilmiyorum. Varto'da iki roman dışında bir şey okumamışım, onlar da Vedat Türkali romanları, "Yeşilçam Dedikleri Türkiye" ve "Bir Gün Tek Başına"... DKD'de bana sevgiyle yaklaştılar, Türkçemle dalga geçmediler. O dernekte o kadar çok şey öğrendim ki... Şimdi günümüze bakıyorum, her şey çok gerilemiş. Bireysel olarak ileriye gitmiş olabiliriz ama, toplumsal ilişkiler açısından çok gerideyiz.

Bu noktada, "açılım"ı nasıl değerlendiriyorsun?

Ortada bir söylem var, açılım tartışılıyor, ama açılan bir şey yok! Ben hâlâ heyecanla bekliyorum. TRT Şeş'i desteklemem de bundan. Açıldığı zaman büyük heyecan duydum, barışa bir katkım olsun diye desteğimi esirgemedim. Kardeşin kardeşi öldürmesine artık katlanamıyorum; nokta kadar katkım olacaksa, burası neresi olursa olsun, orada olmak istiyorum. Yirmi yıllık bir arkadaşım var, Ankaralı, geçenlerde beni aradı ve dedi ki: "Seni izliyorum, hiçbir şey anlamıyorum. Demek ki Türkçe bilmeyenler yıllardır televizyonu böyle izliyorlardı diye düşündüm." Bunu bir kişiye bile hissettirdiysem, empati kurmasını sağladıysam, bu iyi bir şey... Türkler yazıyor bazen, "Nilüfer Hanım, dilinizi anlamıyoruz, ama o kadar güzel söylüyorsunuz ki, sizi izlemekten kendimizi alamıyoruz" diyorlar. Bu insanlar iki kelime olsun Kürtçe öğreniyorlarsa, "teşekkürler"i, "iyi akşamlar"ı kapabiliyorlarsa ne mutlu bana. Bu iki halk iç içe yaşıyor, birbirlerini tanımaları lâzım, bunun için de böyle şeylerin olması gerekiyor. Bu, birleştirici bir şey. İzleyenler Kürtçenin normal bir dil olduğunu anlıyor.

Böyle bir sorun var, değil mi: Kürtçe siyasî bir dil olarak algılanıyor; ne konuşulursa konuşulsun, siyasî bir şey söyleniyormuş gibi geliyor birçok insana...

Öyle bir algı var, ama bunu yapan da politikacılar. Yıllarca halkı Kürtçeyle korkuttular, Kürtler kendi dilini konuşamadı. Olayı normalleştirmek gerekiyor. TRT Şeş bu işe yarıyor bence. Maria Faranduri Yunanca söylediğinde kimse ona "ne söylüyorsun" diye sormuyor. Asıl açılımın kafalarda olması gerekiyor. Sen yıllarca Kürt realitesini görmemişsin, birileri gelip köylerimizi basmış, yakmış, halkı kin ve nefretle doldurmuş... Diğer taraf kendi kimliğini ve varlığını ispatlamak için şiddete başvurmuş, karşısında kin ve nefret görünce şiddetin dozu artmış... Burada Türkiye halkının, kendisini Türk diye tanımlayanların kin ve öfkeyi arka plana itmeleri gerekiyor. Karşındakini tanımazsan, yok sayarsan, bir yere varamazsın. Bana öfkeleneceğine, kızıp bağıracağına beni tanırsan, anlamaya çalışırsan, ben de şiddetimden vazgeçerim. Bunun tek çözümü karşılıklı diyalog. Televizyonlardaki tartışmaları izliyorum, Türk aydınlarına bakıyorum, insaf diyorum. Öyle büyük bir düşmanlıkla söz ediyorlar ki Kürtlerden... Emin olun ki, Türkiye halkı bu devletin Kürtlere yaptığı zulmü tamamıyla bilse oturup ağlar, "biz bunu bilmiyorduk" diye vicdan azabı çeker. Kürtler korkudan anlatamıyor, Türkler orayı görmüyor, politikacıların yöneltmesiyle olay bambaşka bir noktaya gidiyor. Kürt siyasetçiler kelime cambazı oldular, cümleleri nasıl kuralım ki yanlış anlaşılmayalım, karşı taraftakini öfkelendirmeyelim diye diye lâl oldular. Açılım gerçek anlamıyla açılırsa bu yargılar kırılır.

TRT Şeş'te program yaptığın için çok eleştirildin, hatta kimi çevreler seni boykot etme kararı aldı. Bu seni nasıl etkiledi?

Çok etkilendim. Hem maddî hem manevî anlamda... TRT Şeş yüzünden asıl dinleyicim bana küs. Ne yapacağımı bilmez haldeyim. Dinleyicimle bir barış ilan etmek zorundayım, ama bu nasıl bir barış olmalı? Bir türlü adım atamıyorum. Zor durumdayım. Maddî olarak da öyle, çünkü emeğimin karşılığını alamıyorum. Programa gelen sanatçılar da düğünlere çağrılmıyor, konser veremiyor, dolayısıyla konuk da bulamıyoruz. Bütün yük omuzlarımda, bunu taşımak beni yoruyor. Farkındayım ve yalnızım.

TRT Şeş bu acılara değecek kadar önemli mi?

TRT Şeş'le ilgili söylediğim bir tek şey var: Ben Roj TV'ye de, Med TV'ye de geliyordum, Türkçe konuşuyorduk, Türkçe şarkı söylüyorduk, gecelerde Türkçe söylüyorduk, sen siyasetini Türkçe yapıyorsun, Türkiye'de gazeteni Türkçe yayınlıyorsun, TRT Şeş 24 saat Kürtçe yayın yapıyor, o halde senin derdin ne?

Çocukluğun görece rahat geçmiş, öyle mi?

Babam memurdu, 1966 Varto depreminden sonra oraya elektrik vermek üzere görevlendirildi. Lojmanda, memurların arasında yaşıyorduk, bizbizeydik. Önümüzden çay akıyordu, arkada çiçekli dağlar, cennet gibi bir yerdi. Ben orada doğdum. Müzikle içli dışlıydık. Babamın evde Gülden Karaböcek dinlediğini hatırlıyorum. Ben de eşlik ederdim. Sonradan sesimin güzel olduğu ortaya çıkınca bir anda lojmanların gözbebeği oldum. Kaymakam, şehrin ileri gelenleri, yılda bir-iki kere de Ankara'dan büyükler gelirdi, onların önünde şarkı söylerdim. Okulda yarışmalara beni gönderirlerdi, birinci olur gelirdim. Derslerim kötü olsa bile öğretmenler beni geçirirdi, "sen bizi temsil ettin, yoruldun, okul dışında yaptın mesaini" diye. Manyak bir sosyal varlıktım o zamanlar... *(gülüyor)*

Kürt siyasetçiler kelime cambazı oldular, cümleleri nasıl kuralım ki yanlış anlaşılmayalım diye diye lâl oldular. Türkiye halkı bu devletin Kürtlere yaptığı zulmü tamamıyla bilse oturup ağlar.

Ailede türkü söyleyen bir sen değildin herhalde...

Alevî bir aileye mensubum. Babam Âşık Veysel dinlerdi, Pîr Sultan deyişleri söylerdi, abim saz çalardı, ben türkü söylerdim. Eğlenceli bir aileydik. *(gülüyor)*

Sen ne zaman aldın bağlamayı eline?

Abimin parmaklarını izleye izleye bozuk düzen çalmayı öğrendim. Tin tin tin eşlik ediyordum kendime. 1986'da İstanbul'a geldiğimde ilk hedefim Arif Sağ oldu. Yeni bir müzik okulu açmıştı, oraya yazıldım. Taşkın Doğanışık, İrfan Kurt gibi hocalardan öğrendim bağlamayı...

Sonra iki Türkçe albüm yaptın, Hasret Gültekin'in yönettiği "Newroz" serisine katkıda bulundun, ama aslında ilk albümün "Miro" galiba... Hem Nilüfer Akbal adını ilk o albümle duyduk, hem de kendi istediğini yaptın.

Kürtçenin yasak olduğu dönemde yapmıştık o albümü. Gecelere giderdik, türkünün içinde geçen "aman"ı "eman" diye söylerdik, arada iki "le le le" derdik, çılgın gibi alkışlanırdık. Kürtçeyi alenen söyleyemiyorduk. Hal böyleyken bile konseri düzenleyenler biz sahneden iner inmez bizi kaçırır, kuliste saklardı. Başlı başına Kürtçe şarkı söylemek yasaktı.

İki "Newroz" albümü de bu dönemde çıktı, değil mi? Kürtçe şarkıları sen söylemiştin. Bunlar münferit bazı durumlar haricinde adlı adınca yayınlanmış ilk Kürtçe şarkılar arasında...

Öyle, ilk adımı biz attık. "Newroz"lar benim yolumu belirledi. Öncesinde iki albüm yapmışım, adımı duyuramamışım; bu iki albümde Kürtçe söyledim, adım kapakta yazmazken herkes Nilüfer Akbal'ı tanıdı! Bunun üzerine 1995'te "Miro"yu yaptım, hâlâ en çok satan albümümdür.

"Miro", Şivan Perwer ve Ciwan Haco'nun açtığı yoldan gidiyordu. Bu iki müzisyeni nasıl değerlendiriyorsun? Kürt müziği dendiğinde akla gelen iki isim hâlâ onlar...

İkisiyle de çok yan yana geldim. Kürt müziği çok ilerledi, pek çok müzisyen var artık, ama Şivan'ı diğerlerinden ayırmak gerek, o bu işin hamallığını yaptığı için önemli. Millet Kürtçeden korkarken o sazı elinde dolandı, her yerde Kürtçe söyledi, albümleri insanlara el altından da olsa ulaştı. Ciwan ise Kürtçedeki tekdüzeliği kırdı, bunun için çok önemlidir.

Son albümde bir halay havası var: "Xezalê". Bu, olmazsa olmaz bir şey, değil mi?

Onu biraz da oynayalım diye yaptım. Kürtler sadece gerçek hayatta değil, şarkılarında da ağlıyor, ağıtlar o kadar fazla ki... Ağlamak ağlamayı, acı acıyı getiriyor. Mutsuz olduğun zaman mutluluğu kendine çekemezsin. Onun için, uzunhavalardan biraz kurtulalım, oynayalım, eğlenelim istedim. Bizim de buna hakkımız var, biz de insanız. Albüme "Xezalê"yi koydum, dedim ki, kendi kendinize oynayın, ne bu efkâr? *(gülüyor)* ✚

RICOCHET

Gerçeküstü tragedya

Beş Kadıköy sakininin gençlik hevesiydi Ricochet. Bugünse, ilk albümünü yayınlamış olgun bir grup. Peyote'nin albüm salvosunun önemli ayaklarından Ricochet'nin alt perdeden, çok bağırmayan indie'sinin ardında, prodüksiyon koltuğunda Replikas'ın Barkın Engin'i var. Grubun üç kafadarıyla on yılın muhasebesine oturduk...

Söyleşi: Cem Sorguç

Ricochet, grup olmayan bir grup gibi. Dönem dönem farklı elemanlar katılmış, hepinizin farklı isimlerle farklı projeleri var...

James Hakan Dedeoğlu: Bu albümün, bu grubun oturması epey geç oldu maalesef. Belki araya altı-yedi yıl girmeseydi, böyle olmazdı. Çağrı (Küçükay) yoğun çalışıyordu bir dönem, Erol ve Onur (Güven) da çalışıyorlar. Taylan (Turan) başka bir âlem zaten. Bizden genç insanların yarattığı durumu bizim sağlamamız imkânsız; biz haftada iki saat prova yapabiliyoruz, onun dışında birbirimizi göremiyoruz. "Hadi grup gibi olalım, daha fazla görüşelim" diyemiyoruz. Hepimiz biraz kendi çapında antika tipleriz. Bence biz bir grubuz, ama dışarıdan bakıldığı zaman bir grup olmanın kriterlerini yerine getirmiyor gibi görünüyoruz, getirmiyoruz da. Sanal ortamlarda daha aktif varolmak, bizim piyasamızın kalbinin attığı yerlerde sürekli göz önünde olmak, başka gruplarla sahneye çıkmak... Böyle şeyler yapmıyoruz. Yapmak istemediğimizden değil, ama öyle hayatlarımız yok.

Erol Arman: On yıl önce de böyleydik. Çalışma hayatına girdik diye bir şeyler değişmedi. Hepimizin kafasında güzel müzik diye bir şey var, bu müziği bir arada olduğumuz zaman yaşatmaya, ortaya koymaya çalışıyoruz. Hiçbir zaman hayatları birbiri içine geçen insanlar olmadık. Buna gerek olduğunu da düşünmüyorum.

Çağrı Küçükay: Bıraksan evde oturacak adamlarız hepimiz. Ama müziği ve birbirimizi çok seviyoruz. Grup gibi, dostluklarımız da çok eski. Bizim jenerasyonumuz evlendi, çoluk çocuk sahibi oldu ve bizimle pek ilgilenmiyor. Bizden sonraki jenerasyona hitap etmeye çalışıyoruz, ama biraz uzaktan. Bazı gruplarsa takipçileriyle beraber gelir. 2001'de "Captain Ahab"ı yaptığımızda –ki zamanına göre çok iyi bir kayıttı– biraz daha ilgiye mazhar olmuş olsak, belki biz de bugün kitleli bir grup olurduk.

Yani güzel bir arkadaşlığın ürünüsünüz, bir albüm çıkardınız, ama peşine düşmüyorsunuz...

Hakan: Bir sürü grup var ve kendilerini tatmin edebiliyorlar aktif oldukları için. Konserlerde izleyicileriyle daha fazla ilişkileri var. Bunların şöhret ve parayla ilgisi yok, ama biz buraya bile gelemedik.

Çağrı: Sonuçta, sahnede durmak, öğrenilen bir şey. James Brown değilsen, duruşun, seyirciyi yönlendirmen zamanla, tecrübeyle oluşan şeyler. Bizim hiç seyircimiz olmadı. Yeni yeni, tek tük, daha önce konserlerimizde görmediğim insanları görüyorum. Umarım sayıları artar.

Erol: Bir kalabalığın tesadüfen izleyip sevme ihtimali olan ortamlarda çalma fırsatımız da olmadı. Bir üniversite konseri ya da bir festival gibi mesela.

Çağrı: Tabii süreklilik de olmadı. Şimdi Ricochet ama, arada Kaluza, Geist [im Glas] gibi isimlerle de müziğimizi yaptık. Yaşımıza göre az konser verdik; hoplayıp zıplayan, "sahne adamı" tabiatına uygun adamlar da değiliz.

Her birinizin gündüz başka hayatları var. Bahsettiğiniz o genç jenerasyonun bu tür angajmanları, mecburiyetleri daha mı az? Siz de gündüz urganlarından kurtulsanız, belki de stüdyolarda, sahnelerde yatıp kalkacaksınız.

Hakan: Taylan gitmeseydi, işler farklı olabilirdi. Onun yokluğunda, arada takılan birtakım adamlar haline geldik. Gerçekten grup olabilir miyiz, hayatımızı müzik üzerine kurabilir miyiz diye bir karar veremedik. Duygusal adamlarız. Taylan gitti, Emir gitti, gelen kişilerle de kaynaşamadık. İstanbul'daki çoğu davulcuyla çalıştık. Hepsi çok iyi davulculardı, kimisiyle de çok iyi çaldıkları için çalışamadık. Dolayısıyla, gündüz hayatı ilk kimliğimiz haline geldi. Bundan şikâyetçi değiliz aslında. Ben kendime müzisyen demek istemiyorum, yapmak istediğim bir sürü şey var.

Erol: Bir de tabii taviz vermeden müzik yapmak istedik. Kulağımıza ne güzel geliyorsa, onu yapmak istedik. Bizim kulağımıza güzel gelen şey de, Türkiye'de popüler olabilecek bir şey değil.

Çağrı: 2001 yılında "Captain Ahab"ı yaptığımızda bize "niye Türkçe yapmıyorsunuz" diyenler oldu. O yıllar kendi İngilizce parçalarını yapan grup çok azdı. Böyle gruplar ortaya çıkıp feedback almaya başladıklarında biz otuzlarımıza gelmiştik. Baktık ki bir sahne oluşmaya başladı ve o sıralarda Taylan döndü, tekrar başladık.

Taylan'ın yokluğunda viyolonsel girmiş gruba, Ekin Sanaç klavyeyle dahil olmuş...

Hakan: Taylan'ın dönmeyeceğini düşündüğümüz sıralarda kendiliğinden oluşan bir şey oldu o. Ben pek hatırlamıyorum; askerliğime ve evliliğime denk geldi. Gözümü açtığımda Geist vardı. Geist lejyoner ekibiydi, bize umut verdi.

Erol: O sıralarda basçımız Onur'la tanıştık. Altı-yedi ay sonra Onur bizi evde de bir şeyler yapabilme fikrine alıştırdı. Biz sadece stüdyoya gitmeyi biliyorduk. Evde enstrümanlarımızı çalıp programlar yardımıyla bunlara bir şeyler dahil etmeyi Onur'dan öğrendik.

Çağrı: İlk kurulduğunda grup ben, Taylan ve Erol'dan oluşuyordu. Dolayısıyla, Taylan'ın Ricochet'nin müziği üzerinde çok büyük etkisi var. İstanbul'un en iyi davulcusu olmayabilir, ama beste yapma, parçaları şekillendirme, strüktürü kurma açısından çok etkisi var. Kadıköy'de şimdilerde kapalı olan Dünya'da Taylan'la tekrar başladık, isim de tekrar Ricochet olsun dedik. Peyote, Geist [im Glas] oldu-

ğumuz zamandan bizi biliyordu. Prodüktör olarak Barkın Engin işin içine girince, sonuç ilk albümümüz "The Burning One" oldu.

Albümü ev kaydı mantığıyla, farklı zamanlarda kaydedilmiş enstrümanları bilgisayar programları marifetiyle bir araya getirerek mi yaptınız?

Hakan: Sadece vokaller öyle. Diğer enstrümanlar canlı kaydedildi. Dört günde her şeyi kaydettik, Çağrı'nın vokaller ise üç ayda kaydedildi.

Çağrı: Barkın'ın vokalde farklı şeyleri deneyebileceğimizi fark etmesi, vokali ayrı kaydetmemize ve sürenin uzamasına neden oldu. Her parça için yirmi-otuz vokal denemesi yaptık. Parçaları farklı zamanlarda farklı yerlerde kaydettik. Gruba da sürpriz oldu.

Hakan: Vokal kayıtları geldiğinde hepimiz önce şöyle bir irkiliyorduk. Bildiğimiz vokaller değildi. Çağrı uçmuştu sanki, ama çerçeve ortaya çıkınca parçalara çok yakıştı.

Peyote işin içine girmeden önce bir albüm çabanız var mıydı?

Hakan: "Birisi bunu basar veya basmaz, biz bunu kaydedelim diye başladık. Peyote sonra devreye girdi.

Çağrı ve Erol'un ahbaplığı lise çağlarına dayanıyor. Kişisel müzik maceralarınız nasıl başladı peki? Evlerinizde ne dinlenirdi?

Çağrı: Ailem müzikle haşır neşir değildi. Almanya'da büyüdüm. Annem Frank Sinatra'yı çok severdi. Evde Barış Manço, Cem Karaca, Orhan Gencebay plaklarını hatırlıyorum, ilerleyen zamanlarda o plakları sattım. 1983'te, altı yaşımda Türkiye'ye döndükten sonra da müzik hayatımda çok belirleyici ve önceliği olan bir şey değildi. Hazırlıktayken bir gün Queen'in "The Miracle" albümü elime geçti. Kısa bir dönem Guns N' Roses dinledim, Erol'un "Use Your Illusion I" kasetini hacılamıştım. Sonrası Nirvana tabii ki: İlk dinlediğimde o zamana kadarki hiçbir şeye benzemediğini düşünmüş ve büyülenmiştim. 1993-94 yıllarında bana müziği sevdiren Seattle dönemi oldu, Erol'la da böylece bir araya geldik. İlk satın aldığım, Stone Temple Pilots'ın "Core" albümü. Alman Lisesi'nde, 2. sınıfta Erol'la ilk grubumuz Whisper'ı kurduk. Pearl Jam, Nirvana, Stone Temple Pilots, Green Day parçalarını çalıyorduk. Bir konser verdik ve dağıldık.

Erol: Ben daha sert müziklere geçtim, Çağrı ise grunge'a devam etti.

Çağrı: Vokal anlayışımız değişti zamanla. Ben vokali enstrüman gibi düşünüyorum. Parçaları domine etmekten korkuyorum. Ama müziği sevmemde rol alan gruplarda vokal dominasyonu vardı, mesela Pearl Jam'de.

Erol: Ben abim nedeniyle Beatles dinlerdim. Michael Jackson var bir de. Belinda Carlisle, Debbie Gibson gibi pop kanalım da var metal öncesi. Kuzenimle thrash'e daldık, sonrası grunge. Orada da Soundgarden'la başladım, daha sert bulduğum için. Yaşımız ilerledikçe çeşitli şeyler keşfetme ihtiyacımız da artıyor. Çocukluğumdan Ruhi Su, Zülfü Livaneli hatırlıyorum.

Hakan: Benim için de Michael Jackson ve muhtelif poplar vardı, ama Elton John ve Sting'i ayrı severdim. Metal gruplarına kendimi alıştırmaya çalıştığımı hatırlıyorum. Sürekli dinlersem olur diye düşündüm, ama hiçbir zaman da alışmadım. Benzer grupların soft parçalarını seviyordum, çünkü pop damarım daha güçlüydü. Seattle'ı tavır olarak çok seviyordum, ama bana karanlık geliyordu. Daha başka bir şey istiyordum; buna karşılık gelenler Dinosaur Jr., Bad Religion, Smashing Pumpkins gibi gruplardı. Kendimi asıl bulduklarım da Pavement, Sebadoh oldu galiba. Grunge'ın metale çalan bir tarafı olduğu için pek ısınamadım sanırım... Türkiye'de doğup büyüdüm. Ben küçükken babam İran'daydı. Evde pek müzik hatırlamıyorum. Annem Cat Stevens'ı çok severdi. Abba, Beatles plakları vardı, ama kulağımda daha çok tv'deki reklam müzikleri yer etmiş nedense. Babam hayatının son yıllarında türküye, halk müziğine sarmıştı. Hatta '90 başları Kızılırmak, Kardeş Türküler hatırlıyorum. Kardeş Türküler'in doğduğu zamanlar babam Boğaziçi Üniversitesi dergisini yapıyordu, onlarla ilk röportajlardan birini yapmıştı. Annem İngiliz; Bradford'da doğup büyümüş. Beatles Bradford'da sadece bir kere konser vermiş ve o sıralarda doğal olarak bir Beatles fanatiği olan annem bu konsere gitmek istemiş, fakat ciddi bir Beatles karşıtı olan dedem izin vermemiş, annem de evden kaçmış. Fakat korkmuş ve konser başlamadan eve dönmüş. Güzel bir hikâyesi olabilirdi ama, onun yerine bu hikâyeyi dinliyoruz.

Bir şarkıda çölde bir dervişi gözümün önüne getiriyorum, "hava aydınlıkken her şeye inanma" diyor sözler. Dediği değil ama, verdiği his önemli. Düşünce duyguyu takip ediyor, tek başına bir şey ifade etmiyor.

Sözleri Çağrı yazıyor, grup olarak sözleri tartışıyor musunuz daha sonra? Sözlerde ana temalarınız ne?

Hakan: Hepimizin grupta tanımlamadığımız vazifeleri var. Birbirimize dokunmuyoruz.

Çağrı: Albümdeki bir-iki parçada aşk önde olmakla beraber, daha ziyade hayal kırıklığı ve arayışla, varlığı sorgulamakla derdim var diye düşünüyorum. Bu albümün sözlerini yazarken bir karakter oluşturdum, şarkıları onun zihnindeki yolculuklar gibi düşünebiliriz. Parça sıralamasına baktığımız zaman, eski usûl bir tragedya var. Albümün sonuna doğru o yolculuk hiddete ve öfkeye dönüşüp koyvermişliğe doğru gidiyor. Genel olarak söylenen şeyler direkt politik değil, ama bildiğimiz anlamda olmamakla birlikte politika da barındırıyor. Kafası karışık birinin sayıklamaları diyebilirim.

Hakan: Çağrı'nın bilime, kozmosa, matematiğe duyduğu ilginin de izleri var.

Çağrı: Gerçek ile gerçeküstü arasında geziniyor sözler. Umarım dinleyicinin kafasında bir şeyler uyandırıyordur. Albüme bir dinleme kılavuzu koymayı düşündüm, ama dikte eder diye vazgeçtim. "The Richard Mutt Case"i söylerken çölde bir dervişi gözümün önüne getiriyorum, "hava aydınlıkken her şeye inanma" diyor sözler. Dediği şey çok önemli değil, ama verdiği his önemli. Bizim müziğimiz arka plan müziği değil.

Nasıl yazılıyor ve besteleniyor parçalar?

Çağrı: Singer-songwriter gibi sözleri yazıp "hadi arkadaşlar" demiyoruz. Hakan veya Erol bir beste getiriyor, ben onun üzerine doğaçlama yapıyorum, tema oradan çıkıyor. Vokal, enstrümanlar arasında bir yer bulmaya çalışıyor.

Erol: Keşke biraz da Çağrı yazsa, ben onun üzerine beste yapsam. Bizimki ağır iş. Bazen Çağrı geliyor ve hadi abi çalın diyor. Ya abi, ne çalacağım? Biraz da tersi olsa fena olmaz.

Sahnede Hakan ve Erol'un gitarlarıyla vokalin içinde ve etrafında dolaşmalarının etkileyici bir sakinliği var...

Hakan: Yıllarca beraber çalmaktan kaynaklanıyor. Partisyonlar üzerine konuşmuyoruz. Erol'la konuşmadan anlaşabiliyoruz. Bunun üzerine Çağrı vokalleri ekleyince dediğin şey oluyor.

Çağrı: Bazen davul öne çıkıyor. Vokalle diğer enstrümanların konuşmaları bir paralellik oluşturuyor. Kelimeler birer spot aslında. Klibini çekeceğimiz "Monkey's Heart" sadece iki dizeden oluşan bir parça. Gittikçe yükselen bir isyan söz konusu. Aslında orada mühim olan bir duygu; düşünce, duyguyu takip ediyor. O duyguyu yakalayamıyorsan, sözleri anlaman kolay değil. Erol'un annesi "gerçek bir şeyler yazsana" demişti. *(gülüyor)* +

soldan sağa: Erol Arman (gitar), Onur Güven (bas), James Hakan Dedeoğlu (gitar). Çağrı Küçükay (vokal), Ayrıca Dedeoğlu Oak'ta, Turan Oak'ta ve Toz ve Toz'da, Arman Seawolf & Wonders'ta, Güven Rainy Sundays'te çalıyor. Ricochet'nin en yakın tarihli konserleri 10 Kasım'da Nublu'da ve 12 Kasım'da Karga'da...

Fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu

JUSTIN SULLIVAN

Umutlu metaforlar

Kurak ‘80’lerin yüzakı, punk mirasının bayraktarı New Model Army, ne mutlu ki yeniden İstanbul ve Ankara’daydı. Grubun demirbaşı Justin Sullivan’a Türkiye’ye avdetinden önce telefon etmiştik...

Söyleşi: Vehbi Görgülü

New Model Army, post-punk döneminde çıkıp bugünlere gelmeyi başaran ender gruplardan biri. O zamanlar biri gelip New Model Army ile otuz yılı devireceğinizi söyleseydi, ne düşünürdünüz?

Justin Sullivan: İnanmazdım herhalde. Daha doğrusu, ne katılır ne katılmazdım, çünkü başladığımız ilk günden bu yana plan değil, müzik yapmayı tercih ettik. Bir yol belirleyip çizdiğimiz rotayı takip etseydik, bugün muhtemelen bahçemle ilgileniyor olurdum. *(gülüyor)*

Doğaya düşkünlüğünüz “Island” gibi NMA şarkılarından anlaşılıyor, bu sizi belki de daha mutlu ederdi...

Sanmam. Pek rahatına düşkün biri olduğumu söyleyemem. Öyle olsaydım, dev plak şirketlerinden birine bağlanıp birkaç hit albüm yapar, sonra emekliye ayrılırdım.

“Thunder and Consolation” (1989) ve “No Rest For The Wicked” (1985) gibi en “hit” albümlerinizi yayınladığınızda EMI’a bağlıydınız ama...

Bunun, bir seçimden çok, tesadüf olduğunu söyleyebilirim. Dört yıldır sahnede çalıyorduk, ilk albümümüzle (“Vengeance”, 1984) büyük ilgi görmüştük. O zamanlar EMI’la anlaşmanın bizim için bir sakıncası yoktu. Fakat zaman içinde gördük ki, bu heriflerin amacı iyi müzik falan değil, daha çok para basmak sadece. Senin de aynı beklentileri taşıdığını düşünerek daha çok satacak albümler kaydetmeni bekliyorlar. Zaman kısıtlamaları da cabası.

Otuz yıldır sahnedesiniz, fakat yalnızca 11 stüdyo albümünüz var.

Eğer EMI ile devam etseydik, bugün 30. yılımızı 30. albümümüzle kutlayacaktık belki de, kim bilir! *(gülüyor)* Bugün daha fazla para kazanıyor olabilirdik, ama seri üretime geçip birbirine benzeyen şarkılar yazmak bize ters. İstediğimiz müziği istediğimiz zaman yapabilme özgürlüğüne sahip olduğumuz için mutluyuz.

New Model Army sound’u başladığınız günden bu yana evrilirken dinleyici profilinizde bir değişiklik oldu mu?

Şöyle söyleyeyim, son katıldığımız festivallerden biri gotik rock, diğeriyse hippi festivaliydi. Çalacağımız festivale göre şarkı seçimi yapmıyoruz. Eğer “Vengeance”dan bu yana müzikal değişim yaşamamış olsaydık, bunu başaramazdık. Dolayısıyla, “şu insanlar bizi dinliyor” ya da “hippi müziği yapıyoruz” gibi bir tanım yapmam mümkün değil. Bu, yaptığımız müziğin ulaştığı kitleyi belli sınırlara hapsetmeye çalışmaktan başka bir işe yaramaz.

Yeni albümünüz “Today Is A Good Day”, “High”a (2007) kıyasla oldukça yüksek tempolu, fakat “High”ı aratmayacak kadar karamsarlaşabiliyor bazen. “Autumn”un nakaratında “Everything is beautiful, because everything is dying” (Her şey güzel, çünkü her şey ölüyor) diyorsunuz mesela.

Kulağa karamsar geliyor demek! *(gülüyor)* “Autumn” aslında oldukça neşeli bir melodiye sahip, ama sözleri dinleyenin algısına göre şekilleniyor. Düşünsenize, insanlar hayatlarının ne kadar monoton olduğunu söyler hep, peki neden bu kadar bıkkın insan kendini asmıyor da, yaşamayı tercih ediyor? Oysa intihar da bir seçenek, öyle değil mi? Hayatı güzel kılan da budur; intihar etmek, çoğu insan için hiç gerçekleşmeyecek bir seçenek olarak orada durur ve insan eceliyle ölene dek hayatı için hep daha iyisini umarak yaşamaya devam eder. Her hayal kırıklığı

Fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu

ânında sarıldığı karamsar düşüncelerse, aslında hiç gerçekleşmeyecek olanlardır.

Metaforlara da sıkça yer veriyorsunuz. "White Coats" ve "The Charge" gibi şarkılarda mesela...

Metafor kullanmayı seviyorum. Her şarkı ayrı bir hikâye aslında. Mesaj vermek ya da dile dolanan sloganlar yaratmak değil derdimiz. Bu çok yüzeysel bir yaklaşım olurdu. Klişeleşmiş sloganlar yerine, derdimizi şiirsel bir dil kullanarak yazılmış hikâyelerle anlatmak çok daha yaratıcı geliyor bana.

"51st State"de Thatcher'ı açık açık eleştirmiştiniz...

Thatcher'ın itaatkârlığı yüzünden Britanya, neredeyse ABD'ye bağlı bir eyalet gibi hareket etmeye başlamıştı. "51st State" (51. Eyalet) benzetmesi de bu açıdan bakıldığında gayet yerinde.

Genellikle tercih ettiğiniz üstü kapalı anlatım bile, Amerika'da çalışma izninizin engellenmesine yetmiş belli ki. Bu durum hakkında ne düşünüyorsunuz?

Umurumda değil. Amerika'da çalışmak ya da yaşamak gibi bir düşüncem olsa belki umursardım, ama böyle isteklerim olmadığı için umurumda olduğunu söylemem.

"Özgürlükler ülkesi"nde böyle bir engelle karşılaşmanız ironik değil mi?

Amerika bir modern zamanlar imparatorluğu. Gücü elinde tuttuğu için özgürlüğün tanımını istediği yöne çekebilme lüksüne sahip. İnsanlar güce sahip olmak için varlarını yoklarını koyarlar ortaya, ama güç sahibi oldukları zaman anlarlar ki, o kadar da güçlü değillerdir. Amerika gibi bir sözde büyük güç, onyıllardır "Irak'ı demokratikleştirmek" ya da "Ortadoğu'da huzuru sağlamak" gibi "sorumluluk"ları kendine atfederek diğer ülkelerin beklentilerini karşılamaya, göz boyamaya kalkıştı. Kendine özgür bir ülkede bize vize verilmemesini düşünmeye değer bulmuyorum.

Albümle aynı adı taşıyan "Today Is A Good Day"de son ekonomik krizden dem vurmuşsunuz...

Aynen öyle. Emeğin sömürülmesi, küresel ısınma, petrol sızıntıları, doğal kaynakların umursamazca kullanılması derken, günbegün kapitalist düzenin yeni bir kriziyle karşılaşıyoruz. Bu kötülüklerin sorumlularını orana vursak, muhtemelen en büyük ve sorumsuz güç kaynağı olarak Amerika birinci sırada gelir. Nasıl insanlık tarihi Osmanlı ya da Bizans gibi yüzlerce yıllık imparatorlukların bile sonunu gördüyse, Amerikan imparatorluğunun yıkılışına da şahit olacak. Bu arada, referandum yarındı, değil mi?

Pazar günü. Türkiye'deki gelişmeleri de yakından takip ediyorsunuz anlaşılan.

Evet, Erdoğan çok ilginç bir adam. Mısır'daki gelişmeler de ilgimi çekiyor mesela, ama Mübarek, demin bahsettiğimiz güç kıskacına sıkışıp kalmış bir lider olduğu için hikâyesi o kadar da orijinal değil. Erdoğan'sa, bir yandan askerî gücün yönetimde söz hakkına sahip olmasına karşı çıkarken, diğer yandan laikleri köktendinci geçmişiyle korkutabiliyor. Sen ne oy kullanacaksın? *(gülüyor)*

İstanbul çok güzel bir şehir, ama güzel olduğu kadar da karmakarışık. Ankara'yı daha çok sevmiştim; göze daha yalın görünmesine rağmen, mutlak bir ruhu var. Ani Harabeleri de muhteşemdi!

Henüz karar vermedim.

Türkiye'de yaşayan bir dostumla konuştuk geçenlerde, o da kararsız olduğunu söyledi. Ordu ve din arasında seçim yapmak zor olsa gerek.

Daha önce Ankara ve İstanbul'da konserler vermiştiniz. Şehirleri gezme fırsatınız oldu mu?

Çok değil, ama her iki şehirde de haklarında fikir sahibi olacak kadar zaman geçirdiğimi düşünüyorum. İstanbul çok güzel bir şehir, ama güzel olduğu kadar da karmakarışık. Ankara'yı daha çok sevmiştim; göze daha yalın görünmesine rağmen, mutlak bir ruhu var. İstanbul'a kıyasla daha somut, daha özgüvenli bir şehir izlenimi veriyor bana. Ah, bir de Kars'ın doğusuna gitmiştim, Ani Harabeleri muhteşemdi! Saatlerce oturup etrafı izlediğimi hatırlıyorum.

Turne sonrası planlarınız neler? Yeni şarkılar yazmaya fırsatınız oluyor mu?

Hiçbir fikrim yok! Uzun süredir stüdyoya girmedik, açıkçası bu ara şarkı yazmak hususunda tembellik ediyorum. Bir şey yapacağım elbet, ama ne olduğunu zaman gösterecek. Şu an turnenin keyfini çıkarmakla meşgulüm. +

DÜNDEN BUGÜNE NMA

Punk'ın özgür ruhu

30. yılını kutlayan New Model Army, aktivist tavrını müziğine yansıtmayı melodilerinin albenisini yitirmeden başarmış bir grup. İlk yıllarında protest şarkı sözleri yüzünden büyük plak şirketleri tarafından reddedilmişlerdi. Thatcher'a ve neoliberalizme göndermelerle dolu "Vengeance" albümü, bağımsız plak şirketi Abstract Records'tan yayınlanmıştı. The Smiths'i zirvedeki yerinden eden grubun kapısını büyük plak şirketleri de aşındırmaya başlayacaktı bundan sonra...

Adını 1645'te iç savaş sırasında İngiltere parlamentosunun kurduğu ordudan alan New Model Army'nin '90'lı yıllarının '80'lere kıyasla sönük geçtiği söylenebilir. Yeni jenerasyona geniş ölçüde hitap edememelerinin sebebi de, toplama albümlerle, konser kayıtlarıyla geçirilen bu ölü dönem oldu muhtemelen. Justin Sullivan, yan projesi Red Sky Coven'a yoğunlaştı; bizlerse NMA için "kayıp" olarak nitelenebilecek dönemin materyallerine "Lost Songs" ile ancak 2002'de kavuşabildik. Bundan sonra grup yeniden eski üretkenliğine kavuşup "Carnival", "High" ve en son albümleri "Today Is A Good Day" gibi kalburüstü kayıtlara imza attı.

Şarkılarında politika ve dinle içli dışlı olmayı seven Justin Sullivan, şimdilerde kendini bir Hıristiyandan çok pagan olarak tanımlasa da, İncil'den alıntılanan bir ayeti albüm adı yapmakta hiçbir sakınca görmedi ("No Rest For The Wicked" / "Hainlere rahat yok"). "Benim için Tanrı, doğa demek" diyor bir söyleşisinde.

NMA'nın şarkı sözlerinde siyasî konulardan, savaşlardan, sivil eşitsizliklerden dem vurulmasına rağmen naif atmosferi hissetmek de zor değil. Robert Christgau'nun dediği gibi: "NMA'nın müziği, politik konulara yeni yeni ilgi duymaya başlamış, ailesiyle oturan 19 yaşında bir gencin aktivizmi kadar temiz ve samimi." Söylemlerini sıradan bir insanın siyasî yakınmalarına ayna tutacak kadar somut, doğrudan ve anlaşılabilir tutabiliyor NMA.

NMA şarkılarında folk çağrışımları yapan sözleri de duymak mümkün. Folk, grubun agresifliğini görece yitirdiği bugün bile sound olarak fazlasıyla naif gelebilir dinleyicinin kulağına. Misal, "Here Comes The War"da Sullivan söze şöyle başlıyor: "Bugün, siz bu şarkıyı dinlerken / 394 bin çocuk bu dünyaya geldi / Bu aşınmış kıyılarda dalgalar gibi açlıktan kırılırken / Çocuklar, tarihin ve henüz yazılmamış tarihin vebalini taşıyorlar." NMA diskografisinde buna benzer başka şarkılar bulmak zor değil, grubu anaakım punk'a yakınlaştıran bu gaz parçalar eşliğinde kendimizi kaybetmemiz de öyle!

Meraklısına: NMA, 30. yıldönümü vesilesiyle üç DVD, 30 şarkılık bir antoloji, fotoğraf ve notlarla dolu seksen sayfalık bir kitapçıktan oluşan bir box-set'in haberini muştuladı. Yalnızca grubun internet sitesinden satılacak olan box-set'i satın almak için gerekli bilgiler www.newmodelarmy.org 'da.

Vehbi Görgülü

TEFRİKA: CEMAL KAFADAR'LA ŞARKILI TARİH (6)

Off... Damardan!

Tefrikamızın altıncı bölümünde David Bowie ve Clash eşliğinde resmî tarihin ötekileştirdiği yeniçerilere ve Osmanlı'ya feleğini şaşırtan isyanlara yol alıyoruz...

Söyleşi: Yücel Göktürk - Ulaş Özdemir

CHANGES (David Bowie, "Hunky Dory")

Cemal Kafadar: *(dinliyor)* Bilemeyeceğim...

Rock tarihinde kendisini en çok değiştirenlerden biri...

Haa, vay anasını! Hakikaten en çok değiştirenlerden biri. Çok nev-i şahsına münhasır bir adam. Beatles ve etrafındaki birçok grup çok popüler, yaygın bir moda yarattı; saçlarıyla, giyimleriyle... Halbuki David Bowie gibi olmak çok zor. Saçını biraz benzetebilirsin belki ama, o uzaydan düşmüş gibiydi. Uzaylı bir şarkısı da yok muydu? *(gülüyor)*

Birkaç tane vardı, "Space Oddity", "Ziggy Stardust", "Life On Mars"... Bir de "Dünyaya Düşen Adam" filminde başrol oynamıştı.

Ayrı bir boyuttan geldi onun sesi, onun frekansı... Uzaydan düşüp gelmiş bir adam gibiydi hakikaten. Uzun saç ilk çıktığında, "ne bu ya, ibne misiniz!" dendi ama, yine de rahat kabul gördü. Öyle bir görünüm tarihte çok var aslında, Kalenderî dervişler, Barış Manço'nun filan öykündüğü Orta Asya Türk tipi... Ne kadar sahici tarihîdir, ne kadar değildir, ayrı konu, öyle bir tipleme var. Ama Bowie'nin turuncusunu nereye koyacaksın? *(gülüyor)* Ya da makyajlı yüzünü... O Beatles değil artık, hatta Mick Jagger dahi değil, ki Jagger biraz daha makyaja giden bir adam. Ama Jagger o suratla herhalde çok rahat eril çapkınlık yapacak bir adam. Ama David Bowie'yi bilemiyoruz nereye koyacağımızı. Diskoya gitse kıza mı yönelir, erkeğe mi; o görünümden hiç çıkaramazsın. *(gülüyor)* 1960'lar kültürünün dönüşümlerinden bahsetmiştik ya, içe dönüş, Doğu kültürlerini keşfetme filan, bir diğer adım cinsel devrim; "sexual revolution" lafları o zamandan beri duyuluyor. Cinselliğin değişik biçimlerinin yansıtılması, konuşulması, müzik üzerinden aliterasyonla "müzakere edilmesi" gibi bir durum oldu. Kısaca gey kültür denebilir, ama o da değil, daha geniş bir şey... Büyük kapılar açıldı o ikinci adımla birlikte. '60'lar kültürünün cinsellikle ilişkisine "cinselliğin kabulü" dersek, ondan sonraki adıma "cinselliğin keşfi" diyebiliriz. "Bir dakika, hangi cinsellik?" dedi David Bowie gibileri. "Tamam, özgürleştirelim ama, neyi?" O "neyi" dallanıp budaklandı, '70'lerden beri ortaya çok karmaşık bir tablo çıkıverdi. Birçok şeyin varlığını biliyoruz artık, en azından. I. İbrahim'in, Deli İbrahim'in kürkle kaplı odada sevişmek istemesi ya da "bana şehrin en şişman kadınını getirin" demesini de artık bir cinsel yönelim, bir fetiş olarak yorumlayabiliyoruz. Deli İbrahim'in çok kaba bir tasnifle "homo" ya da "hetero" olmasını aşan soruları sormaya başlıyoruz.

Fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu

Aynı türden soruları Yeniçeri Ocağı için de sorabiliriz. Yeniçerileri nereye koyacağız? Yeniçeriler şimdiye dek anlatıldığı gibi miydi? "Başlangıçta çok faydalı bir askerî güç, sonra 'bozuluyor', 'yozlaşıyor'; her türlü reform girişimine 'istemezük' diye kazan kaldıran, imparatorluğun gerilemesinden birinci derecede sorumlu 'gerici' bir güç haline geliyor ve nihayet 1826'da ortadan kaldırılıyor –'vaka-i hayriye', hayırlı vaka." Bu, Türkiye'de hem sağın hem solun her renginin bütünüyle mutabık olduğu bir anlatı. Peki, hakikat öyle mi? Galiba yeniçeri meselesini anlamadan Osmanlı tarihini ve hatta bugünü anlamak mümkün değil. Bir yandan da yeniçerilik dünya tarihi ölçeğinde de eşine rastlanmayan özgünlükte bir kurum. Bu konuyu konuşmak için David Bowie'yi ve "Changes"i seçmemizin sebebi, yeniçeriliğin temelinde devşirme sistemi olduğu gibi, zaman içinde çok önemli değişimlerden geçmesi.

Sırf yeniçeri değil, devşirme sistemi de 12. yüzyıldan başlayarak 15. yüzyıla kadar Anadolu'da ve Rumeli'nde olan bitenler –"İki Cihan Âresinde"de bunu anlatmaya çalışmıştım– ve o bağlam anlaşılmadan anlaşılamaz. Kimliklerin çok büyük akışkanlık ve değişkenlik kazanması –ihtidalar yoluyla kısmen, ama sırf ihtidalar yoluyla da değil– ve siyasî aidiyetlerin hızla değişmesi söz konusu. Mihaloğlu gazi örneğin: Mihal, Mihalis, Köse Mihalis diye bir adam, komşusu Osman Gazi. Osman'la bir noktada ittifak yapmaya başlıyor –en azından menkıbevî olarak hikâye bu– ve "gel beraber akına gidelim" diyor. O noktada hâlâ Mihalis. Sonra bir rüya görüyor, din değiştiriyor, Osman'la birlikte yaptıkları akınları "gaza" olarak yorumlamaya başlıyor, Mihal Gazi oluyor. Sonra, onun oğulları, Mihaloğulları Balkanlar'da namı yürüyen bir hanedan oluyor. Evrenos da aynı şekilde... Makedonya'da bir yerde babasının kabri bulundu. Şimdi yıkık bir türbe ama, tahrir defterlerinde yeri belli, Evrenos'un babasına ait olduğu söyleniyor, adı Prangı. Hadi buyurun! Frenk mi? Olabilir. 13., 14. yüzyıllarda, bilhassa 1204 Haçlı Seferi ve İstanbul'un yağmalanması olayından sonra, Balkanlar'da ve Anadolu'da bir sürü Latin kökenli maceraperest adam var. Bir kısmı din değiştiriyor, bir kısmı değiştirmiyor, siyasî aidiyet yoluyla bambaşka yapıların içine giriyorlar. Öyle bir akışkanlık ve değişkenlik var, bir kere bunu kaydetmeliyiz. Bizanslı kaynakların Turkopouli dedikleri çocuklar var, onların ne olduklarını da tam bilmiyoruz, ama, bir ihtimal Bizanslı Rum-Hıristiyan anne ile Müslüman babadan doğmuş çocuklar olduğu. Tabii Müslümanlığın çeşitli biçimleri var, Hıristiyanlığın çeşitli biçimleri var. Türklüğün de çeşitli biçimleri var, o da yekpare değil. Olga-Bolga sorunu var dilde mesela, daha o devirde adı konmuş bir vakıa. Çoğunluk Oğuz Türkçesi konuşuyor, "oldu", "ol", "olası" diyor, ama bir kısım da Kıpçak Türkçesiyle "boldı", "bolga", "bolgan" diyor. Böyle bir karışıklık olduğu, bayağı farklı iki değişik Türk dilinin konuşulduğu, Anadolu'da daha o zaman dikkati çekiyor. Uzun zaman içinde, nispeten daha bütünlük taşıyan kimliklere dönüşüyor bunlar. Öyle bir dönem 13., 14. yüzyıllar. O dönemde, herkes değişik kökenden insan gücünü –onların çok önemli bir kısmı köle kökenli– alıp saray hizmetkârı ya da daha büyük sayılarda asker olarak kullanıyor. Bütün beylikler böyle yapıyor; Bizanslılar da.

Bunlar arasında devşirme, Osmanlıların kendine has bir icadı.

Bizans'ta yok mu devşirme sistemi?

Sistematik bir uygulama olarak yok, ama Bizans hizmetindeki Ermeni, Türk, Viking kökenli insanların –esir olsun, paralı asker olsun– bir kısmı sistem içinde eriyebiliyor. Osmanlı'nın sadrazamına tekabül eden Bizans makamında Aksukos diye biri var mesela. Bir Türk çocuğu, Bizanslılar alıyor, saraya getiriyor; sarayda büyüyor, yükseliyor. Bu, devşirme sisteminden bildiğimiz mobiliteye benziyor, ama sistematik değil. O dönemde çok değişik kökenlerden gelen insan kaynaklarını alıp yoğurmak, kimlik ve aidiyetlerini biçimlendirmek yaygın bir durum. Abbasiler filan da ordularında daha çok Türk kullanıyorlar. Memlûk ordularındaki Türklerin çoğu orta Asyalı, pagan, giderek Kuzey-orta Asyalı, Kıpçak kökenli. Ama, Osmanlılar değişik bir adım atıyor, devşirmeyi sistematikleştiriyor. İkincisi, İslâm dünyasında hiç yapılmayan bir şeyi yapıyorlar, kendi topraklarından çocukları alıyorlar. Kural olarak, ki bu yüzde 99.99 uygulanmış bir şey, zorla din değiştirme hadisesi yok. Dolayısıyla, köle asker kullanacaksan, Darü'l İslâm'ın dışından gelmek zorunda; Darü'l İslâm'ın içinden kimseyi köleleştiremezsin. Orada da küçük tartışmalar var, ama prensip itibariyle böyle. Ancak, Osmanlılar kendi hâkimiyetlerini tesis ettikleri topraklardan çocukları alıyorlar. Bir de bunu 200 yıl boyunca, belli aralıklarla ve belli yoğunluklarla, ihtiyaca göre, sistematik olarak yapıyorlar.

Devşirmenin sistematikleşmesi ne zaman, nasıl başlıyor?

Bir noktada Osmanlılar yeni bir ordu kurmak istiyor. Yeniçeri, yeni ordu demek. Yeni ordu lafı her zaman için son derece dikkat çekici bir laf. 17. yüzyıl Britanya'sında yeni ordu (New Model Army) diye bir şey çıkıyor, yer yerinden oynuyor. Bütün o parlamentonun oluşumu savaşları, Cromwell-hanedan kavgaları hep yeni ordu kavramı etrafında dönüyor. Bugün de "yeni üniversite", "yeni ordu" dediğimiz anda taşlar oynar. Osmanlı Yeniçeri Ocağı diye bir şey kuruyor; bu çok bilinçli bir adım.

I. Murat dönemi, değil mi?

Evet. Çandarlı'nın (Halil) düşündüğü bir şey bu; Çandarlı'ya da Kara Rüstem'in önerdiği söyleniyor Osmanlı kaynaklarında. Kara Rüstem, Çandarlı'ya "bunca hanlık malı niye çöpe atarsın?" diyor. "Nedir, çöpe attığımız?" diyor Çandarlı. "E, bunca esir toplanıyor bu topraklardan, onların beşte birinin hazineye ait olması lâzım" diyor Kara Rüstem. "Pençik", yani beşte bir uygulaması orada başlıyor, ki bu şeriat ve o gelenekler çerçevesinde caiz, yasal. Gelibolu'ya bir pençik emini koyuyorlar, çünkü esirlerin çoğu Rumeli'nden Anadolu'ya geçecek. İstanbul daha alınmamış, Gelibolu tek önemli, ciddi gümrük noktası. Gelibolu gümrüğünde beşte bir kesiyorlar. Ya da esir başına para verebiliyor, nakite de çeviriyor yani. O kadar da soğuk bir sistem bu. Diyelim dört esirin var, beşincisi yok, dördünü de götüreceksin; o zaman esirlerinin değeri 125 akçeyse, esir başına 25 akçe vereceksin. Dört esir için 100 akçe veriyorsun, sonra o dört esiri Anadolu'ya getirip satabiliyorsun. Bugün bize çok uzak ama, bütün Akdeniz havzasında ve dünyanın başka yerlerinde muazzam bir esirleştirme var. O esirler de tabii müzik getiriyor, kültür getiriyor, din değiştiriyor... Pençik kısa bir süre sonra yetersiz geliyor ve devşirmeyle takviye yapılıyor. Sonra giderek devşirme, yeni orduya asker toplamanın başat yöntemi oluyor. Pençik de kenardan devam ediyor. Bunun yanısıra, bazen gönüllü gelenler, ihtida edenler falan da hep var yeniçeri ordusu içinde.

Yeni ordu niye kuruluyor?

İbn-i Haldun'un tahlil yöntemi bana en makûl geleni. Yani, devletli, saraylı, şehirli bir kültürün taşrasından –İbn-i Haldun'da "çölden"– gelen birileri, aşiret, kabile, klan dayanışmasına yaslanan "asabiyye" dediği bir güce sahip. O güçle gidiyor, yerleşik şehir-saray kültürünün başına oturmuş olan hanedanı alaşağı ediyor, ama ondan sonra aynı problemle kendisi karşılaşıyor, çünkü hanedandı, saraydı, şehirdi, bürokrasiydi, incelikti, zarafetti derken, kabile dayanışması çözülmeye başlıyor, taşradan yeni devlet kurucuların hurucu için zemin hazırlanmış oluyor.

1600'lerin başında yazılmış bir yeniçeri kanunnâmesi var: "Türk çocuğu sakın almayın, onlar bî-din ve bî-iman olurlar." 16. yüzyılda başlayan, sistematik olarak hâlâ süren "devletin istediği şekilde Müslümanlaştırma" meselesi tarihî olarak ele alınmalı.

Bu böyle dairevî şekilde devam ediyor. Asabiyyenin çözülmesi belasına karşı kan bağına dayanmayan yeni "akrabalıklar" (yeniçeriler sultanın "hane halkı" sayılıyor) inşa edilmesi mümkün, gulam sistemleri bu yönde kullanılıyor; kimi başarılı, kimi başarısız, ama hiçbiri uzun ömürlü olamıyor. İbn-i Haldun böyle bir tahlil yapıyor. Buraya üç aşağı beş yukarı uyarlanabilir diye düşünüyorum. Osmanlıların kapıkulu teşkilâtının ve hanedanın uzun ömrü, eminim İbn-i Haldun'u şaşırtır ve düşündürürdü. Ama tahlil yöntemi genel hatlarıyla hâlâ sağlam bence. Yeniçeriliğin kurulması bağlamında İbn-i Haldun'un sözünü ettiği türden dönüşümlerin yaşandığına dair işaretler de var. Askerlik deyince, sadece savaşan orduyu düşünmeyelim. Ayrıca, devletin hizmetlerini gören insanlar bunlar. Şimdiki gibi, asker, memur, polis ayrımları çok net değil. Bu tür çeşitli hizmetleri görecek "kul" arıyor Osmanlı.

Kapıkulu teşkilâtlanması yani...

Kapıkulundan önce, Osmanlılar bir yaya teşkilâtı kuruyor. Piyadeye ihtiyaç var bir kere, savaş yöntemleri değişiyor. Yaya orduları kuruyorlar, ama Türkmen aşiretleri arasından yaya yazmaya başladıkları anda farklı farklı kabile aidiyetlerinin öne çıktığını görüyorlar. İnsanlar niye Osman'a biat etsin? Ya da, Osman'a biat etse bile, bir kulağıyla beyinin sözünü de dinliyor. Osmanlı devletinin ve ona hizmet eden Çandarlı gibi adamların kabile aidiyetini aşma ve daha farklı bir devlet tesis etme kaygısı var. Çandarlı, birçok açıdan muazzam önemli bir adam. Sonunda, Fatih, o önemi bildiği için, fetihten sonra Çandarlıların belini kırıyor. Neyse... Kısaca, merkezî ve daha ileri, yerleşik bir devlet kurup bunun daha kalıcı ve sağlam olmasını istediği anda, kabile aidiyetlerinin yarattığı asabiyyet Osmanlı'nın aşmak istediği bir şey oluyor. Yaya yazmaya gittiğinde Osmanlı memurları, kabile tesanüdünden dolayı bir sürü yolsuzluk olduğunu söylüyorlar. Bu bizim uydurduğumuz bir şey değil, dönemin kaynakları böyle yazıyor. Yaya ordularını tamamiyle bir yan kuvvet haline getiriyorlar, devlet açısından çok daha az önemi haiz şekillerde kullanıyorlar. Onun yerine Çandarlı "pençik"i başlatıyor. Yeniçeri ordusunun kuruluşunu anlatırken Aşıkpaşazâde bir beyit veriyor; bence kilit: "Gereklidir yeniçeri kapuda / Ki hanı gözleyeler her tapuda". Tapu, hizmet demek. Öyle bir ordu kurmak istiyor ki, tek aidiyeti, tek sadakati, tek yönelimi Han olsun. Öteki adamlar Han'ı gözlemiyor, beyi gözlüyor, şıhı gözlüyor icabında. O insan kaynaklarını –"insan kaynakları" deyince de *(gülüyor)* çok soyut, soğuk ve sevimsiz gelen bir dil kullanıyorum, ama devletin gözüyle, onun perspektifinden baktığımızda bu kavramı kullanmak zorundayız– alıp yoğurma işinde yepyeni, son derece yaratıcı ve başarılı bir adım atıyorlar. "Yeni ordu kuruyoruz; öyle bir ordu olacak ki, buraya gelen efrad Han'ı gözlemekten başka hiçbir iş, hiçbir tapu düşünmeyecek." Bu çok yeni bir şey. Eski Roma'dan sonra dünya tarihinde pek olan bir şey değil. 365 gün, 24 saat sarayın hizmetinde olan, maaş alan bir ordu. Muhafız alayı değil, ordu. Önce iki bin, üç bin, sonra giderek rakamlar büyüyor. Kanunî dönemine geldiğimizde, bütün kapıkulları –yeniçeriler artı kapıkulu sipahileri artı cebeciler vs.– 20 bin kadar.

1826'ya, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına gelirken ne kadar?

Sırf İstanbul'da, taslakçılar dahil, 100 bin kadar olduğu düşünülüyor. O noktada işe bir sosyal vakıa olarak bakarsak, bunların önemli bir kısmı bekâr, ama yine de aileleri de katmak zorundayız. O zaman, 1826'dan etkilenen kesimler dediğimizde rakam bayağı büyüyor. Mesela, Aşçı Dede'nin hatıraları yeniden yayınlandı. 19. yüzyıl boyunca yaşamış, uzun uzun hatırat yazmış çok ilginç bir karakter. Tanzimat'tan sonra ömrü daha çok dervişlikle, memurlukla geçiyor. Babası yeniçeri; 1826 vartasında, Kandilli'de mahallelinin korumasıyla kurtuluyor. Bu gibi verilerden biliyoruz, mahalle hayatına girmişler.

Devşirme sistemine dönersek...

Devşirmeyle ilgili bildiğimiz en erken veri, 1395 sularında Selânik piskoposunun bir "vaazı". Selânik, Osmanlıların eline geçmiş. Piskopos "çocuklarınızı alıyorlar, dinlerini değiştiriyorlar, asker yapıyorlar, Müslümanların iktidarının yürümesi için kullanıyorlar..." diyor. Belli ki en geç 1380'lerde, Kosova savaşının hemen öncesinde bu uygulama var. Ve giderek teşkilâtlanıyor; kapıkulu teşkilâtı içinde yeniçeriler en büyük parça, ama sadece bir parça. Kapıkullarının bir kısmı köle kökenli, esir kökenli –esirle köleyi burada eşanlamlı kullanıyorum. Bir kısmı devşirme kökenli; giderek büyük kısmı devşirme kökenli. Devşirmelerin eskiden bir-iki nadir örnek dışında, ailelerinden, yurtlarından, ocaklarından, köylerinden tamamiyle koptuğunu düşünüyorduk. Şimdi, pek öyle olmadığı çıkıyor ortaya. O olay da biraz karmaşık. Bir kere, bilebildiğimiz kadarıyla, averaj yaş 15-16.

Devşirmelerin "fiziği en düzgün, en zeki bakışlı Hıristiyan çocuklar"dan seçildiği söylenir hep...

Evet, öyle söylenir. İki-üç devşirme defteri bulundu son yıllarda; üzerinde çalışılıyor, daha yayınlanmadı. Devşirme kayıtlarında köy köy çocukların isimleri, bazen anne-baba isimleri, biraz da fizikî vasıfları yazılı. Fizikî tanımlamalar genelde şöyle oluyor: "Buğday tenli, orta boylu, geniş göğüslü, birleşik kaşlı..." Ve de yanağında, alnında falan "yara izi" tabiri geçiyor birçoğu için. Bu defterleri okuyan bir meslektaş, bunu "belki de bunlar aktif hayta tipler" diye yorumlamıştı. Bilemeyeceğim, yara izleri tam neye işaret ediyor, emin olamıyorum. Ben de askere gittiğimde saçlar kesildi tabii, unuttuğum bütün taş yarıkları kabak gibi ortaya çıktı. Benimki sokaktan; hele dağda bayırda geçen çocuklukların yarası beresi çok olsa gerek.

Çocukların ve ailelerin rızası alınıyor mu?

Buna itiraz eden, isyan eden var, kabul eden var. Tepkiler de çok farklı... Devşirme sistemi belli kurallar çerçevesinde uygulanıyor; ailenin tek erkek çocuğu varsa, alınmıyor, bir aileden bir çocuk alınmışsa, ikincisi alınmıyor, evliyse alınmıyor. O yüzden, Balkan tarihçisi bazı meslektaşlar erken evlendirme adetinin başladığını düşünüyor. Sonra, bu çocuklar Acemi Ocağı'na girmeden önce –Acemi Ocağı yeniçeri olmadan önceki askerî kolluk tecrübesi; hazırlık sınıfı, "cadet school" gibi– "Türke veriliyor". "Türke vermek" diye bir olay var. Müslümanca yaşamayı ve Türkçeyi öğrensinler, ayrıca, Osmanlılara sadakat içinde yetişsinler diye Bursa'nın, Manisa'nın, Kastamonu'nun, Kütahya'nın, Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki çiftliklere tarım işi yapmak üzere gönderiliyorlar. Oradan sonra Acemi Ocağı'na alınıyorlar. Acemi Ocağı'nda da üç-beş yıl hizmet ettikten sonra "kapıya çıkmak" diye bir hadiseden geçiyorlar. Bir çeşit mezuniyet töreni. O zaman kapıkulu oluyorlar –büyük çoğunluğu yeniçeri, diğerleri diğer kul ocaklarında. Ve maaşlı asker hayatlarına başlıyorlar. Acemi Ocağı'ndayken de bir akçelik çok küçük bir maaş alıyorlar. Bu arada, Acemi Ocağı'ndaki çocukları daha 15. yüzyılda anlatan Batılı kaynaklar var; 16. yüzyılda çiziliyor da. Ellerinde saz, çöğür, kopuz var. Gelmek istediğim nokta bu. Orada, kültürel transformasyon, kimlik değiştirme hadisesi şaşırtıcı derecede başarılı. Binlerce Hırvat, Sırp, Yunan çocuk –gerçi onların da millî kimlikleri şimdiki gibi değil, Türk kelimesi gibi onları da tarihselleştirmemiz lâzım– geliyor. Ve bu süreçte –daha devşirmeden konuşuyoruz, Anadolulların büyük rakamlarla Yeniçeri Ocağı'na girmesinden söz etmiyoruz– saz, kopuz kültürü içinde Türkleşiyorlar.

Reşat Ekrem punk dönemine denk gelseydi nasıl bir şey yapardı? Punk'la yeniçerilerin "beden nakışçılığı" ilişkisini kurardı. Dövmeydi, zincirdi, halkaydı...

Burada "yeniçerilerin Bektâşiliği" meselesine değinmemiz lâzım herhalde. Din ve kimlik değiştirilirken, devşirilirken, Bektâşiliğin o geçişi kolaylaştıran bir zihniyet dünyası olduğu söylenebilir mi?

O devirde bir tarikat yapısı olarak Bektâşilik yok. Hacı Bektaş kültü var, Hacı Bektaş kültü etrafında, ona sempati duyarak hareket eden, o değerleri özümsemeye ve aktarmaya çalışan, hatta oluşturan çevreler var.

Osmanlı Ortodoks Sünnî değil daha...

Doğru, bir de o var. Oluşmaya başlamış, ama 16. yüzyılda Şah İsmail olayından sonra karşımıza çıkacağı gibi kesinleşmiş, katılaşmış, kitabîleşmiş bir Sünnî ortodoksi yok. Devşirme uygulaması başlı başına biraz problematik. En azından iki Osmanlı âlimi problemi farketmişe benziyorlar. O da şu: Zorla din değiştirmek yoktur İslâmiyet'te; nokta. Bunun tartışılacak bir yanı yok. Zımmî bu çocuklar, zımmî demek, zimmetinde demek; değiştiremezsin dinini. Osmanlılar büyük çapta uyguluyor bu prensibi. Devşirme, devlet mantığıyla açıklanabilir ancak. Devlet mantığı çok şeyi meşrulaştırabilir... Macar Georg diye birisi var, 1480'lerde Avrupa'da Osmanlılarla ilgili ilk kitaplardan birini yazan adam. Bu adam Anadolu'da uzun yıllar esir yaşamış, dönmüş, "Türkler" diye bir kitap yazıyor; adetleri, devlet biçimi... Orada –bu bana çok dokunaklı geliyor– iki Yunus şiiri veriyor. Yıllar sonra Macaristan'da, Türkler arasında geçirdiği o yirmi küsur yıllık esirlik tecrübesinden dil olarak, kültür olarak ne hatırlıyor? Hâlâ saygıyla zikrettiği Yunus şiirlerini. Bu çocukların "Türke verildiğinde" ne gibi bir tecrübeyle karşılaştığına dair bana bir ipucu olduğu için bunu söylüyorum; pençikten ya da devşirmeden gelen çocuklardan farklı değil o da. Onlar da böyle bir yere veriliyor, sonradan büyük çoğunluğu Osmanlı oluyor. "Türke verme" sürecinde, sonradan karşımıza Bektâşilik içinde çıkan kültür dünyasına çok yakın bir şey var. Anadolu ve giderek Rumeli Türklüğü, Türkmenliği, 14.-15. yüzyılda, şimdi anladığımız mânâda ne Sünnî, ne Alevî bana kalırsa... Yerine, şartına göre, o veya bu oluyor. Yunus mesela: Sünnî mi, Alevî mi? Bunun sorulmasının bile abes olduğu bir noktada duruyor. Bowie konusuna döndük galiba. Neyse... Bu "Türke verme" süreciyle ilgili başka bir hikâye anlatabilirim. Meşhur Bursalı Üftâde Efendi var, Halvetî-Bayramî şeyh... Üftâde'nin menâkıpnâmesinde onun mürşidlerinden de bahis var. Bunlardan biri meğer devşirme imiş, "Türke verilmiş". Bir kaza oluyor, topal kalıyor. Dolayısıyla, yeniçeri olamıyor, Acemi Ocağı'na bile alınmıyor. Bursa'da bir hamamda bir iş buluyor. O süreçte bir dervişle tanışıyor, o tanışmadan sonra tarikata giriyor, ondan sonra kendisi yüksek mertebelere ulaşıyor ve Üftâde'ye de el veriyor. Bu arada ögreniyoruz ki, "Türke verildikten" nice zaman sonra hamamda çalışmaya başladığında ve tasavvufla tanıştığında abdest almayı ve namaz kılmayı bilmiyormuş. O noktada tanıştığı şeyh bunları öğretiyor. "Türke verilmiş" olarak yaşanan tecrübede, nasıl bir Türkleşme, nasıl bir Müslümanlaşma yaşadıklarını düşünmemiz için küçük bir ipucu. Hepsinin tecrübesi böyle değildir elbette, aralarında beş vakit namazı öğrenenler de oluyordur.

Acemi Ocağı'nda ve sonrasında nasıl bir süreç işliyor?

Acemi Ocağı'nda çok daha denetimli, eğitimli bir yapı içinde şekilleniyorlar. Acemi Ocağı'ndan sonra da ihtiyaca göre çağrılıyorlar. O noktadan sonra, "kul" oluyorlar. "Yeniçeri olup çektim cefayı / Piyade eyledim nice gazayı..." diyor Mimar Sinan otobiyografisinde. Bir noktadan sonra devşirme uygulaması Anadolu'da da başlıyor. 1490'lar, 1500 suları... Sinan, malûm, Kayseri'nin bir köyünden, Ağırnas'tan. Devşirmeler köyleriyle, aileleriyle bağlantılarını koparmıyorlar dedim ya, orada bir çeşme yapmış Sinan, hâlâ akıyor gürül gürül. Kendi köyüne vakfetmiş –vakfı da var. Bunun gibi nice insanın kendi köyüyle, kasabasıyla ilişki kurduğunu artık çok iyi biliyoruz. İbrahim Paşa var, devşirme değil, Dalmaçya kıyısından bir yerden esir alınmış, köle olmuş. Çok iyi keman çalarmış, Latince biliyor... Sadrazam oluyor, sonra öldürülüyor, "Maktul İbrahim Paşa" oluyor. Sadrazam olunca, annesiyle babasını çağırıyor, babası ihtida ediyor, ona Balkanlar'da bir yerde bir zeamet veriliyor. Annesi "ben din değiştirmem" diyor, ona saraya yakın bir yerde ev kiralıyor, orada gidip görüşüyor... Yeniçeri Ocağı'nda Arnavutça konuşanlar, Sırpça konuşanlar, Grekçe konuşanlar var, bunlar zaman zaman hizip oluşturuyorlar. Böyle bir yapı. Bu yapının içine sonradan Türkler, Türkmenler de giriyor.

Önce Rumeli'nden Hıristiyan çocuklar, sonra Anadolu'dan Hıristiyan çocuklar, ardından Anadolu'dan Müslüman çocuklar...

Rumeli'de tek istisna Bosna, orada Müslüman çocuklar da alınıyor. Bir rivayete göre, Bosnalılar böyle istiyor. Aksi takdirde, kanunnâmelerde "Müslüman alınmayacak" diyor. 1600'lerin hemen başında yazılmış bir yeniçeri kanunnâmesi var. "Türk çocuğu sakın almayın, onlar bî-din ve bî-iman olurlar" diyor. *(gülüyor)* Bu da düşündürücü, ne kastediliyor burada? Türk dediği, Türkçe konuşanlar arasında sosyolojik bir kesit. Ve en azından bir kısmı bal gibi Müslüman, ama devletin istediği gibi Müslüman değil besbelli. Aslında, 16. yüzyıldan başlayan, ciddi ve sistematik bir şekilde hâlâ süren "devletin istediği şekilde Müslümanlaştırma" meselesi tarihî olarak ele alınmalı. Bir tek Boşnak çocukları sünnetli olmalarına rağmen alınabiliyorlar, ama onların dışında hiç kimse alınmıyor. Boşnaklarınki de ilk başta söylediğim duruma ters düşmüyor; "kabile, aşiret tesanüdü yapacak bir halleri yok, hele Müslüman olduktan sonra" diye korkulmuyor ve özümsenebiliyor. Ama Türkmenler tehlikeli adamlar, çünkü Anadolu'da ve Rumeli'nde bir sürü çevreleri var, "ya yarın öbür gün sultana karşı bir isyana, bir huruca dahil olurlarsa" diye korkuluyor. Aidiyet mühendisliğinde sakat bir olay. *(gülüyor)*

Yeniçerilikle Bektâşiliğin iç içe geçmesi ne zaman, nasıl oluyor?

İç içe geçmesinin tam tarihini veremiyorum. Verilebilir mi, onu da sanmıyorum. İç içe geçme durumundan ilk kez açıkça, ama inkâr ederek bahseden 1480'lerde Aşıkpaşazâde. Diyor ki, "bugünlerde böyle bir şey söyleniyor, alâkası yoktur". Demek ki, hem bu laf var, hem de birileri buna itiraz ediyor. Ama 16. yüzyıl sonlarında, yeniçerilerden bahseden kaynaklar "Zümre-i Bektâşiyan", "Ocağı Bektâşiyan" tabirini kullanıyor hep. Aşıkpaşazâde bunu yazdığında ise bildiğimiz anlamında Bektâşilik yok. Çünkü Balım Sultan yok daha... Balım Sultan'ın az sonra Bektâşiliğin "ikinci kurucusu" olarak yapacağı şey, bizim Bektâşilik olarak bildiğimiz şey. Ondan önceki olsa olsa "proto-Bektâşilik". İlle tarikat aramayalım; birtakım değerler,

Fransız çizer Masson'un 1840 baskısı "Turquie / Türkiye" adlı kitapta yer alan "Yeniçeri ve Kazasker" çizimi.

davranış kalıpları var ortada. Uzun vadede belki daha önemli. Onlar kesinlikle yeniçeriler arasında etkin. "Abdal Musa yeniçeriliğin börkünü, başlığını belirledi, kurucu kişidir" deniyor. Bir yerde bir yakın temas oluyor, belki ta ilk başından beri var. Ama o noktada Bektâşilik kurumsal yapısını oluşturmuş değil, sınırları da belli değil. II. Beyazıt, yükselen Safevî - Kızılbaş tehdidine karşı güya Balım Sultan'ı çağırıyor Kızıldeli dergâhından ve ona bir "imkân" sağlıyor, öyle diyelim. Ve Bektâşilik tesis ediliyor. Irène Mélikoff'un teorisine göre, Balım Sultan aslında Kızılbaşları devlete yaklaştırma işini yapmak üzere gönderiliyor, ama içine düştüğü Türkmen çevreleri tarafından değişik bir yöne cezbediliyor ve dolayısıyla, bildiğimiz şekliyle bir Bektâşilik - Kızılbaşlık örtüşmesi çıkıyor ortaya.

Ve Yeniçeri Ocağı da giderek Bektâşilikle birlikte anılan bir yapı oluyor...

Evet, ama öyle olduğunda da tekelci olmuyor. İçinde tek tek fertlerin başka aidiyetleri olduğunu da görüyoruz. Yenikapı Mevlevîhanesi'ni kuran adam yeniçeri. Mimar Sinan gibi nice yeniçerinin kurumlaşmış Bektâşilikle herhangi bir ilişkisi olduğuna dair hiçbir işaret yok. Öteki türlüsünden de şüphe edilebilir. Bilmiyorum, Sinan'ı nereye koyacağız bu hikâyede?

Özetlersek, zaman içinde Yeniçeri Ocağı'na hâkim rengi veren Bektâşilik oluyor. Zaten aleyhtarları da Bektâşilik üzerinden vuruyor yeniçerilere. Öte yandan, 1400'lerden 1600'lere, 1700'lere gelindiğinde, yeniçeriler askerî bir güç olmanın ötesinde sosyal hayatın önemli bir parçası haline geliyor, özellikle başkentte.

Evet, yeniçerilik, bilhassa son iki yüzyılında, bilhassa payitahtta Bektâşilikle yoğruluyor. 18. yüzyılda birçok şehirde, şehrin oligarşik yapısı içinde yeniçeriler bayağı bir unsur; Halep'te, Kudüs'te, Kahire'de, Selânik'te, Belgrad'da... Kimi yerde güç bayağı ellerinde, mesela 18. yüzyılda Belgrad'da ciddi bir yeniçeri oligarşisi var gibi görünüyor. Aralarında büyük toprak sahipleri var. Kahire'de ise bambaşka bir iktidar yapısı olduğu için yeniçerilik daha çok bir orta sınıf esnaflığı olarak tezahür ediyor. Yeniçerilik İstanbul'dakinden de farklı bir şekilde esnaflıkla örtüşüyor Kahire'de. İstanbul'da esnafın bazı kesimleri bundan uzak duruyor, ama belli kesimleri, mesela isyanlarda adlarını okuduğumuz Hammalan, Kahveciyan gibi kesimler arasında Bektâşilikle bayağı entegre olanlar var. Diğer mesleklerden olan da var, hepsi alt-orta sınıf diyebileceğimiz takım değil. Her halükârda, Bektâşiliği benimseyenlerin bir çekirdeği var, bir de etrafındaki gevşek ve esnek halkaları var. İlk iki yüzyılında, 1380'lerle 1580'ler arasında devşirmeliğin klasik uygulaması var, o sürede, Balkanlar'dan devşirilen çocuk sayısı asgarî 100 bin, azamî 300 bin olarak tahmin ediliyor. 200 bin dersek, yılda bin gibi bir ortalama söz konusu. Ondan sonra, giderek devşirme azalıyor, devşirmelik dışından yeniçeriliğe giren Türk, Müslüman kökenli insanların sayısı artıyor, yeniçerilerin sayısı genel olarak çok artıyor, sosyal hayatın içine düşmeleri böyle başlıyor...

I FOUGHT THE LAW (The Clash, "The Clash") *(mırıldanıyor)* "I needed money, 'cause I got none". Who mu?

Yaklaştınız sayılır. Aslında bir folk şarkısı, ilk defa 1959'da Sonny Curtis & The Crickets tarafından kaydedilmiş, sonra Dead Kennedys'den Green Day'e birçok grup yorumladı. Ama bizim favorimiz bu yorum.

Hatırlayamayacağım.

Clash.

Biliyorum tabii, bunu çok dinledim! "I fought the law and the law won..." Cohen'e telmih yapıyor gibi. Cohen "savaş bitti, iyiler kaybetti" diyor ya "Everybody Knows"da. *(mırıldanıyor)* "Everybody knows, the good guys lost."

"The deal was fixed" diye devam ediyor. "Maç şikeliydi" yani...

"Law" da öyle. *(gülüyor)* Yine Johnny Cash geliyor aklıma. İstanbul'da yaşayan bir Amerikalı dostum, Ed Mitchell, bana "Johnny Cash is a genius" (Johnny Cash bir dehadır) demişti. O zamanlar pek dinlememiştim, sonra çok dinledim, müthiş bir adam. Neyse... Punk dönemine denk gelseydi rahmetli Reşat Ekrem Koçu, acaba nasıl yazardı? Ucuna geldi, 1975'te vefat etti. Hippiliği nasıl İstanbul tarihinin içine aldı, "Blucin", "Blucinli kız" diye maddeler koydu "Giyim Kuşam Sözlüğü"nde; punk dönemine denk gelseydi nasıl bir şey yapardı? Punk'la "beden nakışçılığı" ilişkisini kurardı. Dövmeydi, zincirdi, halkaydı... Punk kültürünün hippi kültüründen ciddi bir farkı, saç ve beden işlemeciliğinde, nakışçılığında dereceyi yükseltmesi. Hippilikte uzun saç, uzun favori vardı...

Punk, Torlak hattına geçti.

Aynen öyle. Derviş tipinin en radikalinden Torlak tarafına doğru gittiler. Orada enteresan bir adım atıldı, tam nasıl yorumlayacağımı bilemiyorum, ama Reşat Ekrem kesinlikle bağlardı yeniçerilerin dövme kültürüne. Sırf dövme değil, uzun uzadıya anlattığı üzere Reşat Ekrem'in, 18. yüzyılda Cezayir'den çok moda geliyor. Cezayirli denizcilerin giyim, kuşam ve beden nakşı tarzı İstanbul'da bayağı moda oluyor.

Cezayir'deki yeniçeri kahvelerinden geliyor herhalde.

Evet, oradan geliyor yeniçeri bağlantısı. Dövmeler, baldır tarafını açıkta bırakan, bir paçası kısa pantalonlar... Bir de, göğüs açık cepken giyiyorlar, göğüs kıllarına boncuktan nakış yapıyorlar. Olaya bak. *(gülüyor)* Moda hep yukarıdan aşağıya giden bir modelde anlatılır. Saraydan bir moda çıkar, aşağıya doğru yayılır. Doğru, o da oluyor. Ama daha çok alt kesimlerden, hatta en aşağılardan bir yerlerden çıkıyor ve çok nezih çevreleri rahatsız edecek derecede kendi çocukları arasında popüler oluveriyor, hiphop ve punk gibi. Bu arada biçim değiştiriyor, bir-iki entelektüel dokunuş oluyor, o zaman millet hemen farketmeye başlıyor. İşçi sınıfından birinin punk'ıyla bilmem nerenin punk'ı arasındaki farkı tık diye görüveriyorsun, onlar çıkıyor ortaya. Bunlar da çizgisel gelişmeler değil. Ama eminim, Reşat Ekrem 18. yüzyıl üzerine anlattığı dünyayı punk'la bağlardı. Daha önce değinmiştik, 1790'larda Gaziantepli Mütercim Asım'ın sözlüğü, Arapça "el veşm" kelimesini dövmenin karşılığı olarak veriyor ve "günümüzde yeniçeriler arasında bunu yaptırmayan yoktur" diyor. Asım demişken, çok iyi bir deyim var Farsça-Türkçe sözlüğünde. Farsçasını veriyor, sonra "yani" diyor, "oda yağlamak; bizim burada adetimizdir, genç birileri evlenip yeni ev açtıklarında onların evine hayırlamaya gidilir, ki buna oda yağlamak denir".

12 Eylül'ün kafamıza dayadığı "IV. Murat" dizisinden "Kurtlar Vadisi"ne bir yol gider: "Fena fi'd devle". Yani devletin aşkın varlığı içinde kendi nefsini yitirmek, bu yoldan ermiş mertebesine ulaşmak. "Kurtlar Vadisi" bu "fena fi'd devle" ideolojisi içinde güvercin takla oynayan bir dizi.

Şimdilerde bir kesimin dilinde "house warming" diye Türkçeye giren deyişin Türkçesi.

Evet. *(gülüyor)* Öyle bir tabir varmış. Nereden nereye... Punk kültürü belki hippiliğin masumiyetini yitirmesiyle de ilgili bir geçiş. Daha sert bir şey. O tür şeyleri kabul etmeye pek teşne olmayan birine zor gelir o piercing'ler, halkalar, saçların diken diken gitmesi...

"Hippilerin masumiyetini yitirmesi" demeniz punk'ın sloganlarından birini getiriyor akla: "Bir hippiye asla itimat etme."

Güzel, doğru. "Hippilerin masumiyeti" derken ille pozitif bir şey değil kastettiğim. Fazlasıyla masum –"too innocent". O kadar da masum olursan, dünya boktan bir yer olur.

Joe Strummer da hippilikten punk'a geçmişti.

Değil mi! Peter Brown'ı bir daha anacağım. Bir keresinde tıkanmışım, "İki Cihan Âresinde"yi yazıyorum, hiçbir yere gitmiyor. Peter Brown'a söyledim, "ya" dedim, "bir ses bulamıyorum, tam böyle bir sesle konuşacağım, beğenmiyorum". Öyle ifade etmiştim, bilmiyorum bu size anlamlı geliyor mu? Peter Brown hikmetli laflar eder, "on yıl önceki kendine dönüp konuş, o sesi bul" dedi. Tak diye çözdü. Hakikten çözdü. Neydi derdim, nereden nereye geldim, neden ilk başta söylemek istediğim sesten artık memnun değilim, o beni taşımıyor. Hippilikten punk'a geçerken Strummer o sesin bir şeyi taşımadığını hissetti. Hepimizin hissettiği şeyler bunlar. Benim yaptığım küçük bir şey, Strummer'ınki çığır açan bir örnek. Hepimizin hayatında böyle bir şey var. Dolayısıyla, "özümü meydanda gördüm"; dönüp özüyle insan hesaplaşmayınca, kamuya yönelik söyleneceklerin hiçbirisi oturmuyor, yerini bulmuyor. "Bir hippiye asla itimat etme"yi Strummer söylemediyse bile, ona çok yakışacak bir şey, çünkü kendi yaşadı, biliyor, oradan geçmiş. Reşat Ekrem Koçu'da çok güzel bir şey daha: Bizim tarihçiliğimizde ve popüler tarihçiliğimizde hâlâ aşılamayan –Reşat Ekrem aşmış– bir şey var: "Onların kültür dünyası ile bizimki taban tabana zıttır ya da en azından o kadar farklıdır ki, böyle şeyleri bir arada konuşup benzetmek saçmadır." Reşat Ekrem çok rahat geçişler yapabiliyor, çünkü orada çok evrensel bir şey görüyor. İnsanı insan gibi anlamaya başladığın anda çeşitli evrensel bağlar zaten kuruluyor. Org, uzun saç, blucin, zart zurt, sonra açılıyor kapılar. Reşat Ekrem bu konuda tereddütsüz ve komplekssiz hareket etmiş ya, ona hayranım. Çok az insan yapabiliyor onu. Bir+Bir'in düzenli okurları değil ama, birçok insan "ya şimdi punk'la 18. yüzyıl denizcileri arasında ilişki kurmak nasıl bir şey!" diyecektir.

Ama var.

Şu veya bu benzetme yanlış olabilir ama, prensip olarak bu tavır doğru tavır. İkincisi: Var! *(gülüyor)*

Joe Strummer'dan, "Kanunla savaştım, kanun kazandı"dan ve Reşat Ekrem'den 1730'a, Patrona Halil isyanına gelelim. Tam 280. yıldönümündeyiz. Ayaklanma 28 Eylül'de başlıyor, kasım ortasına kadar sürüyor. 49 gün boyunca payitahtı, Reşat Ekrem'in deyişiyle, "baldırıçıplak ayak takımı yönetiyor". Tarihimizde bir kara delik bu. Herkes bilir, kimse bilmez; neydi Patrona isyanı?

Off... Damardan! *(gülüyor)*

"Gerici ayaklanma" deniyor. Reşat Ekrem de o dilin içinden anlatıyor. "Patrona Halil" adlı kitabının üstbaşlığı "Devletin gücünü zedeleyen bir serserinin romanlaştırılmış hayatı". Nasıl oluyor da, toplam otuz kişinin öncülüğündeki "baldırıçıplak ayak takımı" payitahtı ve imparatorluğu bir buçuk ay yönetebiliyor?

Cunta! *(gülüyor)* Cunta lafını müstehzi kullandım. Patrona Halil isyanına gelmeden 1703 Edirne vakası var, o isyanın lideri Çalık Ahmet'le Kenan Evren nasıl aynı kefeye koyulur! İkisi de istemez. *(gülüyor)* Çalık Ahmet'i birazdan konuşuruz, ama Evren'in hangi tarafta olduğu çok belli: 12 Eylül olduğunda "IV. Murat" dizisi yapıp kafamıza dayadılar. Tek televizyon vardı o zaman. Turan Oflazoğlu oyun olarak yazmış, ama dizi olarak çıktı karşımıza, Yücel Çakmaklı da var yapımda. "IV. Murat"tan "Kurtlar Vadisi"ne bence bir yol gider: "Fena fi'd devle". IV. Murat'ın Turan Oflazoğlu versiyonu, en azından özeti, "fena fi'd devle", yani devletin aşkın varlığı içinde kendi nefsini, kimliğini yitirmek, bu yoldan devletle vuslata varmak, ve ermiş mertebesine ulaşmak. IV. Murat'ın bir numaralı vasfı, "takdir edilecek" vasfı bu. Tabii devletin gücü halk için var ("fena fi'd-devle ve'l-mille"), o şekilde ahlâkî açıdan savunmasını yapacaktır, "Kurtlar Vadisi"nde de öyle. Bazen çaktırmadan, bazen göstere göstere tasavvufî bir dil kullanarak, bu "fena fi'd devle" ideolojisi içinde şinaverlik eden, güvercin takla oynayan bir dizi o.

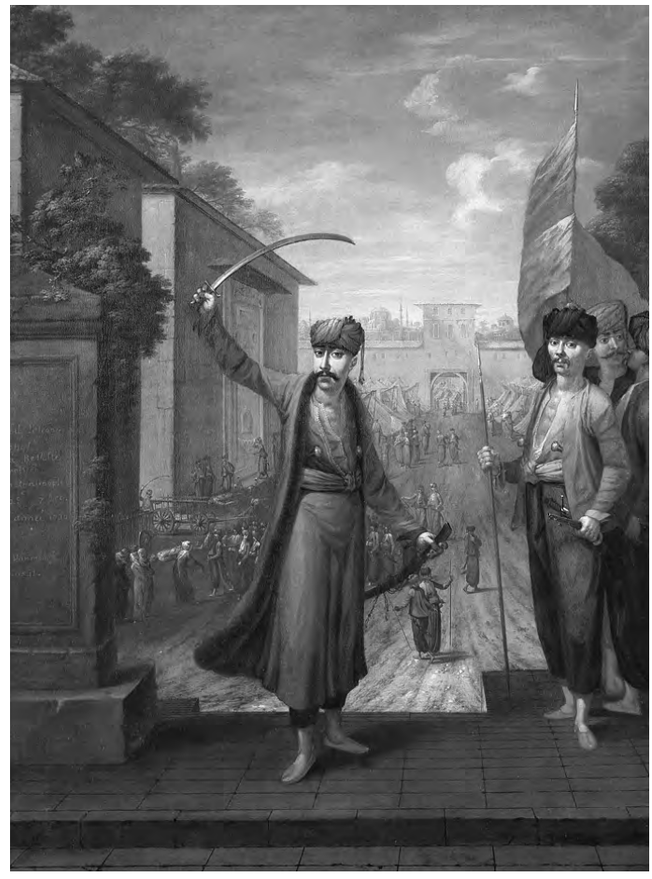
Çalık Ahmet'e ya da haleflerine, Patrona Halil'e ve Reşat Ekrem Koçu'nun deyişiyle "ayakdaş"larına gelirsek...

O kadar derin bir mevzu ki, neresinden girilir? O kadar büyük bir hikâye ki, her şeyin odağında aşağı yukarı. Master tezimden beri, ki otuz yılı geçti, bununla uğraşıyor zihnim. Tarih problemi olarak benim için büyük problem bu. Sırf Patrona hikâyesi de değil geniş olarak baktığımızda. O kelimeyi hiç sevmiyorum ama, kullanacağız mecburen. "Erken modernite", "erken modernlik" falan dediğimiz dönüşüm var dünyada 16. yüzyıldan itibaren. Yeni bir şehir hayatının oluşması, bunun büyük bir parçası. Tokyo, Yeni Delhi, İsfahan, çeşitli Ortaçağ geşmişleri olmakla birlikte Tebriz, Halep, Kahire, İstanbul; Avrupa'ya doğru git, Londra, Paris... Ve bunlarla birlikte yeni bir şehirli sınıflaşmanın ortaya çıkması. İstanbul bunlardan bir örnek, kendine has, kimi zaman başı çeken bir örnek. Hatta, yeni şehir hayatının birtakım unsurlarının, mesela kahvehanelerin gelişmesinde öncü. Burjuvazi kelimesini jenerik anlamında, dünya çapında bir olgu olarak kullanırsak, "şehürlü"lerin kendine has dünyasının, çelişkilerinin, çatışmalarının –isyanlar filan buralara bağlanacak– ortaya çıktığı çok, çok büyük bir perspektif var, Patrona'ları filan yerleştirebileceğimiz. Yepyeni bir tarihçiliğe doğru ilerliyor bizim saha, sırf bizim saha değil, Japonya, Hindistan, Avrupa tarihçileri de kendilerini gözden geçiriyorlar. Daha önceki hikâyede bir Ortaçağ vardı, bütün dünyanın karanlık, kapalılık, hanedanlar, mutlakiyetler, hurafeler içinde yaşadığı bir çağ. Sonra rönesansla birlikte Batı yırttı, kapitalizm, burjuvazi filan çıktı, bunlar aydınlanma çağını açtılar, sonra da sanayi devrimini yaptılar –ondan önce zaten bilim devrimi vardı. Dünyanın geri kalan kısmı bunun farkında bile olmadı, farkında olduğunda seyirci kaldı, ta ki Batı'nın demir güllesi sanayi devriminden sonra kafalarına inene ve "biz de adam olalım, Batı'ya bakalım, modern olalım" diyene kadar. Böyle bir anlatı vardı. Çeşitli uğraşlara rağmen bizim bu anlatıyı yendiğimizi sanmıyorum, gedik bile açabildiğimizden emin değilim. Hâlâ çok popüler, çok yaygın, bir şekilde insanların medyadan, okullardan, şuradan buradan kaptıkları hikâye hâlâ bu. Asıl sakat hikâye bu, buradan ta yeniçeri isyanlarını nasıl anlayacağımız sorusuna kadar bir yol var. Kendi Ortaçağ'ında hurafe âleminde, karanlıkta yaşayan insanlar değişmek, dönüşmek istemiyorlar tabii, ama birkaç aydın, Batı'dan bir kıvılcım almış birkaç insan, bu toplumu zorla da olsa değiştirmek, dönüştürmek istiyor. O kaba, cahil, karanlık, hurafe vs. çerçevesinde yaşayan güruh ve kendi çıkarları dolayısıyla onlarla birlikte hareket eden gerici ulema, bu tür gelişmelere karşı duruyor, tekrar tekrar posta koyuyor. Bu, bizim tarihimizde şeriatçılık ya da gericilik gibi kendine has biçimler alıyor ama, dünyanın her yerinde, Hindistan'da, hakeza Çin'de, avam ya bir şey anlamıyor bu olan bitenden ya da kendisine sunulduğunda karşı çıkıyor, ayaklanıyor. Bu anlatılar ciddi bir şekilde bütün dünyayı sarmış durumda ve hâlâ hâkim, gedik bile açamadık... Dertliyim de biraz.

Oysa ne zamandır çok ince ince, derin derin birçok tarihçi bunu çok güzel sorguluyor. Ama belki akademik kalıyor, belki belli bir entelektüel dili aşamıyor, onu aşan bir şekilde sunulamıyor, belki de insanlar onu duymak istemiyor, bu da var. İnsanlar diyerek tabii çok büyük bir genelleme yaptım, ama modernizmin hikâyesini şimdiye kadar anlatıldığı şekliyle içselleştirmiş olan ve bunu bu şekilde sürdürmeyi tercih edenler, aksini duymak istemeyenler var. Bunu da kabul etmek lâzım, hayat böyle bir şey. Ben daha doğru bir tarih anlatıyorum, ikna ol diye bir şey yok hayatta. *(gülüyor)*

Türkiye'deki siyasal yelpazenin en sağından en soluna, herkesin buluştuğu, hemfikir olduğu yegâne konu yeniçeriler. Buna ne diyorsunuz?

Buna, benim bildiğim iki istisna var. Biri Namık Kemal, biri Necip Fazıl. Çok farklı yerlerden, hak vererek söylemiyorum, ama çok ilginç bir şekilde sahip çıkıyorlar. Namık Kemal, Tanzimat'tan sonraki dönüşümlerden yeni ve modern bir istibdatın doğmakta olduğunu hissediyor. Malûm, zaten Yeni Osmanlılar hareketi ona karşı. Ve Yeniçeri Ocağı'nın istibdata meyyal bir monarşide çok yararlı ve gerekli bir denetleyici rol ifa ettiğini söylüyor. Necip Fazıl da Tanzimat'la birlikte ortaya çıkan Osmanlı-Türk modernleşme çizgisine olan muhalefetinden yola çıkarak yeniçeriliğin Osmanlı geleneklerini daha iyi savunacak bir yapı olduğunu iddia ediyor. "Yeniçeriler" diye bir kitabı var, baştan aşağı bu konuya hasrettiği... Hakikaten o kadar gıllıgışlı bir konu ki, neresinden tutsam... Bütün dünyada bir modernleşme hikâyesi var, modernizmin anlattığı, Batı'yla gayrısı arasında özcü bir ayrım üzerinden hareket eden ve Osmanlı-Türk modernleşmesinin ve Batı dışı modernleşme tecrübelerinin birebir benimsediği ve içselleştirdiği bir hikâye bu. Osmanlı-Türk modernleşmesi anlatısında yeniçeriler en önemli engel, bir numaralı muhalif. Onun için yok edilmeliydiler; yeniçerilerle ulemanın işbirliği sürekli gericilik olarak tezahür ediyordu ve onun aşılması gerekiyordu...

Patrona Halil'in Jean Baptiste Vanmour tarafından 28 Şubat 1730 tarihinde yapılmış portresi

Bu olgusal olarak doğru değil: Yeniçerilerle ulemanın isyanlarda birlikte hareket ettikleri yolunda bir önkabul var, ama çoğu zaman ulema yeniçerilerden değil, saraydan, iktidardan yana.

Çoğu zaman demesek bile zaman zaman. En azından organik birliktelik yok. İkincisi, çoğu zaman aslında ulema bölünen bir yapı. Çünkü yeniçeriler bir noktadan sonra çok ustaca –çünkü mecburlar– siyasî müttefik arayışında. Ulema içinde kendilerine yandaş buluyorlar. Ulemayı karmaşık ve sofistike bir entelektüel yapı olarak görürsek, onun içinde kendilerine daha yakın muhalif sesleri bulmaları –bunların bir kısmı kariyerist de olabilir, "o şeyhülislam gitsin, yerine ben geleyim", nitekim öyle örnekleri var– o kadar da zor olmuyor. Ayrıca, Osmanlı ulemasının devletle birebir örtüştüğü bir durum yok, kimi zaman, çok kaba söylersek halkla devlet arasında zamk olma, uzlaştırıcı olma gibi bir rolü var İslâm tarihi boyunca. Ulemanın en azından kendisine yakıştırdığı bir rol bu. Yeniçeri isyanlarının bir bölümünün çok ciddi halk ayaklanmaları olduğunu düşünürsek, ulemanın bir kesiminin onların yanında yer alması o kadar da şaşırtıcı değil. Kendi çıkarı için de olabilir, belli şeyleri düşünüp hissettiği için de olabilir, fraksiyonlaşma buna müsaade ettiği için de olabilir. Mesela Edirne vakasında, 1703'te, ulema büyük çapta yeniçerilerin yanında, Edirne'ye birlikte yürüyorlar. O da muazzam bir isyan; Yeniçeri Ocağı'ndan, hatta değişik ocaklardan ve esnaftan binlerce insan ve ulemadan herhalde yüzlerce insan, hep birlikte İstanbul'dan Edirne'ye yürüyorlar. Ciddi bir kararlılık ister, organizasyon ister. Oralarını daha sonra konuşabiliriz, ama dediğiniz gibi, olgusal olarak doğru değil, yeniçerilerle ulema arasında ideolojik ve sosyolojik anlamda organik bir bağ yok. Bazen oluyor, bazen olmuyor, olduğunda kısmî oluyor veya olmuyor. Yeni şehir hayatının kendine has çelişkilerinde yeniçerilik etrafında gittikçe büyüyen, 16. yüzyılın sonlarından, o kriz döneminden başlayarak gittikçe büyüyen bir şehir halkı zümresi var...

Edirne yürüyüşünden 27 yıl sonra patlak veren 1730 Patrona Halil isyanı "gerici ayaklanma" olarak anlatılıyor, ama ayaklanmanın başlangıcında, gericiliğin alâmet-i farikaları sayılan yeniçeriler ve ulema isyancıların safında değil.

Patrona isyanına, 1730'a gelene dek 150 yıllık bir birikim var. O siyasî birikimi anlamadan Patrona Halil ve arkadaşlarının ne yapmak istediğini de anlayamayız. İsyanın başında yeniçeriler yok, ama isyancılar hemen yeniçerilerle birlik olmak istiyorlar. Burada şunu da kaydetmek lâzım: Bu devire geldiğimizde, yeniçeri kimliği sivilden askere geniş bir yelpaze içeren bir kimlik. Bir, kışlasında yaşayan, hâlâ askerlikle uğraşan 15-20 bin insan var. Ama onların da artık şu veya bu sebepten sivil hayatla ilişkileri var. Mesela 1826'da, yeni odalar, yani kışlalar topa tutulduğunda... Koçu'nun anlattığı bir hikâye var, orada topa tutulanlar arasında bulunan bir delikanlının sevgilisi, Benli Fatma, "saçı açık, ayağı üryan, frenk avretleri gibi sokakta tüfekle koşturup sevgilisini kurtarmaya gidiyor". Sonra başına ne geldiğini bilmiyoruz. O kışlada yaşayan, hâlâ asker kategorisinde saydığımız 15-20 bin kişinin bile sivil hayatla güçlü bağları var. Onların dışında, yeniçeri taslakçısı denilen insanlar var. Bunlar taslakçı olarak yazılıyor, adları aynen böyle. Bunlar yeniçeri gibi maaş almıyorlar, yeniçeri gibi talim yapmıyorlar, ama yeniçeri ocağının ferdi sayılıyorlar, kollarına oranın dövmesini vurdurma hakkı kazanıyorlar. O onlara bir aidiyet, bir kimlik veriyor. Onların başına bir şey gelirse ocaktan yeniçeri abiler onları koruyor, kolluyor. Böyle bir bağlantı var, ama maaş almak, talim yapmak, savaşa gitmek anlamında yeniçeri değiller. Bir boşluk olursa savaşlarda, belki ocağa girecekler. Bir, böyle bir yeniçeri taslakçısı zümresi var, bir de bunlara –bu taslakçıların çoğu esnaf, zanaatkâr– çok özenen insanlar var. Onların yeniçerilerle duygu bağı var, öyle diyeyim. Onların kahvelerine takılıyorlar, Yeniçeri Ocağı'yla birlikte atıyor kalpleri; siyasî olarak, kültürel olarak. Onbinlerden konuşuyoruz 1730'a geldiğimizde. Ve bunları aileleriyle birlikte düşünürsek, herhalde İstanbul nüfusunun bir çeyreğinden konuşuyoruz. Bir de bunların dışında, bunların en azından bir kesimine zorba gözüyle bakan, onlardan kaçan eden de var. Koca İstanbul, çeşit çeşit insan... *(gülüyor)*

Yeniçeriler birçok isyan sonucunda sırasıyla şu hakları elde ediyor: Kışla dışında yaşama hakkı, evlenme hakkı, savaş zamanı haricinde askerlik dışında işler yapabilme hakkı... Giderek esnaflaşıyorlar, zanaatkârlaşıyorlar ve eski savaşkanlıkları kalmıyor. Birçok savaşa itirazları var.

Var, var ama, bu son söylediğiniz siyasî bir muhalefet. Askerî olarak görev yapmak zorunda kaldıklarında bayağı ciddi ve sadıkane askerlik yapanlar hâlâ var. Yeniçeriler "bozulma" denen dönemden önce de sosyal hayatla ve siyasî hayatla ilgilenebiliyor. Zannedildiği kadar toplumsal hayattan tecrit edilmiş bir çevre değil. 1521'de, Kanunî'nin ilk senesinde bir yeniçerinin sultana yazdığı bir arz, bir dilekçe var. Orada diyor ki, "Zihne'de (şimdi Kuzey Yunanistan'da, Yunan Makedonya'sında) babamdan kardeşimle bana bir toprak kaldı, kardeşim o toprağı işletirdi, İstanbul'a gelir giderdi. İstanbul'da uzun kaldığında orada zeamet sahibi olan subaşı el koydu o toprağa, haksızlık ediyor, biz toprağımızı geri isteriz". Resmî bir dilekçe, gizli bir alt yoldan gidiyor değil. Yeniçerilik sosyal hayattan tecrit edilmiş bir çevre değil, ama büyük çapta devşirmenin getirdiği, kışlada yaşamanın getirdiği bir durum söz konusu. Ama Edirne vakası var, Buçuktepe vakası var... Fatih'in ilk iki yıllık bir saltanatı vardır ya, babası II.

Murat tahttan feragat ettiğinde, Buçuktepe'de yaşanan bir isyan var, o isyanda da yeniçerileri sadece ve sadece askerî taleplerle çıkan bir zümre olarak görmüyoruz. İlk isyanları odur. Ama 150 sene sonraya, 1589'a geldiğimizde, dükkân ehlinin yeniçerileşmesi olgusu var. Bu iki yönlü bir gelişme: Bir yandan Yeniçeri Ocağı'ndaki insanlar çarşı-pazar işlerine daha yakından el atar oluyorlar, bir yandan çarşı-pazar ehlinden insanlar –ama onların da belli bir kesimi, kahveci, tellak, manav, hamal filan– yeniçerilerle yakınlaşıyor. Bu kesime "lumpen esnaf" demiştim master tezimi yazarken, ama lumpen kelimesi çok aşağılayıcı kullanılıyor artık, ondan vazgeçeceğim. Lumpen kelimesi sosyolojik ve nötr, tanımlayıcı bir şekilde kullanılabilir. Esnaf teşkilâtının kendi yapısı içine alıp barındırmadığı, iyice marjinalize edilmiş zanaatkâr kesimler diyebiliriz bunlara, seyyar satıcılar filan. Dükkân sahibindense seyyar satıcılar, Patrona Halil'in kader ortağı Muslu Beşe seyyar satıcılık yapıyor, manav dükkânı açıp açmadığından hâlâ emin değilim. Alt-orta sınıf ve orta sınıfın bazı kesimleri Yeniçeri Ocağı'yla az önce resmettiğimiz tarzda bir ilişki kuruyor 16. yüzyıl sürecinde. Bu süreçte bekârlar dediğimiz sosyal hadise de ortaya çıkıyor. Bekâr, sosyolojik bir kategori değil bizim için; evlenmemiş insan. Ama Osmanlılarda 16. yüzyıldan itibaren belli bir sosyal tip oluyor. Arnavutluk'tan, Kürt eyaletlerinden, Türkmen takımından, çıtaklardan, poturlardan tası tarağı toplamış, orada kendine gelecek görmediği için ya da şehir hayatının cazibesi ya da her ikisi birden, "birisi olmak istiyordum" meselesi var ya, şehre kapağı atmış, orada bir hayat kurmaya çalışan insan tipi...

Gurbetçiler...

Evet, gurbetçiler. Bunların sayıları çok artıyor. Millet bunların mahalle içinde oturmasından –milleti sosyolojik anlamında kullandım, "millet denize giremedi, halk plajları doldurdu"– rahatsız oluyor. Bekâr odaları yapılması başlıyor, öyle bir kurum başlıyor. Bekâr odalarının kapıları belli saatlerde açılıyor, belli saatlerde kapanıyor; ciddi denetleyici mekanizmalar var. Bekârların sayısı çok artıyor, herhalde evlenme yaşı averaj olarak çok yükseliyor. Hiç evlenmeyen insanlar önemli rakamlara ulaşıyor. Böyle önemli bir sosyolojik kategori var. Bu insanlar da yeniçerilerle yakın ilişki içinde. Şimdi, benim Osmanlı'nın Vietnam'ı dediğim İran savaşı dönemine bakalım. O dönemde üst üste birçok isyan patlıyor. Bunların en büyüğü, 1589 Beylerbeyi vakası. O isyanın temelinde para tağşişi meselesi var. Paradaki gümüş değeri yüzde 50 düşürülüyor. Bu para tağşişi maaşlı askerin belini büküyor tabii. Gaziler gelmiş, savaş devam ediyor, hem maddî kayıplar, hem insan kayıpları, hem manevî kayıplar... Yine Vietnam'a benzetilebilecek şekilde, 1580'lerde kahvehanelerde yeni bir edebiyat, yeni bir müzik, yeni bir şiir kültürü çıkmış. 1582'de meşhur "Surnâme", esnaf alay geçidi sırasında kahveci esnafının "Karacaoğlan'dan türküler çığırdıklarını" söylüyor. Bu sosyal bağlamda para tağşişi ayaklanmanın fitilini ateşliyor. İsyanın hedefi "para ıslahatı"nın başındaki Rumeli Beylerbeyi Doğancı Mehmet Paşa. İsyan bayrağını açmadan önce şeyhülislamdan fetva istiyorlar. "İsyan edebilir miyiz?" diye fetva istemiyorlar tabii. Böyle saçmalıklar yok, hiçbir zaman yok. Bir sofistikasyon var. Çok pundunda bir soru soruyorlar, lisan-ı münasiple: "Zuyuf akçe ile maaş aldığımızda, –yani zayıflatılmış akçeyle; bazı Osmanlı yazarları o akçeye 'çiğ tanecikleri gibi hafifti' diyor, ya da 'badem yaprağı gibi eline koyup üflesen uçacak' diyor Mustafa Ali– bu akçeyi esnaf kabul etmediğinde, onlara zorla kabul ettirme hakkımız var mı?" Çok yaman bir soru. Çünkü cevap belli, tabii ki hayır. Alışveriş rızayla olur, şeriatta böyle. Ama eğer esnafa zorla kabul ettiremezse, yeniçeri ya da o isyanın başını çeken kapıkulu sipahisi aslında, her halükârda ulûfeli, ulûfesiyle geçinemez duruma düşüyor. O anda, devletle nimet-hizmet mukavelesi düşmüş oluyor, sakıt oluyor. Eğer yeniçeri devletin nimetini kabul eder ve buna karşılık isyan ederse, "küfrân-ı nime" durumuna, yani nimete küfreden nankör durumuna düşer. Ama nankörü aşan bir boyutu var bunun, sırf ahlâkî değil, hukukî bir tarafı da var: "Küfrân-ı nime" olan, bagî olur, bagî olanın da katli vaciptir.

Çalık Ahmet'le ilgili iki muazzam veri var. Bir, Dimitri Kantemir, "Çalık Ahmet" diyor, "halkın çok saygı duyduğu, çok efendi bir liderdi". İkincisini Naima söylüyor. Tabii takdir ederek söylemiyor: "Bu Çalık Ahmet denen rezil herif 'yahu bizim hanedanla manedanla ne işimiz var, bir cumhur ve tecemmu devleti kuralım' diyesi oldu."

Bagî ne demek?

Eşkıya gibi, şerî açıdan daha güçlü ve daha teknik bir kelime. Bagî olanın katli vaciptir. Ama eşkiyayla pazarlık yapılabilir. *(gülüyor)* Zaten Keçecizâde Molla'nın meşhur dörtlüğü var ya, "yeniçeriler kaldıra kaldıra kazanı, sonunda söndürdüler ocağı" diye gider mealen. Onun ilk iki mısraında "Küfrân-ı nime olup bagî" diyor. O terimleri Keçecizâde de kullanıyor. Keçecizâde orada devletin yanında, tasvip ediyor olan biteni, "kaşındılar, buldular" demeye getiriyor... 1589 isyanındaki fetva bana çok şey söylüyor, çünkü orada, dediğim gibi, muazzam bir sofistikasyon var. Bir kere şeyhülislam katına kadar varan bir ittifak kurmuş oluyorlar. İleriki isyanlarda da bazen böyle oluyor. Bazen şeyhülislamla olmuyor, ulemanın başka katmanlarıyla anlaşıp mümkünse şeyhülislamı değiştiriyorlar, bazen yeniliyorlar. 1589'da, aldıkları cevabı kullar –yeniçeriler demeyelim, çünkü başı çekenler kapıkulu sipahileri– açısından başkaldırının, siyasî hareket diyelim ona, o siyasî hareketin meşruluğunun kanıtı olarak görüyorlar. Ve ondan sonra harekete geçiyorlar. Beylerbeyi Doğancı Mehmet Paşa'nın kellesini istiyorlar ve alıyorlar. Tabii bu olayların şiddetinin sevimli kılınacak bir tarafı yok, çok şedit şeyler yaşanıyor. Ama derdimiz o değil. Derdimiz ne olup bittiğini anlamak. Her aktörün perspektifinden, bilhassa bu harcanmış, marjinalize edilmişlerin...

"Ötekileştirilmiş" diyebiliriz pekâlâ. Resmî tarihteki "ötekileştirilme"ye en güzel örneklerden biri yeniçeriler, değil mi?

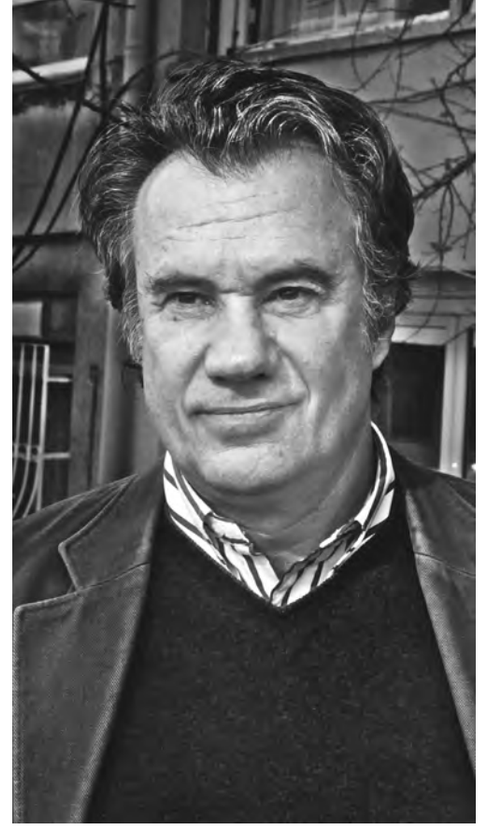
Ötekileştirilmiş. *(gülüyor)* Valla öyle. Bizim modernleşme hikâyesinde devamlı "istemezük!" diye bağırıp çağıran bir çapulcu takımı, dejenere, yoz, bozuk birileri var. *(gülüyor)* Yeniçeriler hiçbir zaman "biz bunu istemeyiz" diye sokağa dökülmüyor. Hiçbir isyan böyle değil. Kendi aralarında müzakere ediyorlar, ne yapmalı ne etmeli diye. Ve şeyhülislama gidip fetva istiyorlar, ama fetvayı "biz şimdi isyan edeceğiz" diye isteyemezsin tabii. Fetva talebi –modernize ederek söylüyorum– şöyle: Devletin bize, asker olarak hizmetlerimiz karşılığında verdiği para, çarşıya gittiğimizde esnaf tarafından kabul görmüyorsa, bizim onu zorla kabul ettirme hakkımız var mıdır? Tabii ki fetva, "hayır, yoktur" diyor. O zaman devlet onlara maaş vermemiş oluyor, çünkü maaş, adı üstünde maişet, geçinme imkânı demek. Yeniçerilerin devletle böyle bir "sözleşme"si var. Devlet ona nimet verecek ki, o da devlete velinimeti olarak hizmet edecek. Hizmet ve nimet karşılığı var. Yeniçeriler devletle ilişkilerini birçok asker zümrelerinde olduğu gibi bir mukavele olarak görüyorlar. Biz şu, şu hizmetleri verdiğimiz sürece şunu, şunu istemeyiz, şunu bekleriz deme hakkını kendilerinde görüyorlar. O mukavelenin bozulduğuna hükmettiklerinde meşru olarak siyasî adım atabilir görüyorlar kendilerini. Esnaf teşkilâtı için de böyle, "devlet ne derse yapalım", yok böyle bir şey. "Hayır" diyor, "bizim hakkımız, geleneğimiz, adet-i kadimemiz şudur" ve çatır çatır istiyor. Alıyor, alamıyor, ayrı konu.

"Kazan kaldırma"nın sembolik anlamı ne?

İş büyürse kazan kaldırılıyor, önce çorba kâseleri ters çevriliyor. Çorba kâselerini ters çevirmek, herhangi bir ritüel değil, çorbayı aldığı anda devletten nimetini kabul etmiş oluyor. Nimet-hizmet ilişkisinin bozulduğunu düşünüyorsa, "çorbanı yere çalarım" diyor. Bu, son derece anlaşılabilir sembollerle, son derece anlaşılır dertlerin, son derece anlaşılır bir şekilde siyasî müzakeresi. İşin içinde insanların ölmesi, ölmemesi, o siyasî yapıların, o düzenlerin getirdiği sonuçlar. Kısmen insanî zaafların, zorbalıkların, zulümlerin, istibdatın ve mukabillerinin getirdiği şeyler, ama altında yatan siyaset dünyası, kendi içinde mekanizmaları olan bir dünya ve yeniçeriler bunları sonuna kadar kullanmak istiyorlar. Maaşları eksik verildi mi tabii ki itiraz edecekler. Bugün hangi kesim maaşları, bir ay, iki ay, üç-dört ay geciktiğinde –bunlar yeniçerilerin 17. yüzyılda sık sık başına gelen şeyler– "ne yapalım, biz sadık bir şekilde hizmet ederiz, devletimiz ne zaman maaş verirse verir" der? Para, maaş, açlık gibi nedenlerle ortaya çıkan isyanlar çok basit şeyler değil, birebir mide guruldamasının siyasî sonuçları da değil. Onların içinde, onlarla demlenmiş bir şekilde geçen sosyal değerler var, anlam dünyaları var. O maaş, sadece maaş değil, aynı zamanda nimet. Nimet kelimesi üzerine kaç atasözü var! Maaşları aldıklarında ve çorbayı içtiklerinde, üç ayda bir, akide şekeri dağıtıyor yeniçeriler. Akide ne demek? Akit, mukavele demek. Para şeklinde, mangır, bakır para şeklinde kesilmiş akide şekerleri dağıtıyor yeniçeriler. Yani sembolik olarak onlar da geriye maaş veriyorlar. Derin anlam dünyaları var. Sonra kalkıyoruz, neyse...

1589 Beylerbeyi vakasından 1703 Edirne yürüyüşüne, belli başlı isyanlar ya da Osmanlı tarihinin dönüm noktaları denebilecek anlar neler?

1622 büyük trajedi, Genç Osman büyük trajedidir. Ama Genç Osman olayını bir trajedi, yeniçerilerin

yaptığı ise serkeşlik olarak anlatılması, hikâyenin çok eksik anlatılması demek. Polonya seferinde Genç Osman yeniçerilerin yeterince disiplinli davranmadığını düşünüyordu, belki haklı diyelim. Kahve içmelerine gıcık oluyor. Bu ayrı konu. Ama kendi askerini oka tutuyor, sırf ibret olsun diye. Yeniçeri Ocağı gibi kadim gelenekleri olan bir teşkilâtın böyle bir şeyi kaldırması kolay değil. 1651'de Kösem Sultan'ın öldürülmesi çok önemli. Birçok tarih "kötü kadın" olarak yazar. Evliya Çelebi, kendi örgülü saçlarıyla boğulup öldürüldüğünü anlatıyor bayağı duygulu bir şekilde. Ve de esnafın dükkânları kapatıp üç gün yas tuttuğunu yazıyor. İyi devlet / kötü gericiler, akılcı devlet adamları / zorbalar güruhu gibi ikilemlerin hiçbiri yürümüyor buralarda. Kösem Sultan'ın bugünkü tabirle çok ciddi bir network'ü var, ticarî yatırımları var, siyasî bağlantıları var, yeniçerilerle yakın ilişkisi var. 1655'te bir esnaf ayaklanması oluyor. "Yeniçeri zorbaları"na karşı denilen bir hareket. Üç yeniçeri ağasına karşı; Ahmet Refik o dönemi "ağalar saltanatı" diye isimlendirmişti, o ağaların şehirde kurduğu oligarşik bir yapı var. Esnaf, aşırı vergilendirme meselesi var, ayaklanıyor. O esnaf ayaklanmasında da çok kadim semboller kullanıldığını yazıyor Evliya, bu da çok gözden kaçar. Debbağ esnafı, dericiler yani, eski Ahi geleneklerini en kuvvetle koruyanlar. Evliya –İran komünizmine geçiyoruz burada– "aynen" diyor, "Kawe'nin demirci olarak Dahhak adlı zalime isyan ettiği şekilde, Kawe sancağı çektiler ve zulme karşı adalet arayışıyla meydana düştüler". Kimse "üç kuruş verdin, dört kuruş vereceksin" diye meydana düşmüyor. Bu başlı başına çok önemli bir şey. Uğruna ölünecek değerler, gelenekler, semboller var insanlar için. 1648, '51, '55, '56'da ciddi isyanlar var. Kadızâdeliler hareketi o yıllarda büyük çapta patlak veriyor. Üstüvanî Efendi diye Şam'dan gelmiş bir vaiz var, Kadızâdeliler hareketini temsil ediyor, adamlarıyla "sokağa çıkası olmuşlar", öyle anlatılıyor, ellerinde sopalar, silahlar, bütün tekkeleri yerle bir edecekler. Onlar her türlü tekkeye karşı. İşte tam o noktada Köprülü Mehmet Paşa örfî idare diyebileceğim bir şekilde duruma el koyuyor, yeniçerilere bir şamar, Kadızâdelilere bir şamar. Hani Kenan Evren, "soldan astık, ama sağdan da astık" dedi ya, öyle. Köprülü'ye biraz haksızlık oluyor, onu da söyleyeyim. Sekiz yıl içinde İstanbul acayip dört isyan yaşıyor: 1648, '51, '55, '56... Sonuncusu Vaka-i Vakvakiye denilen olay, çünkü cennetteki meşhur vakvak ağacı misali, başaşağı asıyorlar öldürülenleri, Sultanahmet'teki ulu bir çınar ağacına. Düşünün, İstanbullu bir sabah kalkıyor, zaten sekiz yıl içinde ne isyanlar görmüş, Atmeydanı'ndaki çınar ağacından öldürülmüş insanlar sarkıyor. 1656'dan sonra, saray Edirne'ye taşınıyor, İstanbul'dan bezmiş. Malûm, Avcı Mehmet dönemi, yönetim büyük çapta Köprülülerde, önce babası, sonra oğlu Fazıl Ahmet Paşa'nın elinde. Avrupa'da çeşitli başarılar kazanılıyor, Uyvar kalesinin fethi filan. Ama bu arada Vanî Mehmet Efendi –bu Üstüvanî'den farklı biri–, Kadızâdelilerin üçüncü kuşağı, çok etkin. Fazıl Ahmet'in arkadaşı. Zorla değil ama, çeşitli ihtida hareketleri, İslâmiyet'e döndürme girişimleri var. Bir de bazı Bektâşi tekkeleri, bilhassa Edirne'deki güreşçiler tekkesi yerle bir ediliyor, Vanî Mehmet'in emriyle. Güreşle Bektâşiliğin ilişkisi çok derin... Şeyh Bedreddin'in doğduğu Simavna ile Kızıl Deli'nin arasında orijinal Kırkpınar var. Edirne'den batıya doğru giderken yarım saat sonra Simavna, Simavna'nın ucunda Kırkpınar, onun yarım saat ötesinde Kızıl Deli. Edirne'de de güreşçiler tekkesi. Bunlar herkesin aktığı, birbirini tanıdığı network'ler. Bundan 31 yıl sonra, 1687'de bir isyan daha var, II. Viyana Kuşatması'ndan sonra. Sırf kuşatmanın başarısızlığından değil ama. Habsburg orduları Balkanlar'ı yerle bir ediyor. Bir Pax Ottomana'dan söz edebilirsek, Balkanlar'da 250 yıl süreyle büyük başarıyla sağlanmış bir şey bu, devlet açısından bakarsak. İki buçuk asır sonra Üsküp'e giriyor Habsburg orduları, yakıp yıkıyorlar. Edirne'de millet siper kazıyor korkusundan, Edirne'ye kadar inecekler diye. 1685-86. 1687'de Avcı Mehmet'e karşı isyan patlıyor. Ona da halk arasında, o devrin bir kaynağında, "babası am delisi, kendisi av delisi" deniyor. Babası, Evliya'nın deyişiyle, "elinde zekeriyle ölen" Deli İbrahim. 1687 isyanında şöyle önemli bir olay var: İlk defa, Osmanlı hanedanına karşı –asilerin hiç alternatif muhayyilesi yok deniyor ya– "hanedanı istemiyoruz, Kırım hanını, Giray Han'ı sultan yapalım" diyorlar. Olmuyor malûm, saray büyük çapta Edirne'de yaşamaya devam ediyor, sultan değişiyor, vezir değişiyor. Şimdi geliyoruz 1703'e, Edirne vakasına. O bir şehrin yürüyüşü. Binlerce yeniçeri, binlerce esnaf – en "düzgününden" en lumpen esnafına–, kendisini ne Yeniçeri Ocağı'na ne bir esnaf loncasına mensup yazdıramamış binlerce insan, bekâr takımı filan... Aralarına ulemadan da katılan çok var, Şeyhülislam Feyzullah Efendi'ye muhalif onlar. "İstanbul coştu da huruç eyledi / Kulların istemez bil padişahım" diye redifli çok güzel bir şiir vardır, onu söyleyerek yürüyorlar. O isyanın lideri Çalık Ahmet Paşa, benim okuduğum Osmanlı kaynaklarında "erazil taifesinin başı, haytanın biri", hatta Patrona'yı biraz çağrıştıracak şekilde "serseri, serkeş, işe yaramaz; etrafına bir sürü çapulcu toplamış" filan diye anlatılır. Çalık Ahmet'le ilgili iki muazzam veri var, bu konuyu bir daha düşünmemizi gerektiren. O yılları İstanbul'da yaşayan büyük müzisyen, aynı zamanda büyük tarihçi Dimitri Kantemir'in çeşitli Avrupa dillerine çevrilmiş –hâlâ tam çevrilmedi Türkçeye– on ciltlik muazzam bir tarihi var. Osmanlılardan kaçıyor, Petro Rusya'sına yandaş oluyor, Osmanlıları ne içinden ne dışından gibi bir perspektiften yazıyor. Ve birçok konuda Osmanlı tarihçilerinin rivayetlerinden farklı şeyler söylüyor. Biri de bu: "Çalık Ahmet" diyor, "halkın çok saygı duyduğu, çok efendi bir liderdi". Ve de "isyancıların dükkânlara, evlere sataşmaması için elinden gelen tedbiri aldı, çok da başarılı oldu". Hadi, buyrun şimdi. İkincisini Naima söylüyor. Tabii bunu takdir ederek söylemiyor: "Bu Çalık Ahmet denen rezil herif 'yahu bizim hanedanla manedanla ne işimiz var, bir cumhur ve tecemmu devleti kuralım' diyesi oldu." Cumhur ve tecemmu devleti!

Tecemmu ne demek?

Cem, cemaat, cemiyet... Bir sonraki satırdan anlıyoruz ki, Çalık Ahmet Paşa'nın Tunus ve Cezayir ocakları tecrübesi var. Herhalde Tunus ve Cezayir ocaklarındaki gibi bir oligarşik cumhuriyet var kafasında. Çünkü yeniçeri dayıları, onların çok yakından tanıdığı yerel ulema ve eşraf ailelerinden bazıları, bazı denizciler ve zaman zaman onlara katılan şehir ileri gelenlerinden oluşan bir idaresi var, Trablusgarp –Libya yani–, Tunus ve Cezayir ocaklarının. Bu üç ocak, yeniçeriler için muazzam bir siyasî tecrübe laboratuarı. Çalık Ahmet'in zihnindeki herhalde böyle bir şey. Ama hanedanı kaldırmayı teklif etmek, hanedansız bir düzen düşünmek o dönemde çok radikal bir tahayyül.

1703'teyiz. Patrona isyanına daha 27 yıl var.

Evet. Patrona'ya gelmeden önceki birikim dediğim bunlar. Bunlar yaşanıyor, anlatılıyor, şiirleri, hikâyeleri var. Kendilerini seslendirmekten aciz insanlar değiller, bir kere kahvehane literatürü çok geniş, âşıklar bunları yazıyor. "Kulların istemez bil padişahım"ı sazla söylüyorlar. Şöyle hikâyeler anlatılıyor: "Kahvede bu deyiş söylenirken başlar öne eğilir, herkes nazlı nazlı iç geçirirdi." Daha ileriki bir tarihte "noksan isyan bizde bol Hacı Bektaş" denecek. Bunlar şiir, deyiş, nefes, hikâye yoluyla aktarılan siyasî tecrübeler. Bu tecrübeler orada yaşanıp orada bitmiyor, değerlendirilerek eklemleniyor, kuşaktan kuşağa aktarılıyor. Bu isyanların hepsinde Yeniçeri Ocağı yok, olduğunda da her birinde lider konumunda değil. Ama süreç içinde yeniçeriler giderek, bilhassa 1648'de kapıkulu sipahileriyle girdikleri, iç savaşı andıran ve sipahilerin kökünü kurutan arbededen sonra hele, bir tür sosyal hareket, siyasî hareket haline geliyor ve isyan etmek, iktidar değişikliği gerçekleştirmek isteyen kim olursa olsun, müttefik olarak müracaat ettikleri ilk adres oluyor. Baştaki sorunuza dönecek olursak, evet, 1730 Patrona İsyanı Yeniçeri Ocağı'ndan başlamıyor, ama sosyolojik ve siyasî olarak onlara çok yakın düşen belli bir zümre arasında başlıyor, onlar da tak diye gidip ocaktan işbirliği istiyorlar. O noktada ocak şunu yapabiliyor: Ulemada muhalif bir fraksiyon olduğunu biliyor, oraya haber uçuruyor. Saray bostancıları arasında kendilerine yandaş birileri olduğunu biliyor, oraya haber uçuruyor. Siyasetin doğasında yok mu bu? Tabii ki ittifak arayacaksın. Taleplerini koyuyorlar ortaya, talepler yerine gelmezse iş büyüyor. ✚

efektlerden değil Hitchcock'tan korkanların dergisi
altyazı
AYLIK SİNEMA DERGİSİ
100.
ÖZEL SAYI KASIM'DA
www.altyazi.net

FEN VE TABİAT DÜŞLERİ

İNSANDA ŞİDDET TEMAYÜLÜ (2) **Tuncer Erdem**

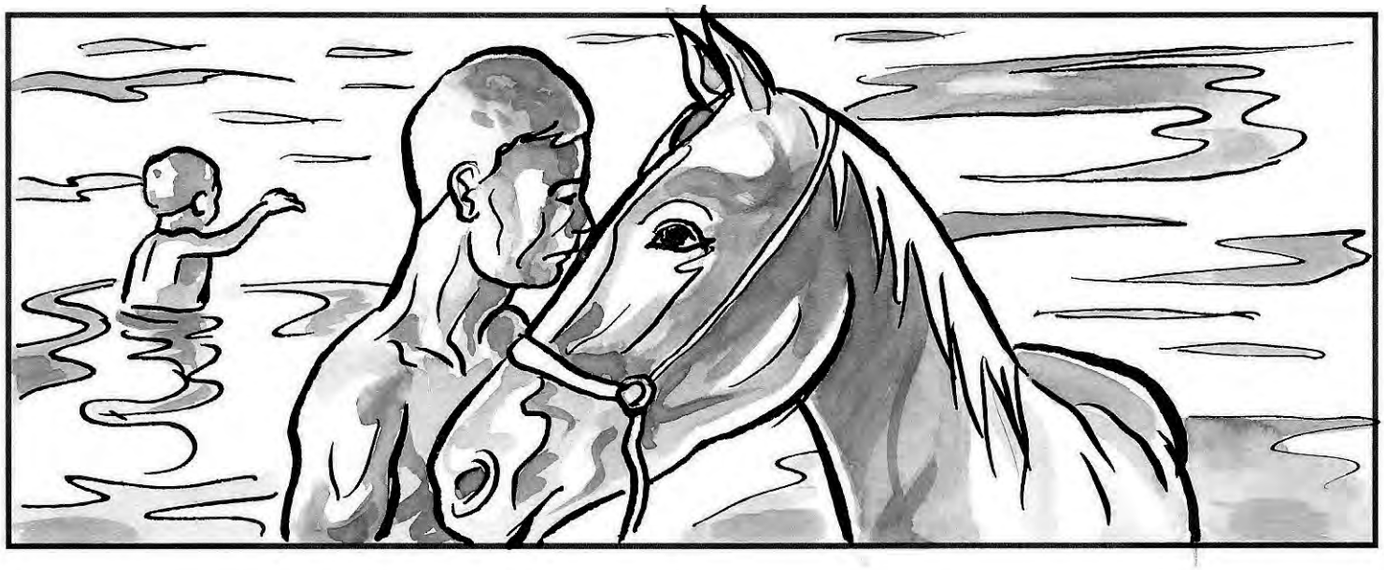
karşına neyin çıkacağı bilinmez derin rüyalarda, ıssız kasabalara yapılan yolculuklarda

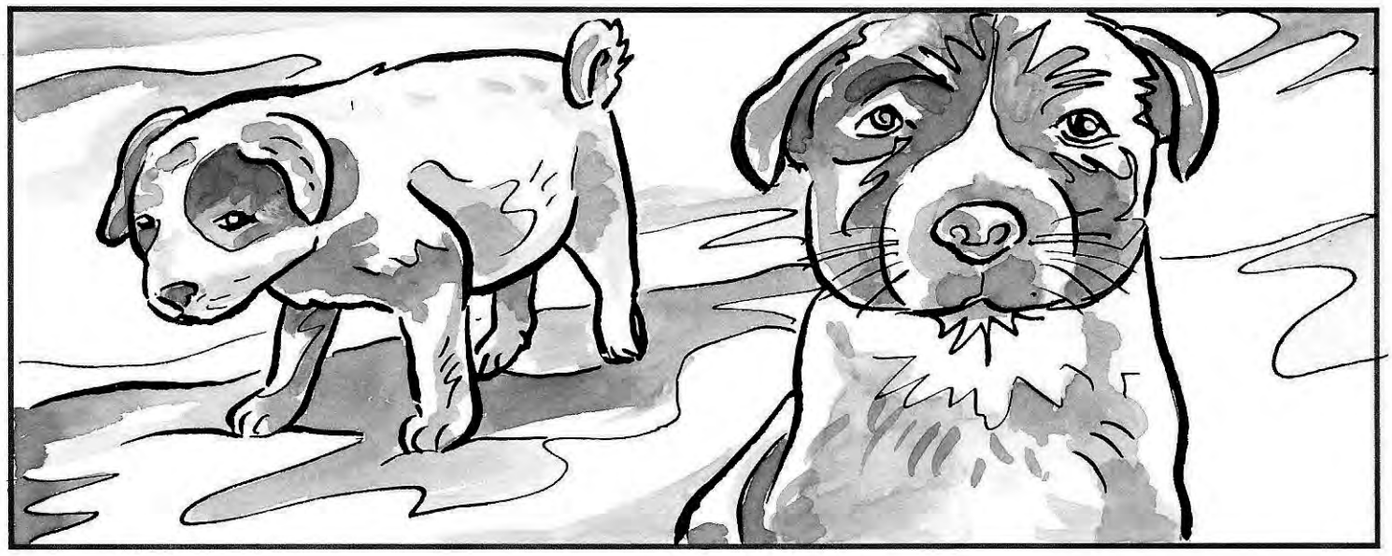
seni bekleyen, demirin kör ağzı mı hâlâ taze buğday kokan, yamaçların dudak uçuklatan ayazı mı,

suyun üzerini tir tir titreten göl canavarlarının pütürlü gırtlağı mı?

şiddetin tohumları yeni yeni uyanırken bedenin derinlerinde, oyunlar boğuşmalar arasında

tenden tene geçerek gitgide yayılır o ürperti, hastane koridorlarını dolaşan cereyan gibi

yeryüzünün uçlarına varır, iliklere dek işler hırçınca... gözün görmediği, kulağın işitmediği...

Okuma Gözlüğü

Andrei Platonovich Klimentov. Nihayet bu geç keşfi biz de tanıyoruz, Metis sayesinde, Andrey Platonov adıyla. Sovyet devriminin işçi arılarından. 20. yüzyılın ilk yarısını kapsayan yaşamında edebiyatı ve gazeteciliği yandan yürütmüş. Biraz maddî çalışmalardan, biraz Stalin zulmü ve sansüründen. Öykülerini bir araya getiren "Dönüş"ün, varoluşçu "Can"ın yanında, "oylumlu" romanı "Çevengur"da devrimin ardından çalışmayı feshedip hayatın güzelleşmesini bekleyeduran şaşkın ve komik Rus taşrası var. Ancak '90'larda yeniden keşfedilen ve Türkçeye Günay Çetao Kızılırmak'ın çevirileriyle kazandırılan Platonov, vaktiyle Maksim Gorki'nin keşfiymiş. Kim bilir, Platonov sayesinde de olsa, Maksim Gorki de yeniden keşfedilir inşallah.

Polislerle pek aramız yoktur. Kendilerinin de kendileriyle arasının olduğunu zannetmiyoruz. Zaten bu aralar birbirlerini dinleyip, kumpaslar, tuzaklar kurup, birbirlerini tutuklayıp duruyorlar. Bize gelince, "Adanalı" gibi, "Arka Sokaktakiler" gibi devlet destekli şirinlikleri gördüğümüz anda ekranda, zaplamamız, sokakta üniformalı görünce kaldırım değiştirmemiz bir oluyor. Zannediyoruz, Behzat Ç de bizim gibi hissediyor. Emrah Serbes kitaplarından uyarlanan Ankara polisiyesi, "yerel" güzelliklerinin yanında, bezgin, bedbin, suça ve çekip gitmeye yatkın karakteriyle de fena değil doğrusu.

Modernist paradigmanın ve sanatın yıkıcı gücüyle ilgili egemen şüpheciliğin ifşa edildiği bir dönemin ardından, sanatın ekonomik, resmî ve ideolojik tahakküm biçimlerine tepki göstermesi çağrısının her yerde yeniden dile getirildiğini görmekteyiz. Fakat yeniden ifade edilen bu çağrının çok farklı, hatta çelişkili biçimler aldığını da görüyoruz. İkonların algımız üzerinde kurduğu iktidar konusunda bizi bilinçlendirmek isteyen bazı sanatçılar medya ve reklam ikonlarını anıtsal heykellere dönüştürüyor; birtakım başka sanatçılarsa çağın korkularına adanmış anıtları sessiz sedasız toprağa gömüyor. Kimileri madun kimliklerin egemen temsilinde göze çarpan "çarpıklıkları" göstermeye çalışıyor, kimileriyse akışkan ve anlaşılamaz kimlikleri olan kişilerin imajlarına bakışımızı arındırmamızı öneriyor. Bazı sanatçılar küreselleşmiş iktidara karşı duran göstericilerin pankart ve maskelerini tasarlıyor, bazılarıysa dünya kodamanlarının toplantılarına veya bilgi ve iletişim ağlarına sahte kimliklerle sızıyor. Bazıları müzelerde yeni ekolojik makinelerin tanıtımını yapıyor; bazılarıysa zor koşullardaki banliyölerde yeni toplumsal ilişkilerin kurulacağı yeni bir ortam yaratmak amacıyla neonlar altına küçük taşlar veya gizli simgeler yerleştiriyor. Bazısı yoksul mahallelere bir müzenin başyapıtlarını getiriyor, bazısıysa müze salonlarını ziyaretçilerin bıraktıkları atıklarla dolduruyor. Biri göçmen işçilere kendi mezarlarını kazarak ücret sisteminin zorbalığını teşhir etmeleri için para ödüyor, bir diğeri sanatının toplumsal bağların onarılması pratiğine katkıda bulunması için süpermarkette kasiyer oluyor.

Yani sanatı yeniden politikleştirme isteği, çok çeşitli strateji ve uygulamalarla tezahür ediyor. Bu çeşitlilik aynı amaca ulaşmak için tercih edilen yolların çeşitliliğini yansıtmıyor sadece. Ulaşılmak istenen amaç ve hatta alanın yapısı konusunda, politikanın ne olduğu ve sanatın ne yaptığı hususunda daha temel bir belirsizliği gösteriyor.

Jacques Rancière, "Özgürleşen Seyirci"

'90'ların başlarına kadar Türkiye, uluslararası konser trafiği açısından çölden farksızdı. Yurtdışına çıkan eş-dosta ricalarla getirtilen üç-beş plak, kasetten kasete kayıtlar derken, müzisyen dediğiniz, uzak, başka türlü bir varlık gibiydi. Bugün öyle değil. Hele İstanbul'da, her hafta bir konsere denk gelmek, irili ufaklı kulüplerde her türden müzisyeni dinlemek, nice efsane ismi dünya gözüyle görmek mümkün. Çok şükür, alt alta yazsak, neredeyse rock tarihi çıkacak. Muhsin Akgün, alt alta değil, yan yana dizmiş, vallahi koca bir tarih çıkarmış ortaya. Bizim sahneden gözümüzü ayıramadığımız konserlerde Muhsin de ön sıralarda, deklanşörden ayırmazdı gözünü. Devasa albüm/kitabı "Söz ve Müzik: İstanbul"da topladığı konser fotoğrafları, gazetecilikle sınırlı kalmadığını da gösteriyor, unutulmaz konserleri, sahneden gelen olanca uğultuyu da peşine takarak yeniden yaşatıyor.

Sevdiğimiz kitapları var elbette. Anlatım tekniğine, labirentli diyaloglarına, atmosfer ve karakter kurmadaki başarısına diyecek yok. Bu açılardan, Nobel'i almasına şaşırmak da mümkün değil. "İktidar yapılarının haritasını çıkarması, bireysel direniş, isyan ve yenilginin etkili tasvirini yapması"ymış ödülün verilme gerekçesi. Peru'nun sağcılarına giderek artan oranlarda verdiği destek, hatta işi bizzat başkan adayı olmaya kadar vardırması, neoliberal politikaların büyük savunucusu olması, "iktidar yapılarının haritaları"nda yolunu şaşırdığını da gösteriyor bize yıllardır. Elimizin zaten pek gitmediği bir yazarı Nobel de paklamaz ki.

'50'leri belki en çok liberaller hayırla anıyordur. Savaş sonrası Amerika hâlâ "özgürlükler ülkesi", Türkiye küçük Amerika. Tüketim, refah, aile. Ama aynı zamanda "baby boom", rock'n'roll, Beat, avangard. Türkiye'de de kendini son derece yetkin örneklerle gösteren bir modernizm. İkinci Yeni'yle mesela, '50 Kuşağı öykücülerle ya da. Döneme ruhunu üfleyenlerden Ferit Edgü, en çok minimalist zevkiyle, kısa cümleleri, kısacık öykü ve denemeleriyle, doğru yerde yaptığı vurguların yarattığı büyük anlamlarla, sıradandaki ebediyeti buluşuyla yer etti bizde. Kısa mısa diyoruz ama, Sel'in bastığı toplu öyküleri "Leş", tuğla gibi, 620 sayfa.

Alain Badiou Başka Bir Estetik (Metis)
Andras Balint Kovacs Modernizmi Seyretmek –Avrupa Sanat Sineması 1950 - 1980 (De Ki)
Andrey Platonov Çevengur (Metis)
Arthur Miller Hepsi Oğlumdu (Mitos Boyut)
Emrah Serbes Her Temas İz Bırakır (İletişim)
Eric Auerbach Yabanın Tuzlu Ekmeği (Metis)
Françoise Bouillot Güneşi Durduracağız (Ayrıntı)
İshak Reyna *(haz.)* Yazarın Kuramı (İletişim)
Jacques Rancière Özgürleşen Seyirci (Metis)
Juan Goytisolo Yasak Bölge - Anılar 1 (YKY)
Mario Vargas Llosa Kent ve Köpekler (Can)
Muhsin Akgün Söz ve Müzik: İstanbul (Varto)
Murathan Mungan Gelecek (Metis)
Nick Hornby 31 Şarkı (Sel)
Onur Eyüp Karadoğan Azim –Spastik Engelli Bir Gencin Mücadelesi (Can Gençlik)
Orhan Kahyaoğlu Grup Yorum (Can Gençlik)
Susan Sellers Vanessa ve Virginia (Sel)
Tennessee Williams Mrs. Stone'un Roma Baharı (Helikopter)
Woody Allen Eğrisi Doğrusu (Siren)
Zygmunt Bauman Etiğin Tüketiciler Dünyasında Bir Şansı Var mı? (De Ki)

DİKİZLEME GÜNLÜĞÜ

Düşük beklentili bağlantılar

Pop kültürden "dikizleme kültürü"ne mi geçtik? Ayrıntı'dan çıkan "Dikizleme Günlüğü"nün yazarı Hal Niedzviecki, Facebook, Twitter ve realite şov çağında olanları anlatıyor...

Derleyen: Betül Kadıoğlu

Niye "dikizleme" terimini tercih ettiniz? Bir gözetleme deliğinden pornografik olan ya da olmayan görüntülerin izlendiği "dikiz şovları" hayatımızda vardı; siz "dikizleme" derken ne kastediyorsunuz? Bu daha önce de terminolojiye dahil miydi, yoksa adını siz mi koydunuz? İsim mi, fiil mi, edat mı?

Hal Niedzviecki: Hepsi. "Dikizleme kültürü" fikri aklıma geldiğinde dikiz şovlarını ve zavallı "Peeping Tom"u düşünüyordum, ama popüler kültürü anımsatacak bir şey de olsun istiyordum. Kitapta ortaya attığım fikir, popüler kültürden dikiz kültürüne geçmekte olduğumuz. Pop kültürde ünlülerin maceralarını, özellikle de performanslarını (filmlerini, müziklerini, danslarını, komedilerini) izleyerek ve bundan keyif alarak çok zaman geçiririz. Dikiz kültüründe ise kendi hayatımızdan, ailemizin, arkadaşlarımızın ve dünyanın dört bir yanındaki tanımadığımız insanların hayatlarından eğlence çıkarmaya doğru evriliyoruz. Yöntemler benziyor: Kitle iletişim araçları devrede ve biz ekranların karşısında oturup uzağımızda olup bitenlere, eğlencelere dahil oluyoruz. Ama nesnemiz bambaşka: Nesne şimdi bizim, sıradan insanların rol yapılmayan, senaryosu olmayan hayatlarımız. Tabii kimse blog'lar var diye televizyon dizilerini seyretmeyi bırakmadı. Bu bir dönüşüm. İkisi de aynı zamanda mevcut ve böyle varolmaya devam edecek, ama ben dikiz kültürünün öne geçmeye başladığına inanıyorum.

Ün peşinde koşan ya da farkedilmek isteyen insanlar her zaman vardı, ama son zamanlarda bu bir salgın haline geldi galiba.

Kitapta sürekli gündeme gelen iki şey, topluluk (komünite) ve ün. Son derece sosyal hayvanlarız. Maymundan evrimleştik; onlar da gruplar halinde ve birbirlerini tımar ederek zaman geçirirler. Biz de aşağı yukarı böyle yaşadık, topluluklar halinde, birbirimize bağımlı olarak ve birbirimizi tımar ederek. Sanayileşme sonucunda büyük şehirlere göçle ve kentleşmeyle bize doğal bir tanınma sağlayan toplulukların da sonu geldi. Sevsek de, sevmesek de, herkesin birbirini tanıdığı topluluklarda yaşıyorduk, anonimlik bir seçenek bile değildi, farkedilmek için çaba göstermemiz gerekmiyordu, herkes zaten bizim farkımızdaydı. Ama şimdi büyük şehirlerimiz, popüler kültürümüz var, herkes evinde oturup televizyon seyrediyor, artık öyle topluluklarımız yok, ama biz bunu istemek üzere programlanmış durumdayız. Paradoksal bir şekilde, ün ve ünlüler meselesi durumu karmaşıklaştırıyor. Özlediğimiz toplumsal tımardan –siber-tımardan– payımızı alırken, aynı zamanda "belki ben de şimdi ünlüyümdür" diye düşünüyoruz. Hakkınızda çok şey bilen, ama sizin onlarla ilgili en ufak bir fikrinizin olmadığı insanlarla ilişki kurma isteği tam da ünlü insanlarla kurulan ilişkidir: Hayatın içine sızar ve hadiseleri epey çarpıtır.

Dikiz kültürü nasıl başladı? Kısa bir tarihçe verebilir misiniz?

Dikiz kültürünü yaratan, televizyonun yükselişi. 1950'lerde, bir anda her evde, sizin aileniz de olabilecek bir aileyi gösteren küçük bir kutu peydahlandı. Mesela, "Father Knows Best" ya da "I Love Lucy"dekiler sizin izleme keyfiniz için çakma ailelermiş gibi yapan gerçek ailelerdi. O zaman, insanların zihninde "o aile ilginçse benimki de ilginçtir" fikri oluşmaya başladı. Dikizleme kültürünün ana akıma kayması, 2000 yılı civarında, "Big Brother" ve "Survivor"la başladı; dünya çapında başarı kazanan bu şovlar, sıradan insanları bir şeyler yaparken izlemek üzerine kuruluydu. Bunlar, web'deki yeni teknolojilerle birlikte, 1950'lerde vaat edileni ("televizyonda olmalısınız") gerçek kıldı. İlginç olanın yetenek değil, insanlar olduğunu gösterdi. Pek çok açıdan bunun doğruluğu anlaşıldı. Her şeyden önce, kendini ortaya koymak toplumumuzda çok güçlü bir dürtü; bunun da iki sebebi var: Ünlülerin arasında olduğunu hissetme arzusu ve anonimlik çağında farkedilme. Söz konusu çakma bir siber-topluluk olsa bile, bir topluluğun parçası olduğunu hissetmek. Bu sebepler çok güçlü ve insanların kaygılarını yok etmekte işe yarıyor gibi. Farkettiğim başka bir şey de, bir kere başlayınca insanların çekingenliklerinin ortadan kalktığı. Aldıkları tepkilerden, gördükleri ilgiden etkileniyorlar.

Siz buna "mührü açmak" diyorsunuz.

Doğru. Mührü bir kere açtınız mı, geri dönüşü yoktur. İçinde bulunduğunuz topluluk sizden faydalanır. "Kimse bunun benimle alâkasını kurmaz" ya da "kimse bunu okumuyor", "kimsenin umrunda değil" –bunlar bir yere kadar doğru. Ama insanların anlamıyor gibi göründüğü şu: Bu bilgiler son derece yararlı. İnsanlar bunlara neden ulaşmasın ki?

Ne açıdan "yararlı"?

Kurumlar, polis, hükümet, pazar araştırmacıları, aile, arkadaşlar, sevgililer... Eğer onca bilgiyi bedavadan ortalığa koyarsanız, insanlar bunu sizi işe almak, sizinle flört etmek, bir okula kabulünüzü sağlamak ya da alkolle sorununuz olmadığını iddia ederken –Facebook'taki bütün fotoğraflarınızda elinizde bir içki kadehi varsa– aleyhinize bir yargıda bulunmak için neden kullanmasın ki?

Facebook ve Twitter gibi sosyal ağlar ne zaman, nasıl bu kadar güçlendi?

Yüksek hızlı, genişbant internet yaygınlaşana kadar bunların hiçbiri bir şey ifade etmiyordu. İnsanlar bu tür denemeler yapıyordu, ama kabul görmeleri 2000 yılını buldu. Twitter ise çok yeni bir olgu. İki sene önce, San Fransisco'da Twitter'ın kurucuları Evan Williams ve Biz Stone'la konuştuğumda küçük bir ofiste takılan iki gençtiler sadece. Sosyal ağ manyakları muamelesi görüyorlardı.

Birçok insan Twitter'ın neden bu kadar bu kadar çekici olduğuna akıl erdiremiyor. "Eee, ne anlamı var ki?" deniyor.

Ben de Twitter'dakilere sordum bu soruyu. "İnsan neden bunu yapmak iste-

GRUP YORUM...

BİR ZAMAN VE MÜZİK DEVRİMİ

**55 BİNİMİZİN DE GÖSTERDİĞİ GİBİ,
YALNIZ DEĞİLLER, YALNIZ OLMAYACAKLAR.**

248 SAYFA, 16 TL

CAN ♥ GENÇLİK

Bloguyla da

**DAHA GENÇ,
DAHA TAVIRLI,
DAHA YÜREKTEN!**

www.cangenclikyayinlari.com

sin ki?" dedim. İnsanların düşük beklentili bir bağlantı olduğu için Twitter'ı sevdiğini söylediler. Bu tanıma takıldım ve bütün dikizleme kültürünü açıklayacak bir şeye dönüştü. Bağlanmak istiyoruz ama, bağlanmaya pek değer vermeyen, atomize, kapitalist bir toplumda yaşıyoruz. İyi arkadaşlıklar kurmak, arkadaşlarımızla dayanışmak ya da toplumda faal bir birey olmak bakımından pek ileri gidemiyoruz. Bu yüzden bir şeyler yapmamız, bir sorumluluk üstlenmemiz beklenmeden bağlandığımızı hissetmek istiyoruz.

Kitabın sonunda, verdiğiniz bir Facebook partisini anlatıyorsunuz. O partide neler oldu, sosyal ilişkilerle ilgili ne gibi sonuçlara vardınız?

Facebook partisi vermeye karar verdim, çünkü bir gün Facebook'ta 800 arkadaşım olduğunu farkettim; gerçek hayatta hiç arkadaşım yok, en azından yaşadığım Toronto'da. Bunun bir nedeni bir işkolik olmam, bir nedeni de yeni baba olmam ve dolayısıyla insanlarla bağlantılarımın kopması. Neyse, sonuçta "tamam", dedim, "madem bu kitabı yazıyorum ve madem 800 tane Facebook arkadaşım var, hadi onları yakından tanıyayım". Ve şunu yazdım: "Toronto'da, evimin yakınındaki bara gelin, ilk içkiler benden." Otuz kişi kesin geleceğini söyledi, 60 kadarı "belki gelirim", yüzlercesi "hayır" dedi, bir kısmı da cevap vermedi. Herhalde 40 kişi gelir diye düşündüm, ama ne yazık ki sadece bir kişi geldi. Çok şaşırdım, gerçekten şoke oldum.

Üzüldünüz mü?

Evet. Kimse verdiği partiye gelinmemesini istemez. Bu çok acıklı. Aynı zamanda, bu, sosyal ağların pek çoğu için kesin bir sonuç: Bağlanmak istiyoruz, ama üzerimize yığılacak beklentilere yol açabilecek yüz yüze karşılaşmalardan kaçınıyoruz.

Bu bağlamda nesiller arasındaki farklar neler?

Nesiller arasındaki en önemli fark gençlerin cevvalliği; sürekli hareket halindeler, anında Tweet'liyor, Twitpic'ten fotoğraf gönderiyorlar. Bunları yaparken blog yazıyor, statülerini güncelliyor, kısa filmler yapıp YouTube'a gönderiyorlar. Bu tamamen değişken, kesintisiz durum, gerçek hayatlarıyla eşzamanlı. Bence bunu yapışlarındaki rahatlık ve hız en büyük nesil farkı.

Dadı kameralarından, GPS'lerden, çocukların hareketlerini takip eden cep telefonlarından ve bunlar gibi gözetleme aletlerinden bahsediyorsunuz. Bu aletlerin dikiz kültürüyle ilişkisi ne? Sonuçta bunlar eğlence aracı değil. Oturup da bu tür kayıtları izlemeyi kim ister ki?

Bir deneyin! *(gülüyor)* Bunlar da dikiz kültürünün sonuçları; kapıyı bir kere açtık mı, yani başkalarının hayatlarını izlemenin eğlenceli olduğunu söyledik mi, gözetlemeye karşı klasik savunmalar değerini kaybediyor. İnsanlar bundan hoşlanıyor, buna gönüllüler ve bunu istiyorlar. Evlerinde, birbirleri tarafından izlenirken neden sokakta izlenmek istemesinler ki?

"Klasik savunmalar" derken, insanların mahremiyetlerine tecavüz edilmesini istememelerini mi kastediyorsunuz?

Ya da hükümetin bizi izleme gücünü kötüye kullanmasından korkmalarını. İnsanlar bundan korkuyor olsalardı, şimdi davrandıkları gibi davranmazlardı, yani en özel anlarını kamuyla paylaşmazlardı. Bence biz toplumda gözetlemeden yanayız. Bunu istiyoruz. Bundan keyif alıyoruz. Pek çok durumda, bunu ilgi çekmemizi sağlayacak bir mecra olarak görüyoruz. Çılgınca bir şey yaparken bir güvenlik kamerasına yakalanabilir ya da çılgınca bir şey yapan birinin yakınında olabiliriz.

İnsanlar güvenlik kameralarının bir ünlü olma aracı olduğunu düşünüyor mu gerçekten?

Bence bu, işin çok küçük bir kısmı. Ama Columbine olayını ele alalım: Okulda güvenlik kameraları vardı, kayıtlar dışarı sızdı ve internette bulunabiliyor; bu da olayı mitleştiren şeylerden, ünün parçalarından biri. Polisleri işbaşında takip eden bir belgesel olan "Cops" programının 20. yıldönümü hakkında bir yazı okudum. Yapımcı "Eskiden insanlardan onay almak çok zordu. Şimdi kamerayı görür görmez heyecanlanıyorlar. 'Cops'a çıkıyorum!' diye bağırmaya başlıyorlar. Harika bir gelişme" diyordu.

Hal Niedzviecki

Online hayat gittikçe gerçek hayattan daha yaygın ve heyecanlı hale geliyor, bu da bir kırılma yaratıyor. Bunların ikisine birden zaman ayırmanın zorlaştığını, bir karar vermemiz gerektiğini farkediyoruz. Seçim yapıp bir yanımızı geride bırakmamız gerekiyor.

Bu konularda genel eğilim "toplumsal çöküş" gibi olumsuzluklardan söz etmek. Dikizleme kültürünün olumlu sonuçları, gözden kaçırdığımız iyi yanları var mı?

Öncelikle, çoğumuzun içinde yaşadığı tecrit ve bizim gibi yalnız olan başkalarına ulaşabilme imkânı var. İnsanlar başka türlü karşılarına çıkmayacak en yakın dostlarını bu mecralar aracılığıyla buluyorlar. Bu haliyle olumlu bir sonuç, tartışmaya bile gerek yok. Bazı durumlarda insanların birbirlerini gerçekten önemsediği meşru topluluklar kuruluyor; varolan topluluklardaki arkadaşlıklar güçleniyor. Sadece bunlara birtakım faziletler atfederken çok dikkatli olmak gerek.

Çoğu zaman ahlâkî bir kibir ya da üstünlük duygusuyla, eğlence amacıyla başkalarını seyrederken de mi böyle?

Tabii. Kendinizde bunu seyretme hakkı görüyorsunuz: "Şu rezilliğe bak." Bu, toplumun derin bir sorunu. İran'daki olayda bunun bir örneğini gördük: İnsanlar birkaç gün boyunca zavallı bir genç kadının vurulmasını izledi, kadının gözlerine dehşet verici biçimde yakın çekim yapılırken gözleri kaydı, her yer kan oldu ve kadın öldü. Kendimize bu görüntülerin ne değeri olduğunu sormalıyız. Tıpkı korkunç bir kazayı ya da feci bir suçu kaydeden güvenlik kameralarının görüntülerinin ne değeri olduğunu sormamız gerektiği gibi. Bunların ne kadarını ahlâkî bir öfkeyle, ne kadarını şehvetli bir "şu rezilliği gördün mü!" heyecanıyla izliyoruz? İkisini aynı anda yapabilirsiniz, ama sonuçta bence gerçek bir ilgiden çok, sahte bir ahlâk görüyoruz. Araya Michael Jackson'ın ölümü girince, herkes anında zavallı İranlı kızı unutuverdi.

Dikizleme kültürü nereye gidiyor dersiniz?

15 yaşındakilere, 20 yaşındakilere, bunları günlük hayatlarına nasıl soktuklarına bakıyorum. İşte oraya gidiyor. Hayatın sürekli filme alınmasına, belgelenmesine doğru gidiyor. Gerçek zamanda yaşarken aynı anda online olarak herkese açık paralel bir sanal "siz" yaratıyorsunuz, profilinizi bu sanal kimliğin her zaman aşırı farkında olacak şekilde algılıyorsunuz.

Kitabın sonunda "bilmemenin" bir değeri olduğu yargısına varıyorsunuz...

Bence, insanî ve bireysel olarak kutsal saydıklarımızın sağladığı imkânların insanlara bilinmemek için bir alan sunması gibi bir his, bir tür duyarlılık. Ölmekte olan bir insanın yüzüne fotoğraf makinesi dayamamak, zor günler geçiren birinin yaşadıklarını kaydedip belgelememek... Bunları kaybedersek, geri kazanmamız çok zor olacak.

Yani, "gözlenmiyorsam varolmuyorum" duygusuna kapılmadan varolabilmek...

Evet. Kimse fotoğrafınızı çekmeden, Facebook profilinize bakmadan, Twitter'da hiç takipçiniz olmadan doğup, yaşayıp öldüyseniz de hayatınız şimdi neyse o olacaktır. Ne kadar dikkat çektiğiniz, sizin bir insan olarak ne kadar başarılı olduğunuzun göstergesi değildir.

"Sıradan" kadınların kendilerini internette ifşa etmekten güç aldığını mı düşünüyorsunuz? Bu onlara başka türlü sahip olamayacakları bir bağımsızlık mı sağlıyor? Online topluluklar onları günlük hayattakinden farklı bir biçimde mi destekliyor?

Öncelikle, online toplulukların in-

Karikatür: Umut Sarıkaya

sanlara ve genel olarak kadınlara gündelik hayatta başka yerden alamayacakları bir destek duygusu yaşatmasının kilit nokta olduğunu düşünüyorum. Bu online, aracılı ve anonim topluluk, insanlara bir tür ait olma, özel olma, hatta bazı durumlarda "sıradan hayat"ta bulamayacakları bir ünlülük hissi yaşatıyor. Bu yüzden daha fazlasını gösterip daha çok şey yapmak, böylece daha çok tepki almak, desteklenmek, dünyanın farklı yerlerindeki insanlar tarafından ilginç bulunduklarını daha çok hissetmek için cesaret kazanıyorlar. Bu, gündelik hayatta yaşayabileceğiniz hiçbir ilişkiye benzemez. Aynı zamanda, tamamen doğaya aykırı, sahipsiz bir ilişki. Kadınları güçlendiriyor, ama aynı zamanda bir bağımsızlık ve özgürlük yanılgısı yaratıyor. İnternette dokunulmazlığa sahip olan kadın, yaptıklarını her zaman onaylamayan gerçek bir toplulukta yaşadığını unutuyor.

Bunun bir son çare ya da geçici çözüm olarak işe yaradığını düşünüyor musunuz, yoksa sonuçta buna dahil olan kadınlara, hatta genel olarak bütün kadınlara zarar mı veriyor?

Bunun genellikle geçici bir çözüm olduğunu görüyoruz –geçiciliği yıllarca da sürebilir. Böyle diyorum, çünkü uzun vadede online hayat gittikçe gerçek hayattan daha yaygın ve heyecanlı hale geliyor, bu da bir kırılma yaratıyor. İnternette o kadar çok zaman geçiriyoruz ki, hayatımızın başka yanlarını ihmal ediyoruz. Bunların ikisine birden zaman ayırmanın gittikçe zorlaştığını ve bir karar vermemiz gerektiğini farkediyoruz. Seçim yapıp bir yanımızı geride bırakmamız gerekiyor: Ailemizi ve toplumumuzu mu seçeceğiz, yoksa kim olmak istiyorsak o olmak için gelişmiş ve sonsuz bir gelişme potansiyeli taşıyan kimliğimizi mi seçeceğiz? Her halükârda bu zarar verici bir durum ve hâlâ katı bir biçimde tanımlanmış sosyal rollerle yaşayan kadınlar için daha da riskli. Bu rolleri terketmeyi de seçseler, "gerçek hayat"larından çok fazla zaman çaldığı için online hayattan vazgeçmeyi de seçseler, çok belirleyici ve can sıkıcı sonuçlarla karşılaşıyorlar.

Anlattıklarınızdan anlaşılan, internetin ve "sosyal" kullanımlarının daha büyük bir sorunun geçici çözümü olduğu. Öte yandan, internetin bu şekilde kullanılmasının olumlu yanları da var: Başka türlü bir topluluğa ait olamayan insanlara bir araya gelme şansı verdi. Uçta olsun olmasın, kullanıcıların olumluyla olumsuzu nasıl dengeleyebileceğini düşünüyorsunuz?

Sorun şu: İçsel bir kabul edilme, bir topluluğa ait olma isteğimiz ile pop kültürde star'laşma arzumuzun varolan bürokratik ve göreli anonim varlığımızla kaynaşmasını nasıl sağlayacağız? Bireyler kapitalist bürokrasinin vazgeçilmez unsurları dışında bir şeyler yaptığında, bu tuhaf ve tehlikelidir. Dikkat çekmeye çalışanların oluşturduğu online toplulukları kınamanın ya da reddetmenin bu kadar zor olmasının nedeni, olumsuzluklarla birlikte bir sürü olumlu yanın da olması. İnsanlar samimi olarak iletişim kurmak istiyorlar. Bu amaca ulaşmak için kâr amacı güden sistemleri kullandıklarında, istedikleri ve ihtiyaç duydukları şeylerin çoğu anlamını kaybediyor.

Bir yandan da bu kadınlar kendi cinselliklerine sahip çıkıyorlar, katı bir ahlâkî bağlamın dışında ne yapacaklarına kendileri karar veriyorlar. Başka bir açıdan bakarsak, kimliklerini büyük bir insan grubuna "hediye ediyorlar" ya da teslim oluyorlar. Kontrolü tekrar ellerine geçirme amacıyla veya niyetiyle yola çıkıyorlar, sonra kimliklerini kurmaca, hayalî bir bağlamda açık ediyorlar. Topluluk sonunda onlara sahip oluyor.

Evet, bir grup kadın Hıristiyan ahlâkına ve pek çok açıdan çağdaş kapitalizmin her şeyin alınıp satılması gerektiği emrine ters düşen tercihler yapıyor. Bu nedenle, en azından dışarıdan bakınca, etraflarını saran güçler karşısında son derece savunmasız kalıyorlar. Kitabı yazarken, "Bu kadınlara ne olacak? Hayatları nereye gidiyor?" diye düşündüm. Sadece cömert olmak isteyen, ilgi çekmek ve bir topluluğa ait olmak için kişisel alanlarından feragat etmek isteyen insanların savunmasız olması üzücü değil mi? Eğer kâr amaçlı web siteleri işletiyor, teşhir ettikleri vücutlarının kilit noktalarında kurumsal logolar sergiliyor olsalardı, onlar için endişelenmez, hatta onlarla ilgilenmezdik bile. Herkes gibi bezgin ve tükenmiş olurlardı.

İnternette siz kendinizi ne kadar "teşhir" ediyorsunuz?

Kişisel olarak teşhirde çok dikkatliyim. İnternetin her tarafında varım, ama ne söylediğimin farkındayım. Belki de gereğinden fazla "farkındayım". Bu benim için kolay değil, çünkü bu konular üzerinde çok düşündüm. Bu yüzden çıkıp da "işte kedimin resmi, çok tatlı değil mi", "bu da bugünkü hava durumuyla ilgili aklıma gelenler", "bu arada, ayağımda mantar çıktı" vs. demem zor. Eğer kamuya açtıklarımdan yola çıkarak beni tanımak istiyorsanız, kısa öykülerimi ve romanlarımı, bir de yazdığım birkaç kişisel makaleyi okumanız lâzım. Gardımı indirip kendimi tamamen ortaya koyduğum yer burası. Alter-egolar, karakterler hakkında yazdığım için daha kolay, hem de bunu online ve o an karşımda olan bir izleyiciye yaptığım duygusunu da yaşamıyorum.

Bu bizi tedirgin etse de, internetin bizi aşırı dürüstlükle ve kamuya açık itiraflarla birbirimize yaklaştırdığı gibi bir iddia da var mı?

İnternet bir dürüstlük ve itiraf yanılsaması yaratıyor. İnsanlar "gerçek"miş gibi görünüyor, sanki hiçbir şey uydurulmamış gibi. Ama gerçekte çoğu zaman karakterler rol yapıyor. Hepimiz rol yapıyoruz, gelip karşılık verenler de, kimi takip edeceklerine ve iddia ettikleri kişi olduklarına inanıp inanmayacaklarına karar verenler de rol yapıyor. Sonuçta, kimlerle bağlantı kuracağımızı seçtiğimiz, birbirimize karşı herhangi bir gerçek sorumluluk duymadığımız sanal topluluklar ortaya çıkıyor. Başka insanların hayatı, kendi hayatımız, hepsi ifşa etme, önemseme ve topluluk olma iddiasıyla bir araya gelerek sahipsiz bir eğlenceye dönüşüyor. Çok mu kuşkucuyum? Bunlardan iyi bir şey çıkmayacağını düşünüyorum, ama sonuçta asıl mesele, insanların içgüdüsel ve ilkel farkedilme arzusu ve dağınık, sahipsiz online ortamlar aracılığıyla bir topluluk bağlamına yerleşebilme isteklerindeki ironi. ✚

NICK HORNBY

Anaakım üzerine çeşitlemeler

Daha çok romanlarıyla tanırız, ama neredeyse bütün yapıtlarını yayınlamaya soyunan Sel'den geçtiğimiz aylarda Türkçeye kazandırılan "31 Şarkı" bir deneme başyapıtı, bir müzik kılavuzu, popüler ve kendi hayatında yer eden şarkıların üzerinden emsalsiz bir yakın tarih okuması. Son romanı mı? Tam 11 tane aynı anda çıktı. "Mainstream"in kıyısında dolaşan müzisyen Ben Folds'la ortak kotardığı "Lonely Avenue" albümünde sözler Hornby'den, müzikler ve icra Folds'dan. "Pop" diye burun kıvırdığımızda cevher bulan Hornby'den tavsiyelere kulak kesiliyoruz...

Çeviri: Alican Tayla

Tarih boyunca yazılagelmiş en güzel müziklerin büyük bir bölümü öyle ya da böyle mainstream'in bir parçası olmuş. Beatles hiç fena değildir mesela! *(gülüyor)* En tutkulu ve hassas müzikseverlere göre, eğer yalnızca mainstream müzikler dinliyorsanız, bu, yeni şeyler keşfetmek istemediğiniz ve en ufak bir meraktan yoksun olduğunuz anlamına gelir. '70'li yılların başında bir rock eleştirmeninin piyasaya çıkmış her şeyi, ama her şeyi duymuş olması mümkündü. Ortaçağ'da o zamana kadar yazılmış bütün kitapları okumuş olmak gibi... Bugünse, kendi müziklerini internet üzerinden yayınlayan onca grup varken, belli bir underground da olmak zorunda. Benim de sevdiğim şeylerin çoğu mainstream. Bence bir sanatçı geniş bir kesime ulaşmayı başarmışsa bize öğretebileceği şeyler var demektir.

Anaakım edebiyat

Charles Dickens. Bugün önemli bir edebiyatçı olarak kabul ediliyor. Halbuki 19. yüzyılda kitapları bölüm bölüm dergilerde yayınlanan ve her sayısı inanılmaz derecede çok satan, "mainstream" bir yazardı. Dickens en iyi ve en önemli "mainstream" yazardır.

Anaakım sinema

Steven Spielberg de önemli bir "mainstream" sanatçı. "Jaws" ve "Üçüncü Türden Yakınlaşmalar" gibi ilk filmleri akıl almaz derecede geniş kitleleri etkilemeyi başarmıştı. Onu "mainstream" kılan şey de bu becerisiydi.

Anaakım müzik

Beatles... Son derece "mainstream" bir sanatçı olan Paul McCartney'le onun tam tersi olan John Lennon'ı bir araya getiren ilginç bir bileşim. Bana öyle geliyor ki, anaakım sanatçılar herhangi bir underground sanatçının asla yapamayacağı şeyleri başarmış kişilerdir. Bir sürü underground müzisyen Beatles şarkıları gibilerini yazabilecek olsalar yazarlardı ve bu da onları souçta mainstream'in içine sokardı. Ama bunu yapamamış oldukları için "radarların kapsama alanı"nın dışında kalmış oluyorlar. Malûm, dünya çok hızlı bir şekilde değişiyor ve iPod kuşağına girdik. Bugünün mainstream sanatçılarının her biri en az bir muhteşem albüm ya da şarkı yapmış kişiler. Mesela Beyonce'nin "Crazy in Love" şarkısı bence modern bir klasik. Kusursuz bir şarkı. Madonna da kariyeri boyunca bunu en az altı-yedi kere başardı. Son yılların en önemli mainstream albümü ne olabilir? *(düşünüyor)* Michael Jackson'ın "Off the Wall"u: Steven Spielberg filmi gibi! Disko müziği alıp –tabii Quincy Jones'un da dehası sayesinde– ideal bir mainstream albümü yaptı.

Anaakım spor

Bence futbolun en büyük sorunu, tamamen ve her şeyiyle mainstream'e dönüşmüş olması. Çocukluğumda İngiltere futbolu zor bir dönemden geçiyordu. Mainstream'in dışında tutuluyordu, televizyonda pek maç gösterilmezdi, formaların üzerinde reklam olmazdı... Benim gençliğimde bir futbolcuyu saha dışında görmek çok tuhaf ve alışılmadık bir şeydi. Şimdiyse tam tersi: Futbolcuyu sahada oynarken görmek neredeyse tuhaf geliyor, çünkü onu televizyon programlarında, reklamlarda görmeye alışmışız... Arsenal'de oynadığı yıllarda, maça gidip onu gördüğünüzde "vay be, hakiki Thierry Henry işte karşımızda oynuyor" derdiniz. 1975'te bir futbolcuya futbol sahası dışında rastlamanın kendisi bilhassa tuhaf bir olay olurdu. Bugünün futbolunda takımlar arasında çok az fark var. Hepsi büyük şirketler haline geldi. Bir şirketi diğerine tercih etme durumunda olmak son derece aptalca geliyor: Sony'ye karşı Macintosh'u desteklemek gibi... +

Ücretsiz broşür için: **www.saeistanbul.com**

t. 0212 292 3738

Lüleci Hendek Cad. No: 60
34425 Beyoğlu/İstanbul

www.sae.edu

PAŞA, YENİÇERİ VE AMERİKALI ÖKÜZ ÇOBANI

Artık kâfi, densizliğin de bir haddi var

Şehirde seri halinde kovboy elbiseleri yapan imalathaneler açılmağa başlanmasından hiç olmazsa bir kısım vatandaşlarımızı Amerikan hayranlığından ayırmanın artık mümkün olamıyacağı neticesini çıkarırsak bilmeyiz haksızlık eder miyiz? Yaşları elliye yaklaşanlarımız daha dün denecek bir mazide çocuklara "paşa" elbisesi giydirildiğini hatırlayacaklardır. Kırk, elli sene içinde velev ki kıyafet itibarile olsun paşalıktan vaz geçip öküz çobanlığına özenmeğe başlamamıza ne mâna vermeli? Niçin böyle olduk? Eğer maksad, çocuklara gençlere gündelik, alelâde elbiseler dışında esvaplar giydirmek ise bizim milli kıyafetlerimiz arasında böyleleri bulunmaz mı? Yok maksad körü körüne Amerikalıları taklid ise İstanbulu veya Türkiyenin muhtelif köşelerini Teksas'a çevirmekle her şeyden evvel gülünç olacağımızı neden düşünemiyoruz?

Desen: **Ceren Oykut**

Almanyaya, İngiltereye, Fransaya, İtalyaya gidenlerimiz söylesinler, kovboy kıyafetinde kaç çocuk, kaç genç gördüler? Neden onlar birçok cihetlerden kendilerine daha yakın olan Amerikalıları taklide özenmezler de bu zıpçıktılığı biz yaparız? Jestlerimizi, hareketlerimizi Amerikan filmlerine göre ayarladık. Merhabayı bıraktık, hello dedik, sakızı bıraktık, cikket çiğnedik, kadınlarımız Amerikalıların müzayedelerinden kullanılmış çamaşır ve çoraplar aldılar. Ama artık kâfi, densizliğin de bir haddi var!

(Cevat Fehmi Başkut, Cumhuriyet, 11 Nisan 1958)

Türk muhiti ne hale gelmiş?

Eskiden bizde âdetti, hele asker çocukları, bayramlarda daima paşa esvabı giyerlerdi. Bunu askerliğe karşı bir heves, bir hürmet, paşalığa karşı bir gıpta sayabiliriz. Çocuklarımızın çoğu böyle paşa elbisesi giymişlerdir. Ama sonradan paşa olmuşlar mıdır, orası bize lâzım değil. Zaman değişti. Bayram günleri bir-iki defa Üsküdara gittim. Tam orta halli ve orijinal Üsküdarlıların oturduğu mahallelerden geçtim. Bayramda çocuklara giydirilen elbiseler arasında birisi dikkatimi çok çekti. Kovboy kılığı. Kenarları beyazla süslenmiş geniş siyah bir şapka. Pantolonunun zırhları beyaz püsküllü, kısacık ceketi aynı şekilde süslü, gene siyah bir kovboy kostümü. Belinde tabancalığı, elinde tüfek. Hani ben paşa kılığını da ciddî bulmam ya! Fakat bu kılık, çocuğa büyüğe ve güzele karşı özenme hissi verir, diyelim de hoş görelim. Ya şu Amerikan sığırtmaçlarının kılığını Üsküdarın Dolap Sokağına sokan his nedir? Bizim Türk muhiti ne hale gelmiş ki yavrusuna Kaliforniye dağlılarının kılığını bayramlık yapıyor? Bu sene Çocuk Bayramında bir takım törenler yapılmış, Gazetelerde resimlerini gördük. Küçücük çocuklar Yeniçeri kılığına sokulmuş… Yeniçerilik kendisini özletmiyecek kadar fena bir akıbetle tarihini kapamıştır. Osmanlının şevket devrinden bu yana fetretler çıkarıp memlekette her şeye burnunu sokan ve son zamanlarda artık eşkıya haline gelen bir zümredir. Denecek ki: "Efendim! Yeniçerilerin parlak devirleri, büyük muvaffakiyetleri olmadı mı?" Oldu. Ama sonu kötü çıktı. Memleketi batırıyordu. Kaldı ki, –buna dikkat lazım– Yeniçeri ilk tesisinde devşirme –yani gayrimüslim– çocuklardan kurulmuştur. Yani o zamana göre bir nevi légion étrangère idi. Sonraları bu karakterini kaybetmiş ve daha sonra, bir taraftan Yeniçeri Ocağına yazılı, öte yandan şehirde esnaflık eden zümreler eline geçmiştir. Dejenere olmuş, muttasıl ihtilal ve iğtişaş unsuru haline gelmiş, devlet idaresini bozmuş, nihayet kanlı bir mücadeleden sonra imha edilmiştir. Bunun hangi güzel tarafının hasretini çekiyoruz ki çocuklarımıza giydiriyoruz?

(Burhan Felek, Cumhuriyet, 26 Nisan 1958)

ELLER DUYAR SÖZ OLUR

Doğrusu, alaturka musikiden hoşlanmam. İnsana uyku getirir. Alafranga musikiyi tercih ederim. Bilhassa opera ve operetler pek hoşuma gider. Hem size bir şey söyleyeyim mi? Alaturka dediğiniz makamlar Türklere ait değildir. Yunanlardan, Acemlerden, Araplardan alınmıştır. Türk çalgısı davulla zurnadır, derler ya: bunda da bir tereddüdüm vardır. Bu iki çalgı da Arapların imiş. Bir tarihte, Türkistan taraflarında seyahat etmiş bir zattan tahkik ettim. O tarafın köylerinde eskiden beri çalınan çalgı, sazmış. Bizde de Anadolu'nun asıl Türk köylerinde daima saz çalınırmış. *– II. ABDÜLHAMİD, 1918*

Hem şarklı hem garplı olablir miyiz? Elbette ki hayır. Fakat garplı bir şarklı olabiliriz. *– AHMET HAMDİ TANPINAR, 1961*

Joann Sfar'ın fırçasından Serge Gainsbourg'un ev hali

SERGE, JANE, ALİ VE LÂLE

Je t'aime, moi non plus

Yasaklanan plak tam üç milyon sattı. Vatikan tarafından yasaklanan, İtalya ile İspanya'da toplatılan, Serge Gainsbourg'un besteleyip Jane Birkin ile birlikte söylediği "Je t'aime.. moi non plus" şarkısının 45 devirlik plağı satış listelerinde üç milyonu geçmiştir. Bir çiftin sevişme anındaki "heyecan"ını oldukça "tabii" seslerle yansıtan plağın gördüğü büyük rağbet üzerine Serge Gainsbourg şimdi de cinsi eğitim sorununu plağa doldurmak niyetinde olduğunu açıklamıştır.

(Milliyet, 27 Aralık 1969)

En güzel şey seks

Uzun süreden beri üzerinde çalışılan ilk "seks" plağını ünlü manken Lâle Belkıs ile Ali Kocatepe birlikte hazırlamışlardır. Serge Gainsbourg'la Jane Birkin'in dünyada büyük başarı kazanan "Je t'aime.. moi non plus" adlı plağına nazire olarak hazırlanan bu plağın adı "En Güzel Şey.. Seks" adını taşımaktadır. Ali Kocatepe'nin bir enstrümantal bestesi üzerinde yer alan sevişme sahnesinde Lâle Belkıs erkeği aşka davet etmekte, fakat sevgilisi de "ıı-ıh" diyerek bu daveti karşılıksız bırakmaktadır.

(Milliyet, 3 Ocak 1970)

Sevdiğiniz orkestranın en sadık sözcüsü PHILIPS Elektrogramofon ve pikapları

(1965)

Bütün Philips bayilerinde ve büyük mağazalarda görüp tecrübe edebilirsiniz.

Pikaplar:
Ceryanlı: TL. 295,–
Pilli: TL. 315,–

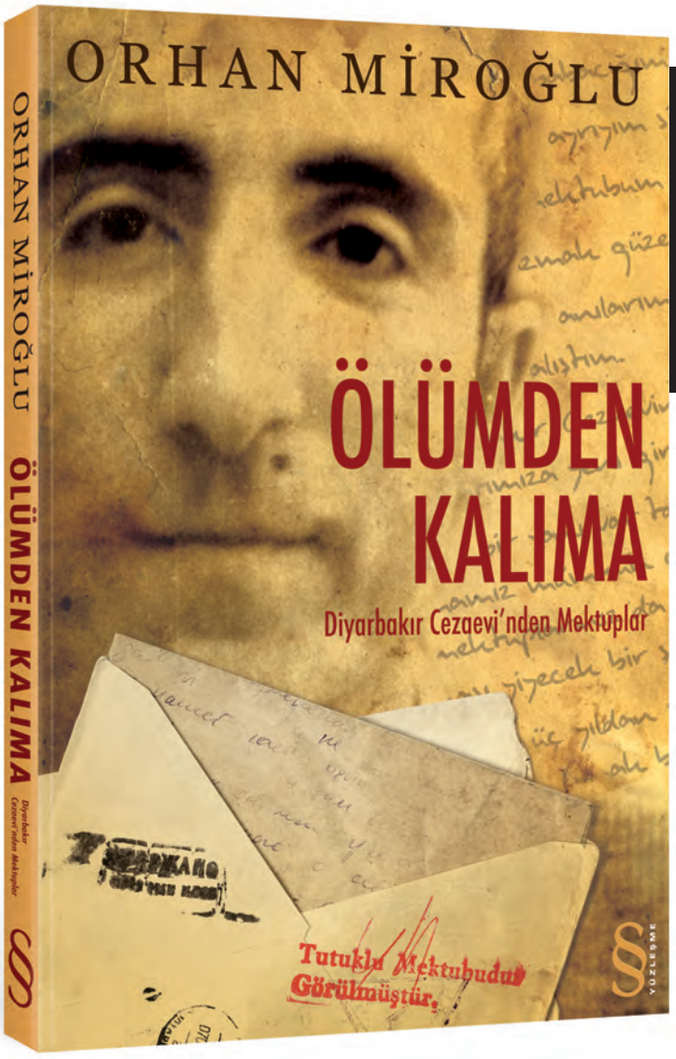
Elektrogramofon:
TL. 490,–

PHILIPS

Paranızın en değerli karşılığı

ORHAN MİROĞLU

Yüzleşme devam ediyor...

Zor zamanlardan geçmiştik hep beraber. Anneler, babalar, kardeşler, eşler ve çocuklar dışarıda, bizler içeride, zor zamanlardan geçmiştik. 'Ölümden kalıma' bir hayattı söz konusu olan...

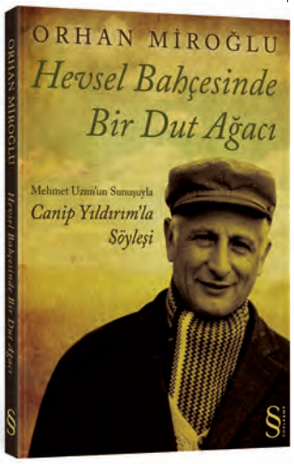

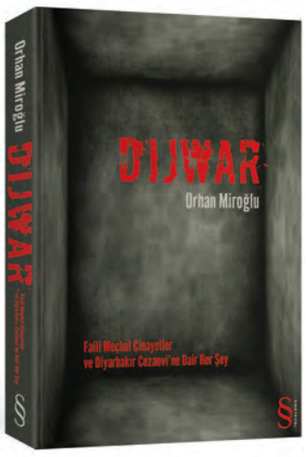
Ona Zarfsız Kuşlar Gönderin "Uğur Kaymaz Kitabı"

Uğur, Ceylan, Mizgin, Xezal, Serap, Rozerin, Canan, Buse. Bu çocuklar vurulup öldürüldüler... Bu kitap, çocuklarını öldürmeyen bir ülkede yaşamanın onurunu yeniden kazanmak ve unutmamak için...

Hevsel Bahçesinde Bir Dut Ağacı

'Hevsel Bahçesinde Bir Dut Ağacı'nı okuduğumda içimde sıcak bir ışıltı hissettim. Büyük oranda karanlıkta olan tarih ve hafızamıza tutulmuş yeni bir ışık hüzmesi...'
- Mehmed Uzun

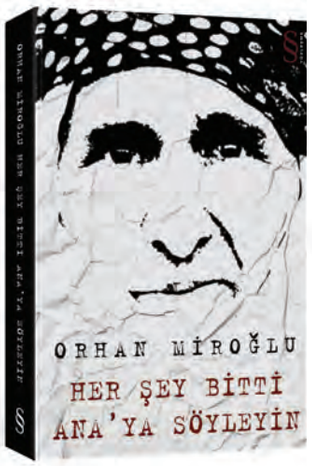

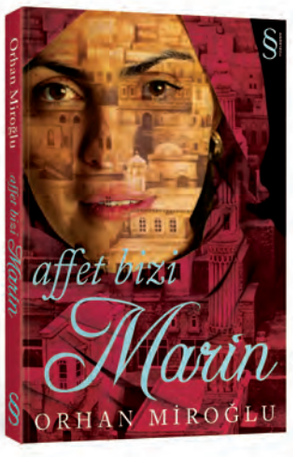
Dıjwar

'Bilmek' ve 'başkalarının bilmesini sağlamak' için, tarihin karanlıklarını keşfetmeye ve uzun bir yolculuğa davet...

Her Şey Bitti Ana'ya Söyleyin

Acısını ve yasını içine gömüp, yıllardır barışın peşinde koşan kadınların gerçek hayat hikâyeleri... Savaşa karşı duran kadınların isyan çığlığı...

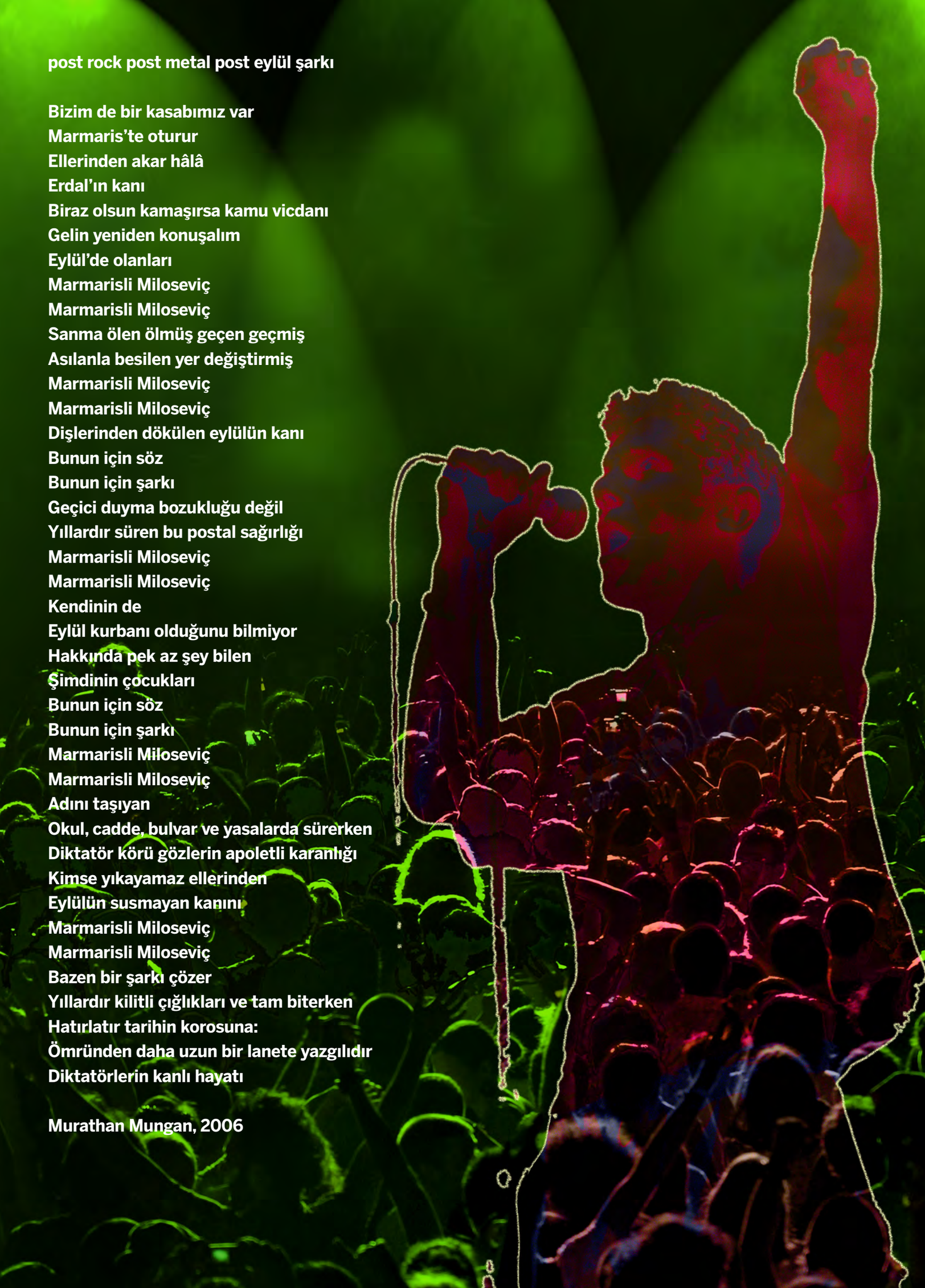

Affet Bizi Marin

Süryani bir kadının, Marin Ana'nın Batman Beşiri'nde başlayan ve Stokholm'de süren hüzünlü hikâyesi...

twitter.com/everestkitap

EVEREST Ticarethane Sk, No: 53 34110 Cağaloğlu/İSTANBUL Tel: 0(212) 513 34 20-21 Faks: 0(212) 512 33 76 e-posta: info@everestyayinlari.com **www.everestyayinlari.com**

post rock post metal post eylül şarkı

Bizim de bir kasabımız var
Marmaris'te oturur
Ellerinden akar hâlâ
Erdal'ın kanı
Biraz olsun kamaşırsa kamu vicdanı
Gelin yeniden konuşalım
Eylül'de olanları
Marmarisli Miloseviç
Marmarisli Miloseviç
Sanma ölen ölmüş geçen geçmiş
Asılanla besilen yer değiştirmiş
Marmarisli Miloseviç
Marmarisli Miloseviç
Dişlerinden dökülen eylülün kanı
Bunun için söz
Bunun için şarkı
Geçici duyma bozukluğu değil
Yıllardır süren bu postal sağırlığı
Marmarisli Miloseviç
Marmarisli Miloseviç
Kendinin de
Eylül kurbanı olduğunu bilmiyor
Hakkında pek az şey bilen
Şimdinin çocukları
Bunun için söz
Bunun için şarkı
Marmarisli Miloseviç
Marmarisli Miloseviç
Adını taşıyan
Okul, cadde, bulvar ve yasalarda sürerken
Diktatör körü gözlerin apoletli karanlığı
Kimse yıkayamaz ellerinden
Eylülün susmayan kanını
Marmarisli Miloseviç
Marmarisli Miloseviç
Bazen bir şarkı çözer
Yıllardır kilitli çığlıkları ve tam biterken
Hatırlatır tarihin korosuna:
Ömründen daha uzun bir lanete yazgılıdır
Diktatörlerin kanlı hayatı

Murathan Mungan, 2006